

IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,

AMPLVM & illustre ve-
strum munus est, quod
sustinetis. Quid maius
inter homines, quàm
vnum præesse pluri-
bus; leges & iussa po-
nere; maria, terras, pacem, bella mode-
rari? Diuinitas quædam videtur hæc
dignitas: & est profectò, si salutariter
atque ex vsu publico administratur.
Sed hoc quàm arduum sit, cum ratio
nos docet, tum exempla. Illam si inspi-
cimus; quantæ molis, ab vno capite tot
capita coërceri, & vniuersam illam
multitudinem, inquietam, discordem,
turbidam, leniter redigi sub commune
quoddam Obedientiæ iugum? Si hæc;

1651/11
Pa 2

TABLE
2
3
Table
174

2
3
4
1
6
7
8
9
1
10
11
12
13
14
1
15
16
17
18

IMPERATOR,
REGES,
PRINCIPES,

AMPLVM & illustre vestrum munus est, quod sustinetis. Quid maius inter homines, quàm vnum præesse pluribus; leges & iussa ponere; maria, terras, pacem, bella moderari? Diuinitas quædam videtur hæc dignitas: & est profectò, si salutariter atque ex vsu publico administratur. Sed hoc quàm arduum fit, cùm ratio nos docet, tùm exempla. Illam si inspicimus; quantæ molis, ab vno capite tot capita coërceri, & vniuersam illam multitudinem, inquietam, discordem, turbidam, leniter redigi sub commune quoddam Obedientiæ iugum? Si hæc;

*

2.

quàm

quàm pauci ab omni æuo reperti, qui laudabiliter hoc munere functi & defuncti? Nimirum maius quiddam est quàm imperiti suspicentur, cursum rectum in vndoso illo mari tenere, & in summâ Fortunâ non abripi licentiâ ventis. Quàm multis virtutibus opus est, quibus velut anchoris hæc nauis firmetur? quàm variâ Prudentiâ, quo velut clauo gubernetur? Vt verissimè dixerim, difficile esse homini in hominem imperium: nec vnus mente vnquam dirigendum. Ideò meritò laudandi Sapientes, quibus olim & nunc hæc cura, vt salutarium monitorum face præluerent imperanti. Quâ enim in re melius mereantur de genere humano? In moribus aut scientiis aliquid præcepisse, laudem & vsum habet: & non magis in regno & administratione ciuili? cum illic vnum aliquem ciuem meliorem doctiorémve facias; hîc, in vno omnes. Nam ita profectò est. arctâ quadam cathenâ deuincti sumus, qui

impe-

imperamur, cum imperantē. & vt in corpore mens sana aut insana esse non potest, nisi vt pariter vigeant aut langueant eius functiones: non item in hac societate, Princeps. Ad virtutem ille præit? sequimur. ad vitia? inclinamus. Benè beateque agit? floremus. improspere? labimur aut ruimus cum illo. Atque vt à sole in subiecto hoc orbe lux aut tenebræ: sic à Principe apud subditos praua pleraque aut recta. Cæsar ille non animosè magis quàm verè dixit:

-Procerum motus hæc cuncta sequuntur. Lucan. v.

Humanum paucis cœuuit genus.

Ergo eximia hæc ratio de republicâ benè merendi, de Principe benè mereri. id est, ducere eum & dirigere ad metam illam Publici boni. Nam hic, ne erratis ô Principes, vester finis. Præestis hominibus, sed hominum causâ: nec domini modò & arbitri rerum, sed tutores & administri estis. Mali improbi que illi, qui in imperio non nisi imperium cogitant; superbi, desides; & qui

* 3 se non

se non ciuibus datos arbitrantur, sed si-
bi ciues. Nam sicut sidera illa splen-
dorem habent, sed vt vsibus mortalium
deseruiant: sic vos dignitatem, sed cum
munere officioque deuinctam. Colla-
ta est in sinum vestrum à deo homini-
bùsque Respublica: sed nempe in si-
num, & vt foueatur. O verè iustum &
legitimum illum Principem, qui in sum-
mo fastigio, non magnus magis quàm
bonus audire desiderat: & duas res di-
uersissimas, Potentiam ac Modestiam,
miscet! Quem prodeuntem, certatim
velut beneficium & salutare quoddam
numen aspiciunt: inter amorem timo-
remque medij: & alternis iudiciis am-
bigentes, Dominum salutent an Pa-
trem. Hæc illa sunt, Principes, præ-
clara, tuta: ad quæ veteres & ego vos vo-
camus. audite. nec ideo consilia nostra
aspernemini, quia estis supra iussa.
Nam vt illud in Principatu beatissi-
mum est, non cogi: ita miserrimum,
non suaderi. Sunt apud vos fateor,
qui con-

qui consilij sui copiam assiduè faciant:
sed vtinam consilij fidi semper & recti!
Alphonfus olim, eximius ille regum,
interrogatus, Qui essent optimi consi-
liarij? Mortui, respondit. libros scili-
cet & hæc talia monimenta intelligens,
qui nihil blandientes, nihil celantes,
puram meramque propinant verita-
tem. Ea vt sensibus vestris infideat,
& quæ optima sunt aut per me cogno-
scatis; aut mecum recognoscatis; te qui
Æterna Veritas es, ex imis sensibus
precor. Valet

I M P E R A T O R,
R E G E S,
P R I N C I P E S,

& salubriter diu regnate.

Si de-

AD LECTOREM
DE
CONSILIO
ET FORMA
nostri Operis.

Sapient.
cap. VI.

Si delectamini sedibus & sceptris ò reges populi, diligite Sapientiam, ut in perpetuum regnetis.

Seneca
Epist.

Si vis tibi omnia subiicere, te subiice Rationi. Multos reges, si Ratio te rexerit, ab illà disces, quemadmodum omnia aggredi debeas.

Plutarch.
Caton.
Maior.

Τῆς πολιτικῆς ἀνδραγαθίας ἔκλειται τολμήραν:
Virtute Politicâ præstantiorem nullam homo assequitur.

QUISVIS es Lector, paululum in vestibulo hoc siste. Non diu te morabor, nec ambitiosa adhaerentium meo peripatetis sedentem Consilium institutum operis asces,

& eius Formam. Quod minus tibi daturus; POLITICA esse vides. in quibus hoc nobis consilium, ut quemadmodum in Constantiâ ciues formauimus ad patiendum & parendum; ita hic eos qui imperant, ad regendum. Quod fecisse ante me alios nihil abnuo: & eximie fecisse. in primis illos veteres: inter quos Plato præcellunt & Aristoteles: sed hic magis, Quo minor est, quisquis maximus est hominum.

Sed hi tamen de Rep. vniuersâ & communiter scripserunt: ego velut partem aliquam magni huius

Finis huius scripti.

Pristi quoque in hac materis.

Sed non tam profec.

★★ gni huius

*huius agri colendam mihi sumpsit, PRINCIPATVM. Quod ipsum etsi inter veteres suavis-
simus scriptorum Xenophon fecit: tamen pa-
rum profecto, si verum amas, distinctè, aut ple-
nè. Et addo, quod in priscis aut barbaris illis ri-
tibus, haud vsquequaque conuenienter ad hoc
auum. Nam qui nuper aut herè id tenta-
runt, non me tenent aut terrent. in quos, si verè
loquendum est, Cleobuli illud vetus conueniat.*

Nec tam
nobis
aptè.

Nonniti
plerique
fuitiles.

~~Maximè
ab Histori-
cis.~~

Sed inter-
dum haud
rectus.

Formano-
ua, nostri
opris.

Concin-
nata ab
aliis.

Maximè
ab Histo-
ricis.

Laert. in
Cleob.

*Αρξάα τὸ πλεόν μέρους λόγων τε πλήθος: In-
scitia in plerisque, & sermonum multitudo.*

~~Maximè ab Histori-
cis. Sed inter-
dum haud
rectus.~~

*complanis illud. Sed ni-
mis saepe deflexit, & dum commodi illas semi-
tas intentè sequitur, aberrauit à regiâ hac viâ.
Cum veniâ igitur nos quoque hac scribimus:
presertim alio quodam & nouo planè modo.
Nam inopinatum quoddam stili genus insti-
tuimus: in quo verè possim dicere omnia nostra
esse, & nihil. Cum enim Inuentio tota &
Ordo à nobis sint, verba tamen & sententias
variè conquisiimus à scriptoribus priscis. idq;
maximè ab Historicis: hoc est, ut ego censeo,
à fonte ipso Prudentia Civilis. Nec huc
ambitio*

*ambitio nos aut nouitatis ventus impulit (in-
genue id testor:) sed tuis fructus. Quid
utilius potui, quam tot Sententias in unum
conducere, pulchras, acres, & ita me Salus
amet, ad salutem natas generis humani?
Nam quod ego eadem dicerem: ecquando mi-
hi eadem vis, aut fides? Ut in uno aliquo te-
lo aut gladio multum interest, à quâ manus
veniat: sic in sententiâ, ut penetret, valdè fa-
cit robusta alicuius & recepta Auctoritatis
pondus. Atqui ea veteribus adest. Nec ve-
rò nudas aut sparsas Sententias dedimus; ne
diffuerent, & esset, quod dicitur, Arena sine
calce: sed eas aut inter se haud indecenter vin-
ximus, aut interdum velut cemento quodam
commisimus nostrorum verborum. Ad sum-
mam, ut Phrygiones è varij coloris filo unum
aliquod aulxum formant: sic nos è mille aliquot
particulis uniforme hoc & coherens corpus.
Quod ipsum figuris etiam & vario sermonis
ductu ornare ausus sum: ut non colorem solum
haberet, sed quasi spiritum & vitam. Hoc to-
tum quam arduum, in arduâ istâ materie, mi-
hi fuerit, frustra dixerim apud non expertum.
Siquis valet, per tentamentum & iocum pau-
ca aliquot Capita concinnet in Populi aut Opti-
matium*

Vsum hoc
habet:

Et fidem.

Centonè
quemdam
fecimus.

Sueton.
Calig.

Figuras
verborum
sententia-
rumque
miscui-
mus.

Scripti hu-
ius moles
& mole-
stia.

matum statim: nam eos non libavi. ἰδοὺ ῥόδος, ἰδὲ ῥόδον: Ecce Rhodus, ecce saltus. Atque eo maior mihi molestia, quod per haec aliena vestigia sic inierim, tanquam in liberrimo ingenij cursu. Desinui, diuisi, excepi: & nihil omisi, quod faceret ad formam faciēque perfecta artis. Rationes imò dictorum etiam addidi: non ignarus, plerosque hominum, ut Catonem illum, affici. qui iam tum puer ita praeceptorum suo credebatur, ut tamen identidem posceret & causam. Atque haec omnia, pro rerum quidem magnitudine, breuiter praestiti. Nec enim ad disputationes aut amoenitates me diffudi; sed pressis habenis currum hunc, ut sic dicam, continui intra orbitas *Vsus & Actionis*.

Politica nos in artem rede-gimus.

Breuitati studium:

Et vsui, nō pompae.

Communia nostra dogmata.

Ea mihi in oculis. ideoque nec ad tenuium rerum monitiunculas abij, contentus Communia quadam praecepta dedisse, & velut decreta. Nam legem breuem esse oportet, ait Romanus noster Sapiens, quae iubeat, non disputet. atque hoc seruauit. Quid autem opus aliter? Ut is qui iaculati alium docet, satis habet manum oculosque eius dirigere ad certos quosdam scopos: ille deinde arte eam utitur in quocumque loco aut intervallo: sic animus, qui semel principia ista firmiter hausserit, facile ad alia

Seneca in Epist.

alia transferet, nec monitorem in singulis requirit. Semen quamuis exiguum in bono solo sparsum facile comprehendit et se explicat: breue item monitum in bona mente. Haec Forma nostri operis. quae ut aspecta statim placeat, haud voueo: magis, ut inspecta. Πλάτων τὰ πολλά ὧν τινες συγγραφεῖσι, τοῖς ἀδωνικοῖς κήποις εἰκαζεν, οἱ τὴν δέχην ἐφήμερον ἔχοντες, ῥαδίως μαρμαίνονται: Plato pleraque scriptorum cum Adonidis hortis comparabat, qui subito & die vno nati, celerrimè pereunt: spero haud id eueniet huic nostro. quod laboriosè satum, vires magis à tempore capiet, & poëta verbis, Crescet occulto, velut arbor, æuo. Sed iam addo

Apud Sto-baum in Ethic. Eclog.

Horat. 1. Carm.

Trahenda ad res singulas.

Quae cito placent, nō diu placent.

Ne mihi hoc esto.

MONITA quaedam, siue
CAUTIONES.

NAM futurum ut in varia iudicia siue voces hic labor noster incurrat, valde temporum & morum ignarus sim, nisi sciam. Omnes hodie in Politicā ista re aliquid sapiunt aut vident: atque etiam ij, qui nihil vident. Occurrendum igitur breuiter his talibus est, si quid quarent aut carpent: & tu simul, Lector, instru-

Curiosi hodie in alienis scriptis, aut captores.

★★ 3

Obscuritas
mihî obli-
citur.

instruendus, ut magis ex tuo meoque usu me
legas. Ac primum, nisi fallor, Calumniæ te-
lum erit in Obscuritatem huius scripti. Te-
nebrosum est, inquit, nec omnia in eo liquent.
Credo, sed quæ mea hæc culpa? scriptorum illa
est, à quibus hausi: quorum, nescio quomodo,
ut quisque prudentissimus, ita astrictissimus
est & pauci sermonis. Ego quid facerem? po-
nere illa talia, lex mei operis iussit; mutare aut
addere, religio non permisit. Tamen huic rei
subsidia hæc cape.

Quæ fa-
ciant ei
pellendæ.

Repetitio. I. Ut sæpius legas. Nam quod gladiatoribus
imperari solet, utiliter ego hîc tibi, Repete.

Discretio. II. Ut discrimina verborum, quæ mea, quæ
aliena sint, (nam litterarum figurâ disparauimus)
serio obserues. Ad fidem cuiusque Sen-
tentia hoc faciet, tum etiam ad intellectum.

Distin-
ctio. III. Ut distinctiones multo magis: id est, in
fine cuiusque clausulæ cola posita, semicola, pun-
ctæ, aut bipunctæ. Nam pro his, sententia ti-
bi tota terminanda est scilicet, aut sustentan-
da: videbisque uniuersam orationem per
membra sua & periodos curiosè à nobis sic dis-
cretam. Nec enim finis semper sententiam
fine clausulæ: sed pendet ea sæpe ac hæret.

IV. Ut

iv. Ut Notulas ubique adeas, quæ ad oram. Notulæ.
Quas necti inter se reperies; & magno tuo
commodo, semper in iis Breuiculum materia
totius. imò & astringi sæpe ab iis aliquid aut
explicari. Quæso, obserua. atque etiam hoc,
ut Capitulum summas præfixas non neglegas, ei-
dem huic fini.

v. Denique, ut nequid in legendo asperum
te præbeas aut morosum. Hoc aut illud non
capis? ne damna, aut abiice. sed quod olim So-
crates, cum obscurum Heracliti librum legisset;
tu dicit: Α μὲν σωῆνα, ἤρναϊν οἶμαι ὅ, καὶ
ἀ μὴ σωῆνα: Quæ intellexi, proba sunt;
credo, & quæ non intellexi.

Laert. in
Socrate.

Calumniæ altera futura videtur, aut potius
iam fuit, in meam Fidem. Non rectè, in-
quiunt, nec ex scriptorum mente quædam ci-
tas. Quàm risi, cum hoc audiui! Nam re-
uera culpant insciti homines, quod elegantior
aliquis mihi det in laudem. Quî aliter potui,
aut debui, in hoc scripto? Nonne enim Cento-
nem quendam concinno (tale omnino nostrum
opus) in quo liberi semper & laudati à senten-
tiâ isti flexus? Consulant poetas, qui olim &
nunc sic lusurunt. Id unum modo spectandum
est, ne-

Modesta
benigni-
tas.

Fides no-
stra suggil-
latur:

Sed ab
ignaris
huius scri-
ptionis.

Centonũ
mos & ius.

est, nequid in sententiam improbam aut falsam flectatur. quod neque isti dicunt, nec verè unquam in me dicetur. Et si profectò leuicula hac tota calumnia, imò vana. Nam nos amœnitatis isto genere, in re scilicet seriâ, nimisquam rarò vsi sumus: & de industriâ, locum ei non dedimus, nisi fortè in connexionibus, aut ad utilem aliquam sententiam explendam. Nam tunc, cum nihil ab aliis directè sic dictum præ manu: quidni leuiter aliquid nec indecorè torquerem? Licuit semper in hoc genere, & licebit. Nam illud omnino non excuso, quòd Auctorum verba non rigide semper, & ut ab iis posita, repono: sed in Casu aut Tempore, pro orationis meæ conformatione, pauxillum inste-
to. Constare aliter non potuit hic textus.

Nos vix
vsurpa-
mus:

Et quate-
nus.

In re car-
pimur.

At Tertia Calumnia in ipsam Rem erit: idque variè. cum hoc illi, hoc alteri displicebit: quoniam Solonis verissimo verbo,

Ερμασι γ' ἐν μεγάλοις πάντων ἀδὲν χαλεπὸν. Apud Plu-
tarch. in
Solone.
Omnibus, in magnis, difficile est placeas.

Nostri hic
rogatio.

Huic adhuc incerta quid opponam? preces. Tria hæc rogo, quicumque me leget.

Ne lingua
ignari iu-
dicent:

I. Ut nemo temerè me arbitretur aut iudicet, nisi sermonis Latij benè peritus. Nam qui leuiter

leuiter tantum, (iam antè denuncio) potissimam non capiet scripti huius partem.

II. Ut nemo, nisi qui rerum etiam peritus. Non tu aliquis è plebe: non tu etiam liberalior mea iuuentus. Nam etsi capere hæc potestis, non potestis iudicare.

Ne rerum
Ciuilium
ignari:

III. Ut etiam qui utriusque peritus, cunctanter tamen pronunciet & lentè. Hoc aut illud offendit? sustine paullisper nigrum calculum, & ad NOTAS meas diuerte. Nam eas duplici hoc fine ad finem adieci: ut & ambigua quadam desinirem, & obscuriora illustrarem. Quòd si ne ibi quidem tibi satisfacitur; tamen ut in ludo pila, alterius est commodè mittere, alterius etiam siquid erratum est, quàm bellissimè excipere & arte corrigere: sic equi Lectoris prætabis, flectere quadam in benigniorem partem.

Ne quis-
quam pro-
perè.

Notas ad-
cunto.

Commo-
dè ipsi in-
terpretan-
tor.

Iam quarta & ultima Calumnia, non in Rem dirigitur, sed in Opinione: imò & est ab Opinione. cum homines scilicet malè acuti & callidi, sensisse aut scripsisse me volent, qua per somnium non sensi, non scripsit. Periculosum, ita me deus amet, genus: sed nimis per hæc dissidia ciuilia crebrum. Referunt pleraque omnia ad unum hoc auium: & que nos com-
muniter

Suspicio-
nibus pre-
mimus.

Malum id
huius læ-
cli.

***

muniter diximus, sic volunt accipi quasi in *Ti-
tium aut Scium dicta. Imò vates etiam agunt,
non lectores: nec sumunt à nobis sensum, sed ad-
ferunt, & mentem aliquam adfingunt ex sua
mente. O angues, o vipera! Fugio vos, fugio.*

Vbi non licet tacere, quid cuiquam licet? *Sen. Oedip.*

Nos de-
testamur.

*Et tamen vix effugio. Nam quid hic remedi-
ni si forte à votis: qua ab imo pectore concipio.
Abite à me Ophiogenes, abite Psylli, nati ve-
nena tantum exsugere librorum. Vos contra
adeſte mites & candidi, qui parati non impel-
lere lapsantem, sed benignà potius aliqua inter-
pretatione leuare. Nam ego me labi & erra-
re, non posse solum fateor, sed debere. Nonne
homo sum? nonne eger sum? ut nihil mirum, si
in tam diutino isto languore (per eum hac scri-
psimus) mens etiam & iudicium langueant
alibi aut vacillent. Sed valebit hoc mihi, spero,
ad veniam, imò & ad gratiam. quoniam*

Et debe-
mus in
hoc mar-
bo.

Ut esse Phœbi dulcius lumen solet

*Idem
Troad.*

Iam iam cadentis:

*sic nostra debent abeuntium scripta. Triste
omen hoc est? ne tu mouere, non ego. Et hac le-
ge, longum vale mihi Lector.*

ORDO

ORDO ET INDEX

LIBRORVM SIN-

GILLATIM, ET

CAPITVM.

LIBER PRIMVS

DICENDA proponit. Duces duos siue Directores dat ad
Vitam ciuilem, Virtutem cum Prudentiâ. Vtriusque na-
turam, & quæ adnexa, explicat: & vniuerso operi subſternit
fundamenta. Seriem Capitum hanc habet.

I. SCOPVS & materies *mei*
scripti. Vita Ciuilis definita. Virtus
communiter laudata. II. Pietas
Virtutis prima pars. definita ea, &
diuisa in Sensum ac Cultum. Hic de
Sensu dictum. III. De altero Pie-
tatis Membro, Cultu. Is definitus, &
duplex factus. Plurimè ad Religionem
monita. IV. Fatum, appendix Pie-
tatis. Quid illud, & à quo sit? quam
viri habeat, & quem vsum?
V. Eam Conscientia, Pietatis Laci-
nia. Definitio eam, diuido, tormentum
eius, si mala, ostendo: quietem, si pu-
ra. VI. Alterum Virtutis membrum,

Probitas. Quid eam hic appellem? Bre-
uia & vniuersalia ad hanc præcepta.
VII. Ad Prudentiam transitum, qui
Rectorum alter. Necessitas eius osten-
sa. Definitio posita, & exposita. Par-
tes eius, & vtilitas. IX. Quid gi-
gnat Prudentiam? Vsum esse, & Me-
moriam. Quid ea utraque? Vis & fir-
mitudo illius prælata: sed raritas &
difficultas item ostensa. IX. Memo-
ria rerum, siue Historia, fructus. Fa-
cilem hanc, ad Prudentiâ, viam: etiam
ad Probitatem. X. Appendix de Do-
ctrinâ, quæ virique Reſtori vtilis. Quis
legimus vsus eius, finis, modus.

LIBER SECVNDVS

DISTINCTE ad rem venit. Imperia partitur, Principa-
rum præfert, & definit. Virtutes ei adtribuit, & seorsim
præcipuas ponit. Seriem Capitum hanc habet.

I. DE Imperio vniuersè dictum.
eius necessitas in Societate ostensa, &
fructus. II. Diuisio Imperij. Princi-
patus, prima & optima eius pars, id
variis argumentis ostensum.

III. Principatus definitio, per partes
declaratio. & primum, virtus sexus il-
le sit? IV. Quomodo capiendus
Principatus? duos legitimos modos ef-
ſe, Electionem & Successionem. & de

***

2

utraq

vrâque aliquid dissertum. v. Initia Principatum plerumque laudabilia: sed id non satis perscrutandum esse. VI. Quis finis, quod actiones omnes Princeps dirigat? Bonum publicum id esse, & seponenda priuata. VII. De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur: & primùm de Virtute. ostensum hanc ei suâ causâ, necessariam. IX. Subditorum etiam causâ Principi virtutem induendam, & ipsis instillandam. sine quâ probus aut diuturnus nullus cærus. IX. Subditos probos fieri maximè à Principis exemplo. cuius incredibile vi in vtramvis partem. X. Distinctius de Virtutibus Principis dictû. & primùm de Iustitiâ, quam ea necessaria: etiam in ipso Principe. XI. Iustitiam administrandam Subditis esse. æquabiliter: temperanter: & sine cu-

mulo legum. remoto etiam litium studio. XII. Clementia desinita. Principi commendata. quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illustrem facit. XIII. Clementia vberius commendata, sed cum temperie. Abire eam à Iustitiâ leniter. nec tamen soluere vim Imperij, sed vincere lento nodo. XIV. De fide adiunctum, quæ Iustitiæ origo aut suboles. Ea commendata, vt columeu humani generis. Gloriosam hanc Principi esse. vtilem. Spreta ab Etruriâ doctores noui. XV. De Modestâ prescriptum, quæ Clementia asidet. Instillata Principi, & in Sensu & in Actione. XVI. Ex occasione, de Maiesstate adnexa laciniâ. quid ea, & quæ, & quatenus parâda? XVII. Minores aliquot virtutes posita, quæ Principem deceant: sed sparsim, & breuiter.

LIBER TERTIVS

DE Prudentiâ distinctè agit. Alienam primò Principi commendat: Consiliarios & Administratos serio format. Seriem Caputum hanc habet.

I. PRUDENTIAM Principi pernecessariam. sine eâ vim & opes inutilia. miscenda esse. sed primam illam in gubernatione præpollere. II. Sed duplicem Prudentiam esse: A se, & ab aliis. illâ optari, hanc contingere. Rarum, imò ad vitæ esse, vt Princeps à se vno satis sapiat. III. Itaque adiutores ei capiendum: idq; iudicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quàm viles illi? IV. Desinit distinctius Consiliarij. & prima eorum munerâ explicata, Probitas & Peritia rerum: denique ostensit illi, indice famâ. V. Explicatum tertium munus, vt salubriter consulant. id in-

clusum quinque monitorum quasi lineis. VI. Quæ vitanda Consiliariis: & primùm quæ impedimenta & velut vada bona Mentis? Ea quattuor notata. VII. Quæ turbamenta, & velut Scopuli bona Mentis? Tres ostensi. VIII. Ipse Princeps qui se gerat in audiendis consiliis. Dogmata huic rei. IX. Spernenda occulta Consilia, & ab Aula seruis. X. Dictum de Administris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat. XI. Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutela. Primam Minoribus, inde Maioribus. Anticipem omnem Potentiam esse in Aula. XII. Quædam de Consiliariis.

LIBER QVARTVS

PRUDENTIAM Propriam ingerit, diuidit: & de duplici Togatâ differit, quæ circa res Diuinas versatur, & quæ circa Humanas. Pleraque omnia quæ firmando aut infirmando Regno sunt, nouâ nec adhuc visitatâ methodo proponit. Seriem Caputum hanc habet.

I. PROPRIAM Prudentiam, id est eam, quam inesse Principi volumus, præceptis difficile alligari. Latè fusiim esse, instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipi. II. Diuisa Prudentia Propria in Togatam, & Militarem. Illa rursus, in Humanam & Diuinam. De hac ostensum, curam Principi esse. Vnam religionem retinendam ei, & defendendam. III. De Propria Prudentia in Togatâ, quæ circa res Diuinas versatur, præceptis difficile alligari. Latè fusiim esse, instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipi. IV. De Propria Prudentia in Togatâ, quæ circa res Humanas versatur, præceptis facile alligari. Latè fusiim esse, instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipi. V. De Propria Prudentia in Togatâ, quæ circa res Humanas versatur, præceptis facile alligari. Latè fusiim esse, instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipi.

tes, Arces, aut potius Colonias. IX. De Virtute duplici, seruatrice Regnorum. Beniuolentia populi commendata, & ostensa triplex ad eam via. IX. Auctoritas commendata valde. Tria ostensa, quæ ad eam ducunt. in quibus quia Imperij præcipua vis est, accurate & enucleate de his dissertum. X. Ad ea transitum quæ Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est. Ea duplex ostensa: Insidia & Proditio. Vtraque quomodo cauenda, aut punienda, ostensum. XI. De Vitio duplici, euerfore regnorum. Primùm de Odiò: cuius pestis subiecta oculis. Fugienda quæ eò ducunt: imò & imago eorum. qualis est in Supplicis, Tributis, Censurâ. In his singulis quomodo se gerat Princeps, dictum. XII. Desinitus & vitaperatus Contemptus. Ostensa quæ illum gignunt; arege, si sapiet, fugienda. XIII. Questum an Prudentia mixta locum apud Principem habeat: ostensum, ostensum, ostensum. XIV. De Propria Prudentia in Togatâ, quæ circa res Humanas versatur, præceptis facile alligari. Latè fusiim esse, instabilem, & Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non plenè, à nobis præcipi.

DE Militari Prudentiâ agit. eam in Bello duplici elucere ostendit: & primum ac potissimum, in Externo. Quæ Militum, quæ Ducum munia, quæ Consilia in bello vsui sunt, docet. Scriem Caputum hanc habet.

I. TRANSITIO ad Militarem Prudentiam, cum excusatiunculâ aliquâ meti, quod de eâ differam non miles. II. Prudentiæ hæc pars commendata Principi: quæ necessaria ad tutelam salutemq; regni. III. Materies & ordo ducendorum. Bellum Externum definitum, & remota ab eo suscipiendo iniustitia. IV. Ordine & partitè posita; quæ ad iustum bellum requiruntur: & maximè, quibus id causis capiendum. V. Temeritas remota à bellorum iniuriis: & summam, quæ in susceptione omni cogitanda sint. VI. Ad Gerendum bellum tria requisita. Primo Apparatus triplex; Pecunia, Communicatum, Armorum. VII. Milites terrestri quidem Bello necessarij, duplices: Equites, pedesque: quæstrum breuiter, vitiorum maior vsus. VIII. Vtrosque bonos esse debere: alioqui pro nihilo omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Dilectâ & Disciplinâ. Ea negligi hodie, & super hac re iusta veraq; querela. IX. De Dilectu ceptum dicit, sed primò questum; Exteri an Domestici preferendi: nos istos censemus, cum causâ. X. Obiecta & reiecta eâ, quæ contra Domestica militem dicuntur. Hunc Regem esse, illum Tyrannorum. XI. Qui legendi in milites? Duo genera faciendâ: Ordinarios & Subsidia-

rios. atque vtrique seorsim descripti. XII. Verè cum Dilectu vtrique capiendi: & Nota quinque ordine posita, germana in milite virtutis. XIII. De Disciplinâ verâ & fenerâ dictum. Et laudatâ. partes eius (idq; docendi causâ) quattuor facta. Singula explicatâ. XIV. Transitus ad Duces. eos necessarios, non solum vtilis. Duplices esse. Semper in his Peritiam magis quam Virtutem spectari. & vnum in vno bello esse debere. XV. Boni Ducis virtutes sue Nota: quinque eas videri: quas ordine explicamus. XVI. Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen sine gustu; utrinque monita, quæ vsui Antè pugnam, & In pugna. XVII. De callidis Consiliis sue Strategematis: An vii iis in & fas? Nostrâ sententiâ, non vtilia ei solum, sed gloriosa. XVIII. Quis post Pugnam faciendum videatur: & in Victoriâ sine Clade, quomodo Princeps salubriter & decore se gerat. XIX. Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac primum illuc inclinamus eos, qui Victi: sed ad Tutam & Bonam. XX. Victores ad Pacem prouocati, argumento triplici: quin id Decorum, Vitæ, Tutum, atque adeo ad Pacem mitem: sed cum exclusione fraudis. Pro eâ auctor ipse Pacem inuocatus.

CIVILE bellum tangit & detestatur. causas eius, & in eas remedia, satis diffuse explicat. Finiri id suadet & vouet. Scriem Caputum hanc habet.

I. A.D. Civile bellum ventum. & distinctè explicata. V. De Tyrannicius miseria breuiter oculis subiecta. de, quid ea sit, & eius ingenium? mala
II. De causis Civilium bellorum. Ea facta duplices, Longinqua & Propinqua. Præsertim de prioribus dictum. III. De causis Propinquis belli Civilis. Ea tres. Factio prima est: eius pernicietas in omni statu. & sint ne disidia vnquam vsui? sonarum definita. VII. De Finiendo Ciuili bello. & Operis mei finis.

AVCTORVM SYLLABVS.

AVCTORES pro aspectu, si libet, vide, è quorum scriptis hoc Opus. Inter eos eminet CORN. TACITVS extra ordinem dicendus: quia plus vnus ille nobis contulit, quam ceteri omnes. Causa in Prudentiâ viri est, & quia creberimus sententiis: atque etiam, quia familiaris nobis, & offerebat se non vocatus. Ceteri in classe duplici. Quorundam verbis frequentius & libentius vitimur: vti sunt isti **E LATINIS:**

C. Sallustius	Q. Curtius	E GRÆCIS: Aristoteles
T. Liuius	C. Plinius Iunior	Thucydides
Annæus Seneca	Fl. Vegetius, sed in materie militari.	Plato
M. Cicero		Xenophon.

Aliorum rariis: vti sunt isti

	E LATINIS.	
Acta Apostolorum	Ausonius	Corn. Nepos
Adagia	Bernardus	Cyprianus
Æmylius Probus	Boethius	Ecclesiasticus
Afranius	Cæcilius	Ecclesiastica Historia
Agellius	Cælius ad Ciceronem	Egeppus
Ambrosius	Cæsar	Festus Pompeius
Ammianus Marcellinus	Capitolinus	Florus
	Calliodorus	Frontinus
Apuleius	Cato Censorius	D. Gregorius
Attius	Claudianus	Guil. Neubrigensis
Augustinus	Columella	Horatius

Ieremias
Igidorius
Iustinius
Iuuenalis
Lactantius
Lampridius
Lucanus
Lucretius
Manilius
Martialis
Origenes
Ouidius
Pacutius

D. Paulus
Persius
Petronius
Plautus
Plinius Senior
Porcius Latro
Propertius
Prouerbia Salomonis
Publius Mimus
Quinctilianus
Sallustius
Silius Italicus
Statius

Suetonius
Terentius
Tibullus
Titinnius
Valerius Flaccus
Valerius Maximus
Varro
Velleius
Virgilius
Vlpianus
Vopiscus
Vulcatius

E GRÆCIS

Adagia Græcorum
Æschylus
Appianus
Archilochus
Aristophanes
Basilus
Callimachus
Democritus
Demosthenes
Dio Cassius
Diogenes Laërtius
Diodorus Siculus

Diphilus
Epicharmus
Euripides
Eustathius
Gregorius Nazianzenus
Herodotus
Hesiodus
Homerus
Iamblichus
Isocrates
Lucianus
Menander

Mercurius Trismegistus
Philo Iudæus
Pindarus
Plutarchus
Polybius
Serenus
Sophocles
Stobæus
Synesius
Theocritus
Theognis

Errata hæc pauca corrige.

P A C. 30. adde in marg. Sophocles. 51. pro *Ἐπιχάρμης* reponere Ὀπίχάρμης. 61. pro *Ἐπίχάρμης* reponere *Ἐπίχάρμης*. 73. pro Claudian. reponere in margine Val. Flaccus lib. 1v. 90. Prononem. & a3 que sequuntur usque ad At mihi, delenda: & scribe Mihi salus &c. 141. in margine pro 111. scribe 11. 148. sub finem pag. in marg. pro Caesar adhi. scribe Caesar 111. Ciuil. 1 51. pro repetere e prop. scribe pete e prop. 1 94. lin. 1 c. huius innocens erit, scribe quis innocens esse poterit. & in margine pone Ammian. xviii. 167. lin. 1. Ut nunquam venias scribe Nunquam venies. & lin. 3. pro cogites? reponere cogites. 176. lin. 4. pro ἀκούω reponere ἀκούω, corrige ἀκούω. 180. lin. 13. adde dehonestantia, adde Ammian. & in margine scribe 111. Histor. pro Sall. Fragm. 197. lin. 1. qui [aut] amore humilitate captant: Aut] nimia &c. dele inclusa & in marg. Plin. Panegyri. 21. lin. 3. pro At adeo scribe Atque adeo. 247. in marg. pro cum eges. reponere cum eges. Et in vextu calceatus reponere calceatus.

Terentius
Horatius
Virgilius
Martialis
Iuuenalis
Lucanus
Lactantius
Iustinius
Igidorius
Ieremias

Terentius
Horatius
Virgilius
Martialis
Iuuenalis
Lucanus
Lactantius
Iustinius
Igidorius
Ieremias

Terentius
Horatius
Virgilius
Martialis
Iuuenalis
Lucanus
Lactantius
Iustinius
Igidorius
Ieremias

I. LIPSI
POLITICORVM

SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI PRIMĪ

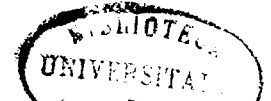
CAP. I.

Scopus & materies mei scripti. Vita Ciuilis defnita. Virtus communiter laudata.

VITÆ Ciuilis iter quī rectè in-
eas, rectè peragas, præcipere
mihi est animus: nec id meis,
sed veterum monitis, imò &
verbis. Tu mihi dux magne

Deus: & manum hanc mentemque dirige,
vt salutaria videam, diudicem, promam.
Vitam Ciuilem defnio, QUAM IN HO-
MINVM SOCIETATE MIXTI DEGI-
MVS, AD MVTVA COMMODA SIVE
VSVMS. Huic duos Rectores tribuo, Pru-
dentiam & Virtutem. illam ex plurium
mente: sed & hanc ex meâ. quia ciuem verè
bonum nullum arbitror, nisi & virum. Sine

A Virtute;

Virtute, Calliditas ea sit & Malitia, & quidlibet potius quàm Prudentia. cuius clauus etsi propriè Vitam Ciuilem dirigit, non tamen sine vsu & auxilio illius magnetis. Igitur de Virtute iure præmittam, quæ

Virtus, solius hominis.

Proprium hominis bonum.

Tacit. iv. Histor.

Ea non interit.

Cetera humana pereunt, & diuitiarum ac forma gloria, fluxa & fragilis est: Virtus clara aternaque habetur.

Sallust.

Hoc unum contingit immortale mortali.

Senec. Epist.

Ceteris omnibus præminet:

Itaque iure, quæ homines arant, nauigant, ædificant, Virtuti omnia parent:

Sallust.

Bona omnia cõtinet.

Nam ea omnia in se habet, omnia assunt bona, quem penes est Virtus.

Plaut. Amph.

Familiaris natura:

Nec aliena à nobis, vltro se ingerit, & in omnium animos lumen suum immittit. etiam qui non sequuntur eam, vident.

Seneca lib. iv. De Benef.

Exposita.

Obuia eadem & facilis, in medio posita neminem dedignatur, qui modo se dignum illa indicauerit.

Idem De breuit. vi. tæ.

Asylum in turbis.

Confugiamus igitur ad hanc, vt in asy- lum. quia sola ea quieta, tuta, & in sua potestate

Cornific. ad Heren.

stat est. omnia præter eam subiecta fortuna dominant.

Seneca in Epist.

Aduersus virtutem autem hoc possunt calamitates, quod aduersus solem nebula potest.

CAPVT II.

Pietas Virtutis prima pars. definita ea, & diuisa in Sensum ac Cultum. Hic de Sensu dictum.

HANC in duos velut ramos diuido, Pietatem & Probitatem. Illa est, RECTVS DE DEO SENSVS, RECTVS IN DEVM CVLTVS. Duobus enim his Pietas constat; sine altero, mutila aut manca. Nosse ante omnia summum illud numen. (quatenus homini datum) oportet: & cognitum, piè pureque venerari. Vtrique rei vera lux à sacris litteris: sed & in * profanis sparsas quasdam scintillas video: quas colligam. De Sensu, istas.

Virtutis diuisio.

Quid Pietas.

Eius duo membra.

Sensus, & Cultus.

* Excipio Augustinum & si quos cito tales.

Sensus, totius pietatis initium.

Augustin. lib. i. De lib. arbitr.

Illud necessarium: quia de deo optimè existimare, pietatis est exordium.

Tac. v. Histor.

Constet igitur tibi, Unum esse regnatorem omnium deum.

Deus vnus:

A 2

Ita appel-

Æternus.

Ita appello *Summum illud & æternum*, Ibid.
neque mutabile, neque interiturum.

Descriptio eius.

Quem in parte descripserim (infinite enim illud quis definit?) Cicero i. Tuscul. *MENTEM solutam quamdam, & liberam, & segregatam ab omni concretionem mortali, omnia sentientem & moventem, ipsamque præditam motu sempiterno.*

Periculosum, vixit.

Nec plura addam: quia *de deo etiam vera dicere periculosum est*: Cyprian. in Symb.

Qui melius scitur, nesciendo. Augustin. lib. II. De Ord.

Potentia divina.

Effectus tamen eius & affectus (si ita appellare fas) licet ingeram, amoris tuo & admirationi. Ille maximus est:

--immensa est, finemque potentia calidissima. Ovid. viii. Metam.

Non habet, & quidquid superi voluere peractum est.

Iustitia.

Ille iustissimus. & *θεός ἔδαμῆν ἔδαμῶς ἀδίκῃ, ἀλλ' ὡς δίκοντε δικαιοτάτῃ*: Plato in Theæte-to. *Deus nunquam & nunquam iniurius, sed quantum potest iustissimus.*

Aspiciunt oculis superi mortalia iustis.

Ille arbiter & inspector operum, consiliorum,

Seneca.

rum, mentium. Nihil deo clausum est, interest animis & mediis cogitationibus interuenit. Arbitrii, & ubique presentia.

Plaut. Capt.

Est profectò deus, qui qua nos gerimus, auditq; & videt.

Boëth. de Consol.

Quem, quia respicit omnia solus, Verum possis dicere Solem.

Sallust. ad Cæsar.

Nec inspector solùm, sed iudex idem & vindex. Curtius, & præmij aut poene distributio. *Namque mihi pro vero constat, omnium mortalium vitam diuinorumine inuisi; neque bonum neque malum facinus cuiusquam pro nihilo haberi, sed ex naturâ diuersa præmia bonos malosque sequi.*

Hic qui gubernat omnia:

Horat. III. Odar.

Qui terram inertem, qui mare temperat Ventosum, & urbes, regnaq; tristia. Gubernatio.

Ovid. I. De Arte.

Nec enim secura quies illum, similisque sopori, Detinet:

Cicero, in Somnio.

Sed ille est, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit & moderatur.

Hæc talia non fas solùm, sed necesse tibi scire: quia reuera Ignorantia horum, causa scelerum.

--prima scelerum causa mortalibus agris
Naturam nescire deum. Silius iv.

*Credenda
tamen plu-
ra, quam
scienda.*

Sed scire temperanter. quoniam & hoc
verum, *Sanctius ac reuerentius esse, de actis
deorum credere quam scire.* Tacit. in
German.

CAPVT III.

De altero Pietatis membro, Cultu. *Is defi-
nitus, & duplex factus. Pluria ad Reli-
gionem monita.*

*Quid Cul-
tus.*

DE Cultu insequor. qui non aliud,
quam COGNITI NVMINIS VE-
NERATIO, CERTIS LEGIBVS CERI-
MONIISQ. DEVINCTA. Coli enim po-
stulat, & huic fini homo natus: idque cultu
duplici, Interno, Externo. Ille est, qui *in
animo, & ex animo, deo vero preces concipit,
laudes, grates.* Iste, qui *hac eadem, perri-
tus & gestus, expromit.* Totum istud, nec
malè, Religionem vulgò appellamus: de
quâ sana quædam à non fanis hæc habe.

Is duplex.

Internus.

Externus.

*Imperiosa
religio.*

Magnum eius in animos imperium.
Religione enim *vita constat.*

Plin. lib.
xiv. Nat.
Hist.

*Omnibus
cara.*

Omnes religione mouentur, & deos pa-
trios quos à maioribus acceperunt, colen-
dos sibi Cic. v. in
Verr.

dos sibi diligenter & retinendos arbitrantur.

Percaciter insides.

Philo Iud.
ad Caium.

Itaque qualiscumque ea hausta, ægre
educitur. quoniam *sua cuique optima vide-
tur; ut qua non ratione, sed affectu diiudice-
tur à singulis.*

Liu. lib. v.

Hæc publicè & priuatim habenda. Optima ea
habenda
omnibus:
Omnia enim prospera eueniunt colentibus
deos, aduersa spernentibus.

Tacit. xi.
Annal.

Idque in vtrâque fortunâ. & videndum, Et in omni
sorte.
*ne ritus sacrorum inter aduersa culti, per pro-
spera obliterentur.*

Idem v.
Hist.

Sed habenda cum modo: ne fiat il-
lud, *Gens superstitioni obnoxia, religioni-
bus aduersa.* Sed circa
superstitio-
nem:

Liu. lib.
III.

In quam naturæ vitio nos proni: ~~scilicet
hanc vitam in quibus quædam sunt capiti su-
perstitione animi.~~ Ad quam
inclina-
mus, ut
superstitione.

Curt. lib.
IV.

~~Nec impedimus potestatem, quædam, ut
iudicemus, vultu, ut in vultu, ut in vultu
quædam superstitione.~~ Telum hoc
ad regen-
dum.

Cic. I.
de Finib.

At tu fuge. nam *superstitione qui est im-
butus, quietus esse numquam potest.* Sed tor-
mentum iis
qui habent.

Discrimen

Timor, eius nota.

Discrimen hoc habe: Deos à religioso veneri, à superstitioso timeri.

Varro apud Aug. De ciuit. lib. vi.

Spernenda nobis.

Placeat ille verus, sed faniter intellectus: Religentem oportet esse, religiosum nefas.

Apud Agell. lib. IV. ca. IX.

Intro reuocanda religio.

In Cultu ipso, ad interna semper praeuere; & cense, Cultum deorum esse optimum, eum demque castissimum atque sanctissimum, ut eos semper pura, integra, incorrupta mente & voce venereris.

Cic. De Nat. dcor. II.

Et animus excolendus.

Aureum tibi dictum imprimo, Optimus animus, pulcherrimus dei cultus est.

Seneca.

Sine Ritualium tamen abieci.

Nec sic, vt externa omnia spreueris. et si pleraque ex iis, vt ille quidem vult, magis ad morem quam ad rem pertineant.

Seneca apud August. lib. VI. de Ciuit.

Siqua legibus aut moribus iussa.

Nam sapiens seruabit ea tanquam legibus iussa, non tanquam diis grata.

Ibid.

Nisi si planè impia. aliàs, religioni parendum est, nec patrius mos contumaciter repudiandus.

Cic. de Diu. lib. II.

Non in facilitate religio.

In uerbis etiam... quia... Moyse

Lactant. lib. v. cap. IX.

Moyse

Apud Ruffin. Eccl. Hist. lib. II. cap. VI.

~~Deo... Fatum...~~

Lib. de Rep. in hacipfare.

~~Capitulis hic sermo. Fatum...~~

CAPVT IV.

Fatum, appendix Pietatis. Quid illud, & à quo sit? quam vim habeat, & quem usum?

PIETATEM seui. pango nunc duos furculos, qui sub arbore hac, imò ex eâ nati: Fatum, & Conscientiam. Quorum, illud, ex Sensu: hæc ex Cultu originem clarè ducunt. Si enim gubernat & dirigit deus, prouidet etiam & decernit. idque æternus ipse, ab æterno in æternum. hoc est Fatum:

Fati origo ex Sensu.

Liu. lib. XXV.

Cuius lege immobilis rerum humanarum ordo seritur.

Quid sit?

Nec id aliud (vt non nemo etiam è præcis sensit) quàm SANCTIO ET * VELVT VOX DIVINÆ MENTIS.

* August. vide lib. v. de Ciuit. cap. IX.

Stat. I. Theb.

-grauè & immutabile sanctis Pondus adest verbis, & vocem Fata sequuntur.

B Nam

Quis an- for civil.

Nam quod alij ~~Faciunt quidem congre-~~
 ~~carebus putant, sed e vagis stellis, alij apud~~
 ~~principia & nexus naturalium caussarum:~~

Tacit. IV.
 Annal.

Nempe ipse
 deus.

Delirant nos à causâ principe adpeti-
 ~~mus id est, deo, ex quo suspensa sunt omnia,~~
 à quo sunt omnes caussæ caussarum.

Senec. II.
 Quæst.
 Nat.

- Condita pergunt,

Ordine cuncta suo, rerumq; à principe causâ
 Fixa manent.

Valer. Fla.

Indicium in
 tempore.

~~Mibi quidem sceler (pro illo se) ab~~
 ~~causa...~~

Cic. II. de
 Divin.

~~Et hinc hinc quibus forte ac tam in his~~
 ~~maxima negotia ut in magna profusa sunt orb.~~
 ~~acquiescentia ut in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

Curt. lib.
 V.

Cuncta hinc in cuncta omnia habita:

Inca regumque: contra hinc in orbis mundum.

Manil. IV.

Inca regumque, et quæ in orbis mundum.

- in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-

Stat. III.
 Theb.

Inca regumque, et quæ in orbis mundum.

Quæ

11111

Mercur.
 Trism. cap.
 XII. Pi-
 mandr.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

* 111111
 111111
 111111

Apul. Me-
 tam. IX.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

111111
 111111
 111111

Ouid. Ex
 Metam.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

Tacit. I.
 Hist.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

111111
 111111
 111111

Herodo-
 tus.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

Silius lib.
 V.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

111111
 111111

Val. Max.
 lib. I. cap.
 VI.

~~Quædam ipse hinc in orbis mundum, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~
 ~~ta quo amissam, tam in orbis mundum, no-~~

111111
 111111
 111111

super nulla mens: quæ cuiusquam factu-
mque nutrire consideruit, consilium consumpsit.

Velleius
lib. II.

Uictoribus ipsi de victoria, manuum iniurionibus
faciam, hactenus sumus hominum consuetudine.

Ammian.
Mar. lib.
XIV.

Ad hoc
enim
natura
dedit.

inaccessibilem, quæ ad id non pertinet, ut
quod in oculis, etiam in oculis non differre videtur,
est inaccessibile, in oculis non pertinet.

Velleius
II.

Audire et amplius. Ingiandura in oculis
passiva videntur.

Liu. VIII.

Inuenit &
inuenitur,
qui fugit.

- Adhuc in oculis

Sen.
Oedip.

- Adhuc in oculis

- Adhuc in oculis

Lucan.
VII.

- Adhuc in oculis

Remi tamē
mouendi in
hac cymba,
deo ad cla-
uum seden-
te.

Quid ergo? inquires. nihil agam, & per-
mittam omnia fati? Stulte. imò viam ini-
bis quæ ad fata ducit: & hoc quoque ex fa-
to. Felicia illa vis? allabora. Non enim
votis neq. suppliciiis muliebribus auxilia deo-
rum parantur. vigilando, agendo, prosperè
omnia cedunt.

Sallust.
Catil.

Ignarus
ille spernit.

Nec expecta, nihil agenti in sinum de calo
deuolaturam. Victoriam aut Fortunam esse.

Liu. VII.

Θεοί.

Græcor.
Adag.

Θεοί τ' αγαθά τῶν πόνουις πωλῶνται: dij bona
laboribus vendunt.

Tac. IV.
Histor.

Et hac mente verum, Deos fortioribus
adesse.

Fortes iu-
uat.

Liu. VI.

Simile in tristibus. Dij prohibebunt hac, in-
quies. sed nunquam propter te de calo descen-
dent: tibi dent mentem oportet, ut prohibeas.

Nec plura de grandi hoc profundo: quod
tentandum semper homini, nunquam ex-
plorandum. Tibi quis hîc fructus? iste, ut
verè pius sis, & fata sequare; id est deum.

Quis à
Fati noti-
tia fructus?

Sen. De
Prouid.

Quid enim est viri boni? præbere se fato.

Præcipue,
patientia.

Thucyd.
lib. II. in
orat. Peric.

Φέρειν τε χεῖν τε δαιμόνια ἀναγκάως, τὰ τε
δὲ τῶν πολεμίων ἀνδρείως: Ferre quæ diuini-
tus immittuntur, necessariò oportet: quæ ab
hostibus, viriliter.

Sen. in
Epist.

Optimum est pati quod emendare non pos-
sis: & deum, quo auctore cuncta eueniunt, si-
ne murmure comitari. Malus ille miles, qui
Imperatorem suum gemens sequitur.

CAPVT V.

Etiā Conscientia, Pietatis lacinia. Definitio eam, diuido. tormentum eius, si mala, ostendo: quietem, si pura.

Conscientia à Religione oritur.

Et vix est, ubi nō illa.

Definitio eius

Diuisio.

Alterā definitio, arctior.

IAM & Conscientia, vt dixi, Pietatis suboles est: & origo ei palam à radice Cultus. Vbi enim ille floret & viget: hæc pariter. Vbi arescit & languet: etiam ista. Quin vbi nulla religio aut. diuinus metus; exiguum in animo huius germen, & à malâ terrâ velut oppressum. Est autem Conscientia, RELIQUA IN HOMINE RECTÆ RATIONIS SCINTILLA, BONORVM MAIORVMQVE FACINORVM IVDEX ET INDEX. Igitur & bipartita ea, Approbatio scilicet, & Opprobatio: illa in benè, hæc in secus factis. Sed istius vis (vt vita & vitia sunt) creberrima; ideoque ferè obtinuit, vt hæc pars veniat in generis sui nomen. Nam Conscientiam vulgò appellamus, VIOLATI NVMINIS AVT PERPERAM CVLTI TRISTEM COGITATIONEM ET MORSVM. Qui sensus infixus homini, & viuit quamdiu ille, non vi exstinguendus, non fraude.

Conscien-

Cic. pro Cluent. *Conscientiam à diis immortalibus accepimus, quæ diuelli à nobis non potest.* *Alid hæc infixa.*

Origenes. *Vtiliter autem ea data, vt corrector adfectuum & animæ pædagogus.* *Vtilis homini in peccata.*

Tacit. xiv. Annal. *Flagrum post peccatum: quia perfecto delictum scelere, magnitudo eius intelligitur.*

Seneca in Epist. *Frænum ante peccatum: quia infixa nobis eius rei auersatio est, quam natura aut lex damnauit.*

Cic. pro Milonc. *Et magna sanè vis eius est in utramque partem; vt neque timeant ij qui nihil admiserunt, & pœnam semper ante oculos versari putent qui peccauerunt.* *Acrius & violenta.*

Bias apud Stob. *Itaque bona illa, semper metu vacua est.* *Bona quidem in solatium.*

Isidor. So. hloq. lib. II. *Imò in gaudio. & vis nunquam tristis esse: benè viue.*

Sen. Epist. *Mala autem etiam in solitudine anxiosa & sollicita est.* *Mala in tormentum.*

Idem, eisdem. *Potest enim nocenti contingere vt lateat, latendi fides non potest.*

Et quæ celes?

Iuuenalis. *Nocte dièq. tuum gestas in pectore testem.*

Qui

Testis ea
non fallax.

Qui non fallit, non fallitur. & ex oraculo hoc est: *Suis cuique animus ex conscientia spem præbet.*

Sallust. ad
Cæsar.

O te miserum, si contemnis hunc t estem! Sen. epist.

Sen. epist.

Carnifex
assiduus:

Imò & Tortorem. Vrit enim, cædit, lancinat: eò grauius, quia sine morte. Græcorum adagium verum, ἡ σωείδης τὴν ψυχὴν πλήττει: *conscientia animum verberat:*

Indefessus.

Et quidem assiduo illo & surdo verbere. *Namque animus impurus, diis hominibusque infestus, neque vigiliis neque quietibus sedari potest. Ita conscientia mentem excitam vastat.*

Sallust.
Catil.

Quem
temnunt
samen
quidam:

Sic tamen hodie viuitur, vt *multi famam, conscientiam pauci vereantur.*

Plin. lib.
III. Epist.

Numquã
vir bonus.

Aliter vir bonus. cui fixum *in omni vitã transuersum unguem à rectã conscientia non discedere.*

Cicero ad
Attic.
XIII.

Etiam tibi: qui hoc imbibe, *Tranquillitate conscientia nihil excogitari beatius posse.*

Augustin.
XXI. De
ciuit.

CAP.

Alterum Virtutis membrum, Probitas. Quid eam hîc appellem! Breuia & universalia ad eam præcepta.

RAMVS Virtutis mihi alter superest, Probitas: quem tamen leui dolabrã expolio, quia in hoc Ciuili ædificio non ei locus. Ad morale pertinet. nec Probitatem aliud hîc intellego, quàm RECTAM IN MORIBVS ET ACTIONE OMNI VITAM, EX HONESTI NORMA. Mihi tamen non omittenda, vt necessitatem videas: & quia Pietati adnexa ea, aut veriùs innexa. Sine moribus Pietas, quidquid vultu, voce, calore præferas, vana est, imò nulla. Vt poma, in Iudæã, non poma nascuntur, quæ contacta in fumum abeunt: & vaporem: talis verbosa illa Pietas, sine vitali hoc operum succo. Iure ergo mores ama, quisquis amas illam: & factis magis, quàm specie; feriò, nec ad pompam.

Quid Probitas?

Pietatis comes.

Si modò vera sit.

Sallust. in
Catil.

Velleius
lib. II.

Esse quàm videri, probus malis. Et cum laudato illo Catone, nunquam rectè feceris, vt fecisse videaris.

Interna
probitas,
sola probas.

Conscientia

Et spernendi iuci.

Conscientia virtuti satis amplum theatrum est. Cicero.

Non tu mihi inter claros magis, quam inter bonos. Tacit. iv. Histor.

Non inter eos, quos ambitio falsos fieri subegit, magisque vultum quam ingenium bonum habere. Sallust. Catil.

Opes non nimis amanda:

Opes quid curas? Fortunam velut tunicam, magis concinnam proba, quam longam. Apul. in Apolog. i.

Non corpus.

Quid cultum aut corpus? Honestum ei vile est, cui corpus nimis carum est. Seneca. Epist.

Tu à te laudem tibi fume; internâ verâque virtute, non specie inanium validus. Tacit. Annal. xv.

Esto mihi cultus modicus, sermone facilis. In Agric.

Fudor induendus:

Ore probo, animo verecundo. Sallust. in Fragm.

Cum constantiâ.

Opum contemptor, recti perisicax, constans aduersum metus. Tacit. iv. Histor.

Anima solus colendus:

Vnius animi cultor: qui dux atque imperator vitæ mortalium, Sallust. Iugurth.

Qui magnus,

Rector humani generis, agit atque habet cuncta, neque ipse habetur. Indidem.

Praclara

Indidem.

Praclara enim facies, magna diuitia, ad hoc vis corporis, & alia huiusmodi omnia breui dilabuntur. Qui atev-
num.

Indidem.

At ingenij praclara facinora, sicuti anima, immortalia sunt.

CAPVT VII.

Ad Prudentiam transitum, qui Rectorum alter. Necessitas eius ostensa. Definitio posita, & exposita. Partes eius & utilitas.

VIÆ tuæ Ducem vnum habes, Virtutem: adiungo nunc alterum, quem Prudentiam dixi. Is non tuus solùm, sed si inspicias, Virtutis ipsius rector. certè director. Sine prudentiâ enim quæ potest esse virtus? Plato verè ait, ἢ φρόνησις μόνον ἡγεῖται τὸ ὀρθῶς πρᾶττεν: Prudentia sola praeit & ducit ad rectè faciendum. Et Sophus alter: ἔχ ὁἷοντε ἀγαθὸν εἶναι κυρίως, ἀνευ φρονήσεως: fieri non potest ut quisquam verè probus sine Prudentiâ audiat. Causa hæc. quòd Virtus omnis in Electione & Modo est: non hæc sine Prudentiâ: ergo nec Virtus. Atque vt architectis opus nullum rectè processerit, sine

Prudentia virtutem ipsam ducit.

Qua sine eâ, non recta.

In Menone.

Aristot. vi. Ethic. cap. v.

libellâ & lineâ: non item nobis, sine normâ
hac directrice. Quam definitio, INTEL-
LECTVM ET DILECTVM RERVM,
QVÆ PVBLICE PRIVATIMQVE FV-
GIENDÆ AVT APPETENDÆ.

Quid Pru-
dentia?

Sagacitas
eius:

Intellectum dixi. quia hæc est quæ videt
omnia: ideoque ὄμμα τῆς ψυχῆς, *oculus ani-*
me, iure dicta. Aristot. &
Iamblich.

Discretio.

Dilectum addidi. quia eadem, quæ feli-
git: & recto iudicio, *honestâ ab deterioribus,*
utilia ab noxiis discernit. Tacit. xv.
Annal.

Duplex ea,
Privata, et
qua foras
spectat.

Privatim etiam & Publicè, inserui. quo-
niam species eius velut duplex, Domestica
& Civilis: quarum illa sibi, hæc aliis pro-
dest. Φρονίμους δίομεθα εἶναι, οἱ τὰ αὐτοῖς ἀγα-
θὰ, καὶ τὰ τοῖς ἀνθρώποις δύνανται θεωρεῖν: *Pru-*
dentem censemus, qui ea, quæ sibi quæque aliis
conducunt, possunt dispicere. Aristot. iv.
Ethic. ca.
v.

Φρόνιμόν γε φήσομεν, ἀποχεῶντα ζύμβουλον
καὶ αὐτόν αὐτῷ καὶ τῇ πόλει: *Prudentem dice-*
mus, sibi & reipublica consulere potentem ac
validum. Plato Al-
cib. i i.

Ars et nor-
ma totius
vite.

Itaque vsus eius multiplex. & rectè
ille, qui dixit. *Artem vivendi esse*
Pruden-

Cic. v. de
Finib.

Prudentiam, ut medicinam valetudinis.

Seneca.

Hæc enim est, quæ *præsentiâ ordinat, fu-*
tura prouidet, præterita recordatur. Munia
sua.

Idem.

Hæc quæ *fallere non vult, & falli non*
potest. viciu.

Cui omnia subiecta:

Menæder.

Ἀπαντα δέλα τῷ φρονεῖν καθίσταται:
Famulatur omne, quidquid est, Pru-
dentia.

Etiam ipsa Fortuna. nec vanè dictum,

Plautus
Trin.

Sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.

Igitur iure Tragicus,

Sophocles
Antig.

Πολλῶ τ' φρονεῖν εὐδαιμονίας
Πρῶτον ὑπάχει.

Longè Prudentia felicitatis
Primas tenet.

Sallust. ad
Cæsar.

At contrâ, Imprudentia infelix. quæ *ple-*
raque, & se, præcipitat.

C 3

CAP.

CAPVT VIII.

Quid dignat Prudentiam? Usus esse, et Memoriam. Quideam utraque? Vis est firmitudo illius prolata: sed raritas et difficultas item ostensa.

PRV DENT I Æ autem parentes duo, Usus & Memoria rerum. Nam quod poëta vetus in Sapientiam scripsit,

Duo Prudentiam faciunt.

Usus, et

Usus me genuit, mater peperit Memoria: Afranius.

abnuo: & verius est in istam. Usus intellego, NOTITIAM HUMANARVM RERVM EX VISV VEL TRACTATV.

Memoria.

Usus, acutissimus doctor.

Memoriam, NOTITIAM SIMILEM EX AVDITV VEL LECTV. Usus haud paullò firmior: & ideò iure pater. Per sua enim, non per aliena pericula discit: per propinqua exempla, non remota. quin plerisque euentibus ipse adest, interest, præcst.

Itaque verè scriptum,

Longè superior alios magistros.

Usus efficacissimus rerum omnium magister. Plin. lib. XXVI.

Et experimentis optimè creditur. Idem, lib. XVII.

Imò amplius: *Usus omnium magistrorum præcepta superat.* Cicero, de Orat.

Quem qui multum habet, gloriatur iure

-νόεω

Homer. Odyss.

*-νόεω καὶ οἶδα ἕκαστα
Εἴδλα τε καὶ τὰ χεῖρα.
-νοῦι ἔσθιο σιγγιλλάτιμ
Quæ bona, quæ mala sint.*

Is bona malaque nouit.

Manilius.

Hic ad omnem artē utilis siue necessarius: *Artes omnes genuit.*
*Per varios usus artem experientia fecit,
Exemplo monstrante viam.*

Arist. Eth. x. cap. ult.

Sed ad hanc ciuilem imprimis. Καὶ τοῖς ἐπιεικέσι περὶ πολιτικῆς εἰδέναι, προσδέειν εἰκὴν ἐμπειρίας: *quisquis in re Ciuili intelligens haberi uolet, opus ei experientiã.* Ciuilem perficit.

Cic. II. de Orat.

In quo tamen hoc mali, quod præceptis non traditur. sed *etas eum denique affert.* Incommodus tamen, quia seruos.

Quid. vi. Metam.

Nam ut poëta ait,
-seris venit usus ab annis.

Et extima etatis propria.

Solon.

Hinc *Prudentia senum* in vulgi verbo:
Hinc illud sapientis,
*Ἰηρόσκη δ' αἰ πολλὰ διδασκόμεν.
Assidue addiscens, ad senium propero.*

CAP.

CAPVT IX.

Memoria rerum, siue Historia, fructus. Facilem hanc, ad Prudentiam, viam: etiam ad Probitatem.

Memoria dotes.

AT Memoria, parens altera est. quam Vtui non appono solùm, sed in parte præpono. Magis enim obuia hæc & facilis: diffusa latius, & quæ plura ad Prudentiam & in plures confert. In quosuis enim ea, & quouis tempore, cadit: cumque iter illud per propria pericula, longum, nec sine periculis sit: hæc via tutior, ideoque tritior, & haud paullò

Facilitas.

Crebritas.

Plures aliorum exemplis docentur.

Tacit. iv. Histor.

Ea vni in libris historiarum.

Id est, Historiâ. quæ non aliud, quam anima & vita Memoria.

Cic. ii. de Orat.

Exempla enim omnia iacerent in tenebris, nisi litterarum lumen accederet.

Idem pro Archiâ.

Per eam, virtutibus & vitiis suum honorem.

Hæc est illa φυλακὴ τῆς τῶν ἀξιολόγων ἀρετῆς, μάρτυς τῆς τῶν φαύλων κακίας, ἐνεργέτις τῶν κοινῶν τῶν ἀνθρώπων γένους: custos illustrium virorum virtutis, testis malorum sceleris, benefica in omne humanum genus.

Diodor. Sicul. i. Biblioth.

Hæc lux

Cic. ii. de Orat.

Hæc lux veritatis, magistra vita.

Vitam instruit privatam.

Plat. in Timotheonte.

Verè Magistra. In hac enim tibi fas, ὡς πρὸς ἐν ἐσόπτρῳ, κοσμεῖν καὶ ἀφομοιεῖν πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἀρετὰς τὸν βίον: *tanquam in speculo, ornare & componere vitam tuam ad alienas virtutes.*

Liu. i.

In quâ hoc præcipuè salubre ac frugiferum, *omnis te exempli documenta in illustri posita intueri: ut inde tibi tuæq, reip. quod imitere, capias; inde sedum incœptu, sedum exitu, quod vites.*

Lib. i.

Eadem ad Ciuilem hanc partem vtilissima: nec temerè Polybius, ἀληθινotάτην παιδείαν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς πολιτικὰς πράξεις, πρὸς ἐν τῇ ἰσοείας μάθησιν dixit: *verissimam disciplinam exercitationemque ad res Ciuiles, Historiam esse.*

Publicam dirigit.

Aristot. i. Rhetic. cap. v.

Et ad consilia. *χρησιμοὶ πρὸς τὰς πολιτικὰς συμβελάς, αἱ τῶν περὶ τὰς πράξεις γραφῶν τῶν ἱστορίων: vtilis ad publicas deliberationes, rerum gestarum historia.*

Ad consilia præit.

Lamprid. in Alex.

Quo aspectu Imperator Alexander, consiliis togæ & militiæ litteratos adhibebat, & *maximè eos qui historiam norant.*

οἱ

D

Et rex

Consiliarij
mortui bo-
ni, liberi,
sine fuce.

Et rex alius, *optimos consiliarios Mortuos* Alphonfus
aiebat, intelligens hos ipsos Historiæ libros. Sicilia.

CAPVT X.

Appendix de Doctrinâ, quæ utrique Reſtori
utilis. Quis legitimus vsus eius, finis,
modus.

UTRUMQUE Rectorem dedi, & ab eo
ab his præloquiis: nisi quod de Do-
ctrinâ etiam breuiter attexo. id est, ipsis ad-
iutoribus tuis do adiutorem. Nam hæc est,
quæ non ad Prudentiam solùm facit validè
(clarum id quidem) sed & Virtutem.

Doctrina
Prudentiæ
promouet:

Virtutem
ornat, aut
perficit:

Quæ etsi quosdam impetus à naturâ su-
mit, tamen perficienda doctrinâ est. Quintil.
lib. xii.

Non enim plenè satis contingit ea, nisi
animo instituto & edocto. Seneca
Epist.

Et propriè
animos ei
purgat, ac
preparat.

Eo tamen sensu, non quia litteræ Virtutem
dare possint, sed quia animum ad accipien-
dam illam preparant. Idem.

Vsus eius,
verè vsus.

Auidè igitur hæc haurienda, sed ad vsum.
Non enim paranda nobis solùm, sed fruenda
Sapientia est. Cicero
Tusc.

Ego

Ego cum poëta

Pacunius.

Odi homines ignauâ operâ, philosophâ
sententiâ. Nec enim
in verbis
nudus: sed
bonis fa-
ctus.

In Iugurt.

Et cum Sallustiano Mario, *parum mihi*
placeant ex litteræ, quæ ad virtutem doctori-
bus nihil profuerunt.

Tacit. xv.
Anna.

Imò nocuerunt. quia multi vitia sua te-
gunt. & inumbrant hoc velo, *animo perfi-*
diosi & subdoli, auaritiam ac libidinem oc-
cultantes. Abusitur,
qui non ta-
lis.

Indidem.

Specie bonarum artium falsi, & amicitia
fallaces.

Indidem.

Sed ij ferè ex eo genere, *qui doctrinâ ore*
tenuis exerciti, animum bonis artibus non in-
duerunt. Quod ge-
nus ferè
tincti eâ
non imbuti.

rv. Histor.

Tu contrâ. habeto eam non ad pompam
aut speciem, *nec ut nomine magnifico segne*
otium veles, sed quò firmior aduersum fortui-
ta rempublicam capeffas. Finis eius
verus: &

Seneca.

Et habeto etiam cum modo. quia *plus*
scire velle quàm satis sit, intemperantiæ
genus est. In eâ mo-
du.

Æschylus.

Ο γήριμ' εἰδώς, ἐχ' ὁ πολλ' εἰδώς, ἄφρός:
D 2 Qui fru-
pit.

Qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.

Atque adeò verissimè dictum: *Plus sapit interdum vulgus, quia tantum quantum opus est, sapit.*

Lactant.
lib. II. In-
stit.

Quin fra-
nanda im-
modica dif-
fendi cupi-
ditas:

Imitare igitur Agricola: qui studio scientiæ flagrantem animum coercuit, tenuitque, quod est difficillimum, ex Sapientiâ modum.

Tacit. in
Agric.

Vitium ho-
die, & in
sibus, cre-
brum.

Nam nos plerique hodie, ut omnium rerum, sic litterarum intemperantiâ quoque laboramus: nec vitæ, sed scholæ discimus. Quo veriloquio claudo & cõsigno hunc librum.

Seneca
Epist.

I. LIPSE

I. LIPSE
POLITICORVM

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SECVNDI

CAP. I.

De imperio universè dictum. eius necessitas in Societate ostensa, & fructus.

VIÆ huius Rectores ostendi tibi: sed communiter, & ostendi tantum. ipsam mihi, sodes, ingredi: ego qui sequere atque assequere eos, dicam. nec id per stadia solum singula, sed pænè passus. Vita Ciuilis in Societate est: Societas in duabus rebus, Commercio & Imperio. Illud * alterius argumenti est, hoc mei. quod definitio, CERTVM ORDINEM IN IVBENDO ET PARENDO. Cuius tantavis siue necessitas potius, ut hoc vnum fulcrum sit rerum humanarum.

* Nempe
Moralis
aut Oeco-
nomici.

Definitio
Imperij.

Cic. III.
de Leg.

Sine Imperio enim nec domus ulla, nec vis civi-

D 3 civitas,

*ciuitas, nec gens, nec hominum vniuersum ge-
nus stare, nec rerum natura omnis, nec ipse
mundus potest.*

Vtilitas.

Et quod sequitur, magna eius vtilitas. ἡ δὲ
ἀρχὴ καὶ ἀρχεῖας, ἔμόνον τῶν ἀναγκάων, ἀλλὰ
ἔ τῶν συμφερόντων: *Regere enim & regi, non
solum inter ea qua necessaria, sed & utilia.*

Arist. 1.
Polit. cap.
III.Vinculum
rerum.

Ἰstud sanè est vinculum, per quod res publi-
ca coheret: ille spiritus vitalis, quem hæc tot
millia trahunt: nihil ipsa per se futura, nisi
onus & præda, si mens illa imperij subtra-
hatur.

Sen. 1. De
Clem.Regimen
hominum.

Denique hæc, Circa illa virgâ, quâ ta-
ctæ feræ hominesque mitescunt. quæ è fero-
cibus vniuersis, singulos, suo quemque metru,
obedientes facit.

Liu. lib. vi.

Contra,
Inobedi-
entia Confu-
sionum pa-
rens.

At contrâ, ruunt omnia, vbi non hoc fir-
mamentum: diffluunt, vbi non hoc coagu-
lum. & nimis pro vate, ille vates:

Ἀναρχίας δὲ μείζον ἔκ ἐστι κακόν.

Αὐτὴ πόλεις ὀλλυσιν, ἢ δ' ἀνασάτας

Οἴκας τίθουσιν, ἢ δὲ σὺν μάχῃ δορῆς

Τροπὰς κατὰ ῥήγνυσι. τῶν δ' ὀρθαμένων

Σώζει τὰ πολλὰ σώμαθ' ἢ πειθαρχία.

Marius

*Maius Inobedientiâ nullum est malum.
Hæc perdit vrbes, ista perdit & domos
Vastâsque reddit; Martis in certamine
Hæc terga vertit. ritè sed parentium
Res atque vitam seruat Obedientia.*

CAPVT II.

*Diuisio Imperij. Principatus, prima &
optima eius pars. id variis argumentis
ostensum.*

IMPERIVM hoc autem triplex, Principa-
tus, Optimatum, & Populi status. Nam
cunctas nationes & vrbes (ait meus scriptor)
Populus, aut Primores, aut Singuli regunt. &
quidquid scrutère; nec coetum aliquem so-
cialem sine vllâ harum formarum reperies,
nec in eo aliam præter istas. Miscentur in-
ter se, fateor, & remittuntur aut intendun-
tur: sed sic, vt propendeat & præponderet
semper aliqua pars, à quâ iure ei nomen.
Sed quæ ex his optima? diu hoc in lite-
quam soluit & non soluit idem ille noster.
Dilecta, inquit, ex his & constituta reip. for-
ma facilius laudari quam euenire: aut si eue-
nit, haud diuturna esse potest. Ego si non

Tres Impe-
rij forma.Tacit. lib.
III.Difficile,
nec certū de
ius iudicium.

veteris,

Optimus
tamē Prin-
cipatus vi-
detur.

verius, clarius rem aperio, & præfero palàm
Principatum. Mouēt me ista:

Qui vetu-
stissimus.

Quòd ille antiquissimus, *Vetustissima*
& *Diuinissima*, regia gubernatio, ait Phi-
lofophus. Aristot.

Et certum est *omnes antiquas gentes regi-
bus primùm paruiffe.* Cic. i. r. r.
De Legib.

Quod etiam *in terris nomen imperij pri-
mum fuit.* Sall. Catil.

Vt verissimè præfatus sit ille, *Principio*
*rerum, gentium nationumque imperium pe-
nes reges erat.* Iustia. lib.
I.

Idem ex
naturā
maximè.

Addo, quod ad naturam aptissimus. Do-
cent animantes ceteræ, in quibus imago
hæc imperij: docent plerique hominum. &
orbem peragra; *pauci libertatem, pars magna*
iustos dominos volunt. sed & habent. Sallust.
Epist. Mi-
thridatis.

Ex ratione,
& usu.

Idem, secundum rationem maximè.
*Unum enim imperij corpus, unius animo re-
gendum videtur:* sicuti ab vno gubernatore,
vna nauis. Tacit. i.
Annal.

Plures, quid mihi adfers? turbas. non ali-
ter, quàm εἰ θέλωσι δύο ἤλιοι γενέσθαι, κίνδυνος,
παύσα

πάσα συμπλεχθέντα διαφθαγήναι: *si duo Soles*
velint esse, periculum ne incendio omnia
perdantur. Nam plu-
rium impe-
rium, ad
plures iru-
dit.

Tacit. iv.
Annal. *Arduum enim semper eòdem loci poten-
tiam & concordiam esse.* Discordiæ
gignit.

i. Histor.
Itaque pacis interest, omnem potestatem
ad unum conferrì. Contra,
pacē Prin-
cipatus.

i. Annal.
Legimus, imò ipsi vidimus, discordantis
sæpe patriæ non aliud remedium fuisse quàm
si ab uno regeretur.

Nec dissentiunt à me prudentes. Ille
clamat. ὁ βασιλεὺς, ὡς θεὸς ἐξ ἀνθρώπων: *rex,*
deus quispiam humanus est. Pro quo &
veterum
Auctoritas.

Callimach.
Alius, Ἐκ δὲ διὸς βασιλῆες: Ex Jove sunt
reges.

Homerus.
Et tertius inculcat - διοτρεφέας βασιλῆας:
à Jove educatos reges.

Liu. lib.
xxvi.
Quinetiam non nemo: Regnum res inter
deos hominesque pulcherrima.

Vt iure concludam & optem cum Ho-
mero: - εἰς κοίραν & ἔσω εἰς βασιλεὺς.
-herus unicus esto,
Unicus & Princeps.

scilicet

scilicet

E

Nam

Nam plures rationes scio; nec affero, in hoc angusto circo alienorum verborum cui me inclusi.

CAPVT III.

Principatus definitio. per partes declaratio.
 Et primum, utrius sexus ille sit?

NEC tamen Principatum omnem confusè extollo, sed verum & legitimum. quem definitio, VNIVS IMPERIVM, MORIBVS AVT LEGIBVS DELATVM, SVSCEPTVM GESTVMQVE PARENTIVM BONO. in qua formula, nisi fallor, non vim solùm omnem boni Principatus inclusi, sed & ad illum viam. Diducam, & explicabo. Posui primò, VNIVS IMPERIVM. virine, an femine? Utriusque. sed illius maximè. quia iubet sic natura.

Quid Principatus?

Virorum id munus.

Vix feminæ.

Qua imbecilla.

Τό τε γὰρ ἄρρεν, φύσει ἔστιν ἡγεμονικώτερον: Nam quidquid masculinum, natura magis factum ad imperandum, femineo.

Arist. i. Polit. cap. VIII.

Etiam ratio. Nam palàm est quod ille conditor nostri deus, feminis quidem
 -pectus instruxit dolis.

Sed vim negavit.

Seneca, Octau.

Nec

Propert. lib. II. Eleg.

Nec Constantiam dedit:

-Nulla diu femina pondus habet.

Qua inconstantes.

Tacit. xv. Annal.

Ne Prudentiam quidem plenè. & plerumque muliebri consilium deterius.

Qua non adspicientes.

III. Annal.

Atqui hæc imperij vera instrumenta. Sed adde & vitia. quia non imbecillis tantum & impar laboribus hic sexus, sed si licentia adsit, saevus, ambitiosus.

Sape vitiosa.

IV. Annal.

Quid etiam si saepe lubricus? quàm in lubrico tunc respublica? Nec enim femina, amissâ pudicitia, alia abruerit.

Et lubrica.

De morib. Germ.

Denique indecorum, & feruum nimis hoc seruitium. Censor meus de barbarâ quapiam gente: *Femina dominatur in tantum non modo à libertate, sed à seruitute degenerant.*

Nec honestum viris id iugum.

Plinius Paneg.

Atque his causis videatur feminis sufficere obsequij gloria.

Seneca Epist.

Ecce tamen & tela non imbellia pro imbelli sexu. Pro iis hæc ratio. quòd *Nulli praelusa est virtus. omnes admittit.*

In alteram tamen partem ratio:

Idem.

Nec censum, nec sexum eligit.

A communi ratione virtutis.

Ab exem-
plis.

Et reuerâ, nōne eximiæ aliquot regina-
rum lectæ nobis, auditæ, visæ? quæ fortes,
cautæ, castæ, *virilibus curis, feminarum vi-*
tia exuerant. Tacit. vi.
Ann.

A ritu
gentium.

Pro iisdem, consensu aliquot gentes.
Britanni illi veteres non regno solùm præfe-
cêre, sed bello. *Solitum quippe Britannis,*
feminarum ductu bellare. In Agric.

Germani viris ipsis ante-tulerunt: & in-
esse iis sanctum aliquid ac prouidum putarunt. De morib.
Germ.

Itaque *nec consilia earum aspernabantur,*
nec responsa negligebant. Ibidem.

Imò *plerasque earum* (rides an ringeris?) *iv. Histor.*
fatidicas, & auferente superstitione, arbitra-
bantur deas.

Capaces igitur sceptri: vt hi quidem cen-
sent: atque etiam ego, nisi lex aut mos pa-
trius: aliter iubent.

CAP.

Quomodo capiendus Principatus? duos legi-
timos modos esse, Electionem & Successio-
nem. & de utraque aliquid dissertum.

NAM hæc ante omnia seruo. ideo ad-
do, MORIBVS AVT LEGIBVS
DE LATVM: non temerè initium & velut
caput Regiæ huius viæ muniens, quia mul-
ti calcare eam volunt pede non recto. *Locum
Principum
plures ad-
fectant:*

Sallust.
Iug.

Natura mortalium auida imperij est, ait ille:

Tacit. II.
Histor.

Et alter: *Vetus ac pridem insita mortali-*
bus potentia cupido: *Et id na-
tura vitio:*

zv. Annal.

Eaque cunctis affectibus flagrantior.

Itaque Principatum multi appetunt, nec
boni ipsi, nec bono fine. quos repressit ta-
men mos siue lex gentium repagulo dupli-
ci, Electionis & Successionis. Hanc ap-
pello, CVM GENTILIS IS HONOS
EST, ET PRINCEPS E PRINCIPE
NASCITVR. Illam, CVM SPRETO NA-
TALIVM IVRE, SVFFRAGIIS DESI-
GNATVR. Electio, antiquior. tamen Suc-
cessio receptior, & aspectu aliquo melior:
quia verum est. *Etiam iis
duplex,
Successio,
Et Electio.
Illa vt vi-
detur, me-
lior:*

E 3

Mino-

*Minore discrimine sumi Principem, quam
quari.* Tacit. II.
Histor.

Pacatior: Turbis etiam hoc obstaculum. cum alio-
qui *magnis* aut *nouis conatibus opportuni
sint transitus rerum.* I. Hist.

Securior: Nam clarum est, *pravas aliorum spes co-
hiberi, si successor non in incerto.* III. An-
nal.

*Ex Princi-
pum ipsorum
usu.* Princeps ipse per hanc viam securior, &
pluribus velut munimentis insistit. I. Annal.

Oraculum est, *Non classes, non legiones,
perinde firma imperij munimenta, quam nu-
merum liberorum.* IV. Histor.

*Pro Ele-
ctione &
sua ratio:* Tamen aliis ratio magis placet alia. &
*aiunt, Imperaturum omnibus, eligi debere ex
omnibus.* Plinius
Paneg.

*Quia di-
gniores re-
perit:* Vel ideò, quod plerumque *optimum,
quemque Electio inuenit.* Tacit. I.
Histor.

*Nam nasci & generari à principibus, for-
tuitum, nec ultra estimatur: cooptandi iudi-
cium integrum, & si eligere velis, consensu
monstratur.* Ibidem.

*Quia &
ipsa di-
gnior.* Minus etiam seruilis hæc species. &
loco

Ibidem. loco libertatis erit, si eligi incipimus.

*Eodem li-
bro.* Sed vtra harum rectior, non rectæ viæ
aliæ: nec *quisquam imperium flagitio quasi-
tum bonis artibus exercuit.* Ceterum
extra has,
obliqua
via, nec
fausta.

*Curt. lib.
IV.* Imò nec diu exercuit. quia *nulla quæsitæ
scelere potentia diuturna est.*

CAPVT V.

*Initia Principatum plerumque laudabilia:
sed id non satis. perseuerandum esse.*

SED addidi etiam, **SUSCEPTVM GE-
STVM QVE.** nec geminaui temerè; quia
sunt qui suscipiant rectè, non gerant & fi-
niant. ego autem palmam hanc in metâ,
non in carceribus figo. Fit malo vitio, an-
fato humani generis, vt

*Tacit. xv.
Annal.* *Initia magistratum aut Principum ferè
meliora sint, sed finis inclinè.* Principia
Principum
ferè bona:
at non fi-
nis.

Poëta non nesciuit:

*Lucan. lib.
VIII.* *-mitissima fors est
Regnorum, sub rege nouo.*

*Tacit. II.
Annal.* Imò nec ipsum vulgus. qui *accipiunt re-
gem latantes, vt ferè ad noua imperia.* Ideò grati,
noni reges.

Spei

*Sed non in
longum.*

Spei suæ quàm sæpe falsi! Nam plerique regnantium, *suone an seruitij ingenio, dum adipiscuntur dominationes multâ caritate sunt, & maiore odio, postquam adepti.* XII. Annal.

*Causa,
quia fucus
decidit.*

Fit ideo, quia plurimum simulatæ eæ virtutes: cùm sciant omnes, *Novum imperium incobantibus utilem esse Clementia famam.* IV. Histo.

*Aut certè
mutantur
in regno.*

Aut certè non altè insitæ. ideoque peccare paullatim *indulgentiâ fortune, et pravis magistris, discunt audèntque.* II. Histo.

Siue etiam Regni ipsius natura hoc fert, *vt diuturnitate in superbiam mutant.* XII. Annal.

*Suo sæpe
malo. quia*

At malè. *Imperium enim iis artibus facillimè retinetur, quibus initio partum est.* Sallust. Catil.

*Et fortuna
cum iis
mutatur.*

Quod si se mutant: videant, ne *Fortuna quoque cum moribus immutetur.* Ibidem.

CAP.

CAPVT VI.

Quis finis, quò actiones omnes Princeps dirigat! Bonum publicum id esse, & sepouenda priuata.

DENIQUE in extremo posui PARENTIVM BONO: in iis verbis Finem ipsum veri Principatus complexus, & candidam illam metam, ad quam currat Regius hic athleta. quæ non aliud, quàm subditorum commodum, securitas, salus.

Cic. v. De
Rep.

Nam *moderatori reipub. beata civium vita proposita est.* *Beatas civium, Principi proposita:*

Ibidem.

Vt ea opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit.

Xenoph.
in Memo-
rabii. So-
crat. lib.
III.

Te spectas? erras. καὶ ὁ βασιλεὺς αἰρεῖται, ἔχ' ἵνα ἑαυτὸς καλῶς ἴπμελεῖται, ἀλλ' ἵνα καὶ ὁ ἐλόμενοι διὰ τῶν εὖ πρᾶτ' αὐτοῖσι: nam rex *eligitur, non ut sese molliter curet, sed ut per ipsum, ij qui elegerunt, benè beatèque agant.* *Et idèd eligitur:*

Aristot.
VII. Po-
lit. cap. x.

Hac vnâ in re maximè abit ille à Tyranno. quòd ὁ μὲν τύραννος τὸ ἑαυτὸς συμφέρον σκοπεῖ, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸ τῶν ἀρχομένων. Tyrannus *sumit:*

*nus suum ipsius commodum spectat & querit,
at rex subditorum.*

*Ve pastori
cura gregis
est.*

Qui verè est Homericus ille *ποιμὴν λαῶν:*
pastor populorum.

Scias igitur, qui quis hoc nomine, *ciuium* Seneca De
Clem.
non seruitutem tibi traditam, sed tutelam:

*Non igitur
dominium,
finis.*

Nec rem publicam tuam esse, sed te reipub. Indidem.

Vatem audi:

*Idèd cures,
foveat,*

Tu ciuem patrèmque geras; tu con- Claudian.
ad Honor.
sule cunctis,

*Non tibi: nec tua te moueant, sed
publica damna.*

*Non negle-
gat, ut flu-
xi illi &
solui.*

Malus ille, qui *ex magnâ Fortunâ licen-* Tac. iv.
Histor.
tiam tantum usurpat:

Qui non ad curas intentus, sed stupris & Ibidem.
adulteriis Principem agit.

*Onus enim
hoc, non so-
lùm mu-
nus est.*

At verus bonusque noster intendit, vigi- Sallust.
lat: & scit, *Maximo imperio maximam cu-*
ram inesse.

Omniùm somnos illius vigilantia defendit, Seneca De
Clem.
omniùm otium illius labor, omniùm delicias il-
lius industria, omniùm vacationem illius oc-
cupatio. Ideò

Ibidem. Ideò *remissum aliquando animum habebit,*
numquam solutum.

Ibidem.

Hoc subditorum bono fiet, hoc eius. quia *Vigilans
autè Prin-*
*illius demum Principis magnitudo stabilis
fundatæque est, quem omnes tam suprâ se esse
quam pro se sciunt.* *ceps, fir-*
mus.

CAPVT VII.

De viâ rectâ quam Princeps ingrediatur: &
*primùm de Virtute. ostensum hanc ei, suâ
causâ, necessariam.*

VERVM ecce Principem definiui: for-
mabo tibi nunc eundem, & qui per-
ueniat ad salutarem illam metam velut ma-
nuducam. Inclusa fanè hæc via in ipso
Boni publici fine, fateor: (nemo enim sic
geret, qui non ipse bonus: nec id solùm, sed
& prudens:) verùm inclusa occultè. ego
educam, aperiam, & totum hoc imperandi
iter tenuiore quodam, vt sic dicam, sabulo
sternam salubrium præceptorum. Duo sunt
quæ legitimum & numeris suis absolutum
Principem faciunt: Prudentia & Virtus. illa
vt in Actionibus eius eluceat, hæc in vita.
De Virtute præmittam: quæ profus & Re-

*Ad Finem
Boni publi-
ci duo con-
ducunt:*

*Virtus &
Prudentia.*

gi assumenda, & per eum his qui regnantur.
 Regi: quia ita decorum est ut probitate emi-
 neat, qui dignitate. *Cyrum lubens au-*
dio: qui

Ille, Princi-
pi convenit
ex decoro:

Οὐκ ᾤετο προσήκειν μηδενὶ ἀρχῆς, ὅστις μὴ
βελτίων τῶν ἀρχομένων: non censebat conveni-
re cuiquam imperium, qui non melior esset iis
quibus imperaret.

Xenophon
 Pæd. viii.

Vulgò ita iudicamus; & ubi suffragiorum
 res, plerumque ὁ βασιλεὺς καθίσταται ἐκ τῶν
 ἐπεικῶν καὶ ὑπερχῆν τ' ἀρετῆς, ἢ πρῶξιν τῶν
 ἀπὸ τ' ἀρετῆς: *rex constituitur ex idoneis aptis-*
que ob eminentiam virtutis, aut actionum,
quæ à virtute.

Arist. v.
 Polit. cap.
 x.

Meo fanè & poëtæ puncto,

Qui rectè faciet, non qui dominatur,
erit Rex.

Auson. in
 Monof.

Sed & fama eius hoc postulat: quæ pa-
 rum pura, si non vita. *Omnia enim facta*
dictæque Principis rumor excipit:

Ex fama:

Sen. i. De
 Clem.

Nec magis ei, quàm Soli, latere contingit.

Indidem.

Vt iure cauere debeat qualem famam ha-
beat: qui qualemcumque meruerit, magnam
habiturus est.

Indidem.

Eò ma-

Tacit. i.
 Hist.

Eò magis, quòd *inuisum semel Princi-*
pem seu benè seu malè facta premunt.

Etiam regni firmitas sic poscit. quia

Ex utili.

- ubi non est pudor

Seneca
 Thyest.

Nec cura iuris, sanctitas, pietas, fides;
Instable regnum est.

Tacit. i.
 Hist.

Sit ante oculos Nero, & qui alij tyran-
norum: quos sua immanitas, sua luxuria, cer-
uicibus publicis depulere.

Ad exitium natæ voces,

- sanctitas, pietas, fides

Seneca.

Privata bona sunt. quæ inuat, reges eant.

Et vsu difces.

CAPVT VIII.

Subditorum etiam causâ Principi virtutem
induendam, & ipsis instillandam. sine quâ
probus aut diuturnus nullus cætus.

IAM & Principi cura altera, ut cum ipse
 bonus, subditi etiam tales. Vbi virtus ab-
 est, quæ societas non dicam laudabilis, sed
 firma? Quod de opido poëta, de statu omni
 dixeris:

Infirmus
reip. status
sine virtu-
te.

deus

F 3

Si inco-

Si incolæ benè morati sunt, pulchrè munitum arbitror. Plaut. Persâ.

Sin aliter: profectò

-centuplex murus rebus seruandis parum est. Ibidem.

Cum eâ firmus & solus.

Audi Prudentiæ alumnum: *Ille reipub. status optabilis & firmus est, in quo & privatim sanctè innoxieque uiuitur, & publicè Iustitia ac Clementia vigent.* Polyb. lib. vi.

Audi & Sipientiæ: *Ei μέλεις τὰ τὴ πόλει πρῶξεν ὀρθῶς καὶ καλῶς, ἀρετῆς σοι μετὰδοτέον τοῖς πολίταις: Si remp. rectè laudabilitérque instituis gerere, virtus tibi cum ciuibus communicanda est.* Plato Alcib. I.

Præsumptio quorundam opinio.

Hos, inquam, potius, quàm illos malè callidos. qui eò munitiores reges censent, quò illi quibus imperitant nequiores fuere. Sallust. ad Cæs.

Eiusque ratio.

Quòd patientiores seruitutis arbitrantur, quos non deceat nisi esse seruos. Plin. Paneg.

Sed hac subuersa.

Sed profectò hac ipsâ in re errant. Nam *peßimus quisque asperrimè rectorem patitur.* Sallust. ad Cæs.

Quò quis melior, hoc iugi patientior.

Contrà, boni mites & obnoxij, *metuentes magis quàm metuendi.* Idem, in Iugurth.

Et ab

Et ab ore veritatis illud est,

-Facile imperium in bonos.

Plaut. Mil.

Sallust. ad Cæs.

Iure igitur dabis operam, cum ipse bonus atq. strenuus sis, uti quàm optimis imperites.

CAPVT IX.

Subditos probos fieri maximè à Principis exemplo. cuius incredibilis vis in utramuis partem.

Hoc duplici viâ assequere, Legum & exempli. De illâ, mox tangam: de hac nunc habe.

Cic. in Epist.

Quales in republicâ principes sunt, tales reliquos solere esse ciues. Subditi ad principem seformant.

-componitur orbis

Regis ad exemplum.

Claudian. v. Conf. Honor.

Nec caussa occulta. quoniam ad alta illa versæ plerumque mentes & oculi: nec tam imperio nobis opus, quàm exemplo. Eius causâ.

Plin. Paneg.

Tacit. III. Annal.

Quod vrget efficacius, quàm ipsæ leges. Obsequium enim in Principem & emulandi amor validiora, quàm pœna ex legibus. Ducinatura manu, quàm cogi.

Quantquam illud ipsum tacita quædam lex est. Facta Principi, iussa.

lex est. quoniam *hæc conditio principum, ut quidquid faciant, præcipere videantur.*

Quintil.
Declam.
IV.

Et eo bono,
plerique
boni.

Vis tuos bonos? ipse esto. *Rectè facere princeps ciues suos, faciendo, docet.*

Velleius
lib. II.

Rex velit honesta, nemo non eadem volet.

Senec.
Thyest.

Malo, ma-
li.

Solutos & malos? te solue. Nam *vitia non solum ipsi Principes concipiunt, sed etiam in civitatem infundunt: plûsq; exemplo, quàm peccato nocent.*

Cic. III.
De Leg.

Et benè noster: *Unius invidia (addo ego, & culpa) ab omnibus peccatur.*

Tacit. III.
Annal.

CAPVT X.

Distinctius de Virtutibus Principis dictum. et primùm de Iustitia, quàm ea necessaria: etiam in ipso Principe.

ERGO Virtus Principi decora & utilis. Omnîsne? ita cenfeo. sic tamen ut species eius quædam magis necessarias fatear, quæ eminent & propriè regnum sibi postulant in Regno. Hæ mihi duorum generum: & sunt quædam ut minuta sidera, quædam ut magna. Inter magna luminaria habeo, Iustitiam & Clementiam. è quibus il-

Duplices
virtutes
principis:

Maiores,
Minores.

bus illam veluti Solem facio: qui nisi Imperiorum omne corpus illuceat, tenebræ in iis, tempestas, nimbi. *Tanta enim huius vis est, ut nec ij quidem qui scelere ac maleficio pascuntur, possint sine vllâ particulâ Iustitia vivere.* Quam in hac meâ re definitio, VIRTUTEM IVS ET ÆQVVM IN SE INQVE ALIIS FIRMITER SERVANTEM. In se, dixi: quia Principem ipsum huic alligo: quem legibus placet subiici, etsi (quorundam sensu)

Iustitia, in-
ter maio-
res.

Eius De-
scriptio.

Principi in-
se exercen-
da.

Isq; legibus
illigandus:

Ne quidvis
ei liceat.

Qua ob-
strictio
imperium
non mi-
nuit.

Cic. II.
Offic.

Principi eas nemo scripsit.

Rlin.
Paneg.

Plato in
Politico.

Nam ἀνομιᾶς fanè μοναρχία, χαλεπὴ καὶ βαρύτερῃ ξυνοικίῳσι: illex Principatus molestus, & cui haud facilè subsis.

In Lam-
pid.

Turpe illud, Licet si libet.

Senec.
Troad.

Hoc pulchrius:

Minimum decet libère, cui nimium licet.

Cic. Orat.
pro Rabir.

Et meminerit Princeps, non solum quantum sibi commissum, sed etiam quatenus permissum sit.

Lucan. lib.
VIII.

Poëta illud falsum & improbum:

Sceptrorum vis tota perit, si pendere iusta

Incipit.

G

Oratoris:

Imò fir-
mat:

Oratoris hoc verius: *Jus & equitas, vin-
cula civitatum.*

Cic. Para-
dox.

Et facit
verè Re-
gnum.

Item illud diuini viri: *Remota Jusstia,
quid sunt regna, nisi magna latrocinia?*

Augustin.
rv. De ci.
uit.

Voci cōtra-
ria & im-
proba

A barbaro istud barbarum: *In summâ
fortunâ id æquius, quod validius.*

Tacit. xv.
Annal.

Opposita
meliores:

Contrâ, à rege illud regium: *Cum omnia
possimus, sola credimus licere nobis laudanda.*

Theoda-
had. apud
Cassiod.
Var. lib. x.

Poëta etiam sapienter:

Ου τὰς κρατύντας χερὶ κρατεῖν, ἀ μὴ χρεῶν.
Non fas potentes posse fieri quod nefas.

Euripid.

Malitioso
item do-
gmatis

Denique nec Euphemi illius sermo εὐφη-
μοῦ: *Ἀνδρὲς τυράννων, ἢ πόλει ἀρχὴν ἐχέσθῃ, εἰδὲν
ἀλογον ὅτι ξυμφέρον: Viro aut urbi principi
nihil iniustum censendum, quod fructuosum.*

In Thu-
cid. lib. vii.

Dogma
simplicius
ac verius.

Apage. ab ore aureo aurum illud purius:
*Εγὼ δ' εἰδὲν νομίζω γε ἀνδρὲς, ἄλλως τε καὶ ἀρχον-
τι, κάλλιον εἶναι κτῆμα εἰδὲ λαμπρότερον ἀρετῆ
δικαιοσύνης. Ego verò nullas opes viro, ac præ-
sertim Principi, pulchriores honestioresque
censeo, quàm Virtutem & Jusstiam.*

Xenoph.
De Cyri
Exped.
lib. vii.

Et fructum Regi quid ingerunt? gloriam
potius.

Cic. iii.
de Offic.

potius. *Fundamentum autem perpetua com-
mendationis & famæ Iustitia est: sine quâ ni-
hil potest esse laudabile.*

Gloria In-
stitia ad
secla:

Augustus
apud Se-
nec. De
ludo.

Præclarè Principum princeps: *Pietate et
Jusstia, Principes dij fiunt.*

Et pane di-
vinitas.

CAPVT XI.

*Jusstiam administrandam Subditis esse.
æquabiliter: temperanter: & sine cumulo
legum. remoto etiam litium studio.*

EAM igitur in se Princeps seruet: nec id
solùm, sed, vt addidi, IN ALIIS. quia
Diuam hanc asserere, vnâ cum regni mune-
re ei munus. Originem sceptri si repetis:

Ius reddi-
te primus
Principis
munus.

Cic. ii. de
Offic.

*Fruenda iustitiæ causâ reperies olim benè
moratos reges constitutos.*

Hac causâ
creatus
maximè:

Ibidem.

Quid enim aliud quàm contra vim &
manuariam illam legem inuenti & inuecti
isti? vt essent, qui *summos cum infimis pari-
iure retinerent.*

Aristot. v.
Polit. cap.
x.

Benè Sapientiæ filius: *βέλεια ὁ βασιλεὺς
εἶναι φύλαξ, ὅπως ὁ μὲν κεκτημένοι τὰς οὐσίας
μὴ εἶεν ἀδίκων πάχων: ὁ δ' ὅ δῆμοῦ, μὴ ὑβρίζεται.
μὴ εἶεν:*

Vt sum-
mæ de-
tur, serua-
tur.

μηδέν: Rex debet & vult esse custos, ut nec opulenti iniustum aliquid patiantur, nec plebs contumeliam accipiat.

Benè & Musarum filius:

Τένεκα ὃ βασιλῆες ἐχέροντες, ἔνεκέν ἄλλοις Hesiod.

Βλαπτομένοις ἀγορήφι μετὰ τροπαῖ ἔργα τελευτοῖ:

Hac unâ, reges olim, sunt fine, creati: Dicere ius læsis, iniustaq; tollere facta.

Ius sit æquum:

Ius ergo noster dicat, reddat: & id habeat supra omnem iniuriam positum. Seneca De Clem. 1.

Sine pretij aut gratia aspectu:

Nihil in penetibus eius venale sit, aut ambitioni peruium. Tac. XIII. Annal.

Causas reosque audiat. quia inauditi atque indefensi, tanquam innocentes pereunt. 1. Hist.

Ex legum prescripto.

Leges ne violet. ἐν ὃ τοῖς νόμοις ἐστὶν ἡ σωτηρία τῆ πόλεως: nã in legibus salus civitatis sita: Aristot. Rhet. 1. cap. III.

Interdum tamen temperet. quia haud frustra Summum ius, antiqui summam putarunt, crucem. Columella, lib. 1.

Nova aut multa, leges fugient ad.

Novas parçè ferat. nam & illud verum, Corruptissimâ republicâ, plurimæ leges. Tacit. IV. Annal.

Hoc

Ibidem. Hoc æuum si vides; fateare, ut antea flagitiis sic nunc legibus laborari.

Annal. XI. Inde litigandi ars & studium: ut quemadmodum vis morborum pretia medentibus, sic fori tabes pecuniam advocatis ferat. Et fori has litigias:

Ibidem. Inde publica mercis nihil tam venale, quam hodie advocatorum perfidia.

Colum. lib. 1. Et cur dissimulem? pestis Europæ caninum hoc studium. quod haud temerè quippiam concessum latrocinium dixit. Quod inter causas (mibi quidem) corrupti huius aui.

Plutarch. Catonis prisce voto meum adsonet, Forum muricibus sterni.

Plin. Paneg. Et medeatur noster Princeps: videatque ne legibus fundata civitas, legibus evertatur. Idem nono & diverso Iustiniano opus.

Colum. lib. 1. Sine* causidicis satis felices olim fuere, futuraque sunt, urbes. * Capiotabulas.

G 3 CAP.

no 10

*Clementia definita. Principi commendata.
quæ amabilem eum, quæ firmum, quæ illu-
strem facit.*

*Clementia
munera.*

*Eius de-
scriptio.*

*Conuenien-
tissima
Principi:*

*Qui largi-
ter exercere
potest:*

*Et debet
quia gra-
tiam ei pa-
rat.*

Tutalam:

PRÆFERO nunc Principi lumen alte-
rum, Clementiam: id est, vt ego appel-
lo, Imperiorum Lunam. Mitis & mollis ea
Diua: quæ lenit, quæ temperat; noxios eri-
pit, lapsos erigit; & seruatum it eos ipsos qui
se perdunt. Nec describerim eam aliter,
quàm VIRTUTEM ANIMI A POENA
AUT VINDICTA AD LENITATEM
CVM IVDICIO INCLINANTIS. Hæc
homini omnium virtutum conuenientissi-
ma, quia humanissima. sed

*Nullum tamen ex omnibus magis, quàm
Regem aut Principem decet:*

Sen. 1. De
Clem.

*Quia plus habet apud illos quod seruet, ac
maiore in materiâ apparet.*

Ibidem.

*Quia etiam omnia conciliat, quæ sceptro
digna. Amorem inprimis:*

Qui vult amari, languidâ regnet manu.

Seneca
Tragic.

Securitatem, quæ ex amore.

Non

Claudian.
ad Honor.

*Non enim sic excubia, nec circum-
stantia tela,
Quam tutatur amor.*

Plin.
Paneg.

*Et cetera vi aut fraude perumpas: hac
arx inaccessa, hoc inexpugnabile munimen-
tum est, munimento non egere.*

Liu. lib.
VIII.

*Etiam firmitatem. Nam firmissimum id
imperium, quo obediens gaudent.*

*In regno
firmitatē.*

Seneca.

Contrâ autem,

Fruiſa nemo imperia retinuit diu.

*Nec crudi
aut immi-
tes unquâ
diuturni.*

Sallust. ad
Cæs.

*Euentibus omnis æui crede. qui benigni-
tate ac clementiâ imperium temperauere, his
candida & leta omnia fuisse: etiam hostes
aquiore quàm aliis ciues.*

Cic. pro
Ligar.

*Adde, quòd æterna gloria ab hac viâ:
nec ullâ re propius homines ad deum acce-
dunt, quàm salute hominibus dandâ.*

*Sed & glo-
riam parat:
Imò velus
diuinitatē.*

Senec.
Octau.

Poëta, versibus aureis:

Pulchrum eminere est inter illustres viros:

Consulere patriâ, parcere afflictis, ferâ

Cade abstinere, tempus atque ira dare,

Orbi quietem, seculo pacem suo.

Hæc summa virtus, petitur hac calum viâ.

*Audiat, ve-
condat,
Principi.*

Vsurpet

Vsurpet igitur meus Princeps: & *amorem* apud populares, *metum* apud hostes querat.

Tac. xi.
Annal.

Rex esto, nō
Dominus.

Nec dominationem, & seruos; sed rectorem; & ciues cogitet: Clementiamque & Iustitiam capeſſat.

xii. An-
nal.

Item pater:

Ita Homeri illud conueniet:

-Πατὴρ δ' ὡς ἡπίος ἦεν.

-mitis erat patris instar.

vt illi si-
meant, non
illum.

Ita Biantis illud eueniet: τὸς ὑπὸ κῶρυμβοῦ φοβείσθαι μὴ αὐτὸν, ἀλλ' ὑπὲρ αὐτοῦ: timere subditos non illum, sed pro illo.

CAPVT XIII.

Clementia uberius commendata, sed cum temperie. Abire eam à Iustitiâ leniter. nec tamen soluere eam vim Imperij, sed vincere lento nodo.

SED vsurpet (non temerè à me positum) SCVM IVDICIO. quia absque illo, molities hæc & lentitudo fit, & flagitium ad eò non virtus. Secedit paullum, fateor, ab acri illo Iustitiæ Sole hæc Luna: sed secedit, non discedit, diuersa potiùs quàm aduersa. Iustitia. ipsa. nihil indignetur, haud vsque-

Flebit à
iusto cle-
mentia:

quaque

quaque adhærere sibi Principem nostrum pede presso: quoniam sine peste & pernicio id non potest generis humani.

Sed bono
nostro.

Tac. iiii.
Annal.

Thucyd.
lib. iiii.

Flagitia enim et facinora sine modo sunt:

Id est ob assiduos & innumeratos culpas.

Πεφύρασι τε ἅπαντες, ait ille, καὶ ἰδία ἐδημοσία ἀμαρτάνειν, καὶ ἐκ ἑσιν νόμοις ἀπιέζει τέρει: Nati omnes peccare & labi sunt, quâ priuatim quàm publicè, neque lex est quæ satis validè vetet aut capiat modum.

Tacit. in
Agric.

Ita necessarium est, sæpe dissimulet, & malit videri inuenisse bonos quàm fecisse.

Quæ dissimulanda: aut omnes & omnia perdenda.

Sén. i. De
Clem.

An rigidè semper puniat? non ex publico id vsu. quia seueritas amittit adſiduitate auctoritatem:

Crebra puni-
tio vi-
lescit.

Ibidem.

Et nescio quo obnitendi vitio, videbis ea sæpe committi quæ sæpe vindicantur.

Imò irri-
tat pecca-
ta.

Ibidem.

Sed nec ex ipsius priuato. quoniam vt arbores quadam recis & pullulant: ita regia crudelitas auget inimicorum numerum, tollendo.

Rebelliones
excitat.

Ibidem.

Temperatus enim timor est, qui cohibet: assiduus & acer in vindictam excitat.

Sallust.
Iugurth.

Verissimè dictum: Sæuitia plus timoris quàm potentia addit.

Nec timor
coerces.

H.

Metus

Metus autem & Terror infirma vincula caritatis. quæ ubi remoueris, qui timere desierint, odisse incipient:

Tacit.
Agric.

Et repertis auctoribus, tollent animos.

VI. Annal.

*Infame hoc
et iam
Principi.*

Et tamen fac proficere. quæ hîc gloria? Principi non minus turpia multa supplicia, quàm medico funera.

Sen. I. de
Clem.

Non est tanti vitæ, si, ut tu non pereas, tam multi perdendi sint.

Ibidem.

*Et Iustitia
omnino
temperan-
da:*

Melior ergo via altera. & veri benignique Principis est, ad Clementiæ commodum, transilire interdum terminos Aequitatis. quando sola est Misericordia, cui omnes virtutes cedere honorabiliter non recusant.

Cassiod.
XI. Var.

*Inleuiter
errante,
aut serio
pœnitente.*

Clementis Iustitiæ exemplum, siue præceptum hoc habeat. Omnia scire, non omnia resequi; paruis peccatis veniam, magnis seueritatem commodare: nec pœnâ semper, sed sapius pœnitentiâ contentus esse.

Tacit.
Agric.

-ignoscere pulchrum

Iam misero pœnâq; genus, vidisse precantem.

Claudian

*Non. resolu-
it impe-
rium Be-
nignitas.*

Cleon. quid mihi obgannit? Tria esse
ἀξυμφορώτατα τῆ ἀρχῆς, οἰκτόν, καὶ ἡδονὴν λόγων,
καὶ ἐπι-

Thucyd.
lib. III.

καὶ ἐπιείκειαν, nocentissima Imperio, Miserationem, Blandiloquentiam, & Aequitatem.

Claud.
Pan. Mal-
lij.

Mentitur. nam & Clementiæ sui nerui, &

*Imò effica-
cium iubet
quadam
& parat.*

-peragit tranquilla potestas

*Quod violenta nequit: mandat aq̄ue
fortius urget
Imperiosa quies.*

Plin. lib.
VIII.
Epist.

*Malè sanè terrore veneratio acquiritur.
longèque valentior amor ad obtinendum quod
velis, quàm timor.*

Sallust. ad
Cæs.

Crispi gemmâ hæc configno. Equidem ego cuncta imperia crudelia, magis acerba quàm diuturna arbitror: neque quemquam à multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat. Eam vitam, bellum æternum & anceps gerere. quoniam neque aduersus, neque ab tergo aut lateribus tutus sis. semper in metu aut periculo agites.

*o non nisi
à calo ver-
ba:*

*Hauri
princeps,
hauri.*

CAPVT XIV.

De Fide adiunctum, quæ Iustitiæ origo aut suboles. Ea commendata, ut columen humani generis. Gloriosam hanc Principi esse. Utilem. Spreti ab Etruriâ doctores noui.

HABES duo lumina. de quorum fulgore & quasi repercussu, ecce tibi duo altera accensa, Fidem & Modestiam. E quibus illa Iustitiæ ita vicina est, ut alteram ab alterâ oriri verè dixeris, nec refert utram. Nam & *Fides Iustitiæ fundamentum est*: & hæc in animo non subsidet, nisi in quo illius honos & amor. Eam describere breuiter possum, EFFECTVM; QVOD IN NOBIS SIT, DICTI AVT PROMISSI. Virtus, quæ iure omnino cara sit Principi, cui sua aut publica res cara. Nam hæc

Cic. 1. Offic.

Fidei descriptio.

Commendatio.

Sanctissimum humani generis bonum est:

Senec. in Epist.

Ante Iouem generata, decus diuinumque hominumque,

Silius ad Hilem.

Quæ sine non tellus pacem, non æquora norunt:

*Iustitiæ consors, tacitumque in pe-
ctore numen.*

Quam

Cato Cen-
forius.

Quam nec immeritò in Capitolio vicinam Iouis optimi maximi Romani esse voluerunt.

Honos in
Roma.Cic. 111.
Offic.

Ut enim ille tutor humani generis, sic ista: *nec ulla res vehementius remp. continet, quam Fides.*

Auctor ad
Heren.
lib. 111.

Itaque eam *magnopere censemus conseruandam*:

Seruanda
firmiter in
rep.

Euripid.

Fama suadet: quoniam

-Καλὸν π γλῶσσ', ὅτῳ πίστις παρῆ:

-res pulchra, lingua cui fiet Fides.

Honos ita
exigit:Aristot.
Rhet. ad
Theod. 1.
cap. xv.

Fructus suadet. Καὶ ἀκέρων γιγνομένων τῶν σωθῆκων, ἀνίγη) ἢ πρὸς ἀλλήλους χρεία τῶν ἀνθρώπων: Ἐ' infirmatis violatisq; pactis, tollitur inter homines commerciorum usus.

Et utilitas.

Cic. pro
Q. Rosc.
Com.

Planè igitur *perfidiosum & nefarium est, fidem frangere, quæ continet vitam.*

Aristoph.
Acharn.

Et vbi isti doctores noui?

Οἷσιν ἔτε βωμὸς, ἔτε πίστις, ἔτ' ὄρκῳ μύθε: *Quæ nec ara, nec fides, nec ulla firma pactio est.*

Nec au-
diendi vul-
piones, qui
suffodiunt.Cic. 111.
Offic.

Qui aures Principum venenant, & suadent, *Ut omnia recta & honesta neglegant, dummodo potentiam consequantur.*

INSTIT.

H 3

Qui

Qui intermortuum illud recoquunt,
-ius regnandi gratiâ
Violandum est. aliis rebus pietatem colas.

Ex Euripi.
de.

Frangenda
est nullâ
vi.

Heu vani, falsi! Nam Fides nullâ neces-
sitate ad fallendum cogitur, nullo corrumpi-
tur premio.

Senec.
Epist.

-Fulgentibus ostro

Hac potior regnis.

Silius lib.
xiii.

Nullâ
fraude.

Fraudes & captiunculas miscent! scio. &
perfidus nunquam caussa deficiet, cur pacto
non stent:

Liu. lib.
ix.

Semperque aliquam fraudi speciem iu-
ris imponent.

Ibidem.

Sed audiant generosum Brasidam. Ἀπά-
την ἔμπροσθεν αἰχλίων τῶν τε ἐν ἀξιώματι πλεονεκτῆ-
σαι, ἢ βία ἐμφανῆ: Jis qui in dignitate sunt,
turpius, fraude honestâ circumvenire aut le-
dere, quam vi apertâ.

Thucyd.
lib. i v.

Etiâ in-
fido seruan-
da:

Nam quod nonnulli sibi sumunt, nullam
esse fidem qua infideli data sit:

Cic. III.
Offic.

Errant, & querunt latebram periurio.

Ibidem.

Nam Fides etiam perfidis præstanda est:

Amb. II.
de Offic.

180

ε Η

Etiâ

Etiâ inter arma. &

Etiâ ho-
sti.

-optimus ille

Militia, cui postremum est primium-
que tueri
Inter bella fidem.

Silius lib.
xiii.

Apagite igitur istos, ô mei reges:

-neurumpite fœdera pacis,

Nec regnis post ferte fidem.

Idem lib.
ii.

Aristot.
Rhet. ad
Alex. cap.
xviii.

Hoc cogitate. ἐκ ἐπιτηδείων, φοβούμενος τὸν θεόν
τε καὶ τὰν θεῶν τιμαρίαν, καὶ τὸν θεόν καὶ τοῖς ἀν-
θρώποις αἰχλίων: non perierare, timentes &
diuinam ultionem, & humanam infamiam.

Periuria
deus homi-
nē, que in-
fessit.

Nam profectò

Tibul.

-etsi quis primò periuria celat:

Sera tamen tacitis poena tenet pedibus.

CAP.

De Modestia prescriptum, quæ Clementiæ asidet. Instillata Principi, & in Sensu & in Actione.

ET Fides quidem Iustitiæ, vt sic dicam, *παρηλι* est: de Clementiæ autem lumine, Modestiæ lumen refulget. quæ concolor illi valdè, & lenis mitilque animi affidua comes. Definio, RATIONE TEMPERATVM, NEC ACTIONE EXSVLTANTEM, DE SE SVISQVE SENSVM. Quæ virtus cum aliis inculcanda. (quid enim hominès sumus? aut quamdiu sumus?) tum Principi maximè: quem

Quid Modestia?

Rara ea in aulis, & apud magnos.

In alto positum non alta sapere, difficile est. Bernard. in Epist.

Quidquid enim leue & inane in animo est, secundâ se aurâ sustollit. Seneca II. De irâ.

Hinc plerumque in magnis ille contemptor animus, & superbia, commune nobilitatis malum. Sallust. lug.

Ipse tamen debet.

Sed noster temperet, sciatque Modestiæ famam neque summis mortalium aspernamdam, & à diis estimari. Tacit. xv. Annal.

Cur au-

Plin. Paneg.

Cur autem insolescat? *Non minus hominem se, quàm hominibus præesse cogitet.* Nam supra, non extra homines Princeps.

Tacit. i. Annal.

Sceptrum, aut opes, faciunt animos? Miser & vane. *Cuncta mortalium incerta: quantòque plus adeptus sis, tantò te magis in lubrico censeas.* Et regnū, & omnia regni vanas.

Valer. lib. vi. cap. vii.

Caduca hæc & fragilia, puerilibusque consentanea crepundiis, quæ vires atque opes humanæ vocantur. Incerta.

Curt. lib. vii.

An ignoras magnas arbores diu crescere, unâ horâ extirpari? Ruina præcipiti obnoxia.

Senec. Hercul. Fur.

Vidi cruentos carcere includi duces, Et impotentis terga plebeiâ manu Scindi Tyranni.

Curt. lib. vii.

Scilicet nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab inualido.

Ibidem.

Leo ipse aliquando minimarum avium pabulum fit, & ferrum rubigo consumit.

Cic. Philipp. viii.

Sensum ergo modificetur & temperet: imò & ACTIONEM. *Persona enim Principis non solum animis, sed etiam oculis servire debet civium.* Etiam in externis Modestia amplectenda.

I Sermo

In sermone: Sermo ei grauis. Nam quemadmodum Senea. Epist.
sapienti viro incessus modestior conuenit: ita
oratio pressa, non audax.

Etiam fu-
siles, inuti-
les. Etiam paucus. Apage linguaces istos: Sall. Caes.
quibus (plerumque ita euenit) loquentia
multum, sapientia parum.

Quorum omnis vis virtusque in lingua Idem ad
Caes.
sita est.

Sanè vetus illud nondum me fefellit:
Canem timidum latrare debementius, quam Curr. lib.
VII.
mordere. altissima quaque flumina minimo
sono labi.

In veste: At in Cultu, ne exuberet. Virum ma-
gnum ad regem Magnum audiat: πολὺ Ant.
Parr. ad
Alexand.
κάλλιον ἔβασιλικῶς εἶργει, τῆς ψυχῆς ἐχέου ἔργου
μονῆσαν, ἢ τὴν ἐξὶν τῆ σάματ' ὄραν ἑκαματῆ-
σαν: multò pulchrius magisque regium, ani-
mum præferre cultum ἔ' compositum, quam
corporis vestem.

Benè Romanus imperator: Mianus
apud Sal.
Iust.
Munditias mulieribus, viris laborem conueniens.

Et cultu quid opus? Ἐμοιγς δοιῆς καὶ ἐκ
ἰσῶν πηλῆς καὶ χᾶεις συμπάρεπ' εἰς αἰδεῖ ἀρ-
χοντι:

χοντι: Mibi à deo ἔ' à calo videtur Venus
quæpiam ἔ' Gratia comitari ac subsequi vi-
rum principem.

Curr. lib.
VII. Nec aliter de externâ omni specie censeo. Et aliâ
circumfu-
sâ specie,
& hoc de Modestiâ, ab Scythiâ præcepto
non Scythico concludo. Fortunam tuam,
ô Princeps, pressis manibus tene. lubrica est,
nec inuita teneri potest. Impone felicitati
tuæ frenos, facilius illam reges.

CAPVT XVI.

Ex occasione de Maiestate adnexa lacinia,
quid ea, ἔ' quâ, ἔ' quatenus paranda?

SE D Modestiam tamen ita commendo
Principi, vt non spernam ab eo Maie-
statem. Hæc est REVERENDA QVÆ-
DAM AMPLITVDO, OB MERITVM
VIRTVTIS, AVT RERVM ADFINIVM.
Græcis ea Σεμνότης dicta: nobis, in priuato
Auctoritas, in Principe Maiestas. Acre ea
telum ad imperium: quoniam & in pace.

Cic. Top. Ad fidem faciendam Auctoritas queritur. Quæ uti-
bilis re-
gnanti.

Idem pro
leg. Man. Et multum in bellis quoque administran-
dis, atque imperio militari valet.

Propriè à
Virtute or-
ta: sed &
ab externis.

Nec magis eam à Principe remoueo,
quàm Virtutem ipsam: quæ plerumque
illam gignit. Quanquam & *concurfio re-*
rum externarum affert Auctoritatem.

Iidem To-
pic.

A Gravi-
tate.

Vt morum inprimis grauitas. si tamen
ita temperes, vt *triftitiam & arrogantiam*
exuas:

Tacit.
Agric.

Nec tibi, quod est rariffimum, aut facilitas
auctoritatē, aut feueritas amorem deminuat.

Ibidem.

Qualis laudatus ille Germanicus: qui
visu & auditu iuxta venerabilis, cum ma-
gnitudinem & grauitatem Summa fortuna
retineret, inuidiam et arrogantiam effugerat.

II. Annal.

A corpore,
aut verbis.

Faciunt & quædam à naturâ. vt si quis
corpore ingens, verbis magnificus.

xv. Annal.

A tempe-
rato recep-
tu.

Aut ab arte. vt recessus & feiunctio: quia
viles plerumque, qui nimium ciuiles. Et
effatum Liuianum verum est: *Continuus*
aspectus minus verendos magnos homines ipsâ
fatietate facit.

Liuius
lib. xxxv.

Et maiestati maior ex longinquo reuerentiâ:

Tacit. I.
Annal.

Hominibusque *omne ignotum* semper pro
magnifico est. Sed modus in his talibus esto:
qui fal & anima virtutum.

In Agric.

CAP.

CAPVT XVII.

*Minores aliquot virtutes positæ, quæ Princi-
pem deceant: sed sparsim, & breuiter.*

VENIO nunc ad minora, quæ dixi, lu-
mina: id est, virtutes haud æquè illu-
stres aut necessarias regibus, tamen vtilis.
quas, velut stellas, spargam & defigam (fas
ita loqui) in supremi Capitis huius cælo.
Audi Princeps.

Cic. I. Of-
fic.

BENEFICVS esto. *Liberalitate enim*
nihil est natura hominis accommodatius:

Liberalitas
decora
Principi:

Sallust.
Iug.

Et Regum inprimis. quos armis, quàm
munificentia vinci, minus flagitiosum est.

Plin. lib.
vii. Epist.

Sed cum iudicio esto. *Subita enim largi-*
tionis comes, pœnitentia.

Cum dile-
ctis tamen,
& modo.

Tacit. II.
Annal.

Etiã cum modo. ne si *erarium ambitio-*
ne exhausseris, per scelera supplendum sit.

Hieron.

Nimis hauriendo Fontem ipsum exhau-
ris. nec malè vir sanctus: *Liberalitate libera-*
litas perit.

Tacit. I.
Hist.

Falluntur autem quibus luxuria specie li-
beralitatē imponit. perdere multi sciunt, do-
nare nesciunt.

I 3

CASTVS

In coniu-
gem amor:

CASTVS esto. *Animo enim per libidi-
nes corrupto nihil honestum inest.* XI. Annal.

At non ob-
sequium.

Coniugi deditus: nec tamen cum Clau-
diano illo stipite, coniugū imperiis obnoxius. XII. An-
nal.

Turpe viro, imò ipsi imperio. Καίτοι τί
διαφέρει γυναικας ἀρχεω, ἢ τὰς ἀρχούσας τῶν τῶν
γυναικῶν ἀρχεῶς; *Quid verò interest, utrum
femina gubernent, an qui gubernant, guber-
nentur à feminis?* Aristot. I. R.
Polit. cap.
VII.

Iram vitet:
aut ape-
riat.

IRAM fuge. eaque aut nulla tibi, aut
aperta esto. Principi viro honestius puta, of-
fendere, quàm odisse. Facit.
Agric.

Mali illi obscuri, eoque irreuocabiles. Ibidem.

Qui reponunt odia, quòdque secretum cogita-
tionis indicium est, secreto suo satiantur. Ibidem.

In conuicia
ne inqui-
nas.

CONVICIA sperne. Magnam fortu-
nam magnus animus decet, & talium con-
temptor. Senec. I.
De Clem.

Cuius est proprium placidum esse tranquil-
lumque, & iniurias atque offensiones supernè
despicere. Ibidem.

Vniuersè autem verum est: Conuicia, si
irascare, Tacit. IV.
Annal.

irascare, agnita videntur: spreta, exolescunt.

FAMAM tamen ne contemne: & cogi-
ta Ceteris mortalium in eo stare consilia, quid
sibi conducere arbitrentur: Principum diuer-
sam esse sortem, quibus præcipua rerum ad fa-
mam dirigenda. Ibidem. Famam
curat.

Laus tibi & posteritas in oculis: censeaf-
que cetera Principibus statim adesse: unum
insatiabiliter parandum, prosperam sui me-
moriæ. Nam contemptu famæ, contemni
virtutes. Ibidem.

DOCTRINAM nonnihil ad hunc fi-
nem promoue: quæ languet; quoniam sub-
latis studiorum pretiis, etiam studia pereunt. Ibidem. Doctrinam
curat.

Ea spiritum et sanguinem sub te recipiant. Plin.
Paneg.

Ita temporibus tuis dicendis, non deerunt
decora ingenia. I. Annal.

I. LIPSI
POLITICORVM

SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ
LIBRI TERTII

CAPVT I.

Prudentiam Principi per-necessariam. sine eâ vim & opes inutilia. miscenda esse. sed primam illam in gubernatione præpollere.

PER TEXVI regiam hanc Virtutum vestem: Prudentiæ telam ordior. quam ut felici pectine percurram & percutiam, te vera Minerua nostra inuoco, ô æterni patris æterna proles. Prudentiæ ad omnes res humanas vsus: sed ad imperiũ maximè. quod sine eâ non solum infirmum sit, sed ausim dicere nullum. Quis nauim mihi dirigat, sine ferro quod affricuit Siderites? sic nemo remp. sine mente quam afflauit illa Diua. Vim solam cogites? frustra. Qualis poetarum ille Cyclops, amisso oculo: talis Princeps, cui abest lumen hoc frontis.

Vis con-

Prudentia in gubernatione vsus.

Potentia sine eâ causa, præcept.

Hora. l. i. Odar.

Vis consili expers mole ruit suâ.

Curt. lib. viii.

Nec est diuturna possessio, in quam gladio inducimur.

Potentia sine eâ causa, præcept.

At contra,

Hora. l. i. Odar.

Vim temperatam di quoque prouehunt In maius:

Isocrat. ad Dæmonic.

Temperatam dico, prudentiæ hac mixturâ. *Ρώμην γὰρ μετὰ φρονήσεως, ait mellitus orator, ὠφέλησεν, ἀνευ δὲ ταύτης, πλείω τὰς ἐχοντάς ἔβλαψε: Nam vis prudentiæ adiuncta, vsui est: sine eâ, abit magis in noxam.*

Mixta utraque efficacissima.

Nec malè poeta:

Claudian.

*-non solis viribus æquum
Credere. sæpe acri potior prudentia
dextra.*

Senec. De Clem. i.

Et certè in gubernatione palàm potior: quia sola lene illud frænum est, quo voluntarij rediguntur in obedientiæ gyrum. Ecce, ne animalia quidem cetera domueris sine tractatione quadam & arte: tu speres hominem? quo *nullum animal morosius est, nullum maiori arte tractandum.*

Imperium aliqui in homines, durum:

Naturâ nos feroces, indomiti, æqui impatient-

K

Qui natura refractarij.

patientes, nedum feruitutis. καὶ οἱ ἀνθρώποι ἐπ' ἐδένας μάλλον σωίσανται, ἢ ἐπὶ τέτραις, ἃς αὐτοὶ αἰδωνται ἀρχῆν αὐτῶν ἐπιχειρεῖντας: Et homines in nullum magis insurgunt, quam in eum quem imperium in se adfectare sentiscunt.

Xenoph. 1. Par.

Et rem vidit, qui scripsit: πάντων τῶν ἄλλων ζώων βίον, ἢ ἀνθρώπων ἀρχῆν: omnibus animalibus facilius, quam hominibus imperitare.

Ibidem.

Ideo prudentiam opus.

Illam igitur adhibe, & hoc adhibe: ἡ φρόνησις, ἀρχόντος ἰδίου ἀγέλη μόνη: prudentia, imperantis propria & unica virtus.

Arist. 111. Polit.

Cuius vis supra vim.

Sanè omnium temporum euentus docebit, & docuit, plura in summâ fortunâ auspicijs & consilijs, quam telis & manibus geri.

Tac. 1111. Annal.

Oraculum non insolens effatus est ille vates:

Euripid.

Σοφὸν γὰρ ἐν βέλεια τὰς πολλὰς χερὰς Νικᾶ.

Mens una sapiens, plurimum vincit manus.

Ein. XI.

Quin addo: Multa, qua natura impedita sunt, consilio expediri.

CAP.

CAPVT II.

Sed duplicem prudentiam esse: A se, & ab alijs. illam optari, hanc contingere. Rarum; imò ἀδύνατον esse, ut Princeps à se uno satis sapiat.

Ivre hanc ergo Principi nostro inesse volo, & multò magis adesse. Nam Sapientum duplex genus poëta vetus appositè facit:

Duplex sapientia.

Οὗτος μὲν παράρσιος, ὃς αὐτὸς πάντα νοήσας:

Propria:

Ἐδῶλος δ' αὐτὸς κακίνοσ, ὃς εὖ εἰπόντι πίθηται.

Hesiod.

Laudatissimus est, ipseus qui cuncta videbit:

Mutualicia.

Sed laudandus & is, qui paret recta monenti.

Cic. pro Cluent.

Et nostra Suada: Sapientissimum esse dicunt eum, cui quod opus sit ipsi veniat in mentem: proximè accedere illum, qui alterius benè inuentis obtemperet.

Liu. xxii.

Cumque iis, vel ab iis potius, historicorum vberimus: Sape audiui eum primum esse virum, qui ipse consulat quod in rem sit: secundum eum, qui benè monenti obediat, qui nec ipse consulere, nec alteri parere scit, eum extremi esse ingenij.

K 2

Et

Prior, ni-
mis rara
in purpu-
râ.

Et quamquam inter primos Principem esse voueam: tamen ad secundos magis ad- moueam. Primum, quia nescio quomodo (verè hoc, sed verecundè dicam) siue ætate, siue institutione, siue naturâ etiam, his ab aulâ prima illa animi ingenijq; negata sors est. Indidem.

Alterâ igitur assu-
mendâ.

Deinde vt eam habeant, tamen cum om- nis ratio & institutio vitæ adiumenta hominum desideret: Cic. I. Offic.

Magna enim moles
imperij.

Tum hæc Gubernatoria maximè. in quâ certum est Principem suâ scientiâ non posse cuncta complecti. Tacit. III. Annal.

Nec unius mentem esse tantæ molis ca- pacem. I. Annal.

Itaque esto mihi

Σοφὸς τύραννος τῶν σοφῶν σωστὴς.
Princeps sapiens, sapientium com-
mercio. Euripid. opinor.

Et adsumat in partem curarum alios, Tac. I. Annal.

Nec Atlas
sine Her-
cule susti-
neat.

Certus magna negotia magnis adiutori- bus egeret: Vell. lib. II.

Gravissimosq; Principis labores, quis or- bem terræ capeſſit, egeret adminiculis. Tac. XII. Annal.

Æuum

Vell. II.

Æuum omne videat, raro eminentes vi- ros non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam suam vsos reperiet. Exempla docent.

Xenoph. VIII. Pæd.

Ὀλίγα ὅς τις ἀνὶ ἴδιοι, καὶ εἰς ἀκρόσιαι: Pauca enim aliqua unus videat, unus audiat. Et ipsa ratio.

Ibidem.

At esse debent πολλοὶ βασιλέως ὀφθαλμοί, ἔτι πολλὰ ὦτα: multi regis oculi, & multa aures.

Liu. XLIV.

Thales mihi, si volet, rex esto. tamen si de suâ unius sententiâ omnia geret, superbum hunc iudicabo magis quàm sapientem.

CAPVT III.

Itaque Adiutores ei capiendum: idq; iudicio. Eos duplices esse, Consiliarios & Ministros. Qui, & quàm utiles illi!

Adiutoribus enim certè opus: & hoc regis prudentiæ caput censeam, adsumere prudentes. Verè Atticus orator monuit, Principi amici opus.

Plin. Pancg. II.

Precipuum Principis opus esse, amicos parare.

Ibidem.

Nullum enim maius boni imperij instru- mentum, quàm boni amici. Qui, verè eorum thesaurus.

K 3

Regi-

* Micipsae
apud Sall.
Iug.

Regibus rex hoc crede. Illi * Africano:
*Non exercitus neque thesauri, praesidia regni
sunt, verum amici.*

* Cyro,
apud Xe-
noph. lib.
VIII.
Es sceptri
fulcrum.

Huic * Medo: Οὐ τόδε τὸ χρυσὸν, σκῆπτρον
τὸ τὴν βασιλείαν διασῶζόν ἐστιν, ἀλλ' οἱ πολλοὶ
Φίλοι σκῆπτρον βασιλεύσιν ἀληθῆσατον καὶ ἀσφα-
λῆσατον: *Non aureum istud sceptrum est
quod regnum custodiat, sed copia amicorum
ea regibus sceptrum verissimum tutissimumq̄.*

Iudicio ali-
gendi.

Sed quæ parabis? Iudicij hîc res est. quod
si Principi nostro rectum à naturâ vel ab
vsu, ô salutarem illum & bono publico na-
tum! Tamen ego dirigam, & adminicula-
bor in parte. Adiutores mihi duorum gene-
rum, Consiliarij & Administri. Illi qui lin-
guâ & mente imprimis iuuant: Hi qui ma-
nu & factis. Dignissimi illi, & à magno Phi-
losopho scriptum:

Bipartiti.

Consiliarij
eminent.

τὸ βελεύεαδς, τῶν περὶ τῶν ἀνθρώπων, θεϊοτάλον ἐστι:
*Consiliari, eorum que inter homines, diuinis-
simum est.*

Arist.
Rhet. ad
Alex.

Veteri verbo vsurpatum: Ἱερὸν ἀληθῶς ἐστιν
ἡ συμβουλίαι:

Apud
Platon.

Quiddam sacrum profectò consultatio est.

*Idem maximè necessarij. Nonne consi-
lio*

Sallust. ad
Cæs.

lio stant regna, vrbes, domus? *Ego ita compe-
ri, omnia regna, ciuitates, nationes, vsque iò
prosperum imperium habuisse, dum apud eos
vera consilia valuerunt. vbi cumque gratia, ti-
mor, voluptas, ea corrumpere, post paullo immi-
nuta opes, deinde ademptum imperium, po-
stremo seruitus imposita est.*

Phæbi di-
ctio.

Itaque de his iure primò dicam.

CAPVT IV.

*Definiti distinctius Consiliarij. Et prima eo-
rum munera explicata, probitas, et peritia
rerum. denique ostensi illi, indice famâ.*

A PPELLO Consiliarios, QVI FIDI, *Consiliarij.*
RERVM HOMINVMQVE PERI-
TI, SALVTARIA SVGGERVNT, PACE
SIVE BELLO.

Plin.
Paneg.

Dixi FIDOS, id est probos. *Optimum*
enim quemque fidelissimum puto.

Fidi, siue
vis à probi.

Aristo. vi.
Ethic. Ni-
com. cap.
vii.

Addidi RERVM HOMINVMQVE PE-
RITOS, id est prudentes. τὰ γὰρ φρονίμια μά-
λιστα τῶν ἔργων εἶναι φημὲν, τὸ εὖ βελεύεαδς:
*prudentis enim hoc proprium maximè munus
arbitramur, rectè consulere.*

Idem pru-
dentes uni-
uersè:

Tacit.
Agric.

Tales censeo, morum animorūque pro-
uincie gnaros.

Et distin-
dè rerum
patria.

Non

Non enim exteros temerè, non aduenas. qui veriloquium hoc imbibi: *Ad consilium de rep. dandum, caput est, nosse rempublicam.*

Cic. II.
De Orat.

Ætate
grandes.

Item Senes. *quibus corpus annis infirmum, ingenium sapientiâ validum sit.*

Sall. Ca-
til.

Adolescentum quidem animi plerumque parum prouidi: ijque molles & etate fluxi, dolis haud difficulter capiuntur.

Ibidem.

Nec errat verbum vetus: *Consilia senum, hastas iuuenum esse.*

Plutarch.

Sortis utri-
usque gna-
ri.

Tertiò, fortunâ variâ exercitos. Reuera enim nocumenta, documenta: & appositè de se Mithridates, *Mibi fortuna, multis rebus ereptis, usum dedit benè suadendi.*

Sallust. in
Fragm.

Cum mo-
do acuti.

Quartò, quod satis sit acutos. Nam qui nimis, fugio: & arcanum illud dogma ingero. οἱ φαιλότεροι τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς ξυμμετώπεις, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀμεινον οἰκῆσι τὰς πόλεις: *Hebetiores, quàm acutiores, ut plurimum, melius remp. administrant.*

Thuc. lib.
III.

Causa. quia subtilia illa & ignea ingenia in assiduo motu, nouandis quàm gerendis rebus aptiora.

Curt. IV.

At hos

Tac. Agric. At hos tales Princeps quî reperiet? *Non studijs priuatis, nec ex commendatione aut precibus paucorum:*

Legendi si-
ne ambig.

Plin.
Paneg.

Sed aut ipse noscet, si potest: aut tangeret ad lapidem illum Lydium communis Famæ. *Singuli enim decipere, & decipi possunt. nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Testimonio
plurimum.

Idem, ibi-
dem.

Nec malè ille olim ad Principem: *Tales nos crede, qualis fama cuiusq; est.*

CAPVT V.

Explicatum tertium munus, ut salubriter consulant. id inclusum quinque monitorum quasi lineis.

FECI etiam SALVTARIA SVGGERENTES. meritò. Nõnne hic finis & velut portus quò velificentur consultores? veri & probi quidem. Peruenient autem, si per lineas has dirigant, quas signabo. Pietatem primùm iis ingero, & vt

Cyprian.
in Epist.

Consiliorum gubernaculum, Lex diuina sit. Pij sunt.

Plin.
Paneg.

Vniuersè enim verum est, *Nihil ritè nihilq; prouidenter homines, sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicari.*

L

Liber-

Liberi
sunt.

Libertatem secundò. vt fortiter, non obnoxie sententias dicant: neue cum fortuna potius Principis loquantur, quam cum ipso.

Tacit. I.
Hist.

Nam Libertas sicut & Fides, in presentia quibus resistit, offendit; deinde illi sipsis suscipitur laudaturque.

Plin. lib.
III. Epist.
IX.

Improbi illi, qui veri copiam non faciunt; sed suspensa, & quò ducantur inclinatura, respondent.

Tacit. XI.
Annal.

Qui ambigui, & ita compositi, vt ex eventu rerum aduersa abnuant, vel prospera agnoscant.

III. Hist.

Constantes
& firmi
sunt.

Tertiò, Constantiam. Nam illaudati, qui ex aliena libidine huc illuc fluctuantes agitantur: interdum alia, deinde alia decernunt. uti eorum qui dominantur simulas atque arrogantia fert, ita bonum malumque publicum existimant.

Sallust. ad
Cæs.Sed cum
temperie.

At non Rigorem etiam: nec inconstans putem sententiam, tamquam aliquod nauigium, è reip. tempestate moderari.

Cic. pro
Balbo.

Nam verè prudens & sapiens, non semper it uno gradu, sed una via:

Seneca.

Nec

Idem.

Nec se in aliquibus mutat, sed potius aptat: & vt verbo dicam, non cursum eundem tenet, sed portum.

Tac. III.
Hist.

Quartò, Modestiam. & placent illi, qui specie obsequij regunt; ad omniaq, que agenda sunt, quietà cum industrià adsunt.

Modesti &
placidi
sunt.

VI. Annal.

Arte enim & flexu quodam opus sæpe: & obliqua vi eundem, quò non licet recta. Talis Cornelianus Piso: nullius seruilis sententia sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, prudenter moderans.

IV. Annal.

Talis Lepidus: qui pleraque ab senis adulationibus aliorum in melius deflexit. nec tamen temperamenti egebat, cum equabili auctoritate & gratia apud Principem vigerit.

Valer. II.

Quintò, Silentium. quia Taciturnitas optimum atque tutissimum rerum administrandarum vinculum:

Denique,
ore preste.

Curt. IV.

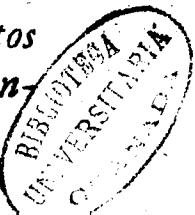
Nec res magna sustineri possunt ab eo, cui tacere graue est.

Tac. III.
Annal.

Arcani ergo ipsi, nec tamen arcanorum (salubriter moneo) scrutatores. quia abditos

L 2

Prin-

Principis sensus, & siquid occultius parat, exquirere illicitum, anceps, nec ideò assequare.

CAPVT VI.

Quæ vitanda Consiliarijs: & primùm quæ impedimenta & velut vada bonæ Mentis! Ea quattuor notata.

HÆC loca illa plana, per quæ tutò explicentur consiliorum vela. Sed vada etiam sunt & scopuli quos notabo. quia ludibrium profectò ventis debet, quisquis non cauet. Inter Vada mihi Contumacia est: ad quam non semel obhæsit sua foria ista ratis. Nam quidam naturà ita pugnaces, vt *Tantum sententijs aliorum contradicant.*

Contumacia, consilij remora.

Qui, consilij quamuis egregij, quod non ipsi afferunt, inimici:

Et aduersus peritos peruicaces.

Bis stulti. siue quòd omnes sapere volunt ex suo ore:

Siue quòd, siquid auctoritatis in ipsis est, crebris contradictionibus destruant.

Sicut & dissidium.

Discordia item inter consuasores. Stimulat

Tac. i.
Hist.

Indidem.

Indidem.

Lucret.

Tac. xiv.
Annal.

i. Hist.

mulat enim non rarò privati odij pertinacia in publicum exitium.

Sallust.
Catil.

Tertiò, Affectus. à quibus sanè omnes qui de rebus dubijs consultant vacuos esse decet.

Itã in hanc illamque partem affectio.

Ibidem.

Nam haud facile animus verum perui-det, ubi illi officiant.

Cic. i.
Offic.

Inprimis vbi Ira. cum quã nihil rectè, nihil consideratè fieri potest.

Stat.

*-malè cuncta ministrat
Impetus.*

Lin. lib.
xxii.

Quartò, Auaritia, siue rei suæ studium. Ex adyto Patauino hæc fors data: Privatæ res semper offecere, officient quæ publicis consilijs.

Denique lucri studium.

Tacit. i.
Hist.

Quid mirum? Pessimum veri affectus & iudicij venenum, sua cuique utilitas.

Quod corrumpit omnia.

Sallust.
Catil.

Auaritia est, quæ omnia vanalia habere edocet:

Et per-rumpit.

Ibidem.

Quæ Fidem & Probitatem euertit: duo boni consilij instrumenta.

Arist. iii.
Polit. cap.
iii.

Cui plerique hominum obnoxij: sed Mercurij proles maximè. nec de nihilo lex Thebanis, quæ vetuit τὸν δέκα ἐτῶν μὴ ἀπεσχήμε-

Instum maximè mercatoribus.

von τῆς ἀγορᾶς, μὴ μετέχειν ἀρχῆς: cum qui decem ipsos annos à commerciis non abstinisset, remoueri gubernatione.

Vtinam nonnullibi ea hodie!

CAPVT VII.

Qua turbamenta, & velut Scopuli bona Mentis? Tres ostensi.

Confidentia noxia.

AT inter Scopulos, quibus illidi & frangi hæc nauis solet, prima mihi Fiducia occurrit:

Quæ profectò cum sapientiâ non commiscetur.

Cic. pro Leg. Man.

Cui peccus est, in peccatis hoc demitte.

Phœbæa vox est: Consilia calida & audacia, primâ specie lata sunt; tractatu dura; euentu tristia.

Liu. lib. xxxv.

Nec te fallit. Nam plerumque feroculi isti, μετ' ἀσφαλείας μὲν δοξάζουσι, μετὰ δ' ἔως ἵδου τῶ ἔργου ἐλπίουσι: cum supinâ fiduciâ sententiam dicunt, in re ipsâ trepidantes desciunt.

Thuc. lib. I.

Cauti in consilijs, in facto audaces.

At ego cautum Mimium audio: Animus vereri qui scit, scit tutò aggredi:

Publius.

Et mihi, cum Græco scriptore, ἀνὴρ ἔταος ἀν' εἶν

Herodot. lib. IIX.

ἀν' εἶν ἄριστος, εἰ βελευόμενος μὲν ὀρθώδεις πάντες ἐπιλεγόμενος πείσεσθαι χεῖμα. ἐν δ' τῶ ἔργῳ θράους εἶν: vir eâ ratione fiet optimus, si in deliberando quidem cunctetur & pratimeat quidquid pote contingere: in agendo autem confidat.

Thucyd. VI.

Scopulus alter, Cupiditas. Επιθυμία μὲν ὑδράχιστα κατ' ἐθέλει, προνοία δ' ὑπέρβια: Nam cupiditate pauca rectè consunt, circumspectione plurima.

Cupiditas refrananda.

Cui adiuncta Celeritas, infamis naufragijs in hoc mari. Nam qui cupit, festinat: qui festinat, euertit. Omnia non properanti clara certaq; sunt, festinatio improvida est & cæca.

Celeritas repudianda.

Liu. lib. xxxi.

Idem, lib. xxxi.

Itaque verè dictum: Nihil magni discriminis consilijs tam inimicum, quàm Celeritas:

Prudentia vera peccata.

Thuc. lib. III.

Itemque: Δύο μὲν ἐναντιώτατα τῇ εὐβελίᾳ, τάχος τε καὶ ὄργη: Duo aduersissima rectæ Mentis, Celeritas & Ira.

Lentos ego amo, lentos: & qui cum nostro Comico

Cui tarditas amica.

Plaut. Mil.

Quidquid est incoctum, non expromunt, benè coctum diuunt.

Nam

Et raro ce-
leres, felices:

Nam quòd nonnulli *in consultando temerarij, in exsequendo viri sunt:*

Vell. lib.
II.

Subiti consiliis, sed euentus felices:

Tacit. IV.
Hist.

Cur mouear? scio à casu esse, cui non fido: magis rationi, & huic dicto: *Celeres istos celerem pœnitentiam, sed eandem seram atque inutilem sequi.*

Liu. lib.
XXXI.

Nisi in scelere.

Vidimus, videmus, videbimus. semperque verum, *Scelera impetu, bona consilia morâ valescere.*

Tacit. I.
Hist.

Actionibus tamen ea gratia.

Quæ ijs propria, sicut Celeritas Actioni. Nam δὲ μὲν βραδύεως ἐφ' ἡσυχίας, ποιεῖν τὰ δόξαντα μετὰ σπουδῆς: *consultare quidem oportet et lentè, consulta exsequi festinanter.*

Demosth.
Phillip.

Addo à grauiissimo viro pondus: Πράττειν μὲν δεῖ ταχὺ τὰ βραδύεως, βραδύεως δ' ἐραδέως: *celeriter deliberata peragenda sunt, deliberandum autem tardè.*

Aristo. VI.
Ethic. cap.
IX.

C A P.

CAPVT VIII.

Ipse Princeps qui se gerat in audiendis consiliis. Dogmata huic rei.

CONSILIARIOS formaui: res monet, vt etiam ipsum consulentem. Frustrà enim illi idonei, si non iste: & perierit omnis salubrium consiliorum liquor, nisi aptum velut vas sit in quod instillet. Princeps igitur, in capiendis consiliis, hæc seruet.

Princeps
apert se ad
consilia.

Cæsar li-
br. V. Com.

Maturè deliberet. *Timet, atque eum de-
ficere omnia videntur, qui in ipso negotio consilium capere cogitur.*

Tempesti-
uè consu-
lat.

Sen. Epist.

Gladiatorum hoc est non Principum, *In arenâ consilium.*

Cicero
Phillip.

Magna in rep. momenta sunt temporum: & multum interest, idem illud vtrum ante an post decernatur, suscipiatur, agatur.

Tacit. in
Germ.

Peccatur hîc in Plurium statu. vbi illud *ex libertate vitium, quod non simul, nec in se conueniunt.*

Quod ra-
rum in Po-
ly archid.

Ibid.

Sed & alter & tertius dies contatione coeuntium absuntur.

inori

M

Caveat

Ne lenè nimis censulas.

Caveat Princeps. etiam illud: *ne inutili contatione, agendi tempora deliberando consumat.*

Neue dies rerum, verbis terat.

Eligat & iudicat.

Audiat cum iudicio. Turpis Claudianus ille frutex, cui non amor non odium, nisi indita & iussa.

Qui à suis Ducitur, ut nervis alienis mobile lignum.

Non perdat.

Tamen sine Pertinaciâ. quia illud Marci Principis diuinum: *Equius est, ut ego tot taliumq; amicorum consilium sequar, quam tot talesque amici meam omnis voluntatem.*

Non apriet.

Sententiam suam celet: ex hoc præcepto. *Fieri quid debeat, cum multis tracta: quid facturus sis, cum paucissimis, vel potius ipse tecum.*

Sanè anima consilij, secretum: & nulla sunt meliora consilia quam que ignorauerit aduersarius antequam fierent.

Liberos amet.

Libertatem admittat, nec amet Aulæ verba illa bysina.

Abstantes odoret.

Regum opes sapiens assentatio, quam hostis emittit.

Proni

Tac. i. Histor.

Proni enim omnes ad hoc vitium: *& libentius cum fortunâ Principis, quam cum ipso loquuntur.*

III. Hist.

At mihi salus illius desperata est, cuius aures ita formate sunt, ut aspera que utilia, & nihil nisi iucundum & lesurum accipiant.

Capitol. in Gord. Ian.

Miser est Imperator, apud quem vera reticentur.

Thuc. lib. III.

Sine discrimine audiat. & nec bona quidem consilia præmiis adficiat (arcanum dogma suggero:) nequis spe adipiscendi à vero deflectat, & πᾶρὰ γνώμης ἢ πρὸς χάριν λέγει: præter animi mentem aliquid, & ad gratiam loquatur.

Curtius lib. III.

Sed nec mala suppliciis. Defuturi enim sunt qui suadeant, si malè suasisse periculum sit.

Ibid.

Et sanè non melioris fidei habendi, qui prædentius suaserint.

Sallust. ad Cæs.

Id est, Felicius. Nam profectò sæpe præua magis quam bona consilia prosperè eveniunt, quia pleraq; res Fortuna ex libidine suâ agit.

Plant. Pseud.

Imò, Centum doctum hominum consilia sola hac devincit dea.

M 2 Cum

Et quoad
supra nos.

Cum quâ (extremum id moneo) ne pugnet. & ardua illa atque implexa *consilia*, quibus impar est, fato permittat.

Tacit. vi.
Annal.

CAPVT IX.

Spernenda occulta Consilia, & ab Aula seruis.

Aulici Cō-
siliarij im-
probi.

ADDO breuem, sed magnæ rei notam. Vti spernat genus illud Domestici consilij, quod per prauam prudentiam non nemo sibi sumit. Id ferè constat ex Aulæ quibusdam mancipiis:

Qui placi-
ta loquuntur.

Quibus omnia Principum *honestâ* atque *inhonestâ* laudare mos est.

Tac. III.
Annal.

Rem suam
querunt.

Qui in aures eorum fictè & simulatè *quæstus sui causâ* insusurrant.

Cic. ad Q.
Frat. ep. I.
lib. I.

Principem
dehonestant.

Ah caue, caue. & quisquis priuatim tibi seruus, is de iis rebus quæ ad officium imperij tui atque ad aliquam partem reip. pertinent, nequid attingat.

Ibidem.

Quantumuis ille idoneus! tamen *species ipsa* gratiosilibræ aut serui dignitatem habere nullam potest.

Ibidem.

cauē

et M

Minus,

Minus, fructum. & clamat tibi ipsa Veritas: Hi sunt cubiculares illi consiliarij, à quibus *bonus, caustus, optimus* venditur Imperator.

Imò &
vendunt.

Vopiscus,
in Aure-
liano.

CAPVT X.

Dictum de Administris. & nota triplex, ad quam legi eos oporteat.

IAMQ. plenè absolui de Consiliariis: transfero ad genus alterum Adiutorum, Administris. Eos dico, QUI PVBLICE AVT PRIVATIM PRINCIPI EXHIBENT IN FUNCTIONE ALIQUA SVI VSVM. Publicè: vt sunt Præfecti, Præsides, Quæstores, Iudices, & vno verbo ij omnes qui tangunt imperij aut reip. partem. Priuatim: vt sunt ij ferè, qui ad Aulæ saltem vsu aut splendorem adhibentur: quos suo proprioque verbo dicimus, Palatinos. De his minus est. illos qui in publico versantur, eligi suadeam cum curâ: & inprimis à triplici hac notâ.

Admini-
stri Princi-
pis.

In publico.

In Aula.

Arist. v.
Polit.

Vt Genus in iis honestum. Benè enim Philosophorum columen: Εἰκὸς βελτίους εἶναι, τὰς ἐν βελτίωνων. Par est meliores esse, eos qui ex melioribus.

Eligendi à
Genere.

M 3

Et fa-

Viles sper-
nendi.

Et sanè vilis ille, qui viles tantùm sibi ad-
mouet: certissimùmque non magni Principis
argumentum, magni liberti.

Plin. Pa-
neg.Nisi infi-
gni ali-
quã virtu-
te.

Excipio, si eximia in talium aliquo virtus.
Tunc enim libens fatear, Optimum quem-
que, esse nobilissimum.

Vell. lib.
II.

Et in cuiuscumque animo virtus insit, ei
plurimum esse tribuendum.

Ibidem.

Probi ali-
gendi.

Nam nota mihi altera, Vita est: quam
super omnia specto. Légi enim: Meliorem
esse remp. & propè tutiorem, in quã Princeps
malus sit, eã, in quã mali Principis ministri.

Apud Ca-
pitol. in
Alex.

Moribus ergo probi sint: valeatque illud,
-emitur solã virtute potestas.

Claudian.

Non infam-
es.

Malis famosisque nihil crediderit, nullam
existimationis sue partem commiserit.

Cic. ad Q.
Frat. ep. I.Non inci-
pites.

Imò nec ambiguis. Nonne melius officiis
& administrationibus non peccaturos profice-
re, quàm damnare cum peccarint?

Tac. in
Agric.Princeps
peccat,
quicquid
illius.

Ego censeo. nam in Principem
-culpa cunctorum redit.

Senec.
Med.

Qui non vetat peccare cum possit, iubet.

III

Cic. ad Q.
Frat.

Illi incumbit in hac custodia imperij, ut
non se unum modo sed omnes ministros civibus
& reip. præstet.

Plut. Polit.
Præcept.

At nota tertia, Ingenium est. quod quia
varium in nobis, Καὶ ὁ μὲν πρὸς πολιτείαν, ὁ δὲ
πρὸς πολεμὸν εὐφύεσεν: ille ad civilia, hic ad
bellica, naturã aptior:

Apti ab in-
genio, eli-
gendi.

Ibidem.

Primum illud est, ut possit ἕκαστον ἑκάστη
χρεία, καὶ τὸ ὀικεῖον, πρὸς αὐτὸν εἶναι: quemque,
cuique functioni, pro indole suã, admouere.

Quisque
pro incli-
natione.

Mæcenas enim aptè, quãdam obiuerit,
quæ non Agrippa. & rectè poëta:

Propert.
lib. III.

Omnia non pariter rerum sunt omnibus
apta.

Tac. VI.
Annal.

Alterum, ut ingenia inspiciat: id est, recta
eligat, nec tamen erecta. Scilicet, ut pares
negotiis, neque supra sint.

Non ni-
mis alti.

I. Annal.

Tiberiana cautio non de nihilo. qui nec
eminentes virtutes sectabatur, & rursum vi-
tia oderat. Ab optimis, periculum sibi: à pesti-
mis, dedecus publicum metuebat.

III. Annal.

Medij ergo optimi, quibus olim & nunc
tutissimò secreta Principum innixa.

Medij con-
grui.

Quo

Quò mihi *Labeo* aliquis *incorruptâ libertate*?

Eodem libro.

Capitonis obsequium dominantibus magis probatur.

Eodem.

Tamen rorò recta hic electio.

Ista suadeo: an persuadeo? ægrè. Nescio quomodo *Aulica* hæc comitia affectus dirigit: & *fato quodam ac sorte nascendi*, ut cetera, ita *Principum inclinatio in hos, offensio in illos est.*

IV. Annal.

CAPVT XI.

Administris ipsis præcepta tradita, eorum tutela. Primum Minoribus, inde Maioribus. Ancipitem omnem Potentiam esse in Aula.

NEC de Administris, plura dissero: quædam, ad ipsos. O boni, lubrica vestra vita & via est, qui in *Aulâ* versamini: in quâ, ut verè vir sanctus dixit,

Periculi plena Aula.

Per pericula, peruenitur ad grandius periculum.

Augustin. VIII. c. 6. fess. cap. VI.

Itaque acri circumspectione & custodia vobis opus contra lapsum. Ego fulcio his præceptis. Vos qui *Minores in Palatio*,

Obsequiû Admini fros decet.

Obsequiosi este. Nam quanto quis apud Principem

Tacit. I. Annal.

Principem obsequio promptior, honoribus & opibus extolletur.

Constantini Imp. dictum.

Vt ibiles. ne sitis dicto veteri, Tinea & Sorices Palatij.

Sui usus.

Sen. Hip. pol.

Audaculi. Nam profectò Malus est minister regij imperij pudor.

Audacia.

Plin. Pa. neg.

At vos qui Maiores, cauete ne vobis tales. & vestrà vos, non Principis fortunâ metiamini.

Modestia.

Vell. II.

Quod agitis, sine iactantiâ agite. placent illi, qui actu ociosis simillimi.

Quæta actio.

Eodem libro.

Qualis ille Piso: quo nemo aut validius otium dilexit, aut facilius suffecit negotio: magisque quæ agenda sunt egit, sine ullâ ostentatione agendi.

Tac. XVI. Annal.

Invidia sic vitabitur. cui amoliendæ, non nemo delapsus est ad vitiorum etiam imitamentâ.

Virtutum dissimulatio.

Claudian. de Probrini & Ol. consul.

Mæcenates illi hoc spectarunt, quis mens circumfusa luxu Nouerat intactum vitio seruare vigorem.

Tac. III. 2. Annal.

Et callidus Cæspi nepos. quæ diuersus à veterum

N veterum

• virum
verè ad
Aulam!

veterum instituto, per cultum & munditias
luxu propior. Suberat tamen vigor animi in-
gentibus negotiis par, eò acrior quò somnum
& inertiam magis ostentabat.

Accepto
omnia
principi
referant.

Qui sapis, capis. etiam istud: vt nihil tibi
adscribas, nec ad famam tuam gestis exsultes,
sed ad auctorem & ducem, vt minister, fortu-
nam referas.

Tac. in
Agric.

Luna inquam esto, & gloriæ tuæ omne
lumen refunde illi Soli. Hæc est condicio re-
gum, vt casus tantum aduersos hominibus tri-
buant, secundos fortuna sua.

Acmil.
Prob. in
Datamc.

Sibi labo-
res capiât,
gloriam il-
li.

Benè Agrippa δυοῖν παρήνει τὸν ἄνδρα τὸν
σωθησόμενον, ἵ μὴ δυσχερείας αὐτῶν τῶν πρῶ-
των ἀπαλλάττειν, τὴν δὲ δὴ κατ' ἄνωγον σφῶν
ἐκείνοις φυλάσσειν: Duorum admonebat virum
in Aulâ saluum futurum: Vnius, vt difficul-
tatem rerum ipse amoliretur & susciperet;
alterius, vt gloriam impositæ summæ manus il-
lis relinqueret.

Dio lib.
XLIX.

Patientes
sunt.

In vniversum autem, in Aulâ peren-
nare vultis? duo hæc adsumite. Patien-
tiam: veterani illius exemplo. qui inter-
rogatus, Quomodo rarissimam rem in aula

Sen. in
De ira

confe-

consecutus esset, Senectutem? Iniurias inquit
ferendo, & gratias agendo.

Sen. Hip-
pol.

Item Cautelâ. quia multi vobis laquei, &
Fraus sublimi regnat in aula.

Sallust. ad
Cas.

Illic ad reprehendenda aliena dicta & fa-
cta, ardet omnibus animis. vix satis apertum
os, aut lingua prompta videtur.

Extremè
cauti.

Tac. I.
Histor.

Illic insidiatores & hostes: qui secretis cri-
minationibus infament ignarum, & quo in-
cautior decipiare palam laudatum.

Fraudium
enim sedes,
aula.

Sen. Præf.
lib. iv.
Quæst.
Nat.

Cur te fallam? cum omnia caueris, per or-
namenta serieris.

Tac. XII.
Annal.

Imò vt nemo te euertat, cades sponte.
quia Nihil rerum mortalium tam instabile
& fluxum est, quàm potentia non suâ vi nixa.

Potentia
ea lubrica.

III. An-
nal.

Vide mihi illos Emeritos: speciem magis
in amicitia Principis, quàm vim retinent.

Sallust.
Iug.

Siue id vitio regum fiat, quorum volun-
tates vt vehementes, sic mobiles, saepe sibi ipsa
aduersa:

Reges non
stabiles.

Tac. III.
Annal.

Siue fato potentia rarò sempiterna. & sa-

Fatum in-
certum,

tias capit aut illos cum omnia tribuerunt, aut
hos cum iam nihil reliquum est quod cupiant.

Inopinati.

Et o bene si non Aratea aliqua vox
erumpat: Cephala, hac sunt premia regia
amicitia.

Polyb.
viii.

Ista eueniunt: numquam mihi. &

Stet quicumque uolet potens

Aula culmine lubrico,

Me dulcis satiret quies.

Obscuro positus loco,

Leni perfruar otio.

Sen. Thy.
este.

Nos procul
à Ione &
fulmine.

I. LI-

I. LIPSI

POLITICORVM

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI QVARTI

CAPVT I.

Propriam Prudentiam, id est eam quam
inesse Principi volumus, preceptis diffi-
cile alligari. Latè fusam esse, Instabilem,
& Obiectam. Itaque aliquid de eâ, non
plenè à nobis praeipi.

LIENÆ Prudentiæ semitam
decurri: aperitur mihi cam-
pus Propriæ, sed verè campus
in quo certam viam aut limi-
tem quis comprehendet? Dif-
fusa nimis res est, Confusa, Obscura. Dif-
fusa primum. quid enim latius se, quàm res
humanæ, pandit? quarum omnium Pru-
dentia est, imò & singularum. Philoso-
phum audi:

Prudentia
materies,
omnes res
humanae:

Arist. vi.
Eth. cap.
viii.

Τὸν κατὰ ἑκαστὰ ἐν τῇ ὀφείσει, ἀνὰ πρῶτον ἰ-
δέει

Ἐὰς, sin-
gulariter
inspici.

N 3

νεῦται δὲ ἐμπειρίας: Rerum singularum Prudentia est, quæ nota homini per Usus sunt.

Atqui res singulæ, infinitæ sunt: quas ad eò non scientiâ, vt nec numero complectare:

Præcepta enim finita esse debent, & certa: Senec. Epist.

*Siqua finiri non possunt, extra Sapien-
tiam sunt.*

*Circa res
incertas
versatur.*

Iam Confusâ eadem. quia reuera instabile totum & fluctuans est, quod Prudentiam vocamus. Quid enim aliud ea, quàm electio rerum quæ aliter atque aliter sese habent? Quod si illæ incertæ: etiam ipsa. eò magis, quòd non rebus solùm deuincta, sed iis quæ rebus adstant. Tempora, loca, homines adspicit: & pro minimâ eorum mutatione ipsa se mutat. adeo quæ non vbiq; vna, vt nec in vnâ re vna. Scientiæ autem alia natura est: &

*Ipsa quo-
que mobi-
lis.*

Πάντες ὑπολαμβάνομεν, ὅτι ἐπιτάμειτα, μὴ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν: Omnes censemus, quod scimus, natum non esse. Variare. Arist. vi. Eth. cap. 111.

Sanè incertum aliquid, nemo redegerit: in certa hæc & stricta præceptorum vinela.

Deni-

Denique Obscura eadem. quia res euentus-
que omnes humani in altâ nocte.

*Tenebrosa
est, ob caus-
as ignotas.*

Plin. Pa-
neg.

*Nam occultat eorum semina deus, & ple-
rumque bonorum malorumque causæ sibi di-
uersâ specie latent.*

Quis in rebus etiam obuiis non suspi-
catur potius de causis, quàm cognoscit?
Sine causis autem Scientia non est, nec
traditio vlla firma. Addo, quòd in publi-
câ & Ciuili hac gubernatione, etsi in terre-
nis rebus, pleræque tamen causæ ab alto
sunt, nec reperiendæ in hac terrâ.

*Aut homi-
ni nec nos-
cendas.*

Lueret.
lib. v.

*Usque adeo (vt ille exclamat) res huma-
nas vis abditâ quadam
Obterit, & pulchros fasces seuasq; secures
Proculcare ac ludibrio sibi habere videtur.*

Itaque (verum fateamur) ego & alij hîc
caligamus; nec est quisquam qui ad plenum
præcepta Prudentiæ non dicam tradiderit,
sed tentarit. Quid ergo? quiesco, & fileo?
res & ordo vetant: & faciam potius quod
in Syrtium aliquo æquore deprehensus. &
quoniam clausum directumque iter tenere
non possum, confuse viam aliquam signa-
bo, vel-

bo, velut astris. O tu me adiuua, qui super
astra.

CAPVT II.

*Diuisa Prudentia Propria in Togatam, &
Militarem. Illa rursus, in Humanam
& Diuinam. De hac ostensum, curam
Principi esse. Vnam retinendam ei, &
defendendam.*

PRVDENTIA omnis, quam in Principe
quaro, duplex est: Togata & Militaris.
Illam intellego, QVÆ IN COTTIDIA-
NA HAC GVBERNATIONE, TRAN-
QVILLISQVE REBVS, INTERVENIT.
Istam, QVÆ IN BELLO, REBVSQVE
TVRBATIS. Illius materies iterum duplex;
Res Diuinæ, Res Humanæ. In rebus Diui-
nis versari eam dico, QVÆ SACRA RE-
LIGIONEMQVE TANGIT ET DIRI-
GIT, QVATENVS TAMEN PRINCI-
PIS EA CVRA. Iustè & conuenienter sic
limito, quia non Principi liberum in sacra
iis. absit. sed inspectio quædã, & tuendi
magis quàm cognoscendi causã.

Sanè in omni republica

Πρώτον

*Togata
Prudentia.*

Militaris.

*In Diuinis
Prudentia.*

Arist. vii. Polit. cap. viii. Πρώτον, ἢ τοῦ θεῶν Πιμέλεια: *Primum est, Religio, ca-
put in re-
publicã.*
curatio rerum diuinarum.

Ad quem autem ea potiùs, quàm ad Principem pertinet? Δεῖ γὰρ τὸ ἀρεῖον ὑπὸ τῷ ἀείσω πριάδ, καὶ τὸ ἀγεμονεῖν ὑπὸ τῷ ἀγεμονεῖν: *Decet enim quod optimum est, ab optimo coli; & quod imperat, ab imperante.*

Nec decet solùm, sed expedit. Tutela tuæ primùm: quia verissimè Cyrus ἐλογίζετο, ὡς εἰ πρότερος ἢ κοινῶνες θεοσεβεῖς εἶεν, ἢ τὸν αὐτὸς ἐθέλειν τοῖς ἀλλήλοις ἀδούσιον ἢ ποιεῖν, καὶ τοῖς ἐαυτῶν: *ratiocinabatur, si omnes Familiares (imò & Subditi) dei metuentes essent, minus eos aut inter se aliquid illicitum patratturos, aut in ipsum.*

Ad augmentum etiam Imperij. Scito enim τὸς θεὸς δυνάστερος εἶναι τοῖς μάλιστα αὐτὸς τιμῶσι: *deos promiores esse in eos, qui maxime illos colunt.*

Aufus gloriari Tullius: Romanos, non calliditate aut robore, sed pietate ac religione omnes gentes nationesque superauisse.

Iam verò publicè, qui salui simus nisi illa salua? Religio & timor dei solus est, qui custodit

Lact. De ira cap. xii.

*Status Publi-
cici caus-
sã.*

custodit hominum inter se societatem.

Tolle hoc vinculum: *vita hominum stultitiâ, scelere, immanitate complebitur.*

Eod. lib. cap. viii.

Non ea miscenda.

Idemque, si confundis. Nec enim audiendi Ægyptij illi reges, qui *variâ & miscellam religionem induxerunt, stabiliendo, ut putarunt, sceptro: Καὶ ὅπως μηδέποτε ὁμοῦσαι διώωνται οἱ κατ' Αἴγυπτον: et ne unquam conspirare inter se Ægyptij omnes possent.*

Diodor. Sicul. lib. ii.

Vna, optima.

O fatui! Vnionis auctor illa vna: & a confusâ eâ, semper turbæ. Musarum ille pater quanto melius! cuius hoc ad Augustum monitum exstat. *Τὸ μὲν θεῖον πάντῃ πάντας αὐτότε σέβει καὶ τὰ πάτρια, καὶ οὐδ' ἄλλης τιμῆς αἰδέσθαι: Divinum illud numen, omni modo, omni tempore, ipse cole iuxta leges patrias: & alij ut colant, effice.*

Mæcenâs, apud Dionem Cassium, lib. lxi.

Puniendi, qui variant.

Addit. *οὐδ' ἵξονίζοντάς τι πρὸς αὐτὸ καὶ μίση ἐκόλαζε, μὴ μόνον τῶν θεῶν εὐσεβείαν, ἀλλ' ὅτι καινά τινα δαιμόνια ἐβίβριαι τεισφέροντες, πολλὰς ἀναπέδασιν ἀλλοτριομεῖν. Καὶ τότε, καὶ σωμοσίαι, ἐσυσάσθαι, ἐταρταί τε γίνονται, ἀπερὶ ἡμῶν μοναρχία συμφέρει: Eos vero*
qui in

Ibidem.

qui in divinis aliquid innovant, odio habent & coercere. non deorum solum causâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud sanè quidquam magni fecerit) sed quia nova quadam numina hitales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum. Vnde coniurationes, seditiones, conciliabula existunt, res profectò minime conducibiles Principatui.

O verba, ab impio & ad impium, nimis pia! Hæc vera prudentia: & Principi qui sapit, *religio & veneratio nulla alia nisi unius Dei tenenda est.*

Lactant. i. Instit. cap. xx.

Et tenenda ex ritu veteri. *Maiorum instituta tueri, sacris carimonis que retinendis, sapientis est.*

Mos probus & veteris servandus.

Aristot. Rhet. ad Alex.

Καὶ τὰ πάτρια ἔδει πᾶσι ἀσβεβαίνειν ἀδίκον ἐστὶ: & patrios ritus migrare aut violare, ubique gentium nefarium habetur.

Iustinus lib. viii.

Puni igitur, si quis turbat. *Iure ille a diis vindicatur.*

Vindicandus.

Lact. lib. v. Instit. cap. xx.

Seriò, seriò, hoc imbibe: *Nihil esse in rebus humanis religione præstantius, eamque summa vi oportere defendi.*

Omni vi defendendus.

CAPVT III.

De rebus in religione scriptis quae sunt. Nunc
quae sunt in religione scriptis quae sunt
in religione scriptis quae sunt

Ergo firmata haec nostra sententia est,
nam religionem in vno regno forma-
ri. Quae tam in hoc populo sempiterna

penitendi qui distantur. Et An. omnes?
Qua de re dicitur in scriptis
impellit, sed publicis. Vultus, & profane hic

Europaeum, quem in regno in fine herimis
inueni. Quod in religione scriptis
inueni. Quod in religione scriptis

inter se. Quae sunt in religione scriptis
aliquos homines peruenit. ad peruenit per
spacium. Quae sunt in religione scriptis

Et quare cum Placena scripta. Quae sunt
in religione scriptis. Quae sunt in religione scriptis

Nam quae sunt in religione scriptis aut proinde
in religione scriptis. Quae sunt in religione scriptis

Tamen quae sunt in religione scriptis, & proinde
in religione scriptis. Quae sunt in religione scriptis

ad sap;

Quoniam
Dicitur
in religione
scriptis

Quoniam
Dicitur
in religione
scriptis

Seneca
Epist.

Ad
Dicitur

In religione scriptis quae sunt in religione scriptis
in religione scriptis quae sunt in religione scriptis
in religione scriptis quae sunt in religione scriptis

Idem Ad
Africanum
Prooem.

In
in religione
scriptis
cap. VIII.

Amphitruo, & peruenit. Quae sunt
in religione scriptis. Quae sunt in religione scriptis

Quod in religione scriptis. Quae sunt
in religione scriptis. Quae sunt in religione scriptis

In Actis
Apost. cap.
XV.

Quae sunt in religione scriptis. Quae sunt
in religione scriptis. Quae sunt in religione scriptis

CAPVT V.

Transitum ad Prudentiam in Humanis.
huic duo fontes reclusi, Ingenium Populi
& Regni. De priore dictum: & per
indicem exposita Natura vulgi.

PRUDENTIA in Humanis rebus me vo-
cat: de qua liberius iam & libentius di-
cam. Hanc intelligo, PERITIAM IN
EXTERNIS TRANQUILLE ET FIRMI-
TER GVERNANDI. Duos illi fontes vi-
deo, Naturam populi & Naturam regni.
Sanè cum omnia dispexeris, nihil reperies
peritè ad gubernandum olim aut nunc mo-
nitum, cui non hinc scaturigo. Itaque an-

Errata
sunt

Errata
sunt

Duplex
caput Pru-
dentia Gb-
bernatoria.

P te omnia

te omnia ad eos te ducam: & tum denique riuulos aliquot ex iis deducam vtilium monitorum. Quisquis callidus peritusque regendi esse vis,

Primus, Natura populi.

Noscenda tibi natura vulgi est, & quibus modis temperanter habeatur. Tac. Annal. 111.

Qui triplex nescendus.

Tuus:

Vulgi, meo iudicio, triplicis. Tui, Finitimi, Vniuersi. Tui. quid enim magis necessarium, quàm vt eum noris cui præes?

Principis est virtus maxima, nosse suos. Martial.

Vicinus:

Finitimi. iure: quia res tibi sæpe cum eo & foedera. Variant autem ingenia, & sunt tam ciuitatum quàm singulorum hominum mores: gentesque alie iracunde, alie audaces, quedam timide: in vinum, in Venerem proniores alie sunt. Liu. xlv.

Omnis.

Vniuersi etiam. quoniam motus quidam affectusque sunt, quos communiter reperias in omni hominum gente. Quos nisi nosti, quàm ad eos te componas? Scriptum olim: Οὐκ ἔστιν ὁ ἀρχεῖν τὸν μὴ δεχθῆναι: Non est vt rectè imperet, cui non imperatum. Arist. 111. Polit.

Siue, vt vertit noster Sophus: *Nemo bene* Sen. 11. De Irâ.

benè imperat, nisi qui antè paruerit imperio.

Rectè. non quia omnes reges voluerint esse è subditis: (minimè. multi in purpurâ nati, & à successione ferè regna) sed hoc indicantes, ingenia & inclinationes subditorum imperanti noscenda, sic tanquam ipse inter eos. Audi senem illum Principem: *Utilissimus idem ac breuissimus rerum bonarum malarumque dilectus, cogitare quid sub alio Principe aut nolueris aut volueris.* A notitia affectuum, rectum imperium.

Galba apud Tac. 1. Hist.

Mæcenas apud Dionem lib. 111.

Audi regium suaforem: Αν ὅσα αὐτὸν ἕτερον τινα ἀρχεῖν τὰ σε ποιεῖν ἐθέλησης, ταῦτα αὐτὸς αὐτὸς ἀπέχεσθαι πρὸς τὴν ἀμαρτήσιν, καὶ πάντα κατὰ θεῶσιν, καὶ τέτυκται καὶ ἠδύσα καὶ ἀκινδυνώτατα βίωσιν: Si omnia qua alium quemuis in te imperantem facere velles, ea ipse tuâ sponte feceris: nec peccabis quidpiam, & omnia ritè diriges, & vitam ex eo iucundissimam simul & tutissimam viues.

Tu igitur hæc disce. vnde? à Percunctatione, ab Vsu, à Libris. à Me etiam nonnihil, qui præcipuos popularium Affectuum, depingã hîc tibi vt in tabellâ. Vulgus omne Vnde ij nescendi?

Cic. pro Murænâ.

INSTABLE. *Vulgo nihil incertius.*

Breuis eorum index.

In multitudine est varietas, & crebra, tanquam tempestatum, sic sententiarum commutatio.

Idem pro Domo.

Pronum in affectus.

AFFECTVS ponit, aut sumit. *Ut est mos vulgo, mutabili subitis, & tam prono in misericordiam quam immodicum seuitiã fuerat.*

Tac. i. Hist.

Nec quidquam facilius, quam in quemlibet affectum mutare populum.

Quinct. ii. Declam.

Sine iudicio.

IUDICII EXPERS. *Plebi non iudicium, non veritas.*

Tac. i. Hist.

Non dilectu aut sapientiã ducitur ad iudicandum, sed impetu & quãdam etiam temeritate.

Cic. pro Planc.

Non est consilium in vulgo, non ratio, non discrimen, non diligentia.

Ibidem.

Ex opinione multa, ex veritate pauca iudicat.

Idem pro Roscio.

Adhæret turba:

AD PLURES inclinat. *Multitudo vulgi, more magis quam iudicio, post alius alium quasi prudentiorem sequuntur:*

Sallust. ad Caf.

Ut pecudes antecedentium gregem.

Sen.

NATV-

Tac. ii. Hist.

NATVRA INVIDVM. *Ægris oculis alienam felicitatem intuetur.*

Invidet.

Liu. XLII.

Pravo studio, quo etiam in certaminibus ludicris vititur, deteriori atq. infirmiori fauet.

Tac. ii. Hist.

SUSPICAX. *Municipale vulgus prouum ad suspiciones.*

Suspiciatur.

i. Annal.

Mos vulgo, quamuis falsis reum subdere.

i. Histor.

CREDVLVM. *Facilis ciuitas ad credenda accipiendaque omnia noua.*

Omnia credit.

Ibid.

Præsertim cum tristia sunt.

iii. Ann.

Quoquomodo audita pro compertis habent.

Eod. libro.

RES AVGET. *Cuncta, ut mos fama, in maius credita.*

A se auget.

Lucan. i.

*-Sic quisque pauendo
Dat vires fama: nulloq. auctore malorũ,
Qua finxere, timent.*

Silius iv.

-traduntq. metus, nec poscitur auctor.

Ibidem.

Adstruit auditis, docilis per inania rerum

Pascere rumorem vulgi pauor.

Tac. i. Hist.

Vagus primum & incertus rumor, mox, ut

in magnis mendaciis, interfuisse se quidam & vidisse adfirmant: credulâ famâ inter gaudentes & incuriosos.

Vocitolo-
quitur.

COMPRIMI NESCIT. Prohibiti per civitatem sermones, eoque plures; ac si liceret, vera narraturi, quia vetabantur, atrociora vulgauerant.

Vagis per urbem militibus, qui sermones populi coërcerent: id præcipuum alimentum fama erat.

Publica expectatio magni secreti impatientis: & malè coërcitam famam supprimentes augebant.

Pendet in
urbas:

TURBIDVM. Vulgus cuiusque motus novi cupidum.

Ingenio mobili, seditiosum, atque discordiosum, cupidum novarum rerum, quieti & otio aduersum.

Vtique si-
quis concit-
at.

Præsertim si DVX SIT. Ut mare, quod suâ naturâ tranquillum est, ventorum vi agitatur: sic populus suâ sponte placatus hominum seditiosorum vocibus, ut violentissimis tempestatibus, attollitur.

Nam

Tac. iv. Hist. Nam vulgus sine rectore, præceps, pavidus, secors.

i. Annal. Vereque dictum, Nihil ausuram plebem principibus amotis.

Thuc. ii. Favet fervidis. & plebe iudice, τὸ σῶφρον ἔαυτὸν ἀπέχνηται· καὶ τὸ πρὸς ἀπὸν ξυνητόν, ἴππῳ δὲ γόν· τὸ ἴ ἐμπλήκτως ὄξύ, διδὸς μοίρα ἀρστέειν. quidquid modestum, ignavia speciem habet: quod circumspectum & providum, segnitia. quidquid autem abruptum & præceps, id verò forte & virile censetur.

Calidos
amat.

Liu. vii. Ideò vincit in eâ plerumque pars maioris animi, quàm consilij.

Tac. iv. Hist. Et grati stolidi, ac vecordi facundiâ.

i. Hist. NEGLEGIT REM PVBLICAM. Magnitudine nimia, communium curarum expers populus.

Rei publica
neglegens:

Ibidem. Privat a cuique stimulatio, & vile decus publicum.

Sua dili-
gens.

Sall. Orat. Philip. Intenta mala, quasi fulmen, optant dumtaxat se quisque ne attingant.

Tac. ii. Hist. VERBIS FEROX. Procacia plebis ingenia. Sed

Fortè ver-
bis:

Nec ultra.

Sed nihil ultra verba ausurum.

Impigra lingua, ignavi animi.

Semper
immodicè.

METU AVT SPE NIMIVM. Hæc est
natura multitudinis. aut servit humiliter, aut
superbè dominatur. Libertatem, quæ media
est, nec spernerè modicè nec habere sciunt.

Nihil in vulgo modicum. terrere, ni pa-
ueant: ubi pertimuerint, impune contemni.

Vulgus audaciâ turbidum, nisi vim me-
tuat.

Plura sunt, quæ tu à te addes.

CAPVT VI.

Fons alter reclusus, Ingenium regum & re-
gni. Duo hæc considerata, quæ Commu-
niter conueniunt, & quæ Distinctè.

Alterum
caput Prin-
cipis. Na-
tura regni.

Ego ad Naturam regni propero: è quâ
pauca hæc tibi delibo. Communiter
eam nosce, & Distinctè. In Comuni no-
titiâ hæc sunt.

Id instabi-
le.

Regnum omne fluctuans & INSTABI-
LE. Arduum enim & subiectum Fortunæ
cuncta regendi onus.

Ut al-

III. Hist.

Sallust.
Orat.
Marcij.

Liu. xxiii.

Tac. I.
Ann.

VI. Ann.

Tacit. I.
Ann.Sen. Oedi-
po.

Vt alta ventos semper excipiunt iuga,
Imperia sic excelsa Fortuna obiacent.

Sen. Epist.

Nihil inausum est Fortuna. aduersus Im-
peria idem habet iuris, quod aduersus impe-
rantes.

Subitò sæpe
deiectum:

Ibidem.

Itaque sæpe occultis causis labitur. &
quæ domesticis steterant bellis, quæ externis, re-
gna, nullo impellente ruunt.

Liu. lib.
xxxvii.

Et totum ferè labitur, cum coepit. Verè
ille scripsit, Regum maiestatem difficilius à
summo fastigio ad medium detrahi, quàm à
mediis ad ima precipitari.

Et totum,
cum ali-
qua pars.Sen. De
Benefic.
vi. cap.
xxxiii.

Non enim his gradibus, quibus ad sum-
ma peruentum est, retrò itur; sæpe inter fortu-
nam maximam & ultimam nihil interest.

In summo
aut in imo
est.Tacit. II.
Hist.

Imperium cupientibus (aut habentibus)
nihil medium inter precipitia aut summa.

Nec Fortunæ solùm obiectum, etiam
ODIIS.

Odiosum
plerumq.Sen. The-
baid.

Simul ista mundi conditor posuit Deus,
Odium atque Regnum.

Causa sæpe in Impotentiâ regum. Nam
A Q Jd esse

Idq; ob re-
gum mo-
res.

Qui licentiosi.

*Id esse regni maximum pignus putant,
Si quidquid aliis non licet, solis licet.*

Idem Agamemnon.

Quod non potest, vult posse, qui nihil potest.

Idem Hippocritus.

Peritioses, & superbi.

Et in peruicaci eorum Superbiâ.

-durus & veri insolens

Ad recte flecti regius non vult tumor.

Ibidem.

Flecti non minus existimant turpe, quam vinci.

Sen. De Benef. vii. cap. xxx.

Etiam qui nos parere difficiles.

Sed causa etiam altera in Naturâ nostrâ. quia nemo alteri imperium volens concedit: & quamuis bonus atque clemens sit qui plus potest, tamen quia malo esse licet, formidatur.

Sallust. ad Cæs.

Insidii exponitur.

Ideoque regnum obnoxium INSIDIIS.

Multi iniqui atque infideles regno, pauci sunt boni.

Attius.

Nec immerito reges semper in TIMORE.

Idem metuculosi reges.

Ingenia regum prona ad formidinem.

Sallust. Iurg.

Sæpe nimis: &

-dubia pro certis solent

Timere reges.

Sen. Oedip.

Suspiciouses & anxi.

Idem AMVLI, & suapte naturâ potentia

Tacit. vvs. Annal.

anxi.

Nec.

Sen. Agamemnon.

Nec regna socium ferre, nec tædæ sciunt.

Tacit. ii. Ann.

Adeò, vt displiceant regnantibus etiam ciuilia filiorum ingenia.

In ipsos filios.

i. Histor.

Et suspectus semper inuisusq; dominantibus, quisquis proximus destinatur.

Hæc taliaque Communiter scies. iam illud Distinctè, Quantum tuum regnum sit, & Quale. Potentia, inquam, tua serio tibi noscenda est.

Regni vires noscenda:

Lucan. viii.

Metiri sua regna decet, viresq; fateri.

Sen. De Ben. vi. cap. xxx.

Multi dum se tam magnos, quam audiunt, credunt, attraxere superuacua & in discrimen rerum omnium peruentura bella.

Etiam regni Qualitas. cuiusmodi illud sit, Vetus, Nouum; Hæreditate, an Suffragio traditum & tradendum; Legibus, an Vi quæsitum. & quidquid tale. Pro his enim variè attemperandum sceptrum, & laxandæ aut adducendæ imperij illæ habenæ.

Etiam institutio sine forma.

Q 2

CAP.

1822

BRITISH MUSEUM

CAPVT VII.

Præcepta nunc ex hisce fontibus petita, & primùm vniuersè posita, quæ firment Regnum aut violent: mox distinctè de Vi dictum. Opus regi Custodes, Milites, Arces aut potius Colonias.

BENE habet. duplicem Arcton meam signaui, ad quam flectendi mihi idem tidem oculi: nunc audacter vela do, & vndosum mare ingredior Præceptorum. Ea hoc ordine disponam, vt quæ Iuuant firmanque regnum, præmittam: subiungam, quæ Lædunt & perdunt. Duo igitur sunt, quæ tranquillum id aut firmum efficiunt, VIS & VIRTVS. duo item, quæ turbidum aut caducum, VIS & VITIUM. Singula hæc, vt meus captus est, subtiliter videamus & partitè. Vim in Iuuante parte primùm pono, & intellego PRÆSIDIVM QVOD PRINCEPS UTILITER ADHIBET AD SE TVENDVM AVT REGNVM. Id ferè duplex, Milites & Munimenta. Milites iterum duplices, Custodes & Ordinarij. CUSTODES, regis ipsius tutela propria: qui scilicet

Duo firmando Regno:

Duo enervando:

Vis definita:

Diuisa.

Custodes regij.

Somnum

Sen. i. De Clem. *Somnum eius nocturnis excubiis muniunt, latera obiecti circumfusiq; defendant, incurrentibus periculis se opponant.*

Tacit. i. Annal. *Miles in forum, miles in curiam comitabatur, scribit de suo Principe Tacitus.*

Sen. i. De Clem. *Nam probus vetusq; ille mos: & quamquam in nullo metu, decorè tamen eos Princeps, & vel ornamenti causâ habeat.*

Tacit. iv. Annal. *Sed esse & ORDINARIOS milites volo: manum scilicet aliquam grandiorem (pro viribus & modo regni) ad subita casuum aut bellorum. & qui, si auxilium res poscat, haud procul accieantur.* *Ordinarij & perpetui milites.*

Ibid. *Nam scimus, voluntarium sæpe militem deesse. ac si suppeditet, non eadem virtute ac modestiâ agere: quia plerumque inopes ac vagi (vt hodie quidem mos est) sponte militiam sumunt.*

Dio, lib. XLII. *Grande momentum in hoc præcepto: & C. Cæsar solitus dicere, Δύο τε εἶναι τὰ τὰς δυναστείας παρασκευάζοντα καὶ φυλάσσοντα καὶ ἐπαύξοντα, στρατιώτας καὶ χρήματα: Duo esse, quæ Principatus comparent, seruent, augeant, Milites & Pecuniam. Q 3* Atque

Atque ille ab eadem mente (etsi paullo improbius) ad suos liberos: ΟΜΟΝΟΕΙΤΕ, ΤΗΣ ΣΕΡΑΠΩΣ ΠΛΕΓΙΖΕΤΕ, ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΠΑΝΤΩΝ ΚΑΤΑΦΡΕΝΕΙΤΕ: *Inter vos consentite, milites ditate, reliquos omnes spernite.*

Seuerus
Imp. apud
Dionem
in vitâ
cius.

Arces qua-
renus uti-
les.

At Munimenta possis vsurpare duplicia, Arces aut Colonias. Illas vulgus & hodiernus mos tibi ingerit: ego istas, & mos vetus. Sanè ARCES non tam firmæ compedes, quàm censentur: ad exiguum motum validæ, fragiles (ipsi vidimus) ad communem & magnum. In finibus tamen & contra hostem, haud valdè eas spernam: in mediterreis & contra ciues, valdè. Populo alicui diffidis? premere eum vis? COLONIAS tibi suggero, verè *sedes seruitutis.*

Pralata iis
Colonias:

Tacit.
Agric.

Sed saltem
in externos.

Hoc solidum, hoc firmum munimentum est: in quo non locus solùm talis, sed homines ipsi sint. Colonia enim ferè constant externis (quibus, cum indigenis haud facilis conspiratio:) nec vsurpandæ temerè nisi in externos. Nam *non assuetæ frenis seruitutis tumida gentium inflat, quæ cervicibus facile alias ab imposito iugo resiliunt.*

Flor. III B
cap. vlt.

Siue

Siue etiam in feroces & recens subiectos.
Curt. VII. Quidquid enim dicunt, *quas viceris came* Aut recens
domitos.
amicos tibi esse credas.

CAPVT VIII.

*De Virtute duplici, seruatrice Regnorum.
Beniuolentia populi commendata, &
ostensa triplex ad eam via.*

Tacit. I.
Annal.

VIS ergo opportunè etiam ab optimo Principe adhibenda, ex scito veteri: *Quædam vi tractanda, quo ceteris quies sit:* sed magis Virtus. in quâ mihi quidem præcipuum Principatus robur est & pondus. Eam, paullo aliter quàm vulgus, hîc appello *LAVDABILEM UTILEM-
QVE IMPERIO AFFECTVM,
DE REGE, VEL IN REGEM.* Studiosè sic discrimino. Nam cum duplex eiusmodi Virtus sit, Beniuolentia & Auctoritas: nasci quidem vtraque à rege & per regem debet, sed sedem tamen suam & domicilium in animis Populi habet. atque illa, in regem Affectus est; hæc Opinio de rege. Ex definitionibus facilè rem mem-
temque

Quid his
Virtus.

temque meam capies. Nam BENIVOLENTIA, quam hic quaero & suadeo, est SVBDITORVM IN REGEM EIVSQUE STATVM PROMPTA INCLINATIO ET AMOR.

Benivolentia definita.

Quæ nimis utilis, imò necessaria, ad res gerendas. Plato verè dixit: Διὰ τὸ ἀρέσκειν τοῖς ἀρχαίοις, καὶ τὸ περὶ τὸν ἑστί. *Ab eo quod placeas hominibus, actionum efficacia est.*

Utilitas eius.

Epist. iv. ad Dion.

Quomodo paranda:

Lenitate in te, & circa te:

Para igitur: idque viâ triplici, Lenitatis, Beneficentiæ, Indulgentiæ. LENITATEM promes in Teipso primùm, verbis factisque benignus, comitate & alloquiis officia promocans.

Tacit. v. Hist.

Quid ni ita cum civibus tuis, quasi parens cum liberis, viuas?

Plinius Paneg.

Cum illâ tamen exceptione, vt incorrupto ducis honore.

Tacit. v. Hist.

Temperie opus est: nec aut reverentiam terrore, aut amorem humilitate captabis.

Plinius Paneg.

Raræ hoc sed magnæ laudis, cum virtutes specie dispares prudentiâ iunguntur.

Cic. Oratore ad Brut.

Lenitate in

Sed promes etiam in Imperio: vt tranquillum

Sen. i. De Irâ. *quillum id ac lene sit, nec alia eius facies, quam sereni cali ac nitentis.* omni imperio.

Tacit. i. Hist. *Hoc ex ingenio hominum est: qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem:*

Idem Agric. *Domiti vt pareant, non vt seruiant.*

Sen. i. De Clem. *Hoc ex vsu ipsius imperij: quia reuera remissius imperanti melius paretur.* Hinc Quies:

Lib. XXI. *Sed & fidelius paretur. Nullus terror, ait Liuius, cum omnia bello arderent, fide socios demouit: videlicet quia iusto moderatoque regebantur imperio.* Hinc Fides:

Apud Dion. lib. XLIII. *Cæsaris effatum est: ἢ ἐξ ἑσθία μστερίας ασα πάντα τὰ κτηθέντα μετ' ἐ: Potentia mediocriter exercita, omnia quæ sita conseruat.* Hinc stabilitas.

Ibidem. *Contra, ὁ ἀναίδλω ἐς πάντα ἀπλῶς τῆ δουάμει κατὰ κράμειν ὅ, ἔτε δ' ὄνοϊαν ἀληθῆ ἔτ' ἀσφάλεια ἀκελεθῆ ἐνελοκεται: Qui impudenter & passim in omnibus potentia abutitur, is neque veram beniuolentiam neque firmam securitatem inuenit.*

R

Iam

Beneficentia item paratur.

Iam & BENEFICENTIAM adiunges. Nam liberalitate qui utuntur, Beniuolentiam sibi conciliant, & quod aptissimum est ad quietè viuendum (siue & regendum,) caritatem.

Cic. II. De Finib.

Qua semper vsui:

Vis scire quanta eius vis? Melius beneficiis imperium custoditur, quam armis.

Sen. De Brev. Vitæ.

Sanè vulgo, ex veteri verbo, *Omniis dulcissimum est, accipere.*

Idem De Benef.

Donabis igitur, vel Augusti exemplo: qui *Militem donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otij pellexit.*

Tacit. I. Annal.

Maximè in nouo statu.

Idque effusius in nouo imperio. Sic enim tibi firmabis, & nouis ex rebus aucti, tuta & presentia, quam vetera & periculosa malent.

Ibidem.

Quibus tamen videri:

Sed cum Iudicio: nec placeant mihi illi Reges qui multa opertis oculis donant.

Sen. IV. De Benef. ca. XXXVII.

Tu largiere bellorum sociis, periculorum consortibus:

Plin. Pan.

Siue etiam de te bene ac fortiter, sed in togâ meritis:

Ibidem.

Aut iis denique qui mereri possunt. illis scilicet premia, his exempla.

Ibid.

Sed

Tacit. III. Hist.

Sed cum Modo etiam. Nam *simplicitas ac liberalitas, nisi modus adsit, in exitium vertuntur.* *Et quantum, vide.*

II. Annal.

Si omnibus, si passim: quis finis? *Singuli nunquam exsatiabuntur, respublica deficiet.* *Alioqui tua & te perdis.*

Cic. II. De offic.

Itaque alienis bonis manus afferre cogèris:

Ibidem.

Quod exitiabile. nec vnquam tanta studia assequèris eorum, quibus dederis, quanta odia eorum quibus ademeris.

Plin. Paneg.

Caue igitur. atque adè nihil largiatur Princeps, dum nihil auferat.

Tacit. IV. Annal.

Tertiò INDVLGENTIAM suasi: hac mente, vt quatenus sine corruptelâ morum potest, populum Laxè habeas & Iucundè. Laxè, vt in Victu: ne plebes acri annonâ fatigetur. *Denique Indulgentiâ parantur.*

IV. Hist.

Nam vulgo una ex republicâ *annonæ cura.* *In vilioribus Annonæ.*

Iuuenal. Sat. X.

-duas tantum res anxius optat

Panem & Circenses:

Cic. II. De offic.

Omnes autem qui remp. gubernant, consulere debent, vt earum rerum copia sit qua sunt necessaria.

R 2

Iucundè

In ludicris

Iucundè etiam: puta in ludis & eiusmodi receptis voluptatibus. Nam *vulgo, sicut pueris, omne ludicrum in pretio est.* Sen. Epist.

Idemque *cupiens voluptatum, & si trahat eò Princeps, latum.* Tac. xiv. Annal.

Qua seriù etiã usum prabent.

Itaque vides, *nec maiores abhorruisse spectaculorum oblectamentis.* Ibidem.

Vfus enim aliquis in istà re: cum ita ferociiores populi, eoque bello faciles, *quicti & otio per voluptates assuescunt.* Idem in Agric.

Frangunt & molliunt.

Idque *apud imperitos Humanitas vocatur, cum pars servitutis sit.* Ibid.

Verissimum est, *Voluptatibus Romanos plus aduersus subiectos, quam armis valuisse.* Tacit. iv. Hist.

A generosis curis auocant.

Nec id nesciuit ille histrio, qui increpanti Augusto quòd eius causà in plebe essent tumultus: *Συμφέρεσι σοι, καί σοι, inquit, καὶ ἡμᾶς τὴν δῆμον ἀποδιατέλλεαι: Expedi tibi, o Cesar, populum circa nos distineri.* Pylades, apud Dionem, lib. lxxxx.

Acutè. Nam profectò *virtus ac ferocia subditorum, ingrata imperantibus.* Tacit. in Agric.

Tamen lasciuia & luxus vitanda.

Sed modum tene: & vide vt hæc *letitia potius, quam lasciuia dentur.* Annal. xiv.

Facilè

Ibidem.

Facilè enim ista irrumperet. *nec pudicitia aut modestia, nec quidquam probi moris ultra reseruabitur.*

Ita Tui & Tu peribitis. Quid enim salui, amissis moribus?

CAPVT IX.

Auctoritas commendata valdè. Tria ostensa, qua ad eam ducunt. in quibus quia Imperij præcipua vis est, accuratè & enucleatè de his dissertum.

AUCTORITAS inter Iuuantes virtus altera est. quam *suprà quoque libaui: sed hoc tantum. nunc vberius, & pleno magis ore dicenda est. Definitio iterum: **AUCTORITAS EST IMPRESSA SVBDITIS, SIVE ET EXTERIS, OPINIO REVERENS DE REGE EIVSQUE STATV.** Constat ex Admiratione & Metu: cuius vtriusque temperies siue mixtio facit hanc Virtutem. Quam parari apud quasdam nationes pronius aio:

* Lib. II. cap. XVI.

*Quid Auctoritas?**Vnde natus?**Curt. III.*

Est enim ingenta quibusdam gentibus erga reges suos veneratio:

Quibus rebus peranda?

Apud alias ægrius: sed tamen apud

R 3 omnes

omnes triplici hoc, quem dicam, modo siue viâ. Formâ imperij, Potentiâ imperij, Moribus imperantis. Per singula te ducam, & figam in iis pedem non distinctè solum, sed lentè & impressè. quis carpet? ego fulcrum hoc regnorum scio, &

Tutela en regnorum.

Maiestatem imperij, salutis esse tutelam.

Idem lib. VIII.

Hæc illa velut edita arx est, quâ Princeps se vindicat à rebellionè & à contemptu. Scande & occupa deo auspice, me duce. Prima viarum est

FORMA IMPERII. in quâ tria ad Auctoritatem requiro: vt Seuera sit, vt Constantis, vt Adstricta. Seuera primùm, quia perpes, illa & assidua Lenitas Contemptum inducit, id est Principatus ipsam pestem. In hac colluie morum & hominum *habendus metus, aut faciendus est.*

Hæc creat Seuera gubernatio.

Qua ex usu Principis,

Sall. Orat. Lepid.

Et subditorum.

Amplius, quia inducit *maximam illecebram peccandi impunitatis spem.*

Cic. pro Mil.

Quis eum metuat, *apud quem conditum, imò constrictum ferrum est?*

Sen. I. De Clem.

Qui per segnitiam potiùs quàm clementiam, *patriatur hebescere aciem suâ auctoritatis?*

Cic. I. in Catil.

Ne fe-

Arist. x. Ethic. cap. vii.

Ne feceris, & nosce vulgum. Οὐδὲ πέφυκασι αἰδοῖ παθάρχειν, ἀλλὰ φόβῳ ἐδ' ἀπέχεσθαι πάν φαύλων διὰ τὸ αἰεθόν, ἀλλὰ διὰ τὰς τιμωρίας: *Non enim ita natum est, vt Pudori obsequatur, sed vt Metui: nec vt abstineat à pravis ob turpitudinem, sed ob supplicia & pœnam.*

Nam vulgus metus coërcendū.

Cic. ad Brut. epist. II.

Adhibe hæc igitur in tempore. *Salutaris Severitas vincit inanem speciem Clementiæ.*

Sen. I. De Irâ.

Quin interdum optimum misericordiæ genus est, *occidere.*

Cotys rex Thracum, increpanti seueritatem eius & aienti, *Μανία ἔστι καὶ βασιλεία: bellè respondit, Ἀλλ' ἡ ἐμὴ μανία τὰς ἀγοχομένους σωφρόνας ποιεῖ: Furor hic est, non Regnum. At meus hic Furor subditos sanos reddit.*

Stob. De Regno.

Cic. II. De offic.

Ita, ita. *Adhibenda est reip. causa Seueritas, sine quâ administrari ciuitas nulla potest.*

Varro in Fragm.

Scimus digitum præcidi oportere, si ob eam rem gangrana non sit ad brachium ventura.

Et noxia recidenda.

Tamen tempestiuè, & cum intermissione.

Sed per interualla.

Nam

Nam ciuitatis mores magis corrigit parcitas animaduersionum: Sen. i. Be Clem.

Illud laudabile, quoties potest, efficere ut pœna ad paucos, metus ad omnes perueniat. Cic. pro Cluent.

Et unius improbi supplicio multorum improbitatem coercere. Idem III. in Verr.

Quod si crebra tamen nimis aut peruicacia vitia: tum fanè illud valeat,

Crudelem medicum intemperans ager facit. Publius.

Nisi mala herba nimius succreuerit.

Ne corporis quidem morbos veteres & diu auctos, nisi per dura & aspera coërceas. Corruptus simul & corruptor, ager & flagrans animus, haud leuioribus remediis restinguendus est, quam libidinibus ardescit. Tacit. III. Annal.

Constantia Auctoritati fauēt.

Secundò, Constantem volui imperij Formam: quod interpretor, vno & veteri tenore fluentem. Quid mihi mutas? Alcibiadem audi verè censentem: τὰν ἀνθρώπων ἀσφαλέστατα τέρας οἰκῆν, οἱ ἀνθρώποι παρεσιν ἢ θεοῖς καὶ νόμοις, ἢ καὶ χεῖρῳ ἢ, ἢ κίσα διαφόρως πολιτεύουσι: Eos hominum tutissimè agere, qui presentibus moribus legibusque, etiamsi deteriores sint, Apud Thucyd. lib. vi.

Observatio legum & morum.

οὐδὲν ἄλλο

sint, nihil variantes, rempub. administrant.

Apud Dion. l. II.

Ipsū Augustum: qui sic olim ad Senatū. Τὰς κειμένους νόμους ἰσχυρῶς φυλάττετε, καὶ μηδένα αὐτῶν μεταβάλλετε. τὰ δ' ἐν ταυτῶ μένοντα, καὶ χεῖρῳ ἢ, συμφερότερα τῶν αἰὲ καινοτομῶν, καὶ βελτίω εἶναι δοκῆ, ἐσίν: Positas semel leges constanter seruate, nec ullam earum immutate. Nam quæ in suo statu, eademque manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt reipub. his quæ per innovationem vel meliora inducuntur.

Et inopinati dogmatis causa duplex. Quòd nec leges ipsæ vim & vitam satis habeant, vertendæ statim aut euertendæ. Contemnantur leges, latae, relatae. Non enim conualescit planta, quæ sæpius transfertur: Sen. Epist.

Tac. III. Hist.

Et quòd Princeps vilescit, qui sic vacillat: foedaque inconstantia, quæ iusserat vetat, quæ vetuerat iubet. Et una eorum lator.

Quintil. lib. III. Instit.

Sperne ergo circa te nouatores: qui ut Agriculi in rep. mali: aliquid sui videantur afferre, etiam recta commutant.

Tac. xv. Ann.

Et scito, super omnibus negotiis melius atque re- Veteres, & vetera, optimi.

que rectius olim prouisum: & qua conuertuntur, in deterius mutari.

Ideoque in minimis quoque rebus, omnia antiqua consuetudinis momenta seruanda.

Val. Max.
Lib. II.

Interdum
tamen in-
nouandum.

Sed numquam, inquires, mutem? numquam, nisi aut summa Vtilitas expresserit, aut summa Necessitas. Nam fateor, nocet interdum priscus rigor & nimia seueritas, cui iam pares non sumus.

Tacit. I.
Hist.

Sed non
violentiè:

Sed tunc quoque fiat leniter: & ut quàm minimo sonitu orbis ille in rep. conuertatur.

Cic. ad
Att. lib.
II. ep. IX.

Et paulatim.

Itemque Lentè: ut per gradus, nec omnia simul. Augusti exemplo: qui sub initia imperij ἐπαύτως εὐθύς, ὡς πρὸς ὑπετέθειτο, ἐπραξε, φοβηθεὶς μὴ καὶ σφαλῆναι, ἀθρόως μεταρρίθμισαι τὰς ἀνθρώπων ἐβελήσας, ἀλλὰ τὰ μὲν παραχρῆμα μετεκόσμησε, τὰ δ' ὕστερον: non omnia statim, uti decretum erat, exsecutus est: veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & inuertere vellet: sed quadam ex tempore disposuit, quadam reiecit in tempus.

Dio LII.

Atque hoc est, quod de eodem noster: Insurgere paulatim, munia legum & magistratum

Tacit. I.
Annal.

stratum in se trahere. Ait, Paulatim: & tu in re simili serua.

Tertiò, Adstrictam Imperij Formam posui. id est, ut non solum A te præcipua vis & honos, sed etiam Apud te sint. A te quidem, ut maxima rerum aut agas ipse, aut firmes: neu vim Principatus resolvas, cuncta ad Senatum reuocando.

Adstrictio
imperij, pro
Auctori-
tate.

Princeps
vnius res
manuteneat.

I. Annal.

Non quia consilia spernam (valdè suasi, & suadeo:) sed quia innotescere omnibus velim, te esse à quo pendeant omnes. Esto mihi solus arbiter rerum, iure ac nomine regio.

Enim omnes
spectent:
& omnia
ab eo ex-
spectent.

II. Annal.

Liui. IX.

Reges, domini rerum temporumque, trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.

Tacit. I.
Ann.

Aliquid hîc laxas? totum amittis. Ea est imperandi ratio, ut non aliter constet, quàm si vni reddatur.

Sed Apud te etiam plerumque honos maneat, certè magnus. Doctorum ille doctor: Κοινὴ φυλακὴ πάσης μοναρχίας, τὸ μηδένα ποιεῖν ἕνα μέγαν: Communis custodia Principatus, neminem unum magnum facere.

Honores
nimios ne
dato.

Arist. v.
Polit. cap.
XI.

Semper periculosum privati hominis nomen
suprà (imò & iuxtà) Principis attolli.

Tacit.
Agric.

Datos au-
ferro, sed
vellicatim.

Quid si tamen factum? corriges. sed sic,
vt non detrahas eum, sed deducas. Δεῖ γὰρ
ἐν παραγωγῆς, vt ille loquitur, ἔτι δεῖν, καὶ μὴ
πᾶσαν ἀπόρον ἀφαιεῖν τὴν ἐξουσίαν: Oportet
circumductione quâdam & per ambages id fa-
cere, nec totam potestatem simul tollere.

Arist. v.
Polit. cap.
xi.

Non longos
item datos.

Nec verò magnos solùm honores dari
abnuo, sed & (vtique in Militiâ aut Præfe-
cturâ) longos. Vetus monitum: Nihil
tam utile, quàm breuem potestatem esse, quæ
magna sit.

Latro
apud Sen.
vii. Con-
trou. vi.

Libertatis. (siue Principatus) magna cu-
stodia est, si magna imperia diuturna esse non
sinas.

Liu. iv.

Nam ho-
mines inso-
lescunt.

Caussa. quoniam αἱ μακροτέραι καὶ πολυ-
χρονιωτέραι δεχάι ἐπαίρσι πῶς πολλὰς, καὶ ἐς
νέωτεροποιῖαν ἐξάγει: Longiora & diuturniora
imperia, multos attollunt, & ad res nouandas
impellunt.

Dio. lxi.

Potentia,
certissima
ad Aucto-
ritatem
ratio.

VIAM primam vides: alteram tibi P O-
TENTIAE ingredior, quæ est illa ipsa directa
& Re-

& Regia ad solidam Auctoritatem via.
Cetera omnia adsint, hæc absit: quid iuuau-
bunt? Scito parum tutam esse sine viribus ma-
iestatem.

Liu. lxi.

Potentiam autem hîc intellego, ad sua
conseruanda & Aliena obtinenda idonearum
rerum facultatem.

Quid eam
appellem?

Cic. ii.
De Inuēt.

Quam quinque hæc instrumenta tibi
dabunt: Opes, Arma, Consilia, Fœdera,
Fortuna: si tamen appositè vtâris, & vt præ-
cipiam. Attende, attende. Primo loco
Opes pono. & de vi atque vsu earum quis
ambiget? Δεῖ δὴ χρημάτων, καὶ ἀνδρῶν τέτων εἶναι
ἐστὶ γενέας τῶν δεόντων: Opus, opus sunt Opes,
& sine iis nihil fiet quod opus.

Qui para-
ri censeam.

i. pecuniâ.

Demost.
Olyath. i.

Experiens callidusq; vir clamabat olim:
Νόξα τῆς ἡγεμονείας τὰ χεῖματα εἶναι: Nervos
imperij pecuniam esse.

Illa nervi,
caput, pe-
des.

Dio in
Vespas.

Nam socios aut milites habere vis? Illa
dabit. Πάντα ὄνια ἔπλετα. Omnia venalia
nummis.

Animorū
domina:

Aristot.
Rhet. ii.
cap. xvi.

Hostes aut vrbes perdere? hæc faciet.
Nihil tam munitum, quod non expugnari pe-
cuniâ possit.

Locorum
domina.

Cic. ii. in
Ver.

Omnia castella hæc machina deiiciet, in
qua modo a sellis onustus auro possit ascendere. Cic. i. ad
Attic. ep.
xii.

Ad summam,

-diuina humanaque pulcris

Diuitiis parent.

Horat. ii.
Serm.

Aureus
gladius
omnia pe-
netrat.

Non credis? saltem oraculo:

Ἀργυρέαις ῥέγχασι μάχης, καὶ πάντᾳ νικηθεὶς.

Hæstis pugna argentatis, atque omnia
vinces.

Philippo
Macedoni,
datum.

ii. Arma
opus adpo-
sentiam.

Instrumentum secundum, Arma. Nam
illud certum, Non ignavia magna imperia
contineri, sed virorum armorumque facien-
dum certamen.

Tacit. xv.
Annal.

Reges in-
vadunt.

Improbè dictum videatur, sed in tempo-
re vtiliter: Sua retinere, priuata domus; de
alienis certare, regiam laudem esse.

Ibidem.

Fateor optabilius magnitudinem suam
iustitiâ tueri:

De morib.
Germ.

Et sæpe de-
bent.
Aut ipsi
inuaduntur.

Sed optabilius. quæ enim semper possis?
Inter impotentes & validos falso quiescas ubi
manu agitur, modestia & probitas nomina
superioris sunt.

Ibidem.

Ab exteris

Nec vnquam deerunt, nisi siluâ hac hu-
mani

E Velleio,
lib. ii.

mani generis excisa, raptores alienæ libertatis
lupi.

Li. xxx. Addo, si hoc non sit, quod nulla magna
ciuitas diu quiescere potest. si foris hostem non
habet, domi inueniet. A suis.

Idē xxii. Arce, arce internam illam pestem: &
alios potius turba, quàm vt te perdas. Agen-
do audendoque res Romana creuit, non his se-
gnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant. Compr-
imant ergo
bella, bello.

Tacit. i.
Annal. Quanquam Consilia profectò & ego
misceo: nec vlla stabilis potentia sine istis.
Arma, inquit ille, consilio temperanda sunt. III. Cælia
vsi ad po-
sentiam.

Quod tibi ita præeo. Arma inferre vis?
Primum vide vt Prouidè. Haud tem-
erè bel-
lum mo-
uendum:

Publius. Animus ureri qui scit, scit tutò aggredi.

Sen. i. De
Ira. Odi istos properos, qui dum inferre peri-
cula volunt, non cauent.

Tacit. x i.
Annal. Et scio cautis quàm acrioribus consiliis Po-
tentiam tutius haberi.

Curt. vi i. Vide etiam vt cum Modo. ne dum ad
culmen venire contendis, unâ cum ipsis ramis,
quos comprehendisti, decidas. Nec nimis
diu haben-
dum.

Ea demum

Ea demum Potentia tuta est, quæ viribus suis modum imponit.

Val. IIII.
cap. I.

Explendus
animus.

Pyrrhus mihi es? & novâ siti ad alia aliâ-
que properas?

Plutar. in
Pyrrho.

Noli. Facilius est quadam vincere, quàm
tenere. Et

Curt. IIII.

Fortunam citius reperias, quàm retineas.

Publius.

Et in qua-
sitis aut
relictis
quiescen-
dum:

Tu firma antèparta. Difficilius est pro-
vintias obtinere, quàm facere. viribus paran-
tur, iure retinentur.

Florus lib.
IIII. cap.
VI.

Et quid festines? Non durat, nec ad vlti-
mum exit, nisi lenta felicitas.

Sen. Con-
sol. ad
Marc.

Præsertim
minutis
Principi-
bus.

Regibus ego ita suadeo: at regulis, ista.
Quies vobis tutior, nec de Obtinendo labo-
rate sed Tenendo. Scitote, testudinem, ubi
collecta in suum tegmen est, tutam ad omnes
ictus esse: ubi exscrit partes aliquas, quodcum-
que nudavit, obnoxium atque infirmum
habere:

Liuius
XXXI III.

Qui peri-
culose sem-
per se mo-
vent:

Sic vos, apud vos, tutos esse. simul avidi-
tate plura complectendi hinc exceditis, nuda
vobis omnia que extrâ sunt, & exposita ad
omnes ictus esse.

Ibidem.

Stulti

Curt. VII. Stulti qui concupiscunt, quod non capiunt.

Volunt,
quod nec
tenseant.

Tacit. II.
Annal.

Vobis melius, consiliis & astu res exter-
nas moliri, arma procul habere.

Aristot.
Rhet. ad
Alex. cap.
VI.

Itemque via hæc Fœderum: quæ ipsa, vt
dixi, ad Potentiam valent. Socios legi sua-
deam, qui non mediocri valeant potentia, &
in proximo habitent.

IIII. Fœ-
dera vsui
ad Potentiam.

Id est, qui vtibiles esse & viribus & loci
opportunitate possint. Nam Infirmis aut
miseris quid te iungas?

Ineunda
cum proxi-
mis & va-
lidis,

Lucan.
VIII.

-querunt,

Cum quâ gente cadant.

Vix cum
afflictis

Ibid.

Tu, si sapias,

-fatis accede deisque,

Et cole felices.

Ex Ha-
driani di-
cterio.

In caducum parietem ne inclina.

Curt. IV.

Suam quisque fortunam in consilio habeat,
cum de alienâ deliberat.

Ne ipse
affligare.

Ex Tacit.
De Mo-
rib. Germ.

Nisi tamen quispiam talis, cuius ruina te
quoque tractura sit.

Nisi quo-
piam peri-
ditante,
etiam tu:

Tum enim sanè aut iunge te, aut iuua:
-oq. res T T sed

Tunc vel
astu iuua.

sed quid si occultè? Vetus illa calliditas, *societatem alicuius palam induere, ad alterum per occulta & fida magis inclinare.* XII. Ann.

Periculo-
sum poten-
ti in poten-
tem iungi:

Magnus nodus cùm dissentiunt inter se vicini duo potentes: *qui nec vincere, nec vinci, sine periculo tuo possunt.*

Sall. Epist.
Mithrid.

Et tamen
panè neces-
sarium.

Quid facies? non enim effugias, quin alterum aut socium habeas aut hostem.

Liu. xxxii.

Adiaforia,
hic nulla.

Nam quòd non nemo tanquam mediam & tutissimam consilij viam, ut quiescas abstineasque armis, ostendit: ea verò non media, sed nulla est.

Ibid.

Quid enim aliud, quàm nusquam gratiâ stabili, velut qui euentum expectaueris ut Fortune applicares consilia tua, prada victoris eris?

Ibid.

Vidimus, & videbimus (ita nunc Europæ status) eos, quos ignavia aut prava calliditas, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas soluisse.

Sall. Epist.
Mithrid.

Iunge te
igitur, cum
deo.

Cum Cæsare igitur Iacienda tunc alea: & alterutri se adiungendum.

Sucton.

Vtri? si pares potentiâ, meliori: si dispa- res, po-

res, potiori. nisi alia Opportunitas aut Utilitas vincat. Nam profectò eas hîc spectro. Alta & animosa quid cogites? Tuta potiùs: & cum Gallis, *Valentini animum probes, consilium Auspici sequare.*

Tacit. iv.
Hist.

AT Fortunam vltimum instrumentum ad Potentiam feci: cur non primum? Debebam, si vim eius intuerer. Nam quis neget *eximiam quoque gloriam & potentiam, sapiens Fortuna quàm virtutis esse beneficium?*

V. Fortuna
usui ad
Potentiam.

Et quidem
supra alia.

Curt. viii.

Sunt enim quidam hoc astro; ut iis ad *amplitudinem, & gloriam, & ad res magnas bene gerendas, diuinitus adiuncta Fortuna videatur.*

Cic. pro
leg. Man.

Qua miri-
fice quos-
dam fonet.

Sallust. ad
Cæs.

Homines ad Pompeianum illud elo- gium, *maiore fortunâ quàm sapientiâ.*

Terent.
Adel.

Quibus dormientibus dij omnia conficiunt: *Reti vrbes capiunt:*

Omnia si-
ne labore
suggerit.

Inter Ada-
gia, & Plut.

Et in sinum iis de calo Victoria deuolat.

Lia. vii.

Quos poëta quoque depinxit:

Theogn.

Πολλοί (τοι χρών) δειλαῖς φρεσὶ, δαίμονι
δ' ἐδλωί.

Qui nec-
volentes
peccant.

Οἷς τὸ κακὸν δοξέον γίγνεῖ εἰς ἀγαθόν.
Multis mens laeva est, sed eisdem numina dextra.

*Quaeis malè quod ceptum est, vertit
& in melius.*

Sicut contrà, aliis *destinata salubriter,* Curt. III.
omni ratione potentior Fortuna discussit.

Gaudeant ergo qui illam habent. Nam
vel ab hac solâ Auctoritas.

Tales vulgò magni:

*-ut quisque fortunâ utitur
Ita praecllet, atque exinde sapere eum
omnes dicimus.* Plaut. Pseud.

Nescio an in longum.

Sed gaudeant moderatè, quia mera &
nuda felicitas fragilis: nec *quidquam potest* Curt. XIII.
esse diuturnum, cui non subsit ratio.

Nam illa se mutat:

Licet pullis istis suis adspirare Fortuna Ibidem.
videatur, tamen ad ultimum temeritati non
sufficit.

Et quos diu *prosecuta est, repente velut fa-* Vell. I.
tigata destituit.

Et laedit, quibuscumque iustis.

Destituit? imò abiicit. *soletque quos plu-* Caes. alibi.
rimis beneficiis ornavit, ad durio rem casum
reservare.

Tuca-

Tu caue, caue, & poëtae monito
Fortunam reuerenter habe.

Auson.

TERTIA via se nunc pandit, MORVM. *Mores, via*
quos duplices in Imperante hîc confidero, *ultima ad*
Internos & Externos. Illos, qui in animo: *Auctori-*
vt virtutes. istos, qui in corpore: vt certos *tatem.*
habitus, aut gestus. Quod ad Virtutes:
omnes ex conciliandæ Auctoritati sunt,
imò & *species virtutum similes:* sed duæ emi-
nent, Pietas & Prouidentia. Nam illa fanè
vulgò venerabilis, facitque *Principes instar* *Facit val-*
de prala-
ta Pietas.
deorum esse.

Tacit. xv. Annal.

Tacit. II. Annal.

Et mouet opinionem, vt *nihil sine diuinâ*
ope aggredi videantur. Curt. III.

Arist. v. Polit. cap. xi.

Stagirites ideò monuit. Δεῖ (τὸν ἀρχόντα)
τὰ πρὸς τὰς θεὰς φαίνεσθαι ἀεισπιδάζοντα διαφε-
ρόντως: Oportet *Principem res diuinas videri*
curare serio & ante omnes.

Ibid.

Additq. causas. ἡτίον τε γ, inquit, φοβέειν *Obedien-*
τὸ παθεῖν τι ἀδύναμον, εἰάν δεισιδαίμονα νομίζωσιν *tiam con-*
εἶναι τὸν ἀρχόντα, καὶ φοβητίζεω τὰν θεῶν. καὶ ἴπι- *ciliant:*
βελδύσων ἡτίον, ὡς συμμάχους ἔχοντι καὶ τὰς θεὰς:
Nam & minus iniustum aliquid sperant ab
eo Principe pati, quem religiosum deorumque

T 3 reuerentem

*Insidias
tollet.*

verentem existimant: & minus ei insidiantur, ut tutores & adiutores habenti etiam Deos.

*Facit &
Providen-
tia.*

Iam Providentia quoque *animis hominum illabitur admirationis pretextâ velata: si nihil aut fuscipis, aut agis, nisi lentè & circumspectè.* Valer. II. cap. x.

*Quæ raro
labitur:*

Id est, feliciter. Plerumque enim *omnia summâ ratione gesta etiam Fortuna sequitur.* Lin. lib. v.

*Idèoque
astimatur.*

Ergo & Auctoritas: nam Contemptus à lapsu. *Res adversæ Auctoritatem imperatorum imminuunt.* Cæf. VII.

Quin ipsa talis indoles, per se potens est ad Amplitudinem obtinendam. si quis tardus in actionibus & *contator natura, & cui cauta consilia cum ratione quàm felicia ex casu placeant.* Tacit. III. Hist.

*Faciunt
nonnihil
externa.*

Inter Externos Mores pono gestum: ut *sis compositus ore.* II. Annal.

Graui & ad seueritatem flexo, non tamen ad minas. *καὶ φοβέειας μὴ χαλεπὸν, ἀλλὰ σέμνον, ὥστε μὴ φοβέειας τῶν ἐντυγχάνοντάς, ἀλλὰ μᾶλλον αἰδέειας: & apparere non acerbum, sed augustum.* Arist. v. Polit. cap.

augustum. ut qui obuij sunt, non metuant te, sed magis vereantur.

Etiam habitatio habet & adfert aliquid dignitatis, si ea in loco splendido & illustri. Me auctore, elige urbem aliquam principem, *unde in omnia regimen.* Atq. ad id ipsum domicilium.

Tac. III. Annal.

Hanc cole.

Claudian.

*-medium non deserit unquam
Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia
lustrat.*

Sueton.
Tib. cap. x.

Et secede tamen interdum, ut *vitato assiduitatis fastidio, Auctoritatem absentia tueare.*

*lib. II.

Pindar.

Alia quæ huic rei faciunt, repete è proprio Capite, * *suprà. An ego quæ dixi repetam, * ἀτε μαψιλάκας, Διὸς κόρυθ?* numquam.

* Sicut nator aut blactero, Iouis Corinthus.

CAP.

CAPVT X.

Ad ea transitum qua Vertendo regno faciunt: in quibus prima, Vis est. Ea duplex ostensa: Insidia & Proditio. Vtraque quomodo cauenda aut punienda, ostensum.

Vis definita mea menti.

Diuisa.

QVÆ Iuuant aut firmant regnum, dixi: ad Noxia veniendum est. In quibus prima VIS mihi occurrit, hoc sensu: vt sit MOLITIO OCCULTA VNIVS PLVRIVMVE, IN REGEM AVT REGNUM. Occultam dixi, quia non de omni Vi propositum hîc mihi dicere (est enim Aperta quædam, vt Factio, Seditio, Bellum: quas iure differo & refero ad Prudentiam Militarem:) sed saltem de illâ Clanculariâ, quæ propriè opposita Vi nostræ Iuuanti. Hanc duplicem facio: Infidias, & Proditionem. è quibus illæ scilicet. Custodibus aduersæ sunt; ista Munimentis. Nam ego ita discrimino, vti Insidias propriè in caput regis esse velim: Proditionem in loca eius, copias, arces. Vtrumque pestilens & metuendum malum: sed metuendum magis, quàm cauendum.

uendum. Qui possis? later: nec prodit se, nisi cùm perdit. Enimuero *Periculum ab eâ:*

Tacit. II. Hist.

Arma aperta palam vites: fraus & dolus occulta, eoque ineuitabilia. *Vix reprimuntur.*

Sallust. ad Caes.

Hostem aduersum, ait ille, homini strenuo opprimere haud difficile est: occulta pericula neque facere, neque vitare, bonis in promptu est.

Curt. IV.

Nam de INSIDIIS vt primò dicam: *Princeps uni alicui expostum.* scimus patere vel vnus insidiis regem. nihil nefas esse Auaritiæ.

Tacit. II. Hist.

Scimus fluxam militum fidem, & periculum ex singulis.

Ibidem.

Quid proderunt cohortes alique, si vnus alterue, presenti facinore paratum ex diuerso premium petant?

Curt. IX.

Profectò regum exitus si reputauerimus, plures à suis quàm ab hostibus interemptos reperiemus.

Sen.

Quid miremur? Vita tua dominus est, quisquis suam contempsit. *Et patrat, qui desperat.*

Difficile igitur auxilium, siue consilium: tamen aliquod & id capies ab his quattuor, *Remedia tamen quattuor.*

V

Indaga-

Indagatione, Punitione, Innocentiâ, Fato.
Ab illâ primùm : quoniam omnino vtile
habere te * κατὰ σκοπέας quosdam siue * ὠτα-
κρῆσας etiam. καὶ τὸ μὴ λαλῆσαι πειρᾶσθαι, ὅσα
τυγχάνει τις λέγων ἢ πράττων τῶν δόχουμένων: &
conari ne te lateat, quid quisque subditorum
faciat aut dicat.

* Speculato-
res.
* Auriculâ
rios. ut ver-
tunt Gloss.
priscæ.

Arist. v.
Polit. cap.
xi.

Inquisitio
in sermo-
nes.

Subditorum, inquam, maximè Illustrio-
rum. Nam in omnes quæ acies inquirat?
Hoc cum ad alia vtile, tum contra Infidias
valebit firmiter. quoniam rarò, nisi malè
locuti, malè faciunt: & *Lingua temeritas*,
peruenit ad gladios.

Curt. vi.

Lingua
mentem
prodit.

Obserua. reperies plerosque infidian-
tium, aut ipsos alibi criminatos Regem esse,
aut sermonibus vituperantium criminantium-
que faciles aures præbuisse.

Idē viii.

Itaque sagaci hac viâ, non parum *latus à*
domesticis hostibus munies.

Idem vi.

Indicina
præmia po-
nenda:

Rem enim factam habes, si detectam.
Quod quò magis fiat, cur non *Indici præmia*
palam decernas, pecuniam & impunitatem?

Sallust.
Catil.

Publicâ le-
ge vel edi-
ctō.

Idque lege latâ, & sæpius renouatâ? Ego
è re Principum censeam: & scio *Cruciatus*
aut Præmio cuncta peruia esse.

Tacit. xv.
Ann.

Nam

Ibidem. Nam cum secum, quicumque animus
Præmia reputat, simulque immensa pecunia
& potentia animo obuersantur: cedit fas &
salus aliorum.

Eorum spes
omnia re-
uelat.

Ibid.

Et, mihi crede, *carissima suorum pigno-
rum prodent.*

Dio lxx.

Sed in delationibus his vide, vt aures
omnibus præbeas, non etiam fidem. Nam
multi, spe aut odio, vana deferent. ideoque,
ex Mæcenatis monito, & χεῖρ πᾶσιν τοῖς λεγο-
μένοις τὰ τοῖς πᾶσι πισθῆναι, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὰ
διασκοπεῖν: non oportet omnibus quæ ab his ta-
libus dicentur fidem adhibere, sed acriter ea
examinare & discutere.

Causâ ta-
men cre-
dendum:

Amm.
Marcell.

Et per Deum, quis innocens erit, si accu-
sasse sufficiet?

Ne innocij
circumue-
niantur:

Tacit. xv.
Ann.

Imò, quia res te tuumque caput spectat,
eò magis videndum nequid hîc properè
agere videaris aut in tuâ causâ, tuâ causâ.
Alioqui crebro vulgi rumore laceraberis, tan-
quam viros insontes ob inuidiam aut metum
extinxeris.

Ne locum
calumnias
& odii a-
perias.

Dio lxx.

Nam χαλεπώτατα ὅ πολλοὶ πείθονται, ὅπ-
ως ἀοπίστῳ ὄντι, ἐπιβλέπει τὸ ὀπίσθιον: agerrimè
vulgus

vulgus credit, quod quispiam inermis insidias armato struat & militibus cincto.

Et pænè non creditur nisi perpetratum facinus. Liu. xl.

Vt non immeritò ille exclamauerit, Conditionem principum miserrimam, quibus de coniuratione compertâ non creditur nisi occisis. Sueton. Domit. cap. xxi.

Coniuncti puniendi.

Cautè igitur age & lentè. Quid si comperis? puni, (secundum enim hoc Auxilium est) & grauitè puni. Nam insidiatori aut latroni quæ potest affèri iniusta nax? Cic. pro Mil.

Ille est, per quem libertas & anima omnium in dubio: Sall. Catil.

Ille, qui in vno capite sæpe omnes perdit, & magni fortunam populi in ruinas agit. Sen. i. De Clem.

Hic mihi quisquam, mansuetudinem & misericordiam nominat? Sall. Catil.

Tua cautio, ô Princeps, nostra cautio est: Cic. pro Marcel.

Nec tua propriè, sed reip. hæc vindicta. Ne sanguinem nostrum largiare, & dum paucis sceleratis parcis, bonos omnes perditum eas. Sall. Catil.

Sed ta-

Sed tamen ita animaduerte, vt mora interdum interueniat vltioni. Quid enim si importuno tempore insidiæ detectæ? Dissimulabis. gnarus, solum sæpe insidiarum remedium esse, si non intelligantur. Nec tamen properè.

Tacit. xlv. Ann.

xi. Ann.

Quid etiam si à magnis conceptæ, & quos tutò statim haud punias? Premes: & securitati consules, antequam vindicta.

Sallust. Catil.

Res enim monet, cauere ab illis magis, quàm quid in illos statuas, consultare.

Sen. i. De Clem.

Et quanquam ad Vindictam, te incito, tamen à Veniâ haud semper excludo. Pone illustrem aliquem deprensam in hoc scelere, cui tu & patria deuincti: quid facies? Profectò pœnam, si tutò poteris, donabis: sin minus, temperabis. Nec item semper.

Ibid.

Audi à muliere non muliebre consilium. Liuia suo Augusto: Deprehensus est. iam nocere tibi non potest, prodesse famæ tuæ potest.

Ibid.

Nihil gloriosius est Principe impunè lesò.

Famæ tantùm? imò & salutis. Incredibile est, quantum insignita hæc aliqua clementia, alios arceat à simili conatu, vel pœ- Clementia hic sæpe utilis.

V 3

nitentiâ

nitentiâ vel pudore. Oraculum puta: *Clementia non tantum honestiores, sed tutiores præstat: ornamentumque imperiorum est simul & certissima salus.*

Ibid.

* Hoc valet in illustribus maxime familiis.

Nam profectò * *parentes liberique eorum qui interfecti sunt, & propinqui & amici, in locum singulorum succedunt.*

Ibid.

Atque ita fit insidiantium nexus quidam & cathena. Quî eam rumpes? Clementiâ istâ, vt dixi: & maximè tertio nostro Auxilio, Innocentiâ. id est, ne crebrâ aliorum læsione, caussam ipse præbeas tui lædendi. *Malè vim suam potestas aliorum contumeliis experitur.*

Causa insidias tollenda.

Plin. lib. VIII. epist. VII.

Et *discimus experimento, fidiſſimam esse custodiam Principis, ipsius Innocentiam.*

Idē Paneg.

Reliqua Fatii permittenda.

Iam quartum tibi scutum suggero, Fatium. Miser, quid te torques? Si illud volet, *Præbenda est gladio pulchra hæc & candida ceruix.*

Iuven. Satyrâ IV.

Cùm omnia feceris, nec *percussorem tuum tolles nec successorem.*

Ad dictum vetus allusum.

In Dei nos manu.

Si nolet: es saluus. Deus, deus, *ὃς ὤζωμεν, ἀποθνήσκουμι*

Astor. cap. XVII. *καὶ κινῆμεθα, ἢ ἔσμεν: in quo vivimus, & mouemur, & sumus,*

Prouerb. Salom. cap. III. *Ille erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.*

Qui reges seruas tuum.

Theocrit. *- Δὴ κερνίωσι μέληταί
Αἰδοῖς βασιλῆος.
- Ioui cura est venerandi Principis.*

Plinius Paneg. *Huic fide. ego vota pro te suscipio, sed hac lege: Ago cum deo, vti sospitem te incolumemque præstet, si tu ceteros:*

Votum meum pro principe.

Ibid. *Si rempublicam benè, & ex utilitate omnium reges.*

Ibid. *Si contra; ille quoque à custodia tui corporis oculos dimoueat, teque relinquat votis que non palàm suscipiuntur.*

Val. IX. cap. VI. *Perēgi de Infidiis. nunc occultum & insidiosum malum PRODITIO latebris suis extrahenda est.*

Proditorum mors.

Ibid. *Tantum incommodi humano generi afferens, quantum salutis bona Fides.*

Periculosum quoque istud, cùm scilicet plerum-

plerumque intra mœnia atque in sinu urbis
sunt hostes. Sallust. Catil.

Qui ipsi
ad eam
sunt In quod inclinant, Auari maximè. qui
fama, fidei, postremò omnibus rebus commo- Idem Jug.
dum suum anteferunt.

Auari: Palàm honesti, animo perfidiosi ac subdoli, Tacit. xvi.
Ann.
Avaritiam ac libidinem occultantes.

Leues: Item Temporaria ista ingenia: Curt. III.

Id est Id est, homines leues, instabiles, & ex Ibid.
incipiti mutatione temporum pendentes.

Tanquam cum Fortunâ fidem stare oportet. Liu. xxiv.

Occulti: Denique dissimulatores & occulti. qui
ad illud Homeri,

Ἐδλ' ἀγορεύοντες, κακὰ δ' ἐν φρεσὶ Odyss. e.
βυσοδόμευον.

Pulchra loquentes; iidem in pectore
prava* struentes.

* Ad verbi
fructum.

Adeò vt non ante intelligas proditorem,
quàm proditus sis. Latro a-
pud Sen.
Contr. vii.
lib. vii.

Imò fidem præferunt vel maximè, vt fa- Liuus
xxviii.
ciliis fallant. Nota, nota. Fraus in parvis
fidem

fidem sibi præstruit, vt cum opera pretium sit,
cum mercede magnâ fallat.

Quâ ipsâ notâ, haud vanè eos noscas.
Nam insitum homini, quanto magis falsa Simulatio
sape dete-
git.
sunt quæ fiunt, tanto plura facere. Tacit. i.
Hist.

Malum, & malos istos, vides. quâ vita-
bis? duplici illâ viâ maximè quam supra
præiui, Indagationis & Pœnæ. In illâ ni-
hil muto: in hac aliquid. quia placet num- Puniendi
celeriter:
quam eam differri. & impia proditio celeri
pœnâ vindicanda est. Val. ix.
cap. vi.

Quid hîc trepides? omnia patent. Καὶ εἰδὲ
καὶ δικαίως τὸς τοῖστας πρὸς πο- Dio lli.
λεμὲς μοίρα κολαίως. imò nec in iudicium ta-
les adducere oporteat, sed hostium loco ilicet
punire.

Et vindicanda semper. Me iudice, ve- Puniendi
et semper.
niæ non hic locus: & si quis vtatur, ne ista
mansuetudo & misericordia illi in miseriam
vertat. Sallust.
Catil.

In patriam improbi, cui & quando vn- Quia in-
emendabi-
les:
quam boni? ne spera. Abscindendi sunt.
neque tam ulciscendi causâ, quàm vt & in
presens sceleratos ciues timore ab impugnandâ
patriâ Cic. ad
Brut. epist.
xv.

Et in exē-
plum.

patriā deterreas; & in posterum documen-
tum statuas, nequis talem amentiam velit
imitari.

Puniendi
item gra-
uiter.

Pœna autem grauis vsurpanda. Plato-
nem si audis, qualis in Sacrilegos. Δικαστῶν,
inquit, τῶν ἐς ὧσων, οἱ περὶ ἐρεγούλῳις: Iudices
istis dantor, qui sacrilegis solent.

Lib. IX. De
Leg.Quia im-
pium hoc
facinus.

Meritò. Patria nōne proximo à diis
gradu est? atqui ea horum nefario consilio in
maxima pericula venit.

Sallust.
Catil.

Itaque nulla esse potest in tanti sceleris im-
manitate puniendâ crudelitas.

Cic. IV. in
Catil.Vix grati-
is, quibus
gratifican-
tur.

Sceleris, quod execrantur ipsi hostes: nec
bonum iis, quibus bono. Proditores, etiam
iis quos anteponunt, inuisi sunt.

Tacit. I.
Ann.

Premia interdum capiunt, fateor. sed
non hercules quò tanto honore digni habeantur,
sed ut aliorum sollicitentur animi.

Curt. V.

Non certi
ipsi.

Rem inquam amant, non reum. &
commodè Augustus, Ἐγὼ ἀεδοσίαν φιλῶ,
ἀεδοσίαν δ' οὐκ ἐπαινῶ: Ego proditionem amo,
proditores non approbo.

Plur.
Apopht.

Commodius etiam ante eum Philippus,
Amare se prodituros, non proditores.

Stobæus.
Serm. LII.

CAP.

CAPVT XI.

De vitio duplici, euersore regnorum. Pri-
mum de Odio: cuius pestis subiecta ocu-
lis. Fugienda quæ eò ducunt: imò &
& imago eorum. qualis est in Suppliciis,
Tributis, Censura. In his singulis
quomodo se gerat Princeps, dictum.

* Cic. pro
Rabir.
Post.

PERNICIEM igitur à Vi præsentem, nec
infrequentem, vides: quæ, ut ait * poeta
ille noster, summas frangit infirmatque opes:
sed frequentiore eam scito, etsi tardiore,
à VITIO: quod definitio PRAVVM NO-
XIVMQVE IMPERIO AFFECTVM,
DE REGE VEL IN REGEM. Tale du-
plex, oppositum scilicet totidem Iuuanti-
bus virtutibus, Odium & Contemptus:
illud in regem affectus, hic opinio de rege.
Nam Odium est SVBDITORVM IN
REGEM EIVSQVE STATVM MA-
LEVOLENTIA PERTINAX ET
OFFENSA. Non enim hic intellego
commune & civile illud odium, quo omnes
improbos odimus: sed Affectum acriorem,
cui ex Metu origo, cum cupidine vlciscendi.

Vitiij defi-
nitio.Odij defi-
nitio.Idem pro
Mil.Unde il-
lus nascitur?

Denique

X 2

Nam

Nam metuunt potentes, ob iniurias aut
damna sub exemplo inferenda: dolent &
vltisci cupiunt, ob illata. Ita è mixtione
pessimâ, proles pessima nata Odium: quod
semel *insitum animis hominum & inustum,*

*Quanta
ab eâ per-
niciet.*

Idem De
Arusp.
resp.

Incredibile est *quantum valeat ad pestem.*

Idem II.
De off.

Nam à Metu aliquid quî sit firmum?
malus ille diuturnitatis est magister.

Id. Phil.
II.

*Nulla vis imperij tanta est, quæ premente
metu possit esse diuturna.*

Id. II. De
off.

Causa apud poëtam veterem:

*Quem metuisunt, oderunt: quem quisque
odit, periisse expetit.*

Ibid.

*Pauclatim
perdit:*

Scilicet per gradus quosdam, *exsecrantur,
insidiantur, opprimunt.*

Scæ. I. De
Clem.

*Et panè
certò per-
dit.*

Quidni faciant? *multæ illis manus sunt,
tibi una cervix.*

Ex dicto
Galigulæ.

Nulli non ad nocendum satis virium est.

Scæ. Epist.

*Captatur occasio, & qui non tantum opi-
bus valent, nescio quam tamen fortunam ac
tempus expectant.*

Cic. De
Arusp.
resp.

MIAMI

2 X

Denique

Id. ad Len-
tul. lib. I.
ep. IX.

Denique *inclusum illud odium omne re-
pentè apparet.*

Sen. I. De
Clem.

Ah nescis *quanta rabies oriatur, ubi supra
modum odia creuerunt.*

Cic. II. De
off.

Cinge te, stipa, muni: *senties multorum
odiis nullas opes posse resistere.*

Scæ. I. De
Clem.

Tam multis enim *periculis petèris, quam
multis ipse periculum es.*

*Afflicta
periculis
expositum.*

Ibidem.

*Nec illa sipsas manus, quibus te commisi-
sti, securus aspicias.*

Fuge hoc ergo, aut Regnum te fugit, imò
Vita. Quomodo autem? si ea fugies, qui-
bus id paratur. Primùm Vitia: deinde &
Vitiatorum opinionem. Vitia quidem tria,
aduersa prioribus illis ad Beniuentiam,
instrumentis: Sæuitiam, Auaritiam, Rigo-
rem. Nam hæc mala ac noxia esse imperio,
quis tam imprudens qui nesciat, tam impu-
dens qui neget? Itaque fugienda hæc mo-
neo, non doceo: magis insistam in Opinio-
ne, à quâ maius tibi discrimen.

*Idem fu-
giantur.*

*Nescitur à
vitiis:*

*Aut opti-
mione vi-
tiorum.*

Cic. pro
Leg. Ma-
ni.

*Scimus enim homines, ut metuant, aut
oderint, non minus opinione & fama, quam
-MIAMI X 3 certa*

certâ aliquâ ratione moueri. Opinio autem vitiorum ab illis, quæ agnata & afflita iam dictis Vitiis; vti sunt Supplicia, Tributa, Censura. Quæ per se laudabilia, imò necessaria omni regno, speciem tamen & vultum illaudabilem sumunt, nisi peritè & callidè administrentur. Ecce Supplicia quantum à Sæuitiâ abeunt? sanguis enim vber-
 tim effunditur. Tributa ab Auaritiâ? pecunia auidè congeritur. Censura à Rigore? frænum & modus inuitis imponitur. Et profectò ea ipsa sint, nisi finis discriminet: qui palàm ad salutem. In his igitur vt cautè & prouidè ambules, valdè tibi prouidentum. Primum in SUPPLICIIS. & vide ne securè Iustitiæ illam securim distringas: sed sit apud te *Parsimonia etiam vilissimi sanguinis.*

Cui sedes in Supplicis:

Tributis:

Censura.

Supplicia ab Odio munienda:

Sen. i. De Clem.

Ibid.

Cic. II. ad Att. ep. I.

Sen. i. De Ira.

i. Tardè inquam ad ea venies. Propè enim est *Ut libenter damnet, qui cito.*

Tarditate.

Decretum hoc tibi maneat: *Melius sanare vitiosas partes, quam excogare.*

Errantem per agros ignorantia sua, melius est admonere quam expellere.

1793

X

Vt num-

i. De Clem.

ii. Vt numquam venias, nisi quoties id fieri *Boni publici velo.*
publica utilitas suadebit.

Cic. II. De off.

Te aut tua cogites? peccas. *Omnis enim animaduersio debet, non ad eius qui punit aliquem, sed ad reipub. utilitatem referri.*

Sen. i. De Clem.

Aut si interdum & tua res agitur (in Principatu id euenit:) dissimula: & vultum eum indue *tanquam inuitus & magno cum tormento ad castigandum venias.*

i. De Irâ.

Non quia peccatum est, sed ne peccetur:

Ibid.

Nec tam ut ipsi pereant, quam ut alios pereundo deterreant.

Cic. II. De off.

iii. Ad Exemplum scilicet omnia referenda, non ad vltionem. Itaque *Ira maxime prohibenda est in puniendo.* *Exclusio Ira.*

Sen. i. De Irâ.

Numquid enim membra sua odit, tunc cum abscindit?

Cic. II. De off.

Addo, quòd *iratus ad pœnam qui accedit, nunquam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter Nimum & Parum.*

iv. Sed & Gaudio abstinendum, vel magis, omnique eius nota. *Ferina ista rabies*

Genij.

rabies est, sanguine ac vulneribus gaudere.

Sen. 1. De Clem.

Et acutè poëta:

Qui fruitur poenâ, ferus est: legumque videtur

Claudian. Conful. Mallij.

Vindictam præstare sibi.

Itaq. hoc assequeris, ut quanquam aduersus fontes & extrema exempla meritos, Miseratio tamen oriatur; tanquam non utilitate publicâ, sed in Seuitiam unius absumentur.

Tac. xv. Annal.

Observatione motum.

v. Videndum ut poenæ sint è moribus receptoque ritu. Δεῖ τὰς κολάσεις πατρικῶς ποιεῖν: Oportet supplicia more patrio sumi.

Arist. v. Polit. cap. xi.

Lædit, quidquid in his nouum aut nimium: crudelesque meritò, qui puniendi causam habent, modum non habent.

Sen. 11. De Clem.

Æqualitate poenæ.

vi. Etiam hoc, ut Æquabiles. & ne iisdem de causis, alij plectantur, alij ne appellentur quidem.

Cic. 11. Offic.

Aut isti durius, alij mitius puniantur. quod improbum: nisi fortè in Nobilibus. Nam video & à medicis, quamquam in aduersâ valetudine nihil serui à liberis differant, mollius tamen liberos clementiusque tractari.

Plin. lib. viii. ep. vi.

Denique

vii. Denique postremò, ut Supplicia ipse numquam exigas, atque adeò vix spectes.

Sui subductione.

Tac. Agric. Nam & Nero subtraxit oculos, iussitque scelera, non spectauit.

Xenoph. in Hieron.

Placet viri magni scitum: Ανδρὶ ἀρχοῦ, τὸ μὴ ἀνάγκης δεόμενον, ἀλλοῖς πρῶτον εἶναι κολάζειν. τὸ δὲ τὰ ἄθλα ἀποδιδόναι, δι' ἑαυτοῦ ποιητέον: Viro Principi, ubi poenarum aut coërtitionis res est, aliis id delegandum: ubi præmiorum aut munerum, ipsi obeundum.

Habes quæ cottidiana vulgataque Supplicia satis mitigent. quid in raris aut nouis? Puta enim multos aliquos & grandes peccauisse, quos citra inuidiam grandem haud tollas. Hic primùm illud suadeam: non carptim aut per interualla, sed omnes tolli uno velut ictu.

Nouus modus in multitudine puniendorum.

Tac. Agr.

Specie hoc acerbius, re mitius. Nam repetita illa & frequens vindicta paucorum odium reprimat, omnium irritat.

Tollendi siml.

Sen. 1. De Clem.

Incide semel, quidquid incidendum est: & tum Malagnata adhibe hæc bina. Prius, in alios Beneficia; quasi illis demotis, auctam lenitatem tuam testificando.

Mollendi odium beneficis.

Tac. xiv. Ann.

Alterum

Et suppli-
cio Mini-
strorum.

Alterum, Derivationem: *puniendo rerum* XIII. Ana.
atrocium ministros.

Improbum hoc nonnemini? quid refert?
olim, & *seueris quoque Ducibus, usurpatum.* I. Hist.

Qui fuso sanguine, fusi sanguinis elue-
runt inuidiam: & viles quosdam, *velut pi-* Plinius
culares publici odij victimas, dederunt. Paneg.

Vulgus hominum eâ ratione placati; imò
leti, recidisse iram in ira ministros, nec ullam Cur. x.
potentiam scelere quasitam cuiquam esse di-
turnam.

In Tribu-
tis asperi-
tas, &
odium.

VENIO ad TRIBUTA lenienda: quo
nomine censeo omne genus exactionum.
Aspera in vulgi auribus vox, res in animis:
nec alia crebrior odiorum feget. *Nullum* Cic. II. De
enim vitium tetrius Auaritiâ, præsertim in off.
Principibus & reip. gubernatoribus.

Quàm turpis ille Homeri
Δημόβορος βασιλεύς? Iliad. a.
Poplinorus Princeps?

Populo quidem iudice; cui pecuniam
criperere, idem quòd vitam.

T'δεγύ-

Comicus
versus.

T'δεγύριόν ἐστὶ αἷμα καὶ ψυχὴ βροτοῖς:
Pecunia, anima & sanguis est mor-
talibus:

Nam vul-
gus pecu-
nia reti-
nentissi-
mum.

Tac. III.
Hist.

Ait non falsus vates. & videmus audi-
musque cottidie, quàm multi Principum
Pecuniis acerbè conquirendis, plus inuidia sibi
quàm virium addant.

Itaque intentè & cum curâ hanc quo-
que partem habe: & insitum illi Odium,
quà potest, deterge aut molli. Quod felici-
ter facturum te spondeo quinque his fo-
mentis. Primum illo Necessitatis. Id pla-
gæ huic animorum statim applica: & da
operam ut omnes intellegant, si salui esse velint,
Necessitati esse parendum. Fomenta
huic rei
quinque.
Primum
Necessita-
tis.

Cic. II. De
off.

Tac. IIII.
Hist.

Quæ enim respublica aut regnum sine
Tributis? *Nec quies gentium sine armis, nec* Sine Tri-
arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis bus statu-
haberi queunt.

Cic. Pro
leg. Man.

Ibid.

Hæc ornamenta pacis sunt, et subsidia belli:
Hæc Nervos esse imperij semper duxerunt
sapientes.

Tac. XIII.
Ann.

Dissolutionem itaq; imperij doce, si fructus Qua ser-
quibus uanda:
M Y 2

quibus respublica sustinetur, deminuantur.

Vel augenda:

Imò nisi interdum & Augeantur. Nónne ita opus? semper enim videndum *ut ratio quantum, & necessitas erogationum, inter se congruant.*

Non videt hoc vulgus, scio: τὰς μὲν ἀποδοῦν (τῶν ἀρχόντων) ἐτίμωσ; ἐξεδυνάμενον, τὰ δ' ἀναλώματα οὐκ ἐστ' ὁμοίως ἐκλογιζόμενον: *reditus quidem & prouentus Principis acribus oculis intuens, commens ad erogationes & sumptus.*

Sed populus docendus:

Sed tuingere: & vtiliter interdum *calculum cum Imperio pone.*

Quid ambigis? *numquam hinc lusciniola defuerit sua cantio.*

Semperque in Principe, *cupido auri vel immensa, obtentum habebit, quasi subsidium regno paretur.*

Si tu hæres; ecce qui transferant, & te contra se iuuent. Miror & rideo: *Principes sua sponte auidi & rapaces, & qui magistris non egerent, plura tamen semper à nobis contra nos didicerunt.*

Numquam

Ibid.

Numquam iis defuerunt qui fronte graui & supercilio tristi, vtilitatibus Fisci contumaciter adessent.

Quod si populus tamen reuuet, tum ego ad Themistoclem te mitto: cuius factum vide. Is ad Andrios super Pecuniâ legatus, *δύο εἰλθεῖν ἔφη θεῶς κομιζῶν, πειθῶ καὶ βίαι: duobus diis comitatum venire se dixit, Suada & Violentiâ.*

Plutarch. Themist.

Vide, imò & imitare. ac priorem illam Diuam semper adhibe. nónne impetrare melius, quàm imperare? alteram, cum opus. *Et si quando opus? Suasio ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert.*

Tacit. xiv. Ann.

Sed vide (Fomentum hoc secundum) vt Moderatio seruetur: ne Grandia nimis ca sint, sed *modica, pro copiâ scilicet aut angustia rerum.*

iv. Ann.

Plaut. Bacchid.

Apage istos, qui rem auferunt cum pulvisculo: *Ne magna sint.*

Plinius Paneg.

Quibus ærarium est *Spoliarium ciuium, cruentarumque prædarum receptaculum.*

Suet. Tib.

Tu cum Tiberio, *tondere pecus malis quàm deglubere.*

Y 3

Alexan-

Alexander olim rectè: καὶ κηρωθὸν, inquit, Pluc.
μισῶ τὸν ἐκ ρίζων ἐκτέμνοντα τὰ λάχανα: *Hor-*
tulanum odi, qui ab radice olera excindit.

Et ego fanè Principem, qui pennas ita in- Ex Cic. iv.
ad Attic.
ep. ii.
cidit, ut nequeant renasci.

Carpe, carpe. Nisi facis, iure insurgent
& clamabunt, *Sibi quoque duos deos adesse* Plutarch.
Themist.
Πενίαν καὶ Ἀπορίαν: Paupertatem, & Impo-
tentiam.

Denique pacem fortasse exuent, tuâ magis Tac. iv.
Ann.
auaritiâ, quam obsequij impatientiâ.

Profectò qui nimis emungit, elicit sangui- Prou. Sal.
cap. xxx.
nem.

Ne Sordi-
das.

Vide etiam ne Sordida. Indignum rege,
lucrum ex omni occasione odorari. Ammian.
xxi l.

Et quod vetus verbum ait; καὶν δὲ ποὺ νεκρῶ Arist. ii.
Rhet.
φέγειν: vel à mortuo auferre.

Morboniam mihi Flavius cum vectigali E Suet.
Vesp.
suo urinario abeat.

Nec à de-
lationibus
capta.

Multo magis damno Delationes, & lo- Tacit. ii.
Hist.
cupletissimum quemque in prædam corripit.

Alexan-

ε Y

Nec ni-

Plinius
Paneg.

Nec nimis etiam ex meo sensu (asperè
quidem exercita) lex Maiestatis, sæpe singu-
lare & unicum crimen eorum, qui crimine
vacant.

Tacit. iv.
Ann.

Denique ad Moderationem pertinet, ne Ne Fro-
Crebra: & ne idemtidem *Prouincia nouis* quentia:
oneribus turbentur.

iv. Hist.

Non exquires subinde novos sinus, & va- Nonique
ria prædandi vocabula: semper in-
uenti.

xiii. Ann.

Centesimas, quadragesimas, quinquage-
simas:

Cæf. i. ii.
Bell. Ciu.

Columnaria, hostiaria:

Tac. xiii.
Ann.

Et qua alia exactionibus illicitis nomina
Grypi isti inuenerunt.

iv. Ann.

Tu vetera serua. & ea quoque (Fomen- Coercendi
tum tertium Coërcitio) ut sine *Auaritiâ* & Admini-
crudelitate Ministrorum tolerantur, vide. stri Tribu-
torum.

Vtramque hanc arceo. Auaritiam, quæ
Fraude grassatur: Crudelitatem, quæ Vi.
Sed ab illâ (Fraude, inquam) periculum ti-
bi grande, & panè certum. Adeò Mini-
strorum

Qui pluri-
mum im-
probi:

strorum omne hoc genus (bonorum pace
dixerim) *Lauerniones*:

Festus.

Et Harpa-
ces.

Ἀρπακώτεροι πάντων γαλῶν: *Felibus rapaciores*. Lucian.

Quibus studium πάντ' ἀνδρ' ἀκοσκολύπειν: Archiloch.
omnem hominem natum decoriare.

Pradam in sinum suum conferre: Lampid.
Comm.

Lucellum in lucro tuo facere: & prater
imperatas pecunias, privato compendio suo
seruire. Cæf. III.
De bell.
Ciu.

Vno verbo,

Homines cum senis manibus, genere Plaut. Aul.
Geryonaceo:

*Quos si Argus seruet, qui oculus to-
tus fuit,*

Is numquam seruet.

Et tamen seruandi frænandique sunt, aut
te perdent. *Ætæonem, inquam, suum come-
dent isti canes*. Varro in
Fragm.

Duplex ab
istâ cautela.
Electio:

Quomodo poteris? cautione duplici.
Primum, vt res tuas non nisi spectatissimo cui-
que mandes.

Tacit. IV.
Annal.

Deinde, si fallent, amoueas: nec id sine
pœnâ.

Plinius
Paneg.

pœnâ. Quâ illâ? Talionis. *Ereptum alie-
nas pecunias iuerunt? perdant has quas habent.* Amotio:

E Sueton.
Vesp. cap.
xvi.

*Spongiæ, spongiæ, faciendi sunt: & ex-
primendi, postquam affatim biberunt.*

Tacit. II.
Hist.

Si vlla res, hæc eos comprimet: etsi ve-
reor, vt nec ista. Cur te fallam? *Succedent* *Neutra*
*Mucianus & Marcellus, & magis alij homi-
nes quàm alij mores.* *satis fir-
ma.*

VI. Ann.

Legibus fraudes reprime: miras per artes
rursus orientur.

Plinius
Paneg.

*Mille pœnarum indagine include: erum-
pent.*

Varro
Fragm.

Adeò splendens hoc aurum præstringit
oculos:

Sophocl.

Et altè impressum omnibus,
-μηδὲν εἶναι σὺν κέρδει κακόν.
-nihil esse cum lucro malum.

Tac. XII.
Annal.

Iam à Crudelitate quoq; & à Vi cauenda
dum; ne tot per annos sine querelâ tolerata,
nouis acerbitatibus ad inuidiam vertant. *Violentia*
*in exigen-
do vitada.*

Modestè iube exigi, & vt verè* Tributa:
id est, per partes. Valdè hoc (tenuiores præ-
fertim) ** Nā Tri-
buo, Diui-
do.*

fertim) subleuat, cùm possunt κατ' ὀλίγον ἐν ταῖς τάξεσιν ὅσα ὀφείλοσιν εἰσφέρειν: paulatim & per partes, quæcumque ex præscripto modo debent, inferre.

Non resen-
le auferen-
da.

Ab sint, quantum potest, illa extrema: ne boues ipsos, mox agros, postremò corpora seruitio aut poenæ tradant.

Tacit. iv.
Ann.

Securi sint
ab alio ra-
ptu:

In primis vt vno certoque Tributo defungantur: & in reliquum, sit libera nec sollicita rei suæ cuique custodia.

Cic. ii.
De offic.

Præsertim
à Milite.

Non prædo, non miles diuexet. Quamuis enim grauias, tamen iniuncta imperij munera impigrè obibunt, si Vis & Iniuria absint. Has agrè tolerant.

Tacit.
Agric.

Hinc ira & questus. & postquam non subuenitur (interdum sanè euenit) remedium ex bello.

iv. Ann.

Parcè, &
ex usu,
Dispensatio
Tri-
buta.

At quartum Fomentum, Dispensatio. Eam restrictam vtilemque esse suadeo, & qualis in familiâ boni patris. Exiguam in publicum impensam quis grauabitur, ἀὶ ὀρώσῃ σε σωφρόνως τε διατρώμενον, καὶ μηδὲν μάτην ἀναλίσκοντα; si videant te continenter sobrièque viuentem, ac nihil vanè effundentem? Scient

Dio l.ii.

Scient enim verè in publicum tribui: te- que esse dumtaxat φύλακα καὶ Τεμίαν, ὡς κοινῶν ἀλλὰ μὴ ὡς ἰδίων: Custodem & Dispensatorem, vt communium bonorum, non vt tuo- rum.

Tanquam
aliena pec-
unia.

Aristot. v.
Polit. cap.
xi.

Tacit. ii.
Hist.

Ita debes. non priuatim largiri, quod au- dius de rep. sumas:

Non ubi
voles:

i. Hist.

Et explere hiantes in magnâ fortunâ amicorum cupiditates.

ii. Hist.

Non per delicias aut sumptus, pecunia il- ludere:

Sall. Catil.

Vt quas honestè habere & vti licet, per turpitudinem abuti properes.

Lamprid.
Alex.

Ab sit. Alexander Romanus tibi præeat: qui aurum et argentum rarò cuiquam nisi mi- liti diuisit: Nefas esse dicens, vt Dispensator publicus, in delectationes suas suorumue con- uerteret, id quod Prouinciales dedissent.

Sed ubi
debes:

Suet. Ner.
cap. xxx.

O virum, ô Principem! imitare. Non il- los tyranniones: qui diuitiarum & pecuniæ non alium fructum putant, quàm Profusionem.

Turpes hic
Prodigii:

Quos Crates rectè olim assimilauit ταῖς

Ἐπὶ πάντων κρημνῶν συκαῖς, ἀφ' ὧν ἄνθρωπος μηδὲν λαμβάνει, κόρακες δὲ καὶ ἰκτῖνες: *iis ficibus quæ in altis præruptisque nascuntur, è quibus homo fructum non accipit, Corui tantum & Milui.*

Stobæus
Serm. xv.

Id est, Ἐταῖροι καὶ Κόρακες: *Scorta & Adulatores.*

Ibid.

Statimque
exhausti.

His talibus *cùm omnia rapiant, & rapta retineant; ut si nihil rapuissent, nihil retinuis- sent, omnia desunt.*

Plinius
Paneg.

Laudabi-
les parci:

At noster ille Princeps qui *sua pecunia parcus, publica avarus:*

Tacit. i.
Hist.

Qui eam non abiicit in scurras, mimos, & id genus *dehonestamenta:*

Sallust.
Fragm.

Et semper
in multo
are.

Semper abundat. & *tantas vires habet Frugalitas, ut tot impendiis, tot erogationibus, vel sola sufficiat.*

Plinius
Paneg.

Πλάτωνος δὲ ἀκεβῆς (aiebat olim magnis amicus ad Augustum) ἔχ' ἕτως ἔν τε πολλὰ λαμβάνειν, ὡς ἐκ τῆ μη πολλὰ ἀυλίσκειν ἀφροί- ζεται: *Magna opes, non tam multa capiendo, quàm haud multa perdendo, queruntur.*

Dio III.

Quintum vltimumque Fomentum,
Æquali-

Æqualitas. hoc est, vt iusta & vniformis contributio fit, nec per bonam malamue gratiam hunc subleues, illum premas.

Æquiter
onera im-
ponenda.

Plinius
Paneg.

Vt Sol et dies omnibus in commune nascitur:

Sine odij
aut gratia
aspectu.

Cic. II. de
Offic.

Sic debet Princeps. & *incommoda aut commoda ciuium non disellere, atque omnes eadem aequitate continere.*

Tacit. i.
Hist.

Vix credas, vbi inæqualitas, quantum angantur. *infitâ humano ingenio inuidiâ, vt pari dolore aliena commoda, ac suas iniurias metiantur.*

Odiosa
quorūdam
subleuatio
aut exem-
ptio.

Liu. i.

Huic autem Æqualitati ratio vnica, *Census: res saluberrima magno futuro imperio.*

Census ad
hac utilis

Lib. XII.
De Leg.

Quem nesciri aut neglegi hodie, non mi- rer? iure. *cùm tam prompti obuiique exem- pli sit, (nam quæ mediocriter bona respub. olim sine illo?) & simul tam manifesti vsus. Plato verè: τετιμῆαδ' ἑκάστον τῶν ἑσίων, ἔν- και πολλῶν χρεῶν: Quemque opes suas in cen- sum deferre, ad multa utile.*

Flagitiosū
adhuc ne-
glectus.

Flor. I.
cap. VI.

Sanè ad multa. Nam hac vnâ re fit, *vt omnia patrimonij, dignitatis, etatis, artium, officiorumque discrimina in tabulas referantur.*

Conducit
ad plenam
resp. noti-
tiam.

Z 3 Atque

Ad viros
militares
sciendos:

Atque ita *quantum* vrbes gentesque singulae numero militum, quantum pecuniâ valeant, monumenta existant.

Liu. 1.

Ad Tribuna
ta pariter
imponenda.

Denique ad nostram hanc rem, ut æquiter ex censu quotannis Tributa conferantur.

Cic. 11.
in Verr.

Itaque, si sapias in tuam publicamque rem, reuoca. & lecti Censores, populi civitates, suboles, familias, pecuniâsque censento.

111. De
Leg.

Quibus potestas omnis estimationis summâque faciendæ permittatur.

11. in Verr.

Legendi
Censores à
Populo:

Sed à quo lecti? si me audis, ut odium suspicionesque; muneri detrahantur per se aspero, designet ipse populus; ut cui maximam fidem rerum suarum habet, maximam curam deligat.

Ibid.

In opida
bini.

Quam multi legendi? Sunt bini aut terni in singulis civitatibus.

Ibid.

Iterandus
Census.

Census ipse quoties instituendus? Variant. καὶ ἐν ἑσσι μὲν πόλεσι τιμῶν κατ' ἐνιαυτὸν, ἐν ἑταῖς μείζοσι διὰ τριετίας ἢ πενταετίας: Ἐ in quibusdam civitatibus vertente anno censentur, in aliis maioribus non nisi tertio aut quinto quoque anno.

Aristot. v.
Polit. cap.
VIII.

Ego

Ego in annos, tutius meliusque censeam: ob migrationes, mortes, opum augmenta aut imminutiones.

Noſtro iudicio quotannis.

SED à Censu ad CENSURAM transeo, vicino flexu. Ea enim tertia odiorum materies. de quâ tamen mitigandâ frustra disseram, nisi prius de vsurpandâ. Nam (heu æui dedecus!) rem moribus & vitæ utilissimam ad eò oblivione obsoletam videmus, ut non modò non colatur, sed etiam ignoretur.

De Censurâ

Cic. v. De
Rep.

Qua ignota nunc, aut scripta.

Definitione igitur prius aperienda est. & appello Censuram, ANIMADVERSIONEM IN MORES AUT LVXVS EOS, QUI LEGIBVS NON ARCENTVR. Proprium enim hoc eius munus, ἐπανορθῆν ὅσα μήτέτιν ἑμιωρίας ἀξιάεσι, καὶ παρεγράμμενα, πολλῶν ἢ μεγάλων κακῶν αἰτία γίνεται: corrigere ea, quæ Pœnâ digna nondum sunt, neglecta tamen aut insuper habita, multorum magnorumque malorum causam præbeant.

Quid mihi sit?

Dio 111.

Sine eâ fuit res.

In opida
bini.

Tac. 111.
Annal.

Imò paullatim, omiſſa, funditus rempublicam trahant.

Aut peris.

Val. 11.
cap. IX.

Quid enim prodest foris esse strenuum, si domi male vivitur?

Profectò

Profectò nisi singulis quoque hominibus officium ac verecundia sua constiterit, partarum rerum equatus celo cumulus sedem stabilem non habebit.

Ibid.

Firmanda hoc vinclo.

Hæc itaque instituenda est, magistra pudoris & modestia:

Cic. in Pison.

Et eligendus vnus alterue Praefectus moribus, magister veteris disciplinae.

Pro Claur.

Vt metus aliquis etiam præter leges sit, & sciant omnes siquid in Moribus labat, non defuturum corrigendi auctorem.

Tac. II. Annal.

Eius materias, Mores:

Nam duo hæc distinctè Censuræ subii- cio, Mores & Luxum. Mores intellego, La- sciuias, Libidines, Ebrietates, Iurgia, Periu- ria, & quidquid tale Probitas ac Modestia damnant. Igitur noster Censor omnem ætatem, & omnem sexum castigabit. Pra- uas artes malâsque libidines ab iuuentute pro- hibebit:

Sallust. ad Caf.

Castigan- di in iuue- nibus.

In senibus:

A senibus, eas voluptates quas eorum et as sine dedecore non attingat:

Ibid.

In plebe ignauia.

Ab vniuersâ plebe otium: vt habeat ne- gotia sua, quibus à malo publico detineatur.

Ibid.

Denique

Ibid.

Denique dabit operam, vt omnes Probi- tati atque Industria, non Sumptibus neque Diuitiis studeant.

Tac. III. Ann.

Nam hæc quoque cohibenda: id est, Lu- xus. qui alioqui in immensum prorumpat, ad cuncta quis pecunia prodigitur.

Materias altera, Lu- xus.

Eum ego in quattuor his pono: Pecuniâ, Domo, Conuiuio, Veste. In primâ maxi- mæ: quæ nutritrix imò mater huius, & plu- rimum malorum.

Cui origo ab Opu- lentia.

Iuuen. Sat. VI.

-turpi fregerunt sæcula luxu Diuitia molles.

Sall. ad Caf.

Itaque meus Censor ante omnia, Pecuniâ, qua maxima pernicies est, usum ac decus demet.

Aristot. v. Polit. cap. VIII.

Quid renuis Princeps? è re tuâ est: δὲν μὴ δένα ἐξίνεαδς πολὺ ὑπερέχοντα διδάμει, μήτε φι- λων, μήτε χερνιάτων: neminem existere qui ni- mis excellat, siue amicorum copiâ, siue opum.

Minimi opes è re Princi- pum:

Tac. XI. Ann.

Auri vis atque opes Principibus infensa.

Valer. IV. cap. III.

Imò, Principatui infensa: atq; ij demum penates. (oraculi vocem audi) ea ciuitas id regnum, aeternò in gradu facile steterit, ubi mi- nimus

Et regni.

nimum virum Veneris Pecuniâ que cupido si-
bi vindicauerit.

Per has ni-
mias per-
duntur.

Sæpe iam audiui, qui reges, quæ ciuitates,
per opulentiam magna imperia amiserint, quæ
per virtutem inopes ceperant.

Sallust. ad
Cæs.

Conducit
& Subdi-
tary

Sed è re Subditorum multo magis. Nam
ubi diuitiarum cupido inuasit, neque discipli-
na, neque bonæ artes satis pollent:

Ibid.

Omnia bona vilia sunt: fides, probitas, pu-
dor, pudicitia.

Ibid.

Nam ubi
diuitia, vi-
tia.

Virtuti aut deo numquam carus, cui
caræ opes. Nec quisquam extollere se, aut
diuina mortalis attingere potest, nisi omisis
Pecunia & corporis gaudiis.

Ibid.

Itaque meritò Censor, Pecunia studium
tollet, aut quoad res feret, minuet.

Ibid.

Auaritia
coercenda:

Alligabit Auaritiam belluam feram, im-
manem, intolerandam:

Ibid.

Et sanis:

Et illud orbibus vetus, sanæbre malum,

Tac. vi.
Ann.

Næ ex libidine potentium agitetur.

Ibid.

Et sordidi
quæritur.

Vtque res familiaris iis modò rebus qua-
ratur, a quibus abest turpitudine.

Cic. ii.
De offic.

Denique

Sall. ad
Cæs.

Denique profusiones verabit, & finem
Sumptuum statuet.

Ibid.

In Domo. ne superbè nimis struant, aut
instruant: & signis, aulais, aliisque operibus
exornent.

Sumptus
circa adifi-
cia.

Ibid.

Ah stulti, qui omnia potius visenda quàm
semet efficiunt!

Tacit. ii.
Ann.

Et in eadem, modum poscet argento, su-
pellectili, familia.

Plinius
Paneg.

In Conuiuuiis. damnabit exquisita inge-
nia cenarum:

Circa con-
uiuia.

Sall. Ca-
til.

Et istos helluones, quibus mos vescendi
causa, terræ marique omnia exquirere.

Tac. iii.
Ann.

Et viro verbo, videbit ne luxus mensa pro-
fusis sumptibus exerceantur.

Ibid.

In Veste. ne promiscua viris & feminis:

Circa ve-
stes.

ii. Ann.

Nobilibus & plebeiis. vtque sui & certi
quidam cultus sint his, qui ordinibus & di-
gnatione antistant.

Sen. Epist.

In leui hæc habes? erras. Conuiuorum lu-
xuria & Vestium, agræ ciuitatis indicia sunt.

Momentū
in his gra-
uè.

a 2

Imò

Et hinc fe-
rè nouitas:

Imò morituræ. Nam hæc *iuuentutem*,
ubi familiares opes defecerunt, ad facinora in-
cendunt.

Sall. ad
Cæf.

Res abit, fides perit: *eadem tamen illa, qua*
erat in abundantia, libido permanet.

Cic. II. in
Catil.

Itaque quid aliud quàm *meueant compo-*
sita, & res novas sceleribus acquirant?

Sall. ad
Cæf.

Scito certò, hoc in rep. *seminarium Catili-*
narum esse.

Cic. II. in
Catil.Aut im-
mutatio.

Vidit Prudentiæ oculus. Γίγνονται, in-
quit, μεταβολαί, καὶ ὅταν ἀναλώσωσι τὰ ἴδια
ἀσελγῶς ζῶντες. καὶ γὰρ ὁ τρεῖς τοῖς καινοτόμοις ζη-
τήσι, καὶ ἢ τυραννίδι ἐπιτίθενται, ἢ κατὰ σκιδράζου-
σιν ἄτερρον. *Fiunt in rep. mutationes, cum ho-*
mines sua consumunt prodigè viuentes. Hi
enim tales, res novas querunt: & aut ipsi Ty-
rannidi imminent, aut ad eam alios vocant.

Arist. v.
Polit.Censoris
arma.

Hæc sunt, quæ effici à Censore cupimus.
Quo telo? duplici, Ignominia & Multæ.
Illa quidem propria eius est, & olim sola.
Censoris indicium, ait Cicero, nihil ferè affert
damnato, nisi ruborem.

Cic. IV.
De Rep.

Ignominia:

Timoris

Idem, pro
Cluent.

Timoris enim causam, non vitæ pœnam in
illâ potestate esse voluerunt.

Sen. Ad
Seren.

Sed vt nunc mores, alteram ego illam
omnino adiungam. Quid enim si quidam
eâ durtiâ oris sint, vt depudère didicerint?

Et Multa
in perseu-
rantes.Val. lib.
VI. cap. IX.

Et voluptatum non illecebris tantum, sed
ipsâ infamiâ gaudeant?

Plinius
Paneg.

Sanè eos multem: nec *ex sanguem illam*
& ferream frontem nequiquam conuulne-
rem notis.

Sen. Nat.
Quæst. IV.

Cottidianum enim istud, ac sine effectum
iurgium sit.

Cic. pro
Marcel.

HABES vniuersam Censuram. tu insti-
tue, aut potiùs restitue eam, ô Bono generis
humani nate Princeps. *Omnia iacère sen-*
tis, bellorum impetu percussa atque prostrata.

Adhorta-
tio ad Cen-
suram re-
uocandâ.

Ibid.

Excita, per deum immortalem. *reuoca si-*
dem, comprime libidines, & quæ dilapsa fluxe-
runt, seueris legibus vinci.

Quo nunc,
si unquam,
utilis.Sallust. ad
Cæf.

Inuidiam metuis? non nego, quin *aspera*
hæc res in principio futura sit.

Inuidiosa
en.

Quia noua, quia contra sensum vulgi. Ⓞ

-ΠΙΟΣ

a 3

Ἰππολ-

ἢ πολλοὶ τὴν ἡδονὴν, διὸ καὶ τὸν βίον ἀγαπῶσι
 τὸν ἀπολαυστικόν: *Nam multitudo volupta-*
tem, ideóque & vitam amant dissolutam.

Aristot.
 Ethic. 1.
 cap. v.

Sed spernē-
 da hic in-
 vidia:

At tu capeſſe rempub. & omnia aſpera
 perſade.

Sall. ad
 Cref.

Quid trepidas? multorum ſaluti potius,
 quàm libidini conſule.

Ibid.

Aut aſpe-
 ritatis
 opinio:

Ea verò apud ſapientes clementia erit, re-
 tinuiſſe ab ſtultitiâ & falſis voluptatibus:

Ibid.

Non ſi flagitiis obſecutus, delicta perpeſſus,
 præſens gaudium cum mox futuro malo con-
 ceſſeris.

Ibid.

Hac ipſa
 qui mitige-
 tari:

Et tamen quidquid hîc aſperum, facilè
 mitigabis triplici noſtrâ obſervatione. Pri-
 mùm, ſi tu ſub Cenſurâ: id eſt, ſi vita tua ad
 illam normam, ad quam alios formas. O-
 mitem & efficacem hac ratione Cenſuram!
 Ad hanc dirigemur, ad hanc conuertemur:

Plinius
 Paneg.

Primuro
 vitâ Prin-
 cipis.

Et præcipuus aſtriçti moris auctor eris, an-
 tiquo ipſe cultu victuque.

Tac. III.
 Ann.

Nam vita profectò Principis Cenſura eſt,
 eaque perpetua

Plinius
 Paneg.

Secun-

Tac. III.
 Ann.

Secundò, ſi non omnia ſimul emenda-
 bis: ſed paullatim καὶ ἡσυχῶ ποδὶ ad priſcum
 morem recides.

Deinde
 modèſtiâ
 emenda-
 tionis.

Cic. pro
 Sullâ.

Neque enim poteſt quiſquam noſtrum
 ſubitò fingi, neque cuiuſquam repente vita mu-
 tari, aut natura conuerti.

Sen. 1. De
 Clem.

Tempore opus: & vitia quedam tollit fa-
 ciliùs Princeps, ſi patiens eorum eſt.

E Tac.
 III. Ann.

Quoſdam pudor, alios neceſſitas, nonnullos
 ſatias in melius muſtet.

Val. VI.
 cap. IX.

Nam peregrinatur quorundam animus
 in nequitia, non habitat:

Cicero ad
 Brut. ep.
 XVI.

Tertiò denique, ſi Præmia diuides in bo-
 nos. Quis cenſebit niſi virtutis amore te
 aſperum, cum tam benignum te videant in
 eos qui habent illam? Præmio & pœnâ
 remp. contineri, Solon olim dixit:

Postremò,
 præmiorũ
 diſiſſione:

Plinius
 Paneg.

Verè. Nam præmia bonorum, malorum-
 que, bonos ac malos faciunt.

Liu. IV.

Videbis ſemper eò impendi laborem, ac
 periculum, unde honos atque emolumentum
 ſperetur.

Quo, vali-
 dus ſtimu-
 lus ad Vir-
 tutem.

III

-1000

Πάν

Πᾶν τὸ τιμώμενον αὐξέται, ἐλατίζεται δὲ τὸ ἀπμαζόμενον. καὶ τὸ ἐστὶ διαφανές αὐτοσημείον ἀρχῆς δὲ διοικητικῆς: *Augetur & crescit, quidquid in honore est: deficit & minuit, quidquid in contemptu. Atque hoc signum clarissimum est imperij bene constituti.*

Iamblichus.

Bono Principatu omnino in usu.

Tu usurpa. & vide ne te Principe, sit bene factis tantum ex conscientia merces.

Plin. Paneg.

Conclusio: & monitio, Odium omne non vitari.

FINIVI de Odio: hoc addo. adeo aliter infitam pestem hanc Regnis, ut nesciam an vlla ars aut astus penitus eam euellat. Nam *libertas iuxta bonis & malis, strenuis & ignavis optabilis est:*

Sall. ad Caf.

Minimum aliquod semper adhibet:

Ideoque per naturam in odio nobis, quisquis eam libat. Libat autem omnis Princeps. ergo *quamuis id agas, ut nequis merito te oderit, erunt tamen semper qui oderint.*

Sen. De Prouid.

Sed tu sperne.

-odia qui nimium timet,

Sen. Odip.

Regnare nescit.

Ἐπιπέλα νυγί.

Odia dico hæc plebeia & leuia. πάντι δὲ δῆμῳ τὸ κακόντες καὶ φιλαίτιον ἐνεσι, ὡς τὸς

Plur. Polit.

πολι-

πολιτομαρτυρες: *Omni enim populo inest malignum quiddam & querulum, in imperantes.*

Idem Apophth.

Et verissimè à rege Magno dictum: *Regium esse audire male, cum facias bene.*

Sueton. Aug. cap. 11.

Solaberis igitur te illo Augustæo: *Satis est, si hoc habemus nequis nobis male facere possit.*

Id in leui habendum:

Plinius Paneg.

Et melioribus item fanioribusque iudiciis. quoniam te aliquando *seria carmina, honorque æternus Annalium, non hæc breuis & plebeia predicatio colet.*

Dum prohibent te prohi.

Tacit. 11. Ann.

Suum cuique decus posteritas repondet.

CAPVT XII.

Definitus & vituperatus Contemptus. Ostensa qua illum gignunt, à rege, si sapient, fugienda.

Definitio Contemptus.

CONTemptus sequitur, quem Vitium alterum fecimus euertendo regno. Is est ad nostram rem, IMPRESSA SVBDITIS SIVE ET EXTERIS, VILIS ABIECTAQVE OPINIO, DE REGE EIVSQVE STATV. Pestifera omnino res

Definitio Contemptus.

b

Eius per-
nicies.

Anima re-
gni, Aucto-
ritas.

no res Regnis: quorum anima & vita ipsa est Auctoritas, & eximia quaedam opinio de imperante. Quae enim vis alia est, quae efficit, ut tot mortalium millibus una anima praesideat nonnumquam senis & inualidi?

Sen. 1. De Clem.

Sola illa. omniaque videmus, hac, quasi mente quaedam, regi atque administrari.

Cic. pro Cluent.

Utrum
Siquis

Ut anima, pedes, manus, oculi, negotium gerunt: & illius iussu iacemus, aut inquieti discurremus:

Sen. 1. De Clem.

Sic hac immensa multitudo Auctoritatis quasi spiritu regitur.

Ibid.

Sine ea
unus tam
multis non
imperet:

Quis vero aliter regat? Vires imperij in consensu obedientium sunt:

Liu. III.

Cōsensus ille ab Aestimatione: per quam, -unum, tam magna iuventus, Priuatum factura, timet.

Lucan. 7.

Et regnum
omne ruat.

Hanc tolle, tollis Regnum. omnisque hic imperij contextus in multas partes dissiliet.

Sen. 1. De Clem.

-Subuersa iacebit
-Pristina maiestas foliorum, & sceptrum
-superba.

Lucret. 7.

Quid

Aristot.
Rhet. II.
cap. 11.

Quid autem clarius eam tollit, quam Contemptus, & haec ἐνέργεια δόξης πρὸς τὸ μηδένος ἀξίον φαινόμενον: opinionis actio in id, quod nullius rei pretii que censeas?

Auctori-
tatis autem
Contemptus
aduersus.

Idē v. Pol.
cap. x.

Igitur ille, mors & interitus regnorum: imò supra ipsum Odium, aliquo adpectu. Philosophus indicauit: Δύο ἡ ἐσῶν αἰτιῶν, διὰς μάλις Ἰππιδεῖναι ταῖς τυραννίσι, μίσης ἢ καταφρονησεως, θάτερον μὲν δεῖ τῶν ὑπάρχων τοῖς τυράννοις, τὸ μίσος. ἐν ἧ τῆ καταφρονησὶς πολλαὶ γίνονται τῶν καταλύσεων: Cum duae caussa sint, ob quas insurgitur in Tyrannos, Odium & Contemptus: alteram earum adesse Tyrannis oportet, Odium. è Contemptu ve- rò plurima sunt euerfionum.

Ergo Regni
peritis:

Etiā in
parte, su-
pra Odium.

Sen. 1. De Clem.

O verè Phœbum, longè semper aciem ingenij iaculantem! Ita res est. Causa prima & motio euertendis regnis, plerumque ab Odio est: sed extrema & efficax maximè, à Contemptu. Nam illud tardum, vel ut cum poetâ dicam, inaudax est, nisi armetur ab isto. Metus enim sæpe retinet: quem Tyranni habent pro asylo. Ideoque cum causâ execrabilis ille versus & qui multos dedit precipites, iis placuit:

b. 2

Oderint,

Oderint, dum metuant.

Hic enim
ad rem sta-
tim ducit.

Quamdiu enim hoc frænum; incurrere magis cupiunt, quàm audent. At excutit Contemptus. & efficit vt non velis solùm, sed audeas & tentes. Itaque certa ab eo perniciës. nunquid crebra? haud censeo. *Neque enim ab ullo periculo fortuna Principis longius abest, quàm ab Humilitate.*

Nec tamen
frequens
nimis in
Reges:

Plinius
Paneg.

An contemnatur, qui imperium, qui fasces habet? nisi qui humilis & sordidus, & qui se prius ipse contempsit?

Jdè VIII.
ep. VI.

Legitimos
quidem.

Non inquam crebra ab eo solo: (nam Odio misceri iam dixi:) præsertim si quis verus legitimusque sit Princeps. Tamen quia euenit: quâ vites, docebo. sed breuiter. Cur diffundam? nōne in Auctoritate formandâ, fatis muniui hanc ipsam viam? Satis: si verum hoc scitum, Τὴν αὐτὴν τῶν ἐναντιῶν Πρῆσβυτων εἶναι. *Eamdem contrariorum scientiam esse.*

Arist. I.
Topic. cap.
VIII.

Origo eius.

Fit igitur Contemptus in Principem ab his tribus maximè: Formâ imperij, Fortunâ, Moribus. FORMA imperij: si iusto ea lenior & remissior. Quod peccatum peccant ij

A leni im-
perio:

Plinius
Paneg.

cant ij qui aut *Amorem humilitate captant*:

Cic. ad
Att. v. ep.
XIV.

Aut nimîâ lenitate dulces,

Tacit. II.
Hist.

Effusè dant se populari auræ, & omnem infimæ plebis rumorem affectant.

Arist. VI.
Pol. cap.
IV.

Bis noxij, in se & in rempublicam. Qui & plebi reuerentiam omnem excutiunt: & licentiam præbent peccandi. Η δὲ ἐξουσία τοῦ πράττειν ὅ, τι αἰ ἐθέλη τις, ἐδύαται φυλάττειν τὸ ἐν ἐκάστῳ τῶν ἀνθρώπων φῶλον: *Facultas faciendi quod cuilibet visum, non potest comprimere ingenitam singulis hominibus prauitatem.*

Quod pu-
blice etiam
noxium per
licentiam.

Dio. in
Ner.

Acutè olim Fronto, in Neruam senem & iam eneruam: κακὸν μὲν εἶναι αὐτοκράτορα ἔχειν, ἐφ' ἧ μηδενὶ μηδὲν ἐξέσει ποιεῖν, χείρον δὲ ἐφ' ἧ πᾶσι πᾶσι: *Malum quidem esse, Principem habere sub quo nihil ulli liceat: peius verò eum, sub quo omnia omnibus.*

Adag.

Nec lenis solùm Forma ad Contemptum facit: sed & Leuis. quæ decretis legibusque variat, & de quâ dici possit, *Ανέμω πεδίον*: *Venti campus.*

Est & à
Leni im-
perio:

Tacit.

Maximè, si ipse Princeps insigni *mobilitate ingenij*: *Ant' Prin-
cipe.*

enilqumA

b 3

Quem

Quem *subitis offensis, vel intempestivis* II. Hist.
blanditiis mutabilem, meritò contemnant
metuantque.

*Item à So-
luto impe-
rio.*

Etiam, si Soluta Forma. nempe cum re-
 rum omnium incuriosus Princeps, & *levi*
auditu, quamvis magna, transmittit. Ibid.

Abundè ratus, si presentibus fruatur, nec Ibid.
in longius consultans.

Siue cum Honores effusè diuidit, Ma-
 gnos, Diuturnos. Quidni illum spernant,
 aliis adhæreant, qui *munia transmittit:* IV. Ann.

Et velut sponte videtur *exire de Imperio?* III. Hist.

*A Fortu-
nâ aduer-
sâ perim-
itur.*

FIT secundò Contemptus à FORTUNA.
 nempe si nouerca ea, non mater: & *votis*
tuis malignum pedem opponit. Ex Ouid.
de Triſt.

Scito certò. *Prosperis tuis rebus certaturi* Tac. II.
Hist.
ad obsequium, Fortunam aduersam omnes ex
equo detractabunt.

Imò in te incurrent.

Δευὸς περὶ σὸς πᾶς ἀνὴρ ζυλῶεται: Schol.
Theocr.
Ruente quercu ligna quinis colligit.

IBID.

Amplius,

Tacit. I.
Ann.

Amplius, si eadem, *munimenta tibi non* Ab orbita-
te.
dat aut subtrahit, quibus insistas.

Curt. VI.

Succeffores dico certos, aut liberos. Val-
 dè ab eâ re spernunt, & vertunt se ad spera-
 tum aliquem Solem. Alexander Magnus
 sciuit, & questus est: *Orbitas mea, quòd sine*
liberis sum, spernitur.

Euripid.

Reuera enim, vt Tragicus ait,
-τύραννοι παῖδες, ἔσθ' ἑμὰ δόματα.
Munimen aula, regij sunt liberi. Certus
quisque
succesor, se
firmat.

Tacit. V.
Hist.

Et non legiones, non classes, aequè firma im-
 perij *munimenta, quàm numerus liberorum.*

xv. Ann.

TERTIÒ & postremò, fit à MORIBVS
 Contemptus: maximè istis. Siquis Libidi-
 ni deditus, seque *per licita & illicita sedat.* Deniq. A
Libidine.

Sen. De
Bruit.
cap. VI.

Nam muliebria hæc flagitia valde opi-
 nionem non regis modò, sed viri detrahunt.
 Alij *virilius peccant, ait quispiam:*

Ibid.

*In Venerem ac libidinem proiettorum in-
 honesta labe est.*

Tac. II.
Hist.

In pari causâ, qui *Luxui & sagina man-
 cipati, emittique:* A Luxu
& tenu-
lentia.

Medio

Medio dici temulenti.

Ibid.

Noui Vitellij siue vituli, qui *ut ignava animalia, si cibum suggeras, iacent torpenti que: Et præterita, instantia, futura, pari oblivione dimittunt.*

Ibid.

Dux noster ad Prudentiam, benè. *Απολαυσικῶς ζῶντες ἑκαταφρόνητοι γίνονται, καὶ πολλὰς καιρὸς παραδιδόασιν τοῖς ἐπιλυθεμένοις: Solutè viventes, despicabiles fiunt; Et multas opportunitates præbent insidiantibus.*

Arist. v.
Polit. cap.
x.

Οὔτε γὰρ ἐνεπίθετο, ἔτ' ἑκαταφρόνητο ὁ νήφων, ἀλλ' ὁ μεθύων· ἔδ' ὁ ἀγρυπνο, ἀλλ' ὁ καθεύδων: *Nec enim facilis aggressui aut contemptu sobrius, sed ebriosus: nec vigilans Et excitatus, sed ignavus.*

Arist. v.
Pol. cap.
xi.

Item, in quibus *tarditas ingenij, stupor, debilitas lingua:*

Cic. in Pi-
lonem.

Aut alia magis leuicula, ut *Facies parùm decora, Ætas grauior, Valetudo imbecillior. quæ sæpe irrifui Et fastidio sunt:*

Tacit. i.
Hist.

Ut est mos vulgo, fortuita aut externa ad culpam trahenti:

iv. Ann.

Et *Imperatores formâ ac decore corporis comparanti.*

i. Hist.

Plura

Plura talia, ipse manu facili educes. & hauries è riuulis, quos ad Auctoritatem reclusi.

CAPITULUM VIII.

De virtute et vitiis.

Insuper etiam dicitur: nempe argu-
~~untur~~ *Et qui ex fraude falluntur, mes-*
dicia, constituta non videtur.

Ipsos Principes, cum quibus nobis res,
 plerique in hac classe: & quidquid leonem

in qua ponit Conciliacionem, & De-
 ceptionem: Tamen, ~~quod in omni re~~
~~invenitur in omni re~~ *etiam*
~~invenitur in omni re~~ *etiam*
~~invenitur in omni re~~ *etiam*
~~invenitur in omni re~~ *etiam*

~~Quod in omni re~~ *etiam* Diffidentiam
 primò posui. quam ego prorsus Principi in-
 sinuo. quia vt in actionibus omnibus tar-
 dum lentumque eum esse expedit, sic in fide
 & assensu. Vt intentus, inquam, suspen-
 susque ambulet, & pænè dixerim, vt *nihil*
nisi quod in oculos incurret manifestumque
erit, credat.

Diffidentia
cōmendata
regnanti.

Sen. II.
 De Itā.

Cic. Epist.
 lib. x. ep.
 xxiii.

Etsi enim *Credulitas error est magis,*
quàm culpa, & quidem in optimi cuiusque
mentem facillimè irreat:

Sen. II.
 De Itā.

Tamen à Principe remouenda ea longif-
 simè. apud quem *plurimum mali credulitas*
facit.

Cui turpis
credulitas:

Cic. Phil.

Nōne pro omnibus ille excubat? Tur-
 peigitur, & omnibus noxium, illum *Labi,*
errare, decipi.

Et per eam
error:

Sall. Iug.

Iam faciles isti & incauti, quàm oppor-
 tuni *iniuriæ*
supra
 Vndique

Vndique patent. & passim apud eos, minore metu, & maiore premio, peccatur.

Tacit. r. Hist.

Ac sepe
noxia.

Imò & in eos peccatur.

Aditum nocendi perfido præstat fides.

Sen. Oed.

Reducat ergo se Princeps, & tutum hoc scuto reddat; Nihil credendo, atque omnia cauendo.

Cic. Orat. Post redit. in Sen.

Idèda
enim ubiq.
omnia:

Amici & fidi videntur? circumspice.

O vita fallax, abditos sensus geris!

Sen. Hipp.

Et simula-
ta.

Nimis multis simulationum inuolucris tegitur, & quasi velis quibusdam obtenditur uniuscuiusque natura. Frons, oculi, vultus, per sepe mentiuntur, oratio verò sepiissime.

Cic. ad Q. Frat. ep. i.

Quod ille clamabat olim: Ω φίλοι, ἔδειξ φίλ. O amici, nemo amicus:

Aristot.

Præsertim
in aulâ.

Tu iure potes. quia profectò in domo Principum, nomen tantum Amicitia inane irritumque remanet:

Plinius Paneg.

Res ipsa exfulat. &

Licet omne tuâ vulgus in aula,

Centum pariter limina pulset:

Cum tot populis stipatus eas,

In tot populis vix una fides.

Sen. Herod. Oct.

Itaque

Cic. Ad Att. lib. ii. ep. xx.

Itaque meritò Pragmatici homines, omnibus historicis præceptis, versibus denique cauere iubent, & vetant credere.

Idèd caue-
dum &
diffidèd.

Ille Siculus infusurrat:

Epichar.

*Νᾶφε, ἢ μέμνασ ἀπισεῖν, ἀεθρα ταῦ-
τα τᾶν φρενῶν:*

*Vigila, & memor es nequid credas:
nerui hi sunt Prudentia.*

Clamat alter à Græciâ:

Euripid.

-σάφρον & δ' ἀπισίας

*Οὐδ' ἐστὶν ἄλλο χερσιμώτερον βροτοῖς:
-sapiente Diffidentia,*

Non alia res utilior est mortalibus.

Quid ergo? inquires. nulli credam? Non hoc suadeo: (Vtrumque enim in vitio est, & omnibus credere, & nulli:)

Quibusdā
tamen si-
dendum:

Cic. ad Q. Frat. ep. i. lib. i.

Sed vt paucis. nec nisi iis, quorum longo vsu cognita tibi fides. His talibus, quid est quod non & committi & credi rectissime putem?

Sed per-
paucis.

Ad Létul. ep. ix.

Reipsâ, inquam, paucis: at in specie, omnibus. N est, Fronte & vultu, quibus Simulatio facillimè sustinetur.

d

Nam

Diffidētia
colandā.

Nam nihil magis hīc cauendum, quā
ne Diffidere videaris. *Multi fallere docue- Sen. Epist.*
runt, dum timent falli.

Vult sibi quisque credi, & habita fides Liu. xxii.
ipsam plerumque obligat fidem.

Diffimula-
tio adhi-
benda:

Itaque Diffimulatio adsumenda, quam
posui & suasi loco altero: quæ verè Diffi-
dentia huius proles. Quid enim eā opus,
si mutua inter nos fides? Hæc est, quæ *frontem aperit, mentem tegit.* Cic. pro
Cn. Plan-
cio.

Cuius latē
sui.

Necessaria sanè Principi. adeò, vt vetera- *Frideri-*
nus Imperator dixerit: *Nescit regnare, qui cus, sine*
nescit dissimulare. *Sigismun-*
du. Nam
variant.

Et Tiberius ab eadem mente, *Nullam,*
vt rebatur, ex virtutibus suis magis, quā Tac. iv.
Ann.
Dissimulationem diligebat.

Displicebit hoc ingenuæ alicui fronti, &
clamabit: *Ex omni vitâ Simulatio, Dissimu- Cic. ii. De*
latioque tollenda est. *off.*

Et Principi
ex planè
necessaria.

De priuatâ, fateor: de publicâ, valdè ne-
go. Numquam regent, qui non regent:
nec aliter possunt ij, quibus commissa est tota Pro Milo-
respublica. *nc.*

Vt ad

Lib. x.
Epist. ix.

Vt ad effectum consiliorum suorum ve-
niant, multa simulent oportet inuiti, & disti-
mulent cum dolore.

Gregor.
xv. Moral.

Nec id solūm aduersus Exteros aut Ho- *Apud ho-*
stes. (nam ibi receptum dogma est, Vt ma- *stes,*
lum sub lingua, non in lingua habeas: quia

Sen. Med.

Professa perdunt odia vindictæ locum:)

Cic. i. ad
Att. ep. i.

Sed etiam apud Tuos. *Aperti isti & Apud suos.*
simplices, sine fuce, sine fallaciâ:

Enn.

Et qui animum, quod dicitur, *in fronte*
promptum gerunt:

Cic. pro
Sextio.

Numquam apti huic theatro. in quo, me-
iudice, primum locum *Afrany Simulans*
habet.

Aristot.
Ethic. iii.
cap. vii.

Sic tamen vt aptè eam fabulam agas &
decore. *Οὐ γὰρ μετρίως χεῖρενοι τῆ ἐργασίᾳ, ἢ*
ἢ τῆ ταύτην ἄλλαν ἐπιτροπὴν & φέρειν ἐπὶ τῶν
μενοι, χεῖρεντες φείρονται: Nam qui modicè
Dissimulatione vtuntur, & in iis quæ haud
planè perspicua & ante pedes oculisque sunt,
gratosi apparent: *Sed cum*
modo ha-
benda.

Contra, qui immodicè & ineptè, reuera
fatuelli.

fatuelli. Cui enim bono tegmen, si transluces? Quin semel hoc in omni genere fraudium cape:

-Doli non sunt Doli, nisi astu colas. Plaut.

HABES de Leuibus fraudibus. ad MEDIAS venio: in quibus Conciliatio prima, siue vt liberiùs dicam, Corruptio. Ea est, cùm callidè inclinas & allicis ad te eorum animos operasque, qui alieni iuris. O artem nimis hodie Principibus receptam! quæ vna ferè in Aulis plerasque res (vt ille de Fortunâ ait) *ex libidine suâ agit at.* Sall. ad Cæs.

Conciliatio, mihi quid?

Visita:

Sed & vitia.

Quam valdè etiam attollit Tullius. & *Proprium hoc esse Prudentiæ statuit Conciliare sibi animos hominum, & ad usus suos adiungere.* Cic. 11. De Offic.

Quod duplici viâ fit, Suasionis & Doni. Rarènter illâ: hac alterâ creberrimè, vt hodie *corrupti deprauatique mores sunt admiratione diuitiarum.* Ibid.

Muneribus plerumque fit.

Quibus faciles ubique corrupti.

Quotusquisque est, cui non illæ bono atque honesto potiores sunt? Sall. Iug.

Itaque scitè & rectè hac machinâ si vtare; vbi-

ibid. re; vbi que reperies, quos perniciofa libido, teneat aliena potentia decus atque libertatem suam gratificari.

ibid. Qui & Principem suum, & omnia eius, *venalia habeant.* Arcana referant.

Tacit. Agric. Atque adeò (hoc reconde) in ipsâ hostium acie inuenies tuas manus. In bello produunt.

Arist. v. Polit. cap. xi. Quid? quòd in sacrum & indiuiduum thorum penetrauit ista fraus? Rem turpem! & faminæ etiam inducuntur siue emuntur, *ἢ ἐξαγέλωσι καὶ τῶν ἀνδρῶν: vt efferant & enuncient quæ ad maritos.* Etiam famina huc adhibita.

Tac. 14. Ann. In Tacito lègi: *Secreta quoque eius, corruptâ uxore, prodebantur.*

Iam Deceptio est, cùm inducis alium in tua commoda, errore aut mendacio obiecto. Quod licitum probumque in Principe esse, volunt probi auctores. Magnus *Plato censuit, συχνα πὶ ψεύδει καὶ ἀπάτη δέσειν χεῖρας τῶν ἀρχόντων, ἐπὶ ὠφελείᾳ τῶν ἀρχομένων: crebro mendacio & fraude vti imperantes debere, ad commodum subditorum.* Deceptio, quid mihi sit? Licita ex sensu veterum.

v. De Rep.

αυρη

d 3

Et no-

Et noster Plinius: *Decipere, inquit, pro moribus temporum Prudentia est.* Lib. vii. Epist.

Quinetiam nescio quis poëta; *Υπολαμβάνω τὸ ψεῦδος ἐπισημαίω λεγόμενον, ἐδὲν ἀειποιεῖας δυσχερές: Existimo mendacium, si gratiâ Salutis effers, nihil habere incommodi.* Diphilus.

Crebra apud Prin- cipes:

Et Principes sanè promptè audiunt. qui nescio quomodo *laudem occulto magis tramite, quam apertâ viâ petunt.* Valer. vii. cap. iiii.

Vim differunt, potio- rem dolum arbitrantur: Tacit. xii. Annal.

Et sæpe quod rerum aut temporis *angustia negant, sagacitate consilij assequuntur.* Valer. vii. cap. iiii.

Decipiunt verbis, literis, Legatis. atque adèd ipsos Legatos:

Eosque per quos fallere alium cogitant, Fallunt. Senec. Thyest.

Qui usu omnia me- titantur.

Et quid diducam? vno verbo, cum Ly- sandro pleriq. sentiunt, τὸ ἀληθές τῶ ψεύδους κρείττον εἶναι, ἐκατέρω τῆν χείρα ἢ τὸ ἀξίον ἔλθω μὴν οὐδέ εἶδος: *Verum falso esse melius, sed utriusque dignitatem & præstantiam Vsu discerni.* Plutarch. Apoph.

Atque

~~Acque hæc in manu Prudentium si~~
~~veritas proba. Quibus ut bene~~

~~conmuni sunt. notum est quod in istis~~
~~rebus. Non dicamons venerandis~~
~~liberis. Si huiusmodi sita vider~~
~~et in quibusdam scriptis. Sicut in~~
~~istis. In huiusmodi, huiusmodi esse.~~

Plato v. De Rep.

Sall. Jug.

Acque acceptissimos in ore, si quæ hæc
confessio in rem pro nobis habentur.

~~Itaque cessat quædam hæc de omni~~
~~indignitate. Et ut scitis qualiter una~~
~~est huiusmodi res. Quibus ut si ego~~
~~propterea dixi de re. Modis huiusmodi~~
~~à me non tolli. Quid tamen, rectam il-~~

At vix Divina sanctio.

Prou. iiii.

lam diuinamque legem si considero? hæreo valdè & fudo. Abnuere illa nobis videtur: & à simplicissimo ac purissimo deo hæc ef- fata manarunt. *Abominatio Domini est omnis illusor.*

Eccli. vii.

Item: Ne velis uti mendacio ullo. numquam enim prodest frequentatio illius.

Prou. xvii.

Et ut claudam omne effugium, ecce palàm De Principibus: *Non decent stultum verba*

verba composita, nec Principem labium mentiens.

Quid obtendis tu Politice? Publicum bonum? Sed enim vir sanctus occurrit: *Et Mentiri, inquit, non licet nec pro dei laude.* Augustin. epist. viii.

Tu pro humanâ aliquâ reculâ aut gloriâ vis? *Vide, vide,* (vt inuertam tibi dictum vetus) *ne dum terram defendis, calum amittas.* Demadis.

*Nec effici-
mus aut
effugimus,
quia leuis
saltem pec-
cata sint.*

Sanè ægrè vos, aut me, hîc expedio. nisi quod idem ille Antistes suggerit, *Esse genera quadam mendaciorum, in quibus non sit magna culpa, sed tamen non sint sine culpa.* Augustin. in Psal. v.

*Cautio in
hac re.*

~~Incaute de Corruptionibus, Deceptionibus, et fraudibus, videtur esse factum, cum à bono legitimoque usque conueniente ser-
pantur, boni conuenientis causa. Si autem
pessimum et egrotando potestum sum, qui el-
quid meriti in uisum non habet. *Qui
ambulus simpliciter, quibusdam confidendum.*~~

Prou. x.

*Fraus
Magna.*

Sequuntur MAGNÆ fraudes, quas ad bina capita reduxi Perfidiam & Iniustitiam. Eas palàm verbis amplecti aut tueri paucos video, nimis multos factis. Nam de Perfidia;

Plutarch.
Apophth.

Perfidia; quoties percauillos & argutiolas, fœdera elusa vidimus aut pacta? In animo enim ita sentiunt: *τὲς μὲν παῖδας ἀσεργάλοις δὲν ἔξαπατᾶν, τὲς δ' ἀνδρας ὀρκοῖς: Pueros quidem talis circumueniri oportere, at viros iuramentis.*

Cic. III.
De offic.

Itaque iis satis, si quamcumque rimam, effugio reperiant, & statim *liberatos se esse iureiurando interpretantur.* Fœdera per calumnias eludunt.

Plaur.
Aulul.

Scimus omnes, *-quo pacto soleant perplexari: Pactum non pactum est, non pactum pactum est, cum illis labiet.*

Cic. III.
De off.

O vani! Certè enim *Fraus distringit, non dissoluit periurium.*

Liu. ix.

Et quid expectent, nisi *iratos omnes deos, quorum eluditur numen?* At Deum non laudat.

Isidor. lib.
ii. De sum.
Bono.

Nam ego illud scitum pro firmo habeo. *Quacumque arte verborum quis iuret, Deus tamen qui conscientia testis est, sic illud accipit, sicut ille cui iuratur intellegit.*

Iam altera Fraus, Iniustitia est: cum scilicet contra iura & leges, se & sua improbè *potius*

potiùs quàm callidè augent. Ab hoc fonte isti actionum riuuli.

Iniustitia
actiones.

Obstantes
tollit:

Eminentes illustresque viros, καὶ διαφθεί- Arist. v. Polit. cap. x.
ρειν λάθρα καὶ φανερώς, καὶ φυγαδύειν, ὡς ἀν-
πιτέχνους καὶ πρὸς τὴν ἀρχὴν ἐμποδῶς: perdere
clàm vel palàm, sive in exsilium mittere, tan-
quam annulos ἔς dominationi quosdam obiices.

Per causã
aliquam,

Huic rei struere causas, vel sponte oblatas Tacit. II. Ann.
arripere.

Nam illud nimis mite & dilutum pu- i. Histor.
tant, specie legationis, aut honoris, seponere.

Tollunt potius. quoniam, ex scito Aulæ Plut. in Pomp.
veteris, ὅ τε θνητότες ἢ δακτύλοι: Mortui
non mordent.

Aut etiam
nullam:

Et laudatus ille Cæsar etiam, ὅσας μηδενὶ Dio. XLIII.
ἀξιοχρεῶ ἐγκλήματι μετελθεῖν ἐδύατο, ἐν τρέ-
πῳ δὴ τινὶ ἀφανῆ ὑπεξήρει: quoscumque digno
ἔς probabili crimine deferre non poterat, oc-
cultâ quâdam viâ tollebat.

Inlij Cas-
aris fraus
immanis.

Imò nonnullos, δι' ἑαυτῶν τῶν σφετέρων, Ibid.
ἔξ Ἰπ. βελῆς, ἐν αὐταῖς ταῖς μάχαις ἀπόλλυσθαι
ἐπ' οἷς: à suis ἔ qui eiusdem partis erant, per
insidias, in ipsâ acie tolli curavit.

Ab eo-

Ab eodem illo capite, & hoc manat:

Iniustitia
item inua-
dit.

Sallust. in
Epist.
Mithr.

Arma in omnes habere, acerrima in eos, qui-
bus victis spolia maxima sunt.

Tacit. I.
Hist.

Insidiari temporibus: veluti in morte ali- In muta-
quâ Principis. Opportuni enim magnis co- cipatione:
natibus transitus rerum.

Plutuli
versus in
Equit.

Siue in discidiis finitimorum & turbis. Aut in do-
Iuxta enim Aristophanem, anguillis tunc mestica
captura: dissidiis.

Tac. VI.
Ann.

Et isti magni in partem acciti, aduersus
omnes valescunt.

Plut. Pōp.

Leges aliquis inelamet? audiet illud: Οὐ Aut in ar-
παύσεσθε ἡμῖν ὑπέζωσμένοις ξίφῃ, νόμους ἀνα- mis habet:
γνώσκοντες; Non cessatis nobis gladio accinctis,
leges predicare?

Idem
Apopht.

Et hoc alterum: Ο τούτης (μαχαίρας)
κατά τὴν βέλτισα πρὸς γῆς ὁσῶν διαλέγεται:
Qui isto (gladio) pravalet, is optimè de fini-
bus disputat.

Cic. III.
De off.

Hæ voces, & in animo illa decreta: Omnia
Quidquid valde utile sit, id fieri honestum, usu meti-
etiam si anteà non videretur. tur:

niv ólio

e 2

Item:

Item: *Sua retinere, privatâ domus; de alienis certare, regiam laudem esse.*

Tacit. xv. Ann.

Si Principes *iustitiam sequi velint, ac suum cuique restituere quod vi & armis occupaverint, ad casas & egestatem reuersuros.*

Cic. iiii. De Rep.

Habes in parte istorum Scholam. nam vniuersam vt excutiam, nulla res me inducet. Quid autem opus? Ex oraculo scriptum,

Regnum, schola fraudium.

Ut nemo doceat fraudis & scelerum vias, Regnum docebit.

Senec. Thyest.

Ego illud potius videro, Tolerandane hæc talia, an damnanda.

Et magnam quidem aliquam apertamq. Iniustitiam, nec ij palam probant, qui probant. In exigua & palliatâ modò conueniunt. & asserunt, *ὡς ἀναγκαῖον ἀδικεῖν τὰ μικρὰ, τὸς βελομένους τὰ μεγάλα δικαιοπραγεῖν: necessarium esse in paruis à iustitiâ abire, qui saluam eam velint in magnis.*

Aliquam iniustitiâ multi approbant.

Isom Thessalo tribuit Plut. in Polit.

Vt, prater leges occidere:

Quid enim, inquit, si vnus alterve regnum meum turbant, nec legibus in eos facile vindicem sine maiore turbâ; nonne fas clam tollere? Videtur. & hoc referendum inter magna illa exempla, quæ habent aliquid ex iniquo, quod aduersus singulos utilitate publicâ rependitur.

Tac. Ann. xiv.

cilè vindicem sine maiore turbâ; nonne fas clam tollere? Videtur. & hoc referendum inter magna illa exempla, quæ habent aliquid ex iniquo, quod aduersus singulos utilitate publicâ rependitur.

Plut. in Elamin.

Quid etiam, si leges aliquæ aut privilegia Subditis, non pro meo bono; violare non possim? possim: *ἔ ἐ κτ' τὸς νόμους μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν νόμων ἀρχαί, πρὸς τὸ συμφέρον: nec iuxta leges solum, sed legibus ipsis imperare, vsu sic suadente.*

Privilegia flectere, aut frangere:

Denique tertio, si vrbs aut prouincia Statui meo peropportuna, quam nisi occupo, alius faciet cum æterno meo metu aut damno: non præueniam? Illi volunt. quibus hæc talia semper licita & proba, si cum successu.

Aliena occupare.

Sen. Hip.

Honestâ quadam scelera successus facit.

Dio. XLVIII.

Ἐν δὲ τῶν τοῖς τοῖς τοῖς τὸ, τε ἀπολωλὸς πάντες αἰὶ κατὰ τέρχουσι, καὶ τὸ κρατῆθον ἡμῶσι: In his enim talibus, semper & victum premunt, ac dedecorant, et victorem honore omni afficiunt.

Sen. Herc. Fur.

-prosperum ac felix scelus, Virtus vocatur.

stat.

e 3

Hæc,

Idē com-
modi ran-
tium aspe-
ctū.

Hæc, taliaque sunt, quæ rectissimas etiam mentes à recto abstrahunt: ut quò Utilitas vexillum suum prætulit & explicuit, illuc eant.

Princeps
Aristoteli
haud, ut
bonus:

Ita Aristoteles paullum se inclinat, & censet Principem διακείως ἢ τὸ ἡθὺς, ἢ τοὶ καλῶς ὡς δρετὴν, ἢ ἡμίχρησον ὄντα, καὶ μὴ πονηρὸν, ἀλλ' ἡμιπόνηρον: moribus talem esse, ut aut planè bonus sit, aut semi-bonus; nec malus omnino, sed semi-malus.

v. Polit. cap. xi.

Democrito
etiam inu-
ritus:

Et magnus vetusque item Philosophus dixit. Οὐδεμία μηχανὴ, τὰ ἰὺν καθεστῶτι ρυθμῶ, μὴ ἴσθαι ἀδικεῖν τὰς ἀρχοντας, ἢν καὶ πᾶσι ἀγαθοὶ ἔωσι: Fieri non potest, quin etiam optimi Principes, ut nunc rerum status est, iniquè aliquid agant.

Democri-
tus.

Nobis nū-
quam, nisi
leuiter in
ultima
Necessita-
te.

Nos an mouemur? haud multum. Illud saltem dederim, Principem in rebus valdè afflictis & aduersis, non speciosa dictu, sed vsu necessaria sequi.

Curt. iii.

Ita excu-
set quada.

Tunc inquam, abire leuiter à legibus; sed non nisi sui seruandi causâ, augendi numquam. Necessitas enim magnum imbecillitatis

Sen. De-
clam. lib.
ix.

tatis humana patrociniū, omnem legem frangit.

Et, ut poeta ait,

Sen. Herc.
Oct.

Haud est nocens, quicumque non spon-
te est nocens.

Hoc ipsum timidè. Deus, deus, nonne palàm reclamationem? qui igneo illo spiritu omnes istas humanas argutiolas difflat

Apud ho-
mines ta-
mè potius,
quàm Deū.

Plaut. Mil.

Quasi ventus folia, aut peniculum te-
ctorium.

Deuteron.
cap. xxv.

Ille edicit: Dominus auersatur omnem in-
iustitiam.

Qui pu-
rus, omnia
pura vult.

Eccles.
cap. i.

Ille minatur: Regnum à gente in gentem
transfertur, propter iniustitiam, & iniurias,
& contumelias, & diuersos dolos.

Et profectò libero ore effabor, Quòd Europa tot motibus agitur, quòd reges & regna ardent seditionum flammâ & bellorum; veram fortasse iustamque causam esse, Administrationem apud plerosque parum veram aut iustam.

Causa (sè
dicendum
homini)
turbarum
hodie, à
Guberna-
tione obli-
quâ.

Homer.
Iliad. II.

-πολιὰς κείνωσι θεμιστας,
Ex ἧ δίκην ἐλάσωσι, θεῶν ὄπιν ἴσθαι ἀλέγοντες.
-deprauant

-depravant publica iura,
Iustitiámque fugant, diuúm nil verba
verentes.

Ideoq; meritò quem deserunt, deserit: &
Τένεκ' ἀε' ἀλγέ' ἔδωκεν ἐκήβολον, ἥδ' ^{Iliad. A.}
ἐπὶ δώσει.

Causâ horum pœnas misit Deus, &
quoque mittet.

II LI-

I. LIPSI
POLITICORVM

SIVE

CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI QVINTI

CAPVT I.

*Transitio ad Militarem Prudentiam,
cum excusatiunculâ aliquâ mei, quòd de
eâ disseram non miles.*

Plaut.
Trin.

ED iam tibi, ô eterna Sapientia;
Latus, lubens, laudes ago, gra-
tes gratiasque habeo:

quòd te duce euasi ex illis sale-
bris, & loca deuèni per quæ
facilior mihi cursus. Diu me tenuit Paca-
ta illa & togâ suâ verè inuoluta Prudentia;
tamen me explicui, & ad Militarem istam
veni, quæ horrida sed minime ardua. sa-
gum suum promptè offert. Ego acci-
pio; & sermonem vnâ vestemque mutans,
præcepta iam molior rei bellicæ vniuersæ.

*Pars alte-
ra Pruden-
tia, Mili-
tariis.*

Virgil.

Arma viri, ferte arma.

f

f

Tunc

Nōsne tra-
denda illi
apti?

Tūne hæc audebis homo vmbaticus?
inquiunt. qui serid̄ *numquam hostem, num-*
quam castra videris, numquam denique par-
tem ullius bellici muneri attigeris? Cic. II.
De Orat.

Ita, sed non
à nobis.

Ego verò audebo. nec mei tamen inge-
nij aut virium fiducia, sed eorum à quibus
iamdiu mutuor & sumo. Quid enim h̄c
meum? ordo aliquis & contextus fortasse: at
verba sensusque mihi præeunt illi, quos in
hac ipsâ re (fidenter dicam) Annibal audire
nihil abnuat, aut ipse Cæsar. Nam quid
sapientes inclutosque illos viros fugit? cur
non h̄c rectum eorum & purum iudi-
cium? qui partim interfuerunt, imò & præ-
fuerunt, bellis: partim in Senatu & populo
illo versati sunt, vbi assidua materies & agi-
tatio harum rerum. Viderunt igitur, au-
dierunt: & quod caput est, cum iudicio tibi
obseruarunt causas ipsas originesque rerum,
nec *αεφάτως* solùm euentuum, sed *αίτια*
ipsa. Alexander ille, in re quidem bellicâ
verè Magnus, Homerum sibi militiæ magi-
strum assumere & asserere nihil verebatur:
non meliori iure ego mihi istos? Nam va-
tes ille (eximius sanè & supra hominem va-
tes, sed

Veteres
dicunt.

Qui vsu
docti:

Iudicio
magni.

Historici,
magistri
ad militiã.

tes, sed tamen vates:) quid nisi vnum bel-
lum, & id ipsum fabellis aspersum decanta-
uit? Nostri isti (Historicos me intellegere
palàm est) ab omni pænè æuo bella, conti-
nuatâ serie, & intemeratâ fide scripserunt.
Nec id tantum. sed sæpe in ipsâ narratio-
ne, aut extra eam in concionibus, velut da-
tâ operâ saluberrima monita & consilia.
miscuerunt ad omnem rem Militarem.
Quæ eius pars siue ars est, quam non ij cum
exemplis subiiciant, tum verbis etiam deli-
bent? vt de *Exercitu*, de *Castris*, de *Agmini-*
bus, de * *Signorum collationibus*, de *Opidorum*
oppugnationibus, de *Commeatu*, de *Insidiis*
faciendis atque vitandis, de *reliquis rebus quæ*
sunt propriæ belli administrandi. Præcepta
clàm &
palàm dât.

Cic. II.
De Orat.

* Id est
pugnis.

In quibus cum tot iam annos verfer, &
curioso isto mentis oculo cottidie vager per
latos & lætos illos Historiarum campos: cur
non mihi etiam fas intellegere & iudicare
aliquid in istis? Non enim vidisti, inquiunt:
Certè. ideoque nec vsu aut tractationem
armorum mihi vindico, sententiam & iu-
dicium tantum, eaque ipsa astricta senten-
tiæ alienæ. Ecce in *circulis omnibus*, atque
meup f 2 etiam

Nos in iis
multi.

Sapere ali-
quid debe-
mus ex iis.

Vol vulgus indicat in bellis. *etiam si diis placet in conuiujs, sunt qui exercitum ducunt; ubi castra locanda sint, sciunt; quae loca praesidijs occupanda; quando cum hoste manus conferenda, quando quiescendum sit:* Liu. XLIII.

Cur non nati?

Et hos nemo carpit. ego canicula & impudens, si verbum his de rebus faciam ex veterum mente? Iphicrates olim interrogatus, τίς ὦν μέγα φρονεῖς; πότερον ἰππῶδες, ἢ ἑξόπτης, ἢ πελταστής, ἢ πεζός; Οὐδείς ἔφη τῶτων, ἀλλ' ὁ πᾶσι τέτοις ἐπιστάμενος ἐπιτάττειν: *Quis tu es qui tantos spiritus tibi sumis? utrum eques, an sagittarius, an veles, an legionarius? Nihil horum, inquit: sed qui his omnibus noui imperare.*

Plut. in Apophth.

Qui si non manu, merito sumus bellatores.

Æmulabor in parte, & dicam; Non ego dux aut miles, sed qui his in tempore consulere aliquid possim & suadere. Itaque pergam audacter nec vacillanti pede, in incepto: & ex veterum scriptorum velut hortis Sententiarum flores legam, & intexam in has Caputum corollas. Quod si probè & iudicio à me fiet, nemo damnet; sin aliter, tum ego quoque nihil negem. *Quisquillas volantes, & venti spolia, hæc esse.*

Cæcil.

Sed utrum horum sit, iam res docebit:

quam

quam ordior, & compono me in proeliarem statum, sirenuè tibi, cum Aristophane,

Ex Aristoph. Nubul.

Γεράψων, Βελβύσων, καὶ τῆ γλώττῃ πολεμήσων:
Consilio, calamis, & lingua pugnaturus.

CAPVT II.

Prudentia hæc pars commendata Principi: quæ necessaria ad tutelam salutemque regni.

MILITAREM autem Prudentiam, ante omnia necessariam ego Principi afferro, ad eò vt sine eâ vix Princeps. Quomodo enim aliter se tueatur, sua, ac suos? Vis nuda ac mera huic rei parum est, nisi arte quâdam & consilio temperetur: id est, Prudentiâ militandi. *Δυσὶν γ' ὄντων, δι' ὧν σώζεται πολίτευμα πᾶν, τ' πρὸς τὰς πολεμίας ἀνδρείας, καὶ τῆς πρὸς σφᾶς αὐτὰς ὁμονοίας: Cum enim duo sint, quibus omnis res publica seruetur, in hostes Fortitudo & domi Concordia:*

Principi munus Tueri.

Polyb. VI.

Id non potest sine Fortitudine:

Hanc quidem abundè Togata Prudentia præstiterit: illam, non est vt aliunde petas aut

Nec Fortitudo efficax, sine Prudentiâ Militari.

tas aut impetres, quàm ab istâ. non certè felicem, & cum successu. Benè ergo scriptum: *Cetera utcumque dissimulari, sed boni Ducis Imperatoriam esse virtutem.*

Tacit. Agric.

Absoluti regni laus.

Et Homerus perfectum suum legitimumque regem ornauit hoc elogio:

Ἀμφοτέρων, βασιλῆος τ' ἀγαθοῦ, καὶ τεύχεος τ' αἰχμητῆος:

Homer. Il. γ.

Utrumque, & rector bonus, & bonus Induperator.

Ac nimirum dicendum est quod sentio. Virtus militaris, præstat ceteris omnibus.

Cic. pro Mur.

Rerum quies & firmitas à Militiâ.

Quæ enim res vitam aut tranquillum usum habeat sine istâ? Patria, libertas, ciues, atque ad eò ipsi reges latent in tutelâ ac præsidio bellicæ virtutis.

Ibid.

Itaque vides quàm seriò hæc amplectenda sit: & meritò animum atque aures dare te debere ad hanc disciplinam. quæ talis.

CAP.

CAPVT III.

Materies, & ordo dicendorum. Bellum Externum definitum, & remotum ab eo suscipiendo Iniustitia.

Externum bellum.

MILITARIS omnis Prudentia circa Bellum est: Bellum autem duplex, Externum & Internum. Illud definitio, **VIM ET ARMA IN PRINCIPEM AVT POPVLVM ALIENVM.** De quo primò dicam, & vniuersa quæ eò faciunt præcepta ad tria hæc capita redigam: Suscipiendi, Gerendi, Finiendi. Horum aliquid si negligis, aut peperam administras, vix est vt Bono Euentui vnquam lites. In Suscipiendo bello duo hæc seriò moneo, vt Iniustitia omnis & Temeritas ab eo absint. Illa maximè: nec vnquam arma vlla moueas, nisi quæ mos & ratio admittunt. *Sunt enim & belli, sicut pacis, iura: iustæque ea non minus, quàm fortiter debes gerere.*

Duplex bellum.

Qua in Externo spectanda.

Iura belli seruanda.

Liu. v.

Cic. 1. De Off.

At ad eò in omni republicâ maximè conseruanda iura sunt belli.

Ibid.

Nam temerè in acie versari, & manu cum hoste

hoste configere, immane quiddam & belluarum simile est.

Alias, promiscua & perpetua caedes erunt.

Quod si admittimus, quid aliud quam omnium inter se gentium bella existent?

Tacit. iv. Hist.

Et barbaro ritu, cadem cade, & sanguinem sanguine expiabimus?

Sallust. ad Cæs.

Improbabilis.

Abfit. nec vnquam animum tuum penetrent illæ voces. In armis ius ferre. & omnia fortium virorum esse.

Liu. v.

Item:

- *Quæritur belli exitus*

Sen. Herc. Fur.

Non caussa.

Et illud subtilissimæ malitiæ:

- *hæc acies victum factura nocentem est.*

Lucan. vii.

Institia nõ ab Exitu sed à Causa afferenda.

Non, non, mi homo: erras. nec Acies est quæ innocentiam approbat, sed caussa. etsi plerumque, fateor, Euentus belli, velut æquus iudex, vnde ius stabat, ei victoriam dedit.

Liu. xxi.

Etsi ab hac bonâ ille plerumque bonus.

Nam caussa, velut Caput Bonæ spei est (liceat huc alludere) quod te ducat ad Triumphales illas terras.

Causa iubet superos melior sperare secundos.

Lucan. vii.

Et oc-

Et occultâ quadam internaque vi,

*Frangit, & attollit, vires in milite caussa:
Quæ nisi iusta subest, excutit arma
pudor.*

Propert. iii. eleg. vi.

Imò aufus est Græcus poëta scribere:

*Ουδεις στραύσας άδικα, σως ήλθεν
παλι:*

Euripid. Erech.

Iniqua bellans bella, saluus haud redit.

Nirais rigidè. scimusque interdum aliter esse, arcano & nobis ignoto fine. Sunt autem iniqua illa omnia bella, quibus Ambitio aut Auaritia caussæ. Quam multa ea sunt! Nam, si verum fateri audemus, plerisque regibus una & ea vetus caussa bellandi est, profunda cupido Imperij & Diuitiarum.

Iniqua bella à duplici ferè causâ:

Sallust. in Fragm.

Idem Catil.

Libidinem dominandi, caussam belli habent, & maximam gloriam in maximo imperio putant.

Ambitione,

Cic. i. De off.

Atque id in magnis animis ingenisque plerumque contingit.

Plinius Paneg.

Quibus pulchrum videtur ex omni occasione querere triumphum.

Iuu. Sat. x.

Bellorum exiuit, truncis affixa tropæis

g

Lorica,

Lorica, & fracta de casside buccula
pendens,
Humanis maiora bonis creduntur.

Et Avaritia.

Itaque hi tales arma in omnes habent, acer-
rima tamen in eos, quibus victis spolia maxi-
ma sunt.

Sallust. in
Fragm.

Nec usquam, aut unquam, hoc falsum:
Illis maximum discrimen, penes quos aurum
& opes, precipue bellorum caussa.

Tacit. iv.
Hist.

Bene igitur poeta:

Rupere fedus impius lucri furor,
Et ira preceps.

Sen. Hip-
pol.

Addi po-
test & Ira.

Aptumque, quod de Ira subiungit: quæ
ipsa inter iniustas belli causas. Nam illa,
aut odio impulsæ, arma sæpe mouent non
mouenda. Damnat hanc aliasque illas
pius Antistes: *Nocendi cupiditas, ulciscendi
crudelitas, implacatus & implacabilis animus,
feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua
sunt similia, hæc sunt quæ in bellis iure culpan-
tur.*

Augustin.
contra
Fauftum
lib. xxii.
ca. lxxiv.

CAP.

LIBER V. CAP. IV.

LIBER V.

8

CAPVT IV.

Ordine & partite posita, qua ad iustum
bellum requiruntur: & maxime, quibus
id causis capiendum.

FVGIES igitur ista Princeps, nec um-
quam Bello te implicabis nisi Iusto.
Quod, inquires, illud est? distinctè accipe,
quod tria hæc habet iusta: Auctorem, Causam,
Finem. Auctor iustus est, ipse Prin-
ceps. Nec enim cuilibet sanè fas aperire
Belli istas portas: sed ordo naturalis mortali-
um paci accommodatus, hoc poscit, ut susci-
piendi belli Auctoritas atque consilium penes
Principes sit.

Principi
soli ius ar-
morum:

Augustin.
contra
Fauft.

Aut certè eos, qui in quaque rep. loco
Principum. Ideo Plato lege sanxit: *Εάν τις
ιδία ποίηται πρὸς πῦρα εἰρήνην ἢ πόλεμον, αὐτὸν
& νόμος, δαμάσθαι ἔστω ζήμια: Siquis privatim,
sine publico scito, pacem bellisve fecerit, capi-
tal est.*

Aut supre-
mo magi-
strati.

Lib. xii.
De Legib.

At Causa iusta duplex, Defensio &
Inuasio. In Defensione quis ambiget? Il-
lud est non modo iustum, sed etiam necessa-
rium

Defende-
re, semper
licitum:

Cic. pro
Mil.

g 2

rium

rium, cum vi vis illata defenditur.

Hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, Ibid.
& mos gentibus, & feris natura ipsa prescrip-
sit, ut omnem semper vim, quacumque ope
possent, à corpore, à capite, à vitâ suâ propul-
sarent.

Non se so-
lùm: Defensionem autem dico duplicem,
Tuam & Alienam. Tuam, cum vim à te
tuisque arces, & libertatem, patriam, paren-
tisque armis tegis. Saliust.
Catil.

Sed &
alios, ut
socios: Alienam, iterum duplicem: cum à So-
ciis, aut Oppressis. De Sociis intellexit
Tullius: Nullum bellum, inquit, à ciuitate III. De
Rep.
optimâ suscipitur, nisi aut pro Fide, aut pro
Salute.

Fides sanè agitur, & ea te impellit, ut opi-
tulère iis quibuscum societas tibi & auxiliij
pacta. Itaque & Princeps Philosophus de-
creuit. Δεί τῆς ἀδικημάτων, ὑπὲρ ἑαυτῶν πολε-
μῶν, ἢ ὑπὲρ συγγενῶν, ἢ ὑπὲρ ἐυεργετῶν, ἢ συμμάχοις
ἀδικημάτων, βοηθεῖν: Oportet iniuriam passos pro
seipsis arma capere, siue pro cognatis & benefi-
cis, itémque sociis iniuriâ affectis auxiliari.

Nec

Nec dissimilis ratio in Oppressis. quos si
gravior aliqua vis aut extrema Tyrannis vr-
get, videtur cogere te commune Societatis
vinclum ut adiutes. Qui enim non defen-
dit nec obsistit, si potest, iniuria, tam est in vi-
tio, quàm si parentes, aut patriam, aut socios
deserat. Aut ini-
quæ oppres-
sionis.

Cic. I. De
off.

Ambros.
De off.

Imò & Christianus doctor in eâ parte:
Fortitudo qua per bella tuetur à Barbaris pa-
triam, vel defendit Infirmos, vel à latronibus
socios, plena Iustitia est.

Atque hæc licita & legitima Defensio
est. maneat in eâ tantum, nec hoc prætextu
pedem manumque promoueat, & aliena
apprehendas. Quod Romanos fecisse, in-
genuè fatetur Romani eloquij flos: Noster,
inquit, populus, sociis defendendis, terrarum
iam omnium potitus est.

Cic. III.
De Rep.

Malè: nec tu imitare. Iam Inuasio quo-
que licita & iusta est, sed non omnis. Illa
palàm, cum iniuriam vindicas, & iure gen-
tium res tuas repetis. Nam Iustitiæ pri-
mum hoc munus est, ut ne cui quis noceat,
Nisi laceusus iniuriâ.

Idem I.
De off.

Defensio-
nis specie,
non lon-
gins eun-
dum.

Inuadere
fas, ob In-
iurias;

Exceptio-

Sed prius sententia iniuria.

Exceptionem vides: Itaque si quis res tuas autius rapuit: cape arma. cum ea conditione tamen, vt ex formulâ veteri, prius mittas *clarigatum, id est, res raptas clare repetitum.*

Plin. xxii. Nat. Hist. cap. i i.

Qua potior illa armorum.

Nec enim, etiam læsus, iustè statim bellum inferes: sed cum duo sint genera decertandi, vnum per Disceptationem, alterum per Vim: cumque illud proprium sit hominis, alterum belluarum: confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiore.

Cic. i. De off.

Obserua.

quoties enim iudicio quispiam se sistit, arma sistenda sunt: *καὶ τῶν δίκαις δίδουτα, & νόμιμον ὡς ἐπ' ἀδικεῖντα ἰέναι*, vt grauissima gentis rex censuit: In eum qui iure agere & satisfacere paratus est, nefas bellum sumere, tanquam in iniuriam.

Archidamus apud Thuc. lib. i.

At si abnuat & res retinet: quid est quod contra vim sine vi fieri possit?

Cic. lib. xii. Epist. x.

Hic illud valeat: Iustum bellum, quibus necessarium, & pia arma quibus nulla nisi in armis relinquitur spes.

Liu. ix.

Iam & Inuasio quædam legitima videtur, etiam

tur, etiam sine iniuriâ: vt in Barbaros, & moribus aut religione prorsum à nobis abhorrentes: maximè si potentes ij, & aliena ipsi inuaserunt aut inuadunt: Causa enim hîc est, Coërcitio, & in malo repressio. Augustinus eleganter: *Cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur.*

Inuadere etiam fas Barbaros & impios.

Epist. v.

Libro De Verb. Dom.

Idemque iterum: *Apud veros dei cultores, etiam illa bella peccata non sunt, quæ non cupiditate aut crudelitate sed pacis studio geruntur, vt mali coërceantur, & boni subleuentur.*

et illa etiam sunt

Sperno Causas alias, & de Fine adiungo: qui etiam in bonâ causâ potest esse malus. Quid si enim vltio tibi proposita? quid si Gloria, aut Imperium? peccas. nec dirigenda aliò arma sunt (si pura ea esse vis) quàm ad Tranquillitatem & Tutelam.

Finis bonus requiritur.

Cic. i. De offic.

Ista bellum suscipiatur, vt nihil aliud quàm Pax quesita videatur.

Quies, Pax & quies.

Sall. ad Caf.

Sapientes Pacis causa bellum gerunt, & laborem spe otij sustentant.

etiam illa etiam sunt

etiam illa etiam sunt

Temeritas remota à bellorum initiis: & summam, qua in susceptione omni cogitanda sint.

SATIS (quod in me quidem est) ab Iniustitiâ te arcui, nunc etiam à Temeritate. Nec enim statim, vel cum iusta Causa oblata est, descendere te velim in Martium hunc campum. Magna res est: deliberationem postulat, eamque lentam. Nam scito omne bellum sumi facile, ceterum agerrimè desinere, nec in eiusdem potestate initium & finem esse.

Bellis facile te induat.

Sallust. Jug.

Agre explaces.

Vt in puteum facilè te demiseris, haud facilè eduxeris: ita in bellum, quod incipere cuius etiam ignauo licet, deponi cum victores velint.

Ibid.

Præcogitanda omnia euenia.

Itaque si sapias, τὸ πολέμου τὸ ἀλόγον, ὅσον ἐστὶ, πρὶν ἐν αὐτῷ γενέσθαι προδιαγνώσει: quicquid præter opinionem euenire in bello potest, priusquam ingrediare, considera.

Thuc. 1.

Cum tuas vires, tum vim fortuna, Martemque belli communem propone animo.

Liu. xxx.

Vtrimque

Ibid.

Utrimque ferrum, & corpora humana erunt. Nusquam minus, quam in bello euentus respondent.

Nā Marti ambigunt.

Sen. Thebaid.

Licet omne tecum Græcia robur trahas, Licet arma longè miles ac latè explicet, Fortuna belli semper ancipiti in loco est.

Et fortuna in bellis dominatur.

Liu. ix.

Quæ per omnia humana, maximè in res bellicas potens.

Sallust. Iugurth.

Itaque quantumuis opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.

Senec. Oedip.

Non expedit concutere felicem statum.

De summa rerum alea iactatur.

Sueton. Aug. cap. xxv.

Quid iuuat te aureo hamo piscari?

Liu. xxx.

Simul parta, ac sperata decora, unius hora fortuna euertere potest.

Cic. pro Leg. Man.

Adde huc mala, quæ necessariò in omni bello. cuius non aduentus solum, sed etiam metus affert calamitatem.

Clades publica præcogitanda.

Virgil. 1. Georg.

-non ullus aratro

Dignus honos, squallent abductis arua colonis.

Vastitas,

Sen. Hippol.

Tum scelera, dempto fine, per cunctas domos

Supra,

h

Ière.

fere. nullum caruit exemplo nefas.

Et quod caput est, quæ sanguinis effusio & quæ cædes?

Cædes.

Stat cruor in templis, multaque rubentia cæde Lucan.

Lubrica saxa madent. nulli sua profuit atas.

-notum quid cæde calentibus armis

Quantum ire liceat, motusque quid audeat ensis. Sil. 1.

Mala priuata praecogitanda.

Hæc publica sunt. quid si accedunt priuata etiam tua mala? certe. Nam ærarium exhauris, conuersa in usum militum omni pecunia.

Tacit. 1. Hist.

Princeps tunc odia excipit.

Te obiicis periculis, imò & calumniis. Nihil enim tam capax malignitatis sermonumque, quam bellum.

Quintil. Declam.

Causa mali dicitur.

Imò scripsit quispiam: πολέμῳ καθ' ἑσῶτος αἰεὶ ἀνάγκη εἶναι τὸς πρῶτον διὰ τὰν συμφορῶν διαβάλλεσθαι: Bello instituto, necessum esse Principes male audire & culpari, ob damna.

Thuc. 7.

Et sanè iniquissima bellorum condicio hæc est. prospera omnes sibi vindicant; aduersa uni imputantur.

Tac. in Agric.

Quæ

Quæ talia penitus si consideras, an non fateare Bellum etiam iustum detestandum?

Horum respectu omne bellum fugiendum.

Augustin. 19. De Ciuit.

Præsertim pio & Christiano Principi. qui, ex diuinâ lege, alieno sanguini tanquam suo parcat, & scit homini non esse homine prodigè utendum.

Sen. Epist.

Liu. xxx.

Sperne igitur illas in Aulâ tuâ furias facisque belli.

Ad quod multi excitantur.

Tac. 11. Annal.

Quo in numero interdum Nobilitas, cui in pace durius seruitium est: *ut Nobilitas.*

Thuc. 1.

Sæpius feroces aliquot & turbidi, quos dixeris πεφουκέναι ἢ τὸ μήτε αὐτοὺς εἶχειν νόου χίαν, μήτε τὸς ἄλλους ἀνδραγαθῶς εἶναι: in id natos, ut neque ipsi quiescant, neque alios sinant.

Turbidi, ut quidam dicunt.

Tac. 111. Hist.

Non rarò etiam Peregrini aut Exsules, qui suâ spe aut metu cunctantem in arma propellunt. *Exsules.*

Lucan. 1.

Nam, ut poëta canit, Quemque suæ rapiunt scelerata in prælia causse.

Publicæ præterea, sed priuata causse.

Suæ inquam, non Tuæ aut Publicæ, ne erres. Sed tu quid credas? In tali re, scito

940

h. 2. consilium

Non au-
dicendi.

*consilium ab omnibus dari, sed periculum pau-
cos sumere.*

Tac. III.
Hist.

Vno aduerso ictu languerunt omnium stu-
dia, qui primò alacres fidem atque animum
ostentabant.

I. Hist.

Belli nomē
bellum:Res turpis-
fama.

Ne temerè ergo crede: & sententiæ vnus
scuto omnes istos suasores repelle. Γλυκὸν πό-
λεμῶ ἀπειροισιν. ἐμπείρων δέ τις ταρβεί πρῶ-
τόντα νιν καρδία περλοσῶς: *Suauē bellum non
expertis. at qui gustauit, contremiscit animo
quoties aduentans illud videt.*

Pindar.
apud
Stob.Vix nisi ne-
cessario, ed
uocandū.

Felicem & magnum Augustum illum
semper cogita: qui nulli genti sine iustis &
necessariis (vocem nota) causis bellum intulit.

Sucton.
Aug. cap.
xx.

Atque vtinam hunc affectum tibi impri-
mam! vt sine cupiditate, sine impotentia, quie-
tus secretusque,

Tacit. De
Mor. Ger.

Nec prouoces bella, nec timeas.

Plinius
Paneg.Nec mole-
stia ca-
pienda.

*Id beatius, quàm suas alienasque fortunas
spe metuque versare:*

Tac. De
Mor. Ger.Aut cades
instituen-
da.

Et illuc descendere, vt aut perire necesse
sit, aut quod æquè apud bonos miserum est, oc-
cidere.

I. Hist.

CAP.

CAPVT VI.

*Ad Gerendum bellum tria requisita. Pri-
mò Apparatus triplex, Pecunia,
Commeatum, Armorum.*

DECRÉTA mea in Suscipiendo bello
habet: transeo ad Gerendum. in quo
tria considero vel potius desidero; Appara-
tum, Viros, Consilia. Apparatum dico,
RES NECESSARIAS AD VSVM
OMNEM BELLII. vti sunt hæc tria: Pecunia,
Commeatus, Arma. Nam hæc nisi
iam antè & ex præparato habes, frustra co-
gites de bello. *Prius est parare bellum,
quàm exercere.*

Appara-
tus belli
quid, &
quoruplex?Ante bel-
lum fa-
ciendus.Quintil.
lib. xii.
Instit.

Imò

Publ.

*Diu apparandum est bellum, vt vin-
cas celerius.*

Nam in ipso bello, incommodum aut
ferum. quoniam, vt prudentissimus Athe-
nensium verè monuit, αἰ πειροσίου τὴς πο-
λέμης μάλλον, ἢ αἰ βίαιοι ἐσφογαὶ ἀνέχουσι. *Ex
præparato copia, bella magis sustinent quàm
violenta collationes.*

Pericles
apud
Thuc. lib.
i.Per bellum
exactiones
odiosa aut
periculosa.

h

3

Igitur

Igitur prouida Principi *antequam inco-*
betur bellum, de copiis expensisq; sollicitus debet
esse tractatus. Veget. III.
cap. III.

*Pecunia,
spiritus
vitalis
belli.*

Maximè de Pecuniâ. quæ ad eò necessa-
ria, vt quemadmodum *medici negant sine*
neruis homines ambulare posse: Petron.
Satyr.

Ita nec bellum vsquam progredi sine
istâ. Hæc motum, hæc animam illi dat: &
oraculum est, τὰ πολλὰ ἔ πολέμῳ, γνώμη καὶ
ζηριάτων περὶ σία κρατεῖσθαι: *Plerasque belli*
res confici Consilio ἔ vi Pecuniarum. Thuc. II.

*Nec arma
valida si-
ne illâ.*

Nam profectò, si consideras, ἐστὶν ὁ πόλε-
μος ἔχ ὀπλων ὑπέρβου, ἀλλὰ δαπάνης, δὲ λυ-
τὰ ὀπλα ὠφελεῖ: *Bellum est non in armis*
maximè, sed in expensis ἔ sumptibus, per quos
efficacia arma ἔ utilia sunt. Id. I.

**lib. IV.
cap. IX.*

*Annona
necessitas.*

Et plura de Pecuniæ vi * suprà dixi. Nec
minùs necessaria etiam Annona: sine quâ
non dicam vincere non est, sed nec viuere.
Nam *qui frumentum necessariũque com-*
meatum non preparat, vincitur sine ferro. Veget. III.
cap. XVI.

Et *reliquis casibus potest in tempore sub-*
ueniri: pabulatio ἔ annona in necessitate
non Idem III.
cap. III.

non habent remedium, nisi antè condita.

*Tacit.
Agric.*

Paranda igitur ea, & quidem in vsum
duplicem: Militum, & Præsidiorum. Illi,
dum in agmine & castris sunt, ne egeant:
ista, vt *aduersus moras obsidionis annuis co-*
piis firmentur. *vsus du-
plex.

*Capitol.
in Gord.*

Mirati libet hac in re Romanam dispo-
sitionem. quæ ad vtrumque hunc vsum in
plerisque opidis, *totius anni, in* aceto, fru-*
mento, larido, atque hordeo ἔ* paleis, condi-
ta habebat. *Ad Po&f
militarem.
*Ad vsum
equorum.

*Lamprid.
Alex.*

Culpare contrà hodiernam incuriam.
cùm ferè *mendicitas ad omnem desperatio-*
nem vocat armatos.

*Cassiod.
IV. Var.
cap. XLII.*

Disciplinam non potest seruare ieiunus
exercitus. *Miles in-
tractabilis.

*Lamprid.
in Alex.*

Et, vt Imperator ille dicebat, *miles non ti-*
met, nisi vestitus, armatus, calciatus, ἔ satur,
ἔ habens aliquid in zonulâ. *Et duci
nec audiēs,
cùm egeni.

TERTIO loco Arma posui. intellego, vt *Armorum
prepara-*
Armamentarium aliquod Princeps habeat,
in quo ad certum numerum peditum equi-
tumque tela & arma. itemque tormenta,
machinæ,

machinæ, puluis, & quæ talia iuuandis viribus hæc aut prior ætas inuênit. Adde naues, & instrumentum omne nauticum, si regio eius maritima & portuosa. Nam subito ista ægrè parantur: & semel parata non solum in bellum valent, sed ne sit bellum. *Nemo prouocare audet aut facere iniuriam ei regno aut populo, quem intellegit expeditum atque promptum ad vindicandum.*

Namque rerumque nauticum.

Meruendū hac Principem faciūt:

Et pacatū.

Et qui desiderat pacem, præparet bellum.

Idem III.

Idem II.

CAPVT VII.

Milites terrestri quidem Bello necessarij, duplices: Equites, peditesque. quasitum breuiter, utrorum maior vsus.

Quid Viri, & eorum dimiso.

AT VIROS hîc intellego, ARMATAM AMVLTITVDINEM, APTAM IMPVGNARE VEL REPVGNARE. Eam diuido, in Milites & Duces. Milites iterum duplices, Pedites & Equites. Nam vtrisque fanè opus est. à quibus *omne bellicis consiliis robur; & sine quibus quamuis egregia, inuvalida sunt.*

Tac. I. Hist.

Sed vtris magis? dubites. Polybius (peritus her-

tus hercules in omni re bellicâ & ciuili scriptor) Equites attollere videtur, & vim præcipuam ascribere ad vincendum. κρείττον ἐστίν, inquit, αὐτῶν τῶν πολέμων καὶ πῶς, ἢ μίσεις ἔχειν πεζῶν, ἢ ἵπποκρατεῖν ὅτις ὅλοις μάλλον, ἢ πᾶσι πάροσα τοῖς πολεμίοις ἔχοντα διακινδυνεύειν: *Melius est ad belli vsus, * dimidiam partem peditum habere, & præualere numero equitum, quàm omnia paria hostibus nactum in aciem descendere.*

Equites præcipuè peditibus.

Lib. III.

*Intellege, respectu hostium.

Nec de Pugnâ, nimis negem: nego de Bello vniuerso; in quo Peditem præpono. Nam ad opida propugnanda aut expugnanda quis equitum magnus vsus? quis etiam in montanis locis, aut impeditis? *Ex quo intelligitur magis necessarios reip. pedites, qui possunt ubique prodesse.*

Sed dumtaxat in pugna:

Veget. II. cap. II.

Toti bello pedites meliores.

Tac. De Morib. Germ.

Scriptor meus hoc vidit, & vigilantibus lectori ingessit, de Cattis: *Omne, inquit, in peditate robur.*

Ibid.

Additque: *Alios ad prælium ire videas, Cattos ad bellum.*

Quanquam & in ipsis præliis cur Pediti minor vis? Tardius ille vincit fortasse, sed *certius.*

Imò & in pugna boni.

BIBLIOTHECA

certius. Nam *equestrium virium proprium*, Ibid.
citò parare, citò cedere victoriam.

Quin ipsum illum impetum & *procellam* III. Hist.
equestrum

*Iuxta cum
Equitibus,
si aptè in-
strudi &
possi.*

Facilè excipit, si idoneus illi ordo & ar-
 ma: quod fit per disciplinam. Summus ha-
 rum omniumque rerum iudex, ita protulit.

*Ἄνδρ μὲν σωτὰ ξείως, ἀχρησον τὸ ὄπλητικόν. αἱ δὲ
 αὐτῶν τῶν τοῖσταν ἐμπειρίαι καὶ τάξεις, ἐν τοῖς
 ἀρχαίοις ἐχ' ὑπῆρχον, ὡς ἐν τοῖς ἰπποδῶσιν εἶναι ἡ
 ἰχθυῶ: Sine ordine, inutilis pedestris armatura.
 ratio autem & peritia ordinandi ignota anti-
 quis: ideoque in equite apud eos omne robur.* Arist. iv.
Polit. cap.
xiii.

*Barbari
equitatus
gaudent.*

Disce. ubicumque bona & composita
 militia, Peditem præualere: apud rudes aut
 barbaros, contrà. Nec sanè inutiliter disci-
 plina & ratio illum prouexit: quia parabi-
 lior; & simul *maior numerus peditum sum-
 ptu & impensâ minore nutritur.*

*Minor in
pedites
sumptus.*

Ex his concludo, *in uniuersum æstimanti* Tac. De
Mor. Ger.
plus penes peditem roboris esse.

CAP.

CAPVT VIII.

*Vtrosque bonos esse debere: alioqui pro nihilo
 omnis copia. Fieri bonos dupliciter, Di-
 lectu & Disciplinâ. Ea negligi hodie,
 & super hac re iusta veragis querela.*

HÆC discrimina Militum sunt: quæ
 frustra tamen ingero, nisi illi boni.
 Cui vsui quamuis magna Equitum Peditumque multitudo, si ignaua, imperita, &
 tantum multitudo: Tu scito *non vires eam*
habere, sed pondus: Magis
quam
multi.

Sen. vi.
De Benef.
cap. xxxi.

Liu. ix.

*Et esse impedimentum maius, quam auxi-
 lium.*

Syncl.
Epist.
lxxix.

Græcus ille scitè monuit: *χειρῶν δὲ τῶ πο-
 λέμῳ, & ὅσῳ ὀνομάτων πολλῶν: Manibus opus
 est bello, non multis nominibus.*

Veget. i.
cap. viii.

Tolle mihi vana, & in oculis vulgi ma-
 gna. quoniam *in omni conflictu non tam pro-
 dest multitudo, quam virtus.*

Tac. xiv.
Ann.

*Etiã in multis legionibus, pauci sunt, qui
 praelia profligant.* Pauci, qui
semper
vincunt.

Ad virtutem ergo veniendum: id est, vt
 i 2 bonos

bonos eos habeas fortesque. nec habebis vnquam, nisi hæc duo velut instrumenta adhibeas, Dilectum & Disciplinam: alterum parandis iis, alterum formandis. In quo video futurum vt multa suadeam, quæ ex vsu magis, quàm quæ in vsu. Quid faciam? hodiernam Militiam tristi oculo intueor; pudendam lugendamque nobis, hosti ridendam aut spernendam.

Militia nostra corruptissima:

Itaque cogor apertis tibiis canere, & illa militiæ flagitia palam aspernari:

Tac. t. Ann.

Atque adeò imaginem eius proponere: non vt conuitium æuo faciam, sed vt medicinam. Nam principio, Dilectus quæ forma apud nos? nulla. *Emunt militem, non legunt.*

Sine serio dilectum.

Ex Galbæ dicto i. Hist.

Pecuniola proponitur, tympanum strepit: & ecce coeunt aliquot ignoti inter se, ignorantisque.

Vilissimi enim asciscuntur, aut pessimi.

Liu. xxi.

Purgamenta urbium suarum:

Curt. ix.

Quibus ob egestatem & flagitia maxima peccandi necessitudo est:

Tac. iii. Ann.

Assueti latrocinii, bellorum insolentes.

Egesip. iv. cap. iv.

Atque

Pseudo-Sallust. in Cicer.

Atque vt vno verbo absoluiam, quorum *lingua vana, manus rapacissima, gula immensa, pedes fugaces, quæ honestè nominari non possunt inhonestissima.*

Vitiis cooperiti.

Pleriq. enim profectò tales: (nam omnes absit vt culpem.) aut siqui melioris notæ immixti, facilè abripiuntur & velut obducuntur à reliquâ illâ fece. Atque hæc in Dilectu. in Disciplinâ quid? *nec formam saltem eius & extrema tanquam lineamenta seruamus.*

Cic. v. De Rep.

Sine illâ Disciplinâ.

Tac. iii. Hist.

Atque vt olim virtutis modestiæque, nunc procacitatis petulantiaque certamen est.

Certamen lasciuissimè.

ii. Hist.

Omnia indisposita, temulenta, peruigiliis ac Bacchanalibus, quam Disciplina & castris propiora.

xii. Hist.

Imò nec in procinctu & castris habentur. sed per omnia municipia desides, hospitibus tantum metuendi:

Paganos vexant.

iv. Hist.

Effundunt se in luxum, & epulas, & nocturnos cœtus.

Comessantur.

Curt. vii.

Ibi circumferri merum largius iubent, debellaturi super mensâ ALEXANDRVM.

Potant, & tumulantur.

Suas vires extollere, hostium paucitatem contemnere. Ibid.

Apud hostes trepidant.

Sed, ô dedecus! ad ipsos cum ventum est, neque animo, neque auribus, neque lingua competere. Sallust. Fragm.

Et fit illud Homericum, -παῶσι δ' ὤσαι ποσὶ κάππεσε θυμός. Iliad. O. -inque pedes cunctis mens decidit imos.

Fugiant.

Verè galeati lepores: Cornificij dictum de suis militibus. Lilius XXV III.

Violenti ad pradas, ignavi ad praelia.

Quibus ut ad populandos finitimorum agros, tectaque vrenda, & capienda pecora, aliqua vis sit: ita in acie ac signis collatis nulla est.

Decoris securi.

Nam ita collectis, ita habitis, nec in victoria decus est, nec in fuga flagitium. Tacit. II. Hist.

Ad summam, Militia hæc nostra est. Exercitus lingua, quam manus promptior, praedator è sociis, & ipse prada hostium. Sallust. Iugurth.

CAP.

CAPVT IX.

De Dilectu coeptum dici. sed primò quasi-tum, Exteri an Domestici preferendi? nos istos censuramus, cum causa.

Quæ omnia foeda, turpia, & perdendæ militiæ patriæque esse quis non videt? Tibi emendanda Princeps: cuius est pro salute reip. & nomina excogitare, & antiqua restituerè.

Veget. I. ca. XXVIIII.

Hac immutanda:

Restitue ergo illa duo, quæ iam præsignavi, Dilectum & Disciplinam: sola probæ germanæque Militiæ vel fundamenta, vel firmamenta. Dilectum appello, EORVM QUI ARMIS IDONEI SVNT CVM IVDICIO ELECTIONEM. IDQVE E TVIS. Difertè addo, è Tuis. nam Militiam hanc Peregrinam qui approbem? aut quis serio Dilectui in eâ locus? Mos inuexit, fateor: sed non Ratio. quam ego audio, & Domesticum militem longè semper præferam Externo. Causæ istæ.

Reuocato Dilectus & Disciplinâ.

Quid ille sit?

An Exteri & mercenarij legendi?

Ego & Rationegamus.

Tacit.

Infidi sæpe exteri: & maiore ex diverso mercede, ius fasque exiunt. Nam vix fides apud eos.

omni

Tritum

Tritum illud, in iis propriè obtinet,
Vanalésque manus. ibi fas, ubi maxi- Lucan.
ma merces.

Vix pa-
 rientia.

Iidem Refractarij. amantque non iube-
 ri, non regi, cunctaque ex libidine agere. Tacit. IV.
 Hist.

In pugna
 frigido:

Idq. sæpe propinquo summa rei discrimine. I. Hist.

Cùm tumultuari eos videbis & seditiosè
 agere: III. Hist.

Aut pani-
 di.

Aut in ipsa etiam pugna, sine pudore fla-
 gitij, sine cura ducum, abire, fugere. I. Annal.

Quid mirum? non fide, non affectu te-
 nentur, In Agric.

Vt ferio velint aut debeant dominationi
 aliena sanguinem commodare. Ibid.

Itaque plerumque plus ibi minarum,
 quam periculi. Liu. VI.

Cinibus
 permiosis.

Adde, quod graues incolis. soliti omnia
 tanquam externa aut urbes hostium, urere,
 vastare, rapere: Tac. II.
 Hist.

Populatores terra, quam à populationibus
 vindicare debebant. Curt. III.

Imò

Cic. I. ad
 Attic.

Imò teipsum diripere. veræ *hirudine*.
erarij: *Graves*
atq. atro.

Iuuenal.
 Sat. VIII.

Et quorum operâ maximè, hodie
Ossa vides regum vacuis exsucta
medullis.

Curt. x.

At in Domestico & proprio milite, me-
 lior mitiorque res est. *qui non fortitudinem*
magis, quàm fidem colit. *Magis fidi*
Interanei.

Ibid.

Cui obsequium & patientia imperij longè
 præstantior, quàm exteris. *Obedientes.*

Sen. I. De
 Clem.

Ille idem acer in acie: in primâ fronte con-
 currens, & aduersa vulneribus pectora ferens,
 ne Imperatoris sui signa vertantur. *Acres in*
pugnam.

Ibid.

Est enim naturâ plerisque populis urbi-
 busque, consensus quidam protegendi aman-
 dique reges. *Reueren-*
tia vel a-
more regū.

Curt. x.

Quod nomen, gentes quæ sub regibus sunt,
 pro deo colunt.

Tacit. II.
 Hist.

Denique ille modestior, & reueretur ac
 suspicit loca sedesque patrias. *Amantia-*
tes patria-

Curt. x.

Vt ego omnino præferendos censeam
 genitos tibi milites, non ascitos.

k.

Nec il-

Mercenarij tamen interdum utiles.

Nec illos tamen planè spernendos. utique si maior vis aut necessitas ingruat: perquam mitti suadeam ad finitimos, qui *auxilia mercede faciant.*

Tacit. vi. Anaal.

Sed pauciores.

Sed auxilia. ut vires inquam & robur exercitus è tuis sint, nec corpus exteri faciant, sed membrum. Nam *id cauendum semper prouidis ducibus, exemplaque vetera pro documentis habenda, ne ita externis credant auxiliis, ut non plus sui roboris suarumque propriè virium in castris habeant.*

Liu. xxv.

Vbi multi, saepe destitunt, aut produunt.

Alioqui, vide ne ferò sed ferò plores: & fiat illud vetus,

Εξηπάτησεν ἢ χάρειξ τὴν ἀμπελον: Decepit ipse vineam palus suam.

Aristoph. in Vespis.

CAPVT X.

Obiecta & reiecta ea, qua contra Domesticam militem dicuntur. Hunc regum esse, illum Tyrannorum.

Obiectio prior: à robore naturali quarundam gentium.

Ar enim, inquiet aliquis: *Gens gentem praeceat in bello, & plaga cali non tantum ad robur corporum, sed etiam animorum facit.*

Veget. i. cap. ii.

li. i.

Ergo

Ergo melius, spretis Domesticis, Mercenarios conduci è pugnaci aliquà gente. Item: Regi à subditis periculum, si eos ar-

Secunde, à metis rebellionis.

Liu. xxvii.

Atque adeò aliquid fortasse *aduersus summi imperij maiestatem audebunt.*

Ibid.

Hæc iactari vulgò, & inferi auribus Principum scio: sed malignè profectò aut falsò. Nam quod ad primum, verè illud dici non nego: sed hoc quoq. verè. ex quauis Europæ nostræ parte (illi scribimus) *si modo exercitati & prudentes viri Dilectui preponantur, celeriter manum bellis aptam posse aggregari.*

Responso ad illam.

Veget. ii. cap. xviii.

Viros enim ea vbique fert: *qui omni armorum disciplina vel arte bellandi, veteres illos milites qui orbem terræ subegerant, facile corquabunt.*

Id. lib. ii. cap. xviii.

Institutio modò adhibeatur & Disciplina, de quâ mox dicam. Iam quod ad Metum à subditis: ille verò vanus. *Hæc persuasio illorum fuit, qui hostilia cum facerent, timebant.*

Responso ad istam.

Plinius Paneg.

A Tyrannis, inquam, hæc opinio.

RAI VO

k 2

Opus

Tyranni
καταναρ
suo.

ῥῆμα ἄλλοι δὲ ἀποδοχόμενοι, οὔτε καλὸν ἔτε
πλαστόν, ἔτε ἄλλοι ἔτ' ἀπείον, ἔτε ἔπαρπαι
πολεμικὸν ἐκὼν εἰσεί γίγνεται: Nam Princeps
subditos metuens, neque bonos eos neque opu-
lentos, neque fortes aut animosos, neque in
universum bellicosos fieri, volens quidem, un-
quam patietur.

Plato viii.
De Legib.

Reges fidē
habent, &
inveniant.

At ea à nostro Principe abest: cui bono,
semper illi boni. Obiciunt se mucronibus
insidiantium,

Sen. i. De
Clem.

Et se suaque iactabunt, quocumque deside-
raverit imperantis salus.

Ibid.

CAPVT XI.

Qui legendi in milites? Duo genera facien-
da: Ordinarios & Subsidiarios. atque
utrique seorsim descripti.

ERGO Dilectus è tuis esto. sed, vt addi-
di, CVM IVDICIO: quod in his duo-
bus pono, Quos & Quomodo legas. De
priori ita cenfeo, duo genera Militum scri-
benda: Ordinarios, & Subsidiarios. Illos

Ordina-
rius miles:

QVI ADSIDVE, ET VELVT EX MVNE-
RE ATQVE ARTE MILITENT: Istos,

QVI RA-

QVI RARENTER, QVIOVE DOMI
SINT ALIARVM RERVM. Priores illos
non aliud esse volo, quàm legitimos quof-
dam perfectosque milites, & vt ita dicam,
verè Martis pullos. qui lecti in hanc vnam
spem, formentur omni armorum exercitio,
disciplinâ castrorum, vsuq; militie.

Subsidi-
arius.

Prioris
laus &
usus.

Veget. i.
cap. i.

Qui sint velut inuicta quædam acies: &
ipsâ plerumque famâ bella profstigent.

Tac. De
Morib.
Ger.

Hi tales omnino Principi necessarij, in
pace decus, in bello presidium:

Ibid.

Sed necessarij haud multi. non solùm
quia Sumptus vito (immensi enim facien-
di sint in assiduum illum frequentemque
militem:) sed quia Turbas. Nam protectò
vbi illi multi, facilè proni ad res novas:

Non multi
ij scribendi.

Obcusa
duplicem.

i. Hist.

Tum ingenio suo, tum vbi vires respexé-
re, securitate.

Ibid.

Atque eueniet, vt contra morem obsequij,
contra fas Disciplina interdum vim medi-
tentur.

i. Annal.

Quibus rebus vna cautio, si nec multi
nimis sint: nec semper vna. Hoc volo, vt

Non item,
in pace,
vna ha-
bendi.

k 3 extra

extra bellum, centurias tantum suas turmas- que nouerint. 1. Histor.

Nam longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est, nec vitis nec viribus miscentur. Ibid.

Qua mul- ti, nostro iudicio, legendi.

Sed quo numero Ordinarij isti igitur? Aegrè certum aliquem definiam (pendet sæpe à temporibus res, tum à magnitudine cuiusque regni:) tamen communiter *καὶ παχυμερῶς* sic præscribo. In mediocri aliquo regno, vnam * Legionem satis esse, cum tribus equitum * Alis: in magno, alterum tantum. Nam Equitum numerum paullo grandiore, quàm pro modo Peditum, hinc esse volo. quia è Subsidiariis, Pedites facile expleas, & bonos reperias: at in Equite aliter est. in quo tractu & morà opus, vt *exercitas & docendum cures equo, armisque.*

* Plenam intellego: sex millià.
* Plenis itè, equitū quadringentorum.
Equites hic imprimis curo.

Subsidiariorum descriptio, & usus.

Ordinarij isti sunt. At **SUBSIDIARIIS** etiam opus vt te firmes: quoniam palàm est, exiguam illam manum non esse ad omnem vim hostilem. Hos non aliud esse volo, quàm paratas semper Auxiliares aliquas copias, sine duplici: siue vt prioribus illis in acie

acie iungas, siue vt in præsidia distribuas opidorum. Qui hoc ab Ordinariis differunt, quòd illi quidem toto genere vitæ milites sint, & tantum in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma, bello reseruentur:

Discrimen ab Ordinariis.

Tac. de Morib. Ger.

1. Hist.

Isti, dumtaxat inuentus sueta armis, & more militia exercita.

Sallust. ad Gal.

Qui extra belli tempus, in artes vitasque varias disparati,

In pace, sibi viuunt:

Tac. II. Hist.

Res suas agunt: per bellum euocantur, & eandem aut similem operam tibi, quam Mercenarij, præstant. Sed hoc meliorem: quod non solum reuerentius & equalius disci parebunt,

In bello, bellant.

Obnoxij sunt,

Veget. I. CA. XXVIII.

Sed etiam minus impendiosi tibi erunt. quoniam omnino vilius constat armis erudire suos, quàm alienos mercede conducere.

Damnosi non sunt.

Quod exteri illi in itu & reditu confumunt, hoc si in armandis istis impendis & exercendis: egregiam habes, & ad manum tibi semper militarem manum. Nam illi longinquè accersendi, & cum dispendio sæpe expectandi sunt: hi in tuâ sede, vno edicto

Paratioris exteris.

Epagis parandi.

edicto euocantur & adsunt. Vnde eos parabis? è pagis. Nam opida hîc fugio causâ duplici. primùm, quia omnino melior ad arma rustica plebs, vt * mox dicam: deinde, quia securitati etiam Principis confulo & quieti. Nam ab armis ferociorem & magis exultantem populum fieri, non est negandum. quæ si opidanis passim adtribuis; vereor ne locis & mœnibus freti *rebellionem* fortasse *ceptent*,

Urbani prout in motus:

Fiduciâ locorum,

Et suapte ingenio.

Vt solent homines, *Odio presentium & cupidine mutationis:*

Atque ita *pat fieri occasio etiam aduersum te possit.*

Non item isti.

Qui metus longè à Paganis. tum quia naturâ mitiores; tum quia variè sparsi & diducti, non temerè consentiant & coëant in vnum. Nec enim alia in Subsidiariis mea mens; quàm vt per pagos vicôsq; singulos, quini, deni, viceni (vt frequentia aut infrequentia incolarum erit) descripti instructique habeantur: iidemque in centurias & cohortes suas tunc denique conueniant, cùm erit bellum. Quos grandi aliquo nu-

Tac. III. Annal.

Ibid.

1. Hist.

Sall. Iug.

quo numero esse quidni suadeam? Nam reuera hoc illud est, *Bellum parare simul & arario parcere.*

Numerus eorum, nostro iudicio.

Liu. 1.

Si triginta aut quadraginta millenarias cohortes (ita diuidam, non in legiones) ex istis legas, vtile censeam: inò si plures. sed Peditum tantùm. Nam Alas rusticis non attribuo: & melius, vt in Nobilitatem & in dites hac à pauperibus onera inclines.

Quos plebsque pedites velim.

Plura, & tenuiore filo, de vtilissimâ re in Notis.

CAPVT XII.

Verè cum Dilectu utriusque capiendi: & Nota quinque ordine posita, germana in milite virtutis.

Sen. Epist.

Quos eligas, dixi: pars altera Iudicij superest, Quomodo. Nec enim passim profectò aut temerè oblatis adsumendi: sed castra quoque, quos ad laborem & periculum accipiunt, fastidiosè legunt.

Pars praecepta Dilectus, Excerptio & iudicium.

Veget. 1. cap. VII.

Quid mirum? *Vires regni, & Romani nominis (ait ille) fundamentum, in primâ Dilectorum examinatione consistunt.*

Quo

Quo magis hæc pars tibi cum curâ habenda. & cum constet, in omnibus locis, *Cap. II.*
 ignavos & strenuos nasci:

*Sunt nota
certa mili-
tariis ani-
mi.*

Illi feriâ inquisitione reiiciendi, hi capiendi sunt; si fortem quidem militiam vis & felicem. Boni autem robustique militis certa indicia & velut Notæ sunt, ad quas non fallaciter eum legas. Quas facio quinque: Patriam, Ætatem, Corpus, Animum, Vitam. Nomine PATRIÆ intellegi palàm est locum, vbi quis natus aut educatus. quem haud temerè in Dilectu consideres: quoniam profectò locorum asperitas *Curt. VII.*
 hominum quoque ingenia durat.

*I.
Patria.*

*Urbicola
non boni:*

Fortior miles è confragoso venit: segnior est, *Sen. Epist.*
 urbanus & verna.

Procaces,

Itaque in vtrâvis militiâ hunc sperno. *Tac. I.
Ann.*
 Nam vernacula illa multitudo, lascivis sœta, laborum intolerans:

Molles.

Mercurio addicta, qui effeminat. semperque homines, quanto pecuniâ dices & voluptatibus opulenti, tanto magis imbelles. *III. Ann.*

*Agrestes
boni:*

Ex agris ergo, nostro iudicio, supplendum *Veget. I.
cap. III.*
 robur præcipue videtur exercitus.

Catonis

*I. De Re
rust. cap. I.*

Catonis oraculum audio: Ex agricolis
 & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur.

*Veget. I.
cap. III.*

Et vsu constat aptiorem armis rusticam, *Laborios.*
 plebem, quæ sub diuo & in laboribus enutritur.

Sall. Iug.

Quæ assuevit hiemem & æstatem, iuxta *Duri.*
 pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam
 & laborem tolerare.

*Cæf. I. De
bel. Gall.*

Minimèque ad eos mercatores sæpe com- *Sine com-
mercii.*
 meant, atque ea quæ ad effeminandos animos
 pertinent, important.

Sall. Catil.

Talibus viris, non labor insolitus, non locus ullus asper aut arduus erit, non armatus hostis formidolosus.

*Veget. I.
cap. III.*

Nescio enim quomodo minus mortem timeat, qui minus deliciarum novit in vitâ. *Sine deli-
ciis.*

*Tac. VI.
Annal.*

Itaque ex iis leges. sed hos maximè, qui *Optimi
etiam ex
istis, silu-
stres &
montani.*
 saltuosos locos incolentes, duritia patientiæque
 magis insuevere.

*De Morib.
Germ.*

Aut si qui Septentriones & mare versus, *Aut ad
mare hor-
ridum.*
 ipso terra sua solo & calo acrius animantur.

II.
Aetat.

AT Nota altera ÆTATIS est. in quo, Veget. I. cap. IV.
si antiqua consuetudo seruanda est, incipientem pubertatem ad Dilectum cogendam nullus ignorat.

Iuuenes
legendi.

Quod vult etiam ipsa ratio. Ibid.
Nec enim tantum celerius, sed etiam perfectius imbibuntur, quæ discuntur à pueris.

Seniores
laud. apti.

Legi igitur eos suadeam, ex Romanâ regulâ, ab anno xvii. aut paululum supra. Plinius Paneg.
 Nam istos grandes & veteranos si misces; vnâ etiam vetera vitia: vt sunt propria huius seculi mala, inertia, & contumacia, & dignatio parendi.

Ego sanè in Dilectu non tam veteranos Cic. Phil.
 intuentos nobis arbitror,

Quàm eos qui possint aliquando esse boni veterani. Veget. II. cap. XIII.
Neque enim longitudo ætatis, aut annorum numerus artem bellicam tradit, sed continua exercitationis meditatio.

Facilius autem est ad virtutem instruere Id. III. cap. X.
 novos milites, quàm renocare præteritos.

Nota

III.
Corpus.

Nota tertia, CORPVS. quod grande & prælongum placuisse nonnullis video: vt C. Mario. qui tironem exegit *ita vt senos pedes, vel certè quinos, & denas uncias haberet:*

Veget. I.
cap. V.Frontin.
Iv. Strateg. cap. I.

Vt regi Pyrrho. qui Dilectori suo fertur Grande quidam probant:
dixisse, Tu grandes elige, ego eos fortes reddam.

Veget. I.
cap. V.

Nec temerè à viris magnis ab eo: tamen, me iudice, non tam statura rationem habere conuenit, quàm virium.

Id. cap. VI.

Vtiliusque est fortes milites esse, quàm grandes.

Liu. VII.

Placeat mihi illa media militaris statura. Nos mediocra.

Veget. I.
cap. VI.

Sic tamen vt ex vultu, ex oculis, ex omni conformatione membrorum eos eligas.

Tacit. De
Mor. Ger.

Nempe quibus sunt dura corpora, stricti artus, minax vultus, maior animi vigor. Quod sic cum vegetumque potius, quam fluidum.

Veget. I.
cap. VI.

Stricta, inquam, corpora. nec probem facile crassulos & superflua carne distentos.

Id. I. cap.
III.

Velocitas enim est, quæ percepto exercitio strenuum efficit bellatorem.

I 3

Aqua

A quâ nimirum magna illa & fluxa corpora aliena.

Tacit. re. Histor.

III. Animus.

Nota quarta ANIMI. Nam hoc est, in quo totius reip. salus vertitur (ait militaris scriptor) ut tirones non tantum corporibus, sed etiam animis præstantissimi diligantur.

Veget. r. cap. vii.

Animus acer & præsens, & acutus idem atque versutus, inuictos viros efficit.

Cic. II. De Orat.

Audaces, probi:

Sint igitur eligendi, Audaces, habeantque confidentiam militarem.

Veget. r. cap. viii.

Quibus sudor, puluis, & alia talia, epulis iucundiora sint.

Sall. Jug.

Fati sui sententiæ.

-Quos ille timorum

Lucan. 1.

Maximus haud urget lethi metus. inde ruendi

In ferrum mens prona viris, animaq; capaces

Mortis.

Gloria auidi.

Ad summam, qui nihil metuant nisi turpem famam.

Sall. Jug.

Verrandi.

Nam hanc sanè volo timeant. Verè scriptor Græcus: Οἱ δεινότεροι πρὸς τὰ νόμιμα, ἀρρα-

Plutarchi in Agi & Cleom.

δαρραλεώτατοι πρὸς τὰς πολέμιας εἰσὶ. καὶ τὸ παθεῖν ἤκιστα δεδίασιν, ὅ μάλιστα φοβέμενοι τὸ κακῶς ἀκρῶσαι: Qui legum metuentissimi, iidem in hostes audacissimi; & pati quiduis minime verentur, qui male audire maxime verentur.

hæc involt. multat. & veritas.

Veget. r. cap. vii.

Honestas enim idoneum militem reddit: verecundia, dum prohibet fugere, facit esse victorem.

Ibid.

Ultima Nota VITÆ. id est, quo genere quæstus aut artis sese sustentent. Nam ad mollitiem aut duritiem, ignaviam aut ferociam, haud leuiter hoc facit. Ego piscatores, aucupes, dulciarios, linteones, omnesque qui aliquid tractasse videbuntur ad gynæcea pertinens, longè arbitror repellendos à castris.

V. Vita.

Mollium artium cultores, mali.

Liu. viii.

Quinetiam opificum vulgus & sellularij, minime militia idoneum genus.

Sedentarij, mali.

Veget. r. cap. vii.

Sed nec ferui olim admissi, aut damnati iudiciis: quique genere aut vitâ infames. aliter quàm nunc, cum tales sociantur armis, quales domini habere fastidiant.

Viles aut infames, mali.

Et castra adeò non casta, ut quidquid iniquum

iniqua.

usquam corrumpi & corrumpere queat, in illis visatur. Tacit. xv. Ann.

Idonei ad Dilectum admoventi.

Habes omnia de Dilectu: nisi quòd duo hæc etiam moneo. Prius, ut non leue hoc officium putes, aut passim quibuscumque mandandum: Veget. i. cap. vii.

Sed à magnis viris, magnâ diligentia idoneos eligi cures iuniores. Ibid.

Esque intendendus.

Alterum, ut idemtidem repetas. Quia enim morbo, fugâ, missione, numerus imminuitur; nisi annis singulis, imò singulis paucis mensibus, in decedentium locum iuniorum turba succedat, quamvis copiosus exhaurietur exercitus. Id. ii. cap. iiii.

CAPVT XIII.

De Disciplinâ verâ & seuerâ dictum. Ea laudata. partes eius (idque docendi causa) quattuor facta. Singula explicata.

Disciplina militum.

SED venio nunc ad præcipuum decus & stabilimentum imperij, MILITARIS DISCIPLINÆ tenacissimum vinculum: Valer. ii. cap. vii.

Ex cuius sum omnes triumphi manarunt. Ibid.

De quâ

Ac necessitas.

Alex. Seu. apud Lamprid.

De quâ verissimè Imperator ille ad milites: *Disciplina maiorum remp. tenet. quæ si dilabatur, & nomen Romanum & imperium amittemus.*

Veget. iiii. cap. xxvi.

Nam sine eâ quid Dilectus? ille saltem qui possint esse boni milites, inuenit; sed hæc, facit tales & seruat. *Paucos viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria.*

i. cap. iix.

At ea tamen hodie non dicam languet apud nos, sed obiit; neque mala, sed nulla est. Ut omnino, si reducere & insinuare eam volumus; *de historiis vel libris, nobis antiqua consuetudo repetenda sit:* Nimis neglecta hodie.

Ictus l. xix. De capt.

Et maximè Romanorum. Quis enim populus meliùs aut firmiùs eam coluit? *Repetenda à Romanis:* Imò *Disciplina castrorum antiquior fuit parentibus Romanis, quàm caritas liberorum.*

Valer. ii. cap. viii.

Magno quidem cum fructu. quoniam, *Qui felicissimè est usi.* si inspicimus, ea sola acriter retenta Principatum terrarum Romano imperio peperit.

Ibid.

Quâ ipsâ de causâ, tu animose Princeps, omnibus imperij neruis ad reuocandam pristina disciplinam militia debes conniti:

m

Me, pro

Me, pro viribus, adiuuante & præeunte.

Descriptio
Disciplina.

Appello autem Disciplinam, SEVERAM
CONFORMATIONEM MILITIS AD
ROBVR ET VIRTVTEM.

Eius par-
tes.

Partes eius siue munia (vt quæ variè spar-
sa sunt, in doctrinæ quendam gyrum redi-
gam) facio quattuor: Exercitium, Ordinem,
Coërcitionem, Exempla. Priores duæ ad
ROBVR spectant maximè, tertia ad VIR-
TVTEM; quarta ad vtrumque. Per EXER-
CITIVM, intellego, vt electum militem af-
fiduè ad Arma condocerem & ad Opus.

Exercitiū.

Ipsū nomen ita suadet. nam *Exercitus di-
citur, quòd melior sit exercitando.*

Varro iv.
De L. L.

Quod in
omni re
valet.

Ipsa res & ratio. Cū enim ad omnes
artes perficiendas vsu aliquo & exercitio
opus sit: cur id in istā militari neglegamus,
sine quā alia artes esse non possunt?

Veget. iii.
in Praef.

Etiā hic.

Cassius solebat dicere: *Miserum esse, cū
exerceantur athletæ, venatores, & gladiato-
res, non exerceri milites. quibus minor esset fu-
turus labor, si consuetus esset.*

Vulcat. in
Auid. Cal-
sio.

Dat usum
armorum.

Imò & felicior labor. Nam in omni præ-
lio, non tam multitudo & virtus indocta,
quàm

Veget. i.
cap. i.

quàm ars & Exercitium solent præstare vi-
ctoriam.

Dat victo-
riam.

ii. cap.
xxiii.

Ergo tu curabis, vt siue Legio siue Auxi-
lia fuerint, exerceantur assiduè.

i. cap.
viii.

Quomodo? Primū tironibus, per cotti-
diana exercitia, Armorum est demonstran-
da doctrina.

Exercendi
Armis mi-
lites:

Veget. &
alij.

Idq. exemplo veteri, à Campidoctoribus.

i. cap. iv.

Vt missile, & destinato ictu, & magnis
viribus iaciant:

Ibid.

Vt norint tractare scutum, & obliquis icti-
bus venientia tela deflectere:

cap. viii.

Vt militari gradu ambulare celeriter &
equaliter discant:

Assues-
cendi ad
ordinem:

cap. iv.

Sic vt ne lacum deserant, ne ordines
turbent.

cap. i.

Denique, vt quacunque euenire in acie at-
que præliis possunt, omnia in campestri medi-
tatione prænoscant.

Ad imagi-
nem omnē
prætorum:

liu. xxvi.

Cui rei vtile, eos interdum inter se, in mo-
dum iustæ pugna concurrere:

Simulata
pugna bo-
na:

Cum pra-
miolo ali-
quo stre-
nuis.

Ac tum praemium etiam aliquod pro-
poni, καὶ τοῖς ἰππικαῖς τάξεσιν, ἢ τις κρούσεια
διὰ ἰππέουσι καὶ τοῖς ὀπληκταῖς, ἢ ἡ ἀρετὰ σω-
μάτων ἔχοι: Et equestribus turmis, qua equo
optime utentur; Et Legionariis cohortibus,
qua corpus decentissime gerent sub armis.

Xenoph.
in Ageſi-
lao.

Exercendi
etiam Ope-
te milites.

Hoc Armorum exercitium esto: sed ad-
do & Operis. ut condiscat tiro assidue La-
borare, decurrere, portare pondus, Et solem
pulveremque ferre.

Veget. i.
cap. III.

Quod cor-
pora fir-
mat:

Indurant hæc militem: & exercitus labo-
re proficit, otio confenescit.

III. cap.
XXVI.

Et varium
usum ha-
bet belli.

Sed usum quoque sæpe habent, cum in
arduis expeditionibus necessitas imminet an-
nonam pariter Et arma portandi.

I. cap. XIX.

Praesertim
ad castra
struenda:

Nec ista tantum, sed castrorum quoque
munitionem debet tiro condiscere.

cap. XXX.

Eoque fine fossam ducere, Et sudas scien-
ter figere.

cap. IV.

Cur pigeat? Nihil neque tam salutare, ne-
que tam necessarium inuenitur in bello:

cap. XXI.

Sive ad
munitiones in ho-
stem.

Siue ut te tueare, siue ut hostem premas
& circum-

& circumualles. Sanè Domitius Corbulo,
Dolabrâ, id est operibus, hostem vincendum
esse dicebat.

Frontin.
IV. Strat.
cap. VI II.

Hæc noua, inquiet aliquis. Imò perue-
tera: nec Romanis tantum usitata, de qui-
bus audi Tullium: Qui labor, Et quantus
agmini? Ferre plus dimidiati mensis cibaria,
ferre siquid ad usum velint, ferre vallum.
Nam scutum, galeam, gladium, nostri milites
in onere non plus numerant, quam humeros,
lacertos, manus:

Hæc olim
Romanis
solita:

Cic. II.
Tuscul.

Tac. De
Morib.

Sed etiam præcis Germanis. è quibus
Catti militem suum, super arma, ferramen-
tis quoque Et copiis onerabant.

Hæc Ger-
manis,
aliisque.

Aliis etiam gentibus. Atque hæc vera,
hæc pulchra militia: non ista nostra, vbi in
agmine plus calorum, imò & scortorum
est, quam militum. Nam fossores & eiuf-
modi operas, deus bone, quanto labore
quærimus, sumptu circumducimus! Sapia-
mus tandem, & cum Pertinace Militemus.

Nos, hæc
desides!

Capitol.
in Pertin.

Emenda-
mus.

Veget. i.
cap. XIX.

Nec hæc credantur esse difficilia, si usus
acceserit.

Omne opus difficile videtur, antequam tentes: II. cap. XVIII.

At nihil est, quod non assidua meditatio facillimum reddat. I. cap. XIX.

Et cur desperes fieri posse, quae facta sunt? III. cap. X.

Ordinis
usus in
exercitu.

Iam pars altera Disciplinae, **ORDO**: qui multipliciter in Militia servandus. Primum in digerendis copiis per legiones, cohortes, centurias, decurias. quod pulchrum: quoniam τεταλμμένη ἢ σεραβία, κάλλιστον μὴ ἰδεῖν τοῖς φίλοις, δυσχερέστατον δὲ τοῖς πολεμίοις: *ordinatus exercitus, iucundissimus aspicitur amicis, molestissimus hostibus.* Xenoph. Oecon.

Ad digne-
rendum:

Sed & utile. quia acies distinctior & ex pluribus partibus constans, facilis partienti quacumque opus sit, facilis iungenti. Liu. IX.

Ad impe-
randum:

Eademque facilius ad imperia: cum miles scilicet centurioni, centurio tribuno obsequitur. Tacit. I. Hist.

Atque ita ordine imperium Ducis simul omnes copia sentiunt, Sen. Epist.

Et ad nutum regentis sine tumultu respondent. Ibid.

Certum

Tac. I.
Hist.

Certum enim & clarum est, non omnia omnibus imperanda. sed ita se ducum auctoritas, sic rigor Disciplina habet, ut multa Centuriones Tribunisque tantum iuberi expediat.

Veget. I.
cap. IX.

Iam id quoque videndum, in itinere vel in acie, ut omnes milites incedendi Ordinem seruent. Ad incedendum

cap. XXVI.

Ut equali legitimoque spatio miles distet à milite: Ad standum in acie.

Ibid.

Nec ultra quam expedit, aut conglobent agmen aut laxent.

Xenoph.
Oecon.

Grande in his rebus momentum: & saepe integri exercitus periere à tali aliqua confusione. Εἶν δὲ εὐδὲν ἕτως ἔτ' εὐχρηστον, ἔτις καλὸν αἰνθρώποις, ὡς ἢ ταῖσι: Est verò nihil tam utile aut decorum hominibus, quam ordo. Denique contra omnem turbam.

Veget. III.
cap. XIX.

Quem in Castris etiam mihi serva. ut illa habeant apta dimensione vias suas, portas, fora: & sint velut ad formam minutæ urbis. Ibi pro gradu, legionibus, auxiliis, equitibus & peditibus, loca in quibus paviliones tendant, deputentur: Ordo in ipsis castris habendus. Assignatione certa locorum:

Sic ut facile cuique sit & locum suum & commili-

Divisione
Contuberniorum.

commilitones reperire. Nec enim solùm per Centurias velim eos tendere, sed hæc in Contubernia diuisa sint: ut decem militibus sub uno papilione degentibus unus præsit Decanus, qui caput contubernij nominetur.

II. cap.
XIII.

Et plura talia, quæ alieno isto & pæne arenarum funiculo agrè necto. tu prompta ea habes apud Polybium maximè, ac scriptores Romanos.

Coercitio
& adstrictio
morum
usurpan-
da.

Pars tertia, COERCITIO: quæ mores scilicet militum coërcet ac frenat. Nam etsi, nescio quo pacto, assiduè dimicantibus difficile est morum custodire mensuram:

Cassiod. 1.
Var. epist.
IX.

Maximè
circa tria.

Tamen custodiendi aliquatenus: aut soluitur militia tua, imò perit. Tria sunt, sine quibus non robur in exercitu, non ordo: Continentia, Modestia, Abstinencia. Seruabis hæc igitur. Continentiam primò, in Cibo & Venere. id est, ne milites tui effusè sint conuiuuiis & ventri dediti, & turpissimè parti corporis.

Sall. Jug.

A quo mol-
lities &
languor.

Vtraque res eneruat: & degenerat à robore ac virtute miles assuetudine voluptatum.

Tac. II.
Hist.

Siquid

Indid.

Siquid ardoris ac ferocia habuit, popinis & comessionibus deteritur.

Sen. Epist.

Haud vanè olim dictum: Una Annibalem hiberna soluerunt, & indomitum illum niuibus atque Alpibus, eneruauerunt fomenta Campanie. Armis vicit, vitis victus est.

Tacit. I.
Hist.

Quæ tu caue. & arce seueriter à castris tuis luxuriosos apparatus conuiuiorum, & instrumenta libidinum.

MODESTIAM secundò exiges. eamque tripliciter, in Verbis, Vestibus, Factis. In Verbis: ne sint vani, buccâ turgidi, & quod dicitur, Attici milites. qui in conuiuuiis & circulis, cum de hostibus mentio incidit, vix manibus temperant:

Modestia
seruanda.

In abun-
di, ediosi.

Liu. XXXII.

Tacit. I.
Hist.

Sed iidem vix vultum eorum sustinent. Nam id euentu semper firmum: Ignauissimus quisque, & in periculo minimum ausurus, nimij verbis, lingue feroces.

Imò &
ignauis.

Liu. X.

Videbisque viros natos militia, factis magnos, ad verborum lingueq; certamina rudes esse.

Vera vir-
tus, tacita.

n.

Egregiè

Egregiè noſter: *Fortiſſimus in ipſo discrimine exercitus, qui ante discrimen modeſtiſſimus.*

Tacit. r.
Hiſt.

Itemque Philoſophus: *Οἱ ὁ ἀνδρείοι, ἐν τοῖς ἐργοῖς ὀξείας, πρότερον ὁ ἡσύχιοι: Viri fortes, in opere acres, ante id placidi.*

Artif. 111.
Ethic. ad
Nicom.

Quibus ſcilicet *pectus animorum iraq̄, tacit & plenum, omnem ferociam in discrimen ipſum certaminis differt.*

Liu. vi i.

Compeſce igitur ventofas linguas, & cum Memnone edicito: *Pugnare te conduxi, non conuiciari.*

Plutarch.
Apopht.

In curia
verbis
opus, in
pugna ma-
nibus.

Εν ᾧ χερσὶ τέλος πολέμου, ἐπέων δὲ ἐνὶ βουλῇ:

Homer.
Iliad. γ.

Lingua in conſilio valet, in certamine dextra.

Splendor
& iactan-
tia in vesti-
tu vitan-
da.

In Veſtibus modeſtiam etiam quaero. quia etſi melius, eos *in decoris armis & militariſus equis, quam in ſcortis atque conuiuſus libidinem habere:*

Sall. Gat.

Miles hor-
rent.

Tamen ſeruari modum valdè approbem, & ſperni externum omnem luxum. Magni duces ſic ſtatuerunt, *Horridum militem*

Liu. ix. *litem eſſe debere, non calatum auro argentoque, ſed ferro & animis fretum.*

Ibid. *Quippe illa, prædam verius quam arma eſſe: nitentia, ante rem, deformia inter ſanguinem, & vulnera.*

Curt. 111. *Tales priſci illi Macedones, non auro neque diſcolori veſte, ſed ferro atq. ære fulgentes.*

Etiſi Cæſar in mente aliâ. qui ſuos habuit *tam cultos, ut argento & auro politis armis ornaret; ſimul & ad ſpeciem, & quò tenaciores eorum in prælio eſſent metu damni.*

Suet. Iul.
cap. LXVIII.

Cæſar hic
disciplina
neglegens:

Sed nempe Cæſar. qui rigidæ & priſcæ *Disciplinæ adèd non retinens, ut ſit iactare ſolitus, Milites ſuos etiam unguentatos benè pugnare poſſe.*

Fortuna
ſua conſi-
ſus.

Ibid.

Tu ſperne ſuperuacua. *nec teneat aut terre at vanus aſpectus, & auri fulgor atque argenti: quod neque tegit, neque vulnerat.*

Tacit. in
Agric.

Veget. i.
cap. xx.

Multo magis hoc vide, ut benè armati *tui ſint quam ut ornati. Neceſſe eſt enim, ut dimicandi acriorem ſumat audaciam, qui munito, capite & pectore, non timet vulnus.*

Nos malu-
mus arma-
ri pulchrè
militem.

Ibid.

At nunc (pudor!) *gravis pediti lorica videtur & galea.*

Hodie ne-
gligitur,
magno
male.

Ita fit, ut non de pugnâ, sed de fugâ cogitent, qui in acie nudi exponuntur ad vulnera. Ibid.

Parientia
deces mili-
tum:

In factis denique Modestiam exigo. ut obnoxij nimirum parentésque sint, *intenti ad ducis non signum modo, sed nutum.* Curt. lxx.

Non inquisi-
tio, aut
retractio.

Odi curiosos aut refractarios: quiq. *iussa ducum interpretari malunt, quam exsequi.* Tacit. ii. Hist.

Trium
munera.

Benè Æmilius Paullus: *Militem hac tria curare debere. Corpus ut quàm validissimum & perniciosissimum habeat: Arma apta: Animum paratum ad subita imperia.* Livijs XLIIII.

Cetera, diis immortalibus & Imperatori cura esse. Ibid.

Enimuerò *diuisa inter duces militésque munia:* Tac. lxx. Hist.

Imperatori
iussio relin-
quenda:

Illis arma & animus sint: istis, consilium & virtutis suæ regimen relinquunt. i. Hist.

Militi sola
executio.

Parendo potius, quàm imperia ducum sciscitando res militaris continetur. Ibid.

Breue, sed
pulchrum
dogma.

Mihi Brasidæ monitum pro pulchro: *Νομιζετε, ait ad suos, εἶναι ἔ καλῶς πολεμεῖν, τὸ ἐθέλειν, καὶ τὸ αἰχμῶεας, καὶ τὸ τοῖς ἀερχοσι πεῖθεας* Thuc. v.

πεῖθεας: Censete hac esse bona militia, Velle, Vereri, Obedire.

Castrod.
vi. Var.
ep. xxiiii.

Tertiò **ABSTINENTIAM** ingessi. quâ volo milites à vi rapinísque abesse, & habere manus puras. *Non permittes milites esse possessoribus insolentes.* *Violentia arcenda à milite.*

Idem vii.
ep. iv.

Viuant cum provincialibus iure civili, nec insolecat animus qui se sentit armatum. quia clypeus ille exercitus tui, quietem debet prestare paganis. *Ne Provinciales infestet.*

Vopisc. in
Aurelian.

Nemo pullum alienum rapiat, ouem nemo contingat, uam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum nemo exigat, annonâ suâ contentus sit. *Nec passim rapiat.*

Cic. pro
leg. Man.

Denique ita transeant, *ut non modò manus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur.*

Frontin.
iv. Stratag.
cap. lxx.

An rideor? ut nunc mores sunt, credo. *Veterum hic obseruantia mi-
ra.* At apud veteres tam strictè hæc in usu: ut *memoria tradiderit Scaurus, pomiferam arborem, quàm in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu, intactis fructibus relictam.*

Pars vltima Disciplinæ, EXEMPLA: quo nomine Præmia intellego & Pœnas. Nam profectò ad robur & virtutem militum excitandam vtraque hæc valdè possunt. Præmia quidem, si benè meritis ea tribues; & Promotiones, Honores, Opes miles sperabit ab insigni aliquo facto. Necessum est acriùs ille dimicet, quem ad opes ac dignitates ordo militiæ & Imperatoris iudicium consuevit euehere.

Præmia
miles exi-
gitur.

Notum illud est: Eò impendi laborem ac periculum, unde emolumentum ac honos speretur.

Et, Nihil à quoquam expeti, nisi cuius fructus antè prouiderit.

Itaque Romani hîc mirifici. qui non solum altiorem ordinem assignabant à virtute: sed etiam publicè laudes cumulabant & honores. donabantque pro concione, hastas, phaleras, coronas.

Pœnis idè
constinetur.

Iam. Pœnis quoque omnino opus, & Seueritas vel efficacissima ad militiam firmandam. Clearchi vox fuit: *A militibus Imperatorem potius, quàm hostem metui debere.*

Nam

Veget. II.
cap. XXIV.

Liui. IV.

Tac. XI.
Ann.

Valer. II.
cap. VII.

Cæf. III.
Bel. Ciuil.

Nam. *indulgentia & largitio, speciosum reddunt presentem exercitus amorem, paulatim tamen & occultè militarem disciplinam seueritatè que minuunt.*

Indulgentia
perniciosa.

Tac. XIII.
Ann.

At delicta militum nullà venià prosequi, usu salubre & misericordià melius semper apparuit.

Valer. II.
cap. VII.

Astringe igitur. *Aspero & absciso castigationis genere militaris Disciplina indiget. quia vires armis constant: quæ ubi à recto tenore desciverunt, oppressura sint nisi opprimantur.*

Armatis
asperè ha-
bendi.

Gaudet eo ipse miles.

Lucan. V.

*-tam diri fœderis ictu
Parta quies, pœnæque rediv placata
iumentus.*

Hoc quo
ipsum dele-
ctat, et si
non dele-
ctat.

Veget. III.
cap. VII.

Discrimen tamen aliquod tibi militaris Doctor ingerit. *Milites, inquit, pœna & timor in sedibus corrigunt; in expeditionibus, spes & præmia faciunt meliores.*

Temporū
tamen in-
spatio esto.

Idem I.
cap. VIII.

Dixi de Disciplinâ, vt potui alienis verbis, distinctè & apertè. Sed iterum inculco. si plenam legitimamque eam vis, *Disciplinam militarem populi Romani debes inquirere, qui ex par-*

Ad Roma-
nos iterum
relegatus
Princeps.

*ex parvissimis finibus, imperium suum panè so-
lis regionibus & mundi ipsius sine distendit:*

Idque post Deum, hac vnâ duce.

CAPVT XIV.

*Transitum ad Duces. Eos necessarios,
non solum utiles. Duplices esse. Sem-
per in iis Peritiam magis quàm Virtu-
tem spectari. & unum in uno bello esse
debere.*

*Ducum
necessitas.*

DE Militibus, perduxi quò volui: alte-
ri nunc è Viris stylum & manum
meam postulant, id est Duces. Quos uti-
les bello esse quid dicam? imò necessarios:
animam nempe exercitus, & vitam ipsam.
adeò vt verè scriptum sit, *Militarem sine du-
ce turbam, esse corpus sine spiritu:*

Curt. 1.

*Et, vt remiges sine gubernatore, ita milites
sine Imperatore nihil valere.*

*Quintil.
v.*

*Pr illi, ta-
lis miles.*

*Tanti esse exercitum, quanti Imperato-
rem, alibi leges.*

*Flor. 11.
cap. xviii.*

Benè & peritè iste dirigit? ille bonus.
malè?

*malè? malus. Itaque tu (quod rarissimum,
nec nisi ratione Discipline concessum) plus in
Duce repones, quàm in exercitu.*

*Tac. de
Mor. Ger.*

Illum ante omnia quæres, talem, qualem
describam. Duo enim genera Ducum:
Primarij, Secundarij. Illi, **QVI SVMMÆ
REI IMPERANT, SVISQVE AVSPI-
CIIS ET DVCTV REM GERVNT.** Isti,
**QVI IMPERANTIS ALTERIVS NVTV
SIVE IVSSV IMPERANT, ET SVO
SALTEM DVCTV REM GERVNT.** In
primâ classe, quiuis Rex aut Princeps, in suo
solo: in alterâ, ij qui ab his constituuntur
Administri bellorum & Legati. De prio-
ribus illis, cùm bellum est, *interesse eos pu-
gna an seponi melius foret, dubitare.*

*Duplici
discrimine
Duces.*

Primarij:

Secundarij:

*Supremi
Duces in
preliis in-
teresse de-
beant.*

*Tac. 11.
Hist.*

Nec iniuriâ. Adesse enim ipsi rebus de-
bere videntur. quoniam

*Pro affir-
mantis:*

*Plaut.
Amphit.*

*-Vbi summus Imperator non adest
ad exercitum,*

*Citius quod non factum est usus, fit, quàm
quod factum est opus.*

*Terribili
in certis
rebus.*

Adde, quòd præsentia sua robur & vires
inspirant militi. nec malè Antigonus olim
trepidanti gubernatori (in nauali prælio

o

contra

Qua spe-
randa in
bono Duce.

I.
Scientia,
sive peri-
tia:

imo Duce quinq; hæc requiro: Scientiam,
Virtutem, Prouidentiam, Auctoritatem,
Fortunam. SCIENTIAM: nempe vt artis
sue gnarus sit, & qui militiam longo vsu
combiberit, non auditione solùm aut le-
ctione. *Qui plures, inquam, per prouincias
stipendia expleuerit:*

Tac. III.
Ann.

Et nullum genus belli sit, in quo illum non
exercuerit fortuna.

Cic. pro
Manil.

Qui norit, quis ordo agminis, qua cura
explorandi, quantus urgendo trahendove bello
modus.

Ibid.

Qui secundarum ambiguarumque rerum
sciens, eoque interritus.

I. Ann.

Nam isti assidue in rebus prolixis & læ-
tis, displicent. nec temere aduersa casuum re-
putat, quem fortuna nunquam decept.

Liu. xxx.

II.
Virtus.

Vt alacer
atq; osusq;
sit.

VIRTUTEM secundò adiungo: & intel-
lego Corporis ingeniique vigorem quen-
dam, & simul Animi probitatem. Vigo-
rem in his talibus. vt exerceat legiones etiam
sine bello, cura, prouisa, perinde agat, ac si ho-
stis inueniat.

Tac. XII.
Ann.

Ipsemet

v. Hist.

Ipsemet plerumque in opere, in agmine,
gregario militi mixtus, incorrupto ducis ho-
nore.

Qui ausit

Sil. r.

-primus sumpsisse labores,

Primus iter carpsisse pedes.

Snis pra-
ent, & ve-
rò ducat.

Quique adeò de se possit effari: *Facta,
non dicta mea, vos milites sequi volo: nec disci-
plinam modò sed exemplum etiam à me petere.*

Liu. VII.

Lucan. IX.
de Cato-
ne.

Ipse manu sua pila gerens, præcedit
anheli

Militis ora pedes. monstrat tolerare
labores,
Non iubet.

Denique breuiter, cui adsit *Labor in nego-
tio, Fortitudo in periculo, Industria in agen-
do, Celeritas in conficiendo.*

Cic. pro
Leg. Man.

Ibid.

At Animi virutes adhibendæ etiam
quadam sunt. *Non enim solum bellandi
virtus in summo atque perfecto Imperatore
quærenda est, sed multa sunt partes eximia, hu-
ius administra comitesque virtutis.*

Internas
etiam vir-
tutes ha-
bent.

Ibid.

Quantà in Innocentiâ debent esse Impera-
tores?

tores? quantâ omnibus in rebus Temperantia? quanta Fide? quanta Facilitate? quanta Humanitate?

Quæ nisi aut omnia, aut pleraque habeat, non ego possum Imperatorem in aliquo numero putare.

Ibid.

III. Providentia.

Cautus esto.

At tertio PROVIDENTIAM laudo: id est, cautos cunctantesque duces, nullo loco, nisi quantum necessitas cogat, commissuros se Fortune.

Liu. xxii.

Sperno equidem istos ferociter omnia ac praeproperè agentes. Et contemnendis, quam cauendis hostibus, meliores.

Indid.

Tac. iv. Hist.

Esti calidos amat vulgus.

Etsi grati sæpè vulgo. quoniam stolidis aut barbaris cunctatio servilis; statim exsequi, regium videtur.

vi. Ann.

Ac sanè si militaris suffragij res sit, haud dubie Minutium aliquem Fabio preferant ducem.

Liu. xxii.

Sed Temeritas alienissima a Duce.

Non tu sic desipies, magisque cum Augusto, Nihil minime in perfecto duce, quam festinationem temeritatemque convenire, arbitrare.

Suet. Aug. cap. xxv.

Et cum

Plutarch. in Sert.

Et cum Sertorio, Οὐ δὲ τὴν σερατὴν καὶ τὴν μάχην, ἢ καὶ πρόσωπον βλέπειν: Quod oporteat ducem respicere magis, quam prospicere.

Ianus ille esto.

Cato apud Veget. i. cap. xiii.

Præliorum enim delicta emendationem non recipiunt.

Plutarch. Apoph.

Et ut ille aiebat, Οὐκ ἔστιν ἐν πολέμῳ δις αἰμαρτέν: Non licet in bello bis peccare.

Liu. xxii.

Atqui peccat pænè necessariò, qui festinat. Temeritas, præterquam quod stultitia est, etiam infelix.

Nam propeperi, tuus.

Lib. iiii.

Nonne exposita ad omnes laqueos? Polybius pulchrè: προπέτεια γέ μὴν καὶ δρασύτης καὶ θυμὸς ἀλογῶ, ἐν τῇ κενοδοξία καὶ τυφῶ, εὐχείρωτα μὲν τοῖς ἐχθροῖς, ἴσοφαλέστατα δὲ τοῖς φίλοις. πρὸς γὰρ πᾶσαν ἴσπελὴν, ἐνέδραν, ἀπάτην ἔτοιμος ὄγε τοῖς τοῖς: Celeritas & Audacia & Impetus præter rationem, & Vanitas ac typhus, hostibus quidem percommoda, noxia verò maximè amicis. Nam ad omnes insidias, fraudes, atque astus obnoxius est hic talis.

Cart. iv.

Quod si tamen non labitur: quid efficit? parum. & Temeritas ubi primum impetum effudit, sicut quadam animalia, amisso aculeo, torpet.

Agunt non patitur.

Ergo

Ergo omnino ex Euripidæo scito,

Lenti, firmiores:

Ἀσφαλὴς μὲν ἐστὶ ἀμείνων, ἢ θεοῦς
σεσητάτης:

Euripid. in Phœniss.

Melior est Dux cautus, tutus, quàm
proiectè audaculus.

Sine timidum, pro cauto; tardum, pro con-
siderato; imbellem pro perito belli vocentur. Liu. xxii.

Sine leti sunt in vulgus milites, ferociâ
ducis. Indid.

Efficaciores:

Malo te sapiens hostis metuat, quàm stulti
cives laudentur. Indid.

Ista nubes, que sedit in montibus, sollicita-
ta procellâ aliquando imbrem dabit. Indid.

Non enim ego ut nihil agatur, moneo: sed
ut agentem te ratio ducat, non fortuna. Indid.

IV. Felicitas.

Quantum utinam & ista adsit! Nam
quarto loco in Duce desidero FELICITATEM. Ea fanè comes ferè consilij & rationis est, sed tamen paullo benigniùs quibusdam adtributa à Deo. Ille vnus eius auctor: eamque præstare à seipso nemo potest.

Quæ à ca-
leat.

Cic. pro leg. Manil.

Θεοῦ δὲ δῶρον ἐστὶν εὐτυχεῖν βροτῶς:
Felicitas
Prouer-
bialis ver-
sus.

Felicitas est munus à summo deo.

In Epi-
nom.

Etsi igitur Prouidentia potens valdè ad-
successum: tamen ego cum Platone censeo,
σεσητάτην τεχνὴν εὐτυχίας πλείστην δεομένην:
militarem artem plurimâ fortuna egentem.

Eustath. in
ii. Iliad.

Sunt enim quidam profectò ἐν τετραγῶν
γεννηθέντες: quartâ lunâ nati. Minime
quibusdam
adtributa:

Ex Agell.

Qui domi habent equum Seianum.

Cic. pro
Manil.

Adeò cuiusque rei manum aut men-
tem admouent, ea se auertit. Contrâ alij,
quibus etiam venti tempestatésq. obsecundant. Aliis velis
agnata.

Ibid.

Itaque in Ducibus diligendis, hanc quo-
que sortem aspiciam. & existimo olim Ma-
ximo, Marcello, Scipioni, Mario, & cete-
ris magnis Imperatoribus, non solum propter
virtutem, sed etiam propter Fortunam, sapius
imperia mandata atque exercitus esse com-
missos.

Cic. pro
leg. Manil.

Postremùm AVCTORITATEM requi-
sivi. Vehementer enim pertinet ad bella admi-
nistranda, quid hostes, quid socij, de Impera-
toribus existiment. V.
Auctoritas.

P

Et* pro-

*Dixilib. IV. cap. IX.

Ea* proles maximè Felicitatis videtur: tamen apud Tuos etiam paranda ab astrictâ quâdam imperij formâ. Vegetij monitum prudens: *Dux*, inquit, *Auctoritatem maximam seueritate sumat, omnes culpas militares legibus vindicet, nulli errantium credatur ignoscere.*

Seueritas eam gignit.

III. cap. X.

ambrosius

Dux facilis, inutilis:

Nam faciles profectò isti & mitès, vilescunt. Benè olim Scipio: τὸς μὲν αὐστηροὺς καὶ ἐννόμους τῶν στρατηγῶν, τοῖς οἰκείοις τὸς δὲ εὐχερεῖς καὶ φιλοδώρους, τοῖς πολεμίοις εἶναι χρησίμους: *Ducum austeros & rigidos, suis, at faciles & largitores, hostibus esse utiles.*

Appian. Iberic.

Contempus suis.

Quid ita? τὰ ὃ στρατόπεδα τοῖς μὲν ἐστὶ χειροσμένα τὲ καὶ καταφρονητικά. τοῖς ὃ σκυδρωπὰ μὲν, εὐπειθῆ ὃ καὶ παῶν ἔτιμα: *Nam istis quidem (facilibus) milites delectari videntur, sed eosdem contemnunt: illos (austeros) auersari, sed iisdem obediunt & per omnia parent.*

Ibid.

Contra, Seuerus affimmitur.

Imò reuera nec militibus quidem isti ingrati, eandem virtutem admirantibus cui irascuntur.

Tac. I. Hist.

Præsertim si temperetur interdum aliquâ comita-

Indid.

comitate. *Nam fauorem militum ut largitione & ambitu malè acquiras, ita is per bonas artes haud spernendus.*

Atq. aded amatur si in tempore benignus.

Curt. III.

Vti sunt, *Exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitusque paulum à priuato differens.*

Tacit. I. Ann.

Item, *ut quis inops aut saucius, vestem & fomenta dilargiri:*

Curt. III.

Aliisque *vel ingenij, dotibus vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus sis, efficere.*

ambrosius

CAPVT XVI.

Consilia necessaria bello esse. Eorum specimen siue gustus; itémque monita, quæ usui Ante pugnam, & In pugna.

Ac de Viris, vniuersè iam absolui: Consilia superant, vltimum sed necessarium Belli instrumentum. Quid sine iis Apparatus omnes sint? fumus. quid Viri? funus. Nec verbis ostendi opus: *Periculo atque negotiis compertum est, ingenium in bello plurimum posse.*

Consiliorum utilitas.

Sall. Catil.

Tacit. II. Ann.

Videbísque magnos *Duces plura consilio, quam vi perfecisse.*

Imperatori ea necessaria.

Ideò Cæsar definiit, *Non minus esse Imperatoris consilio superare, quàm gladio.* I. Comm. Bel. Civil.

Et Carthaginieneses, *Duces bella pravo consilio gerentes, etiamsi prospera fortuna subsequuta esset, cruci tamen suffigebant. quod benè gesserant, deorum immortalium adiutorio; quod male commiserant, ipsorum culpa imputantes.* Val. II. cap. VII.

Euentus plerumque ab illis.

Nec fanè immeritò. Nam etsi *multum cum in omnibus rebus, tum in re militari potest fortuna,* Cæf. Com. VI.

Et quidquid est prosperè gestum, id panè omne ducit suum: Cic. pro Marcel.

Tamen profectò Consilij quoque magnæ & validæ hîc partes sunt: ab eoque bono, illa ferè bona. Quo adspectu dixit Attius, *Fabrum esse sua quemque fortuna.* Apud Sall. ad Cæf.

Et Fabius: *Bono Imperatori haud magni momenti fortunam esse: mentem rationemque dominari.* Liu. XXI.

Tamen certa praescribere, arduum.

Consilia igitur adhibenda. sed quæ, aut quomodo? ægrè dixerim. Nam *Consilia magis res dât hominibus, quàm homines rebus.* Ibid.
lis te

Iis te aptare debes: præsertim in bello. Thuc. I. *Ἡμισα γὰρ πόλεμος ἐπὶ ῥητοῖς χωρεῖ, αὐτὸς δὲ ἀφ' αὐτῶν τὰ πολλὰ τεχνᾶται πρὸς τὸ ἀδρατυχεῖν: Minimè omnium enim bellum ex decretis procedit, sed ipsum ex se multa inuenit, ἧς ὅτι res sunt natæ.*

Sed nec decorè fatis dixerim. An ego Liu. XXI. *iam nunc locatus in urbe sciam, qua tibi armato gerenda sint?* Et nonne mo. in me. carpat.

Ridear, nec immeritò aliquis me dixerit delirum illum Phormionem. Itaque numquam hoc mihi sumam, vt tanquam è sublimi, Sagatis aut Paludatis, in Togâ meâ præcepta dem: sed saltem ex magno Consiliorum aceruo pauca seligam, & velut pugno præferam in exemplum. Quod tamen vt partitè & methodo aliquâ fiat: distinguo Consilia, in Recta & Obliqua. Illa appello, *QVÆ PLANAM ET MILITAREM VIAM INEVNT: Hæc, QVÆ OCCULTAM, ET FRAVDIVM ATQVE ASTVS SEMITA GRASSANTVR.* Prioris generis hæc sunt. Specimen eorum datus. Consilia nobis duplicia.

OCCASIO in bellis obseruanda. *ἡ ἑστὴ* Occasionis prima ratio.

ἢ τῶν πάντων μὲν τῶν ἀνθρώπων ὁ καιρὸς, μάλιστα ἢ τῶν πολεμικῶν: *Valet verò in omnibus humanis rebus & pollet Occasio, sed maximè in bellicis.* Polyb. ix.

Occasio in bello solet amplius iuuare, quàm Virtus. Veget. iii. cap. xxvi.

Itaque armatus intentisque sis, ut neque tuae occasioni desis, neque suam hosti des. Liu. xxii.

Id est viri & ducis, non deesse Fortuna præbenti se, & oblata casu flectere ad consilium. Id. lib. xxviii.

FAMÆ seruiendum. Nam Famâ bella constant, & sepe etiam quod falso creditum est, veri vicem obtinuit. Curt. viii.

Fama bellum conficit (ait alius) & parua momenta in spem metumve impellunt animos. Liu. xxvii.

Præsertim sub initia. & Fama in novis cæptis validissima est. Tac. xiii. Ann.

Primisque euentibus, metus aut fiducia gignitur. xii. Ann.

Scito igitur instandum fame, & prout prima cesserint, fore uniuersa. In Agric.

Sed F A-

Sed FAMÆ etiam NON seruiendum: in ipsâ, inquam, ratione gerendi belli. In eâ enim aduersus famam rumoresque hominum firmus stabis. Liu. xxii.

Et que probanda sunt, non que utique probabuntur, sequeris. Vell. ii.

Nec unquam consilia Ducis, iudicio exercitus; sed exercitus, Providentiâ Ducis regendus est. Ibid.

Male imperatur, cum regit vulgus Duces. Sen. Oct.

Scito militibus cupidinem pugnandi conuenire; Duces, providendo, consultando, cunctatione sapius quàm temeritate pradesse. Tac. iii. Hist.

SECVRITAS fugienda. Nemo celerius opprimitur, quàm qui nihil timet. Vell. ii.

Et frequentissimum initium calamitatis, Securitas. Indid.

Sape & contemptus hostis cruentum certamen edidit, & inelyti populi regesque perleu momento victi sunt. Liu. xxi.

Nihil

*Nihil tutò in hoste despicitur. quem spre-
ueris, valentiorē negligentia facies.* Curt. vi.

*Metuens
quadam
cura sit.* Itaque ego ut nihil timendi, sic nihil con-
temnendi auctor sum. Liu. vi.

*Sape in bello, paruis momentis, magni ca-
sus intercedunt.* Cas. 1.
Bel. Ciuil.

*Nihil par-
uū in bello.* Et nihil tam leue est, quod non magna in-
terdum rei momentum faciat. Liu. xxv.

*Quò magis praeceptum illud in omnium
animis esse debet: Nihil in bello oportere con-
temni. nec sine causa dici, Matrem timidi fle-
re non solere.* Aemil.
Prob. in
Thraſyb.

*Fiducis
semper no-
xia.* Incredible est, Nimia fiducia quantae ca-
lamitati solet esse. Id. in Pe-
lop.

*Exploratio
in hostes
vili.* INQUIRENDVM in omnia. Tuum, &
hostium exercitum, locorum situm, naturam
regionis nosce. Liu. xxii.

*Pulchrum in Annibale elogium: Omnia
ei hostium, haud secus quam sua, nota erant.* Ibid.

*Qui, qua-
les, quantii* Duplicet illud Spartanorum: qui inter-
rogare soliti, Οὐχ ὀπίοι εἰσιν, ἀλλὰ πῶς εἰσίν:
non quot essent, sed ubi essent? Plutar. in
Agi &
Cleom.

Prætu-

*Veget 111.
cap. xxvi.* Prætumidum est. Ille difficile vincitur,
qui de suis & aduersarij copiis verè potest iu-
dicare.

*Polyb.
111.* Sed in primis Ducis ipsius ingenium
nosce. Οὐ γὰρ εἰκὼς ἄλλως εἰπεῖν, ὡς εἰ τις οἰετο
κλυώτερόν τι μέγεθ εἶναι στρατηγίας ἔργων
τῶν ἀγαθῶν ἢ φύσιν ἔχει τῶν ἐναντιῶν ἡλεμόνος,
ἀγνοεῖ καὶ τετύφωται: Nec enim aliter ego di-
xero, quàm si quis censet aliud magis proprium
esse boni Ducis officium, quàm hostium Im-
peratoris ingenium naturamque nosse, errare
eum, imò insanire. *Maximè,
cuiusmodi
ipse Dux*

Liu. vii. Inquire & in mores naturamque ho-
stium. Nam quorundam in impetu vis est,
qui parua iudem mora languescunt. *Cuiusmodi
etiam ho-
stes?*

*Tac. 111.
Ann.* Ut plerique Barbari. quorum impetus
acres cunctatione languescunt, aut in perfidiam
mutantur.

Ibid. Hoc quoque tenta. ne te moras, muta lo-
cos, & missis (nempe occultè) corruptoribus,
exuendam ad fidem hostes emergere. *Eorum fi-
des tentan-
da.*

*De Morib.
Germ.* Aut certè dispara eos & diuelle. Nihil
præstare maius Fortuna potest quàm hostium
discordiam. *Aut turba
immitten-
da.* q. *Atque*

Oraculum.

Atque inter eos discordiarum serere causas, sapientis est Ducis. Nulla enim quamvis minima natio (ò verbum notabile!) potest ab aduersariis perdeleri, nisi propriis simultatibus se ipsa consumpserit.

Veget. III. cap. IX.

Tempestive pugnandum.

Videndum QUANDO pugnes. Me, iudice, nunquam temerè.

-Ductorque placebit,

Qui non precipiti rapiet simul omnia casu;

Claudian.

Sed qui maturo vel leta vel aspera rerum

Consilio momenta regens, nec tristibus impar,

Nec pro successu tumidus: spaciumque morandi,

Vincendique modum, mutatis noscet habenis.

Id est, raro.

Paullus Æmilius dixit, Perraro nimis, bonum Imperatorem signis collatis decertare, nisi summa Necessitudo, aut summa ei Occasio data esset.

Sempron. apud Agel. Noctib. lib. XIII. cap. III.

Cæsar Augustus dixit: Prælium aut bellum numquam suscipiendum, nisi cum maior emolumentum

Suet. cap. XXV.

emolumentis spes, quam damni metus ostenderetur.

Incerta enim illa alen.

Thuc. II.

Αθληα γὰ τὰ τῶν πολέμων, καὶ ἄλλὰ ὀλίγα τὰ πολλὰ, καὶ δι' ὀργῆς αἱ Ἰπικηρίσεις γίνονται. πολλάκις ὃ τ' ἐλαστον πλῆθος δειδός, ἀμεινον ἡμῶν τὸς πλέονας, διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαροσκόβει. Ἐξέως: Incerta enim res bellica. Et multa ex paruo, et aggressiones ferè per impetum fiunt. Sape autem vel minor multitudo maiorem coërcet ac vincit cum metu incedens, quoniam hac ob contemptum imparatior est.

Incerta enim illa alen.

Cic. pro Mil.

Incerti exitus pugnarum, et Mars communis: qui saepe spoliantem iam et exultantem euertit et perculit ab abiecto.

Liu. VII.

Ergo hinc lentè. præsertim aduersus hostem, quem Tempus deteriore indies et Locus alienus facient.

Alia magis via de bellandis hostis.

Id. XXI.

Qui in hostili est terrâ, inter omnia inimica infestaque:

Ibid.

Quem nulla vrbes accipiunt, nulla moenia:

Ibid.

Hunc talem dubitas quin sedendo superaturus sis?

Mora sape frangendus.

Tac. II. Hist.

Multa bella impetu valida, per tardia ac moras euannere.

Tamen in-
terdum &
Pugnâ-

Nec de pugnâ tamen semper abnuo.
Nam stultitia sit, sedendo ac votis debellari
credere posse:

Liu. xxii.

Καὶ ἐν τῷ μέλλειν πολλάκις τοῖς ἀρχαῖσι
καλῆς παρεσκευῆς ἀλλοιῶται ἡ: Et in tar-
dando, sæpe Ducibus etiam optimi Apparatus
pars aliqua perit:

Xenoph.
vii. Pæd.

Idq; pro re
& tempo-
ribus.

Sed consilio & iudicio, rem mitti in dis-
crimen iubeo.

Tacit. ii.
Hist.

Putâ, si diu
subsistere
non potes:

Nempe si in arcto tuæ res: non commea-
tum, non supplementum, non pecuniam habeas.

Liu. xxii.

Cum bonis diis educ in aciem, copiamque
pugnandi facito.

Indid.

In rebus asperis & tenui spe, fortissima
queque consilia tutissima sunt.

Id. lib.
xxv.

Et ut poëta quoque monet,

(Capienda rebus in malis præcepta via est.

Sen. Aga-
memn.

Aut si me-
rito presu-
mis victo-
riam.

Aut, si tua pars palam potior. de quo ta-
men serio, & nihil tibi blandiens, cognosce.
Dux vigilans, sobrius, prudens, tanquam de
civilis causâ inter partes iudicaturus, adhibito
consilio, de suis & aduersarij copis iudicet.

Veget. vii.
cap. ix.

Et si

Et si multis rebus superior inuenitur, opportu-
num sibi ne differat conflictum.

Liu. vii.

Aliter, ne utiquam mihi placeat, quando
nulla cogat res, committere se Fortuna.

Aliâs, no-
xia semper
pugna.

Indid.

Sanè isti, qui magis animis quam viribus
freti, ad certamen descendunt,

Tacit. iv.
Hist.

Festinatium temerè prælium pari formidi-
ne deserunt.

Quid si & in Diuina modicè inquiras?
modicè dico, & sine superstitione. Haud
spernenda omnino videntur celo terraque
prodigia, & fulminum monitus, & futurorum
presagia, leta, tristia, ambigua, manifesta.

Prodigiis
habenda
ratio:

i. Hist.

Curt. i. i.

Imò nec Somnia. Nam instantibus cu-
ris, agitant sæpe per somnum species imminen-
tium rerum: siue illas ægritudo, siue diuinitio
animi presagientis accersit.

Fortasse &
Somnia.Tac. i.
Hist.

Sanè ego te nolim contemptorem talium,
ut fortuitorum.

Ammian.
xxi.

Nam amat Benignitas numinis, seu quod
merentur homines, seu quod tangitur eorum
affectione, his quoque rationibus prodere que
impudent.

*Pugna in-
cunda ra-
tio.*

Videndum **Q**UOMODO pugnes. Ca-
ptanda primò Tempora. vt imparatis, cibum
cipientibus, in itinere lassis, equos suos pascen-
tibus, ac nihil tale suspicantibus superuenias.

Vege. III.
cap. XXII.

*Subitò aut
ex insidiis.*

Boni enim Duces, non aperto Marte, in
quo est commune periculum, sed ex occulto sem-
per attentant.

Id. III.
cap. IX.

*Arrogantior
haud
est.*

Quo casu, tui audent, illi trepidant. ca-
uendumque ne dubitantem aut formidantem
exercitum ad pugnam publicam aliquando
producas.

Ibid.

Nisi quòd simulare metum, interdum
haud malum: & spe victoriae inducere, vt
vincantur.

Tac. II.
Ann.

*Arrogantior
haud
est.*

Item illud vtile, videre quando hostis im-
prudentiâ ruat, & (quod loco sapientia est)
alienam stultitiam opperiri.

II. Hist.

Ὅστις ἢ τὰς ἀμαρτίας τῶν ἐναντίων, κάλλιπα
ιδῶν, καὶ ἅμα πρὸς τὴν ἑαυτῆ δυνάμιν τὴν ἑπι-
χείρησιν ποιῆται, μὴ δὲ πρὸς τὴν ἀλλοτρίαν
καὶ ἀντιπαρεταχθέντων, ἢ ἢ πρὸς τὸ παρὸν
εὐμφοροῦτος, πλείους ἀνορθοῖτο: Quicumque pec-
cata aduersariorum optimè videt, & simul
pro sua

Thuc. v.

pro sua copiâ eos aggreditur, non tam ex aper-
to & quasi acie palam instructâ, quàm ex usu
presenti, plerumque huic res succedat.

Ad summam, cùm id potest, Tempora
obserua. quia si in occasionis momento, cuius
prateruolat opportunitas, cunctatus paululum
fueris, nequicquam mox omissam querare.

Dixi, cùm potest. Nam certè *Necessitas*
ante rationem est, maximè in bello. quod rarò
permittit tempora legere.

Secundò Locus considerandus: *utrum*
inimicis, an tibi videatur accommodus.

Vege. III.
cap. IX.

*Loci ha-
benda ra-
tio.*

Hic quoque enim momentum, & am-
plius prodest Locus sepe quàm Virtus.

Cap. XXVI.

Exempli causâ. Si equitatus audemus,
campos debemus optare: si pedite, loca eligere
angusta, fossis, paludibus, vel arboribus im-
pedita.

Cap. IX.

Sæpe etiam iuuat, si is ita captus, vt tuis
sit *necessitas in loco, spes in virtute, salus ex*
victoriâ.

Tac. II.
Ann.

Sanè propinqua munimenta aut moenia,
quanto

quanto plus spei ad effugium, minorem ad resistendum animum dare solent. 111. Hist.

*Instructio-
nis habenda ratio.*

At tertio, momentum vel maximum in Acie. quæ si sapienter disponitur, plurimum iuvat: si imperite, quamvis optimi bellatores malâ dispositione franguntur. Veget. 111. cap. XIV.

Varia de câ præcepta: quod melius illo Homericò?

*Homericus
aciei ordo.*

Ἰππῆας μὲν πρῶτα σὺν ἵπποισιν ἔρχεσθαι, Πέζεις δ' ἐξόπιον ἦσαν πολέας τε ἑτάλους, Ἔρκος ἔμεν πολέμοιο· κακούς δ' ἐς μέσον ἔλασεν, Iliad. 2.

Οφθαλμοὺς ἐκ ἐθέλων τις ἀναγκάειν πολεμίζῃ. Atque Equites posuit cum Curribus ordine primo:

At Peditum à tergo florémque ἔσροβόρα, belli

Munimen septúmque: sed in medio agmine viles

Ignavósque, uti vel nolentes depugnarent.

*Subsidia
semper habenda.*

Cui accedit militaris Doctor. Ad victoriam, inquit, plurimum confert, ut lectissimos de peditibus ἔσροβόρα equitibus habeat Dux post aciem in subsidiis preparatòs. Imò Veget. 111. cap. XVII.

Imò quasi in infidiis. τὸ γὰρ ἐπὶ ὕστερον, δευτέρω τοῖς πολεμίοις ἔπαρτος, καὶ μαχομένους: Nam qui superveniunt, terribiliores sunt hosti, iis qui in manibus sunt ἔσροβόρα pugnant. Thuc. V.

Causa. quia inopinata maxime movent: ἔσροβόρα, ut ille ait, subita conterrent hostes, ὅστροβόρα vilescunt. Veget. 111. cap. XXVI.

*Inopinata
terrent.*

Ira clamor aliquis repentiniis, aut imago ἔσροβόρα aspectus, fuga sæpe exercitum implevit. καὶ τὰ τοιαῦτα ἔσροβόρα εἶφορ μάλλον κατὰ πλῆθη τεταρτὸς ἐναντίας: ἔσροβόρα hec talia, magis quam gladius, consternant hostem. Plutar. in Catone maiore.

Præmissa omnibus præliis oculi vincuntur: Siue etiam Aures. videbisque militem. Tacit. De Mor. Ger. vanis ἔσροβόρα inanibus magis, quam iustis formidinisque moventi. Curt. IV.

Observandum.

Noto amplius instruenda Acie præsertimque utile, per gentes eam nationesque disponi, cum pro aliis causis, tum ut desolatus labor fortes ignavósque distinguat, atque ipsâ contentione decoris accendantur. Tac. III. Hist.

*Dividenda
per nationes acies.*

Idque ita, ut exteri aut mercenarij proximi sine discrimine tibi felicit ingenia victoria de-

ria decus, citra domesticum sanguinem bellanti. In Agric.

In tempore
instruenda.

Semper autem studere debes, ut prior instruas aciem. Veg. III. Cap. XVIII.

Causâ duplici. primùm, quia ex arbitrio tuo potes facere, quod tibi utile iudicas, cum nullus obsistit. Ibid.

Deinde, quòd & tuis auges confidentiam, & aduersarius minus. quia fortiores videntur, qui prouocare non dubitant. Ibid.

Plus animi est inferenti periculum, quam propulsi. Liu. XXVII.

Dux sit
confidens
& latus.

Quò valdè item pertinet, si antè & in pugnâ Dux alacer, ardorem animi vultu oculisque præferens. Veg. III. Cap. XIV.

Quid enim
videant
segenem,
& velut
animi captum,
huc illuc clamoribus
circumagi?

Quid enim audeant, si te videant segnem, & velut animi captum, huc illuc clamoribus circumagi? Tac. III. Hist.

Profectò necesse est ad fugam parati sint, qui Ducem suum sentiunt desperare. Veg. III. Cap. XXII.

Suos hortentur.

Excita, & doce: Quò timoris minus sit, eò minus ferme periculi esse. Liu. XXIII.

Effugere mortem, quisquis contempserit, timidis-

Curt.

timidissimum quemque eam consequi.

Sall. Jug.

Semper in prælio his maximum periculum esse, qui maxime timent. Audaciam pro muro haberi.

Curt. IX.

Ne pigros quidem sibi fata disponere, sed unicum bonum diuturnam vitam existimantes, sæpe acerba morte occupari.

Tac. XIV.
Ann.

Hæc taliaque (pauca pono in exemplum) opportunè diseres: & quamquam virtuti confidas, tamen exhortationes & preces miscebis.

Veg. III.
Cap. XIV.

Iam pugnas. Tui inclinant? ne diffide. Euentus omnium (aut certè, plurium) præliorum, inter initia contra illos magis fuit, quibus victoria debebatur.

In trepidanda, non trepidet.

Tac. III.
Hist.

Hic animo opus, ut nullum, in tali trepidatione, constantis Ducis aut fortissimi militis officium omittas.

Ibid.

Occursa paucis, retine cedentes, ubi plurimus labor, unde aliqua spes, consilio, manu, voce, insignis hosti, conspicuus tuis.

Suos sibi, & in trepidanda.

Audi poetam de Cæsare:

F. 2.

Ipsa

Ipsè manu subicit gladios, ac tela ministrat, Lucan. lib. VII.

Promouet ipse acies, impellit terga suorum,

Verbere conuersa cessantes excitat

hæstæ.

Prouidè in Victoriâ agendum.

At contra, Tui vincunt? cohibe, nec nimis diffunde. Frequenter iam fusa acies, dispersos ac passim sequentes, reparatis viribus interemit.

Vege. III. cap. XXV.

Satis citò incipis victoriam, ubi prouisum fuerit ne vincare.

Tac. I. lib. I. Hist.

Aliquando etiam victis ira virtisque.

In Agric.

Non pertinaciter instandum.

Præsertim si nimium instas. Clausis ex desperatione crescit audacia, & cum spei nihil est, sumit arma formido.

Vege. III. cap. XXV.

Reprehensi ex fugâ pugnabunt, quia fugere non possunt.

Curr. VI.

Non munienda ad fugam.

Ideo Scipionis laudata sententia est, Viam hostibus quâ fugiant muniendam.

Vege. III. cap. XXI.

Et Pyrrhus inter cetera præcepta Imperatoria, memoria tradidit, Non esse pertinaciter in-

Frontin. II. cap. VI.

ter instandum hosti fugienti, non solum, ne fortius ex necessitate resisteret, sed ut postea quoque facilius acie cederet.

Quod postremum, callidum ego scio, & aptum in militiâ totâ. Denique Prædâ etiam arcendus miles. Nimis sæpe obstitit vincentibus prauum inter ipsas certamen, omisso hoste, spolia consecrandi.

Tacit. IV. Hist.

A prædâ arcèdi milites, donec pleuè vice-runt.

CAPVT XVII.

De callidis Consiliis sive Strategematis: An uti iis vis & fas? Nostra sententia, non utilia ea solum, sed gloriosa.

PRIORIS generis Consiliorum specimen vides. venio ad genus alterum, flexuosum magis & occultum: quarum vis proprie in arte solertiâque posita proficit, tam ubi cauendus quàm ubi opprimendus est hostis.

Frontin. I. Præfat.

Strategemata quid, & quo fient?

Ea, Græcanicâ voce, Strategemata dicimus: credo, quia aut manant inueniunturque a Duce, vel quia bono illo maxime digna. In quo tamen controuersia aliquid nobis, cum simplicibus illis candidisque naturis, quæ damnant, & aiunt esse veri mi-

Causa nominis.

Quidam ea damnant.

litis, imò viri, non fraude, neque occultis, sed palam & armatum, hostes suos ulcisci.

Tac. 11. Ann.

Stare pro iis poeta videtur:

Ουδέϊς ἀνήρ ἐν ψυχῷ ἀξιοῖ λάσπρα

Euripid. in Rheio.

Κτενάει τὸν ἐχθρὸν:
Vir nemo mentis alta clanculum velit Occidere hostem.

Atque etiam populi quidam novi & veteres. ut ab illa ipsa fallace Græcia, Achæi: qui, Polybio narrante & laudante, τὸ ἄπληρο κακομηχανεῖν, ὡς ἐδὲ τὰς πολέμους ἠγούτο δι' ἀπάτης νικᾶν: intantum abhorrebant à machinationibus istis & struendis dolis, ut nec hostes suos velent per fraudem vincere.

Lib. xxi.

Et populi nominis generantur.

Causam idem addit. Ὑπολαμβάνοντες, inquit, ἔτελαμπροῦν, ἐδὲ μὴν βέβαιον εἶναι τῶν κατ' ἄσφατων, ἐὰν μὴ τις ἐκ περὶ φανῆς μαχόμερον ἠτήσῃ τῶν ψυχῶν τοῦ ἀντιτατομένους: Censentes, neque splendidam neque firmam ullam victoriam, nisi quis palam & ex condito depugnans, animos quoque deiecisset aduersariorum.

Ibid.

Quasi patrum generosus.

Scilicet

-nulla

-nulla est Victoria maior,

Quam qua confessos animo quoque subiugat hostes.

Claudian. in VI. Consul. Honor.

Nam reuera, qui dolo succubuerunt, facile iterum insurgunt: non virtute, sed occasione & arte Ducis victos se rati.

Tac. Agric.

Parum efficacia ad plenam victricem.

Denique scripsit Romanus quispiam: Eam vir sanctus & sapiens sciet veram esse victoriam, qua salua fide & integra dignitate parabitur.

Florus I. cap. XII.

Atque etiam contra bonam fidem.

Atqui nonne vtraque, inquit, hic periclitantur? & vbi dolus ac supplantatio, vix fides esse potest, certè non dignitas salua. Hæc sunt quæ ab iis dicuntur: ego contra differo, & repono. Primum, hostem esse, in quem ea vsurpamus. id est, quem perdere mos fasque sit: & quid refert quo modo? Tritum illud poetæ innotuit,

Nos contra sentimus.

Hostem omni via eius ladere.

Virg. II.

-Dolus an virtus, quis in hoste requirat?

Cum quo poeta alter:

Pindar. Isthm. od. IV.

... αμαρτυροῦν ἐν ἐξοστῆσι... οὐδὲν ἄλλο ἢ τὸν ἑαυτοῦ...

Conan-

Conantem, frangere aduersarium.

A simili:

Ecce venator etiam feras quasdam vi & manu interficit, quasdam occultus subsistit & laqueis aut retibus captat: quis reprehendit? A laude propius totum hoc genus insidiarum abesse videtur, quam a culpa. Certè vir & dux bonus Brasidas, ita effatur:

Abest...

Ἡ κλέμματα λαοκακίαν δόξαν εχθρῶν πολέμων μάχης αἰσῶσ ἀπατήσας, τὰς φίλους μέγιστ' αἰσῶφελήσασιν: Illa belli furta pulcherrimam laudem habent, per que hostes maxime decipiuntur.

Thuc. vii.

Ipse Polybius admirator paullo ante Achæorum, palam ad nos transit. & αἰετῶν κτ' ἀπολεμὸν ἐξένομι βλάπτῶ τὰ παροδῆως καὶ μὴ βίβας ἐπιτελέμεθα: καὶ μὴ δολῶ καὶ στυγερῶ περιουδιῶν: Facinorum militarium ea esse minoris laudis ac momenti, que pro palam & per vim patiantur, his que ex occasione & per dolum.

Lib. viii.

Spartanorum de his iudicium:

Quod si gens etiam genti opponenda: an Spartanos appendere cum Achæis verear in eadem lance: in dō virtute & fortunā præponderabunt. Illi igitur, καὶ πρὸς ὄντες πολεμικώτατοι,

μικώτατοι, μείζονα καὶ μάλλον αἰσῶπρω πρέπασθον ἢ γένετ' ἰδὼν διὰ λόγος καὶ σωῆσ' εἰς πρᾶξιν, ἢ τὴν μὲν βίας καὶ ἀνδρείας: etsi pugnacissimi, tamen digniorem magisque convenientem homini censebant actionem ratione & mente institutam, quam hanc per vim aut robur.

Ideoque δύο μὲν ἐν Σπάρτῃ τῶν ἀποσεργηγῶν, ὁ μὲν δι' ἀπάτης ἢ πειθῆος ὁ βέλεται διαπραξάμενος, βῆν. ὁ δ' διὰ μάχης, ἀλεκτηύονα: Sparta, è Ducibus qui se abdicant, ille qui rem dolo aut suasionem confecit, bouem immolat: qui prælio, gallum.

Qui anteposuerunt hac rella rectis.

Ibid.

Maiorem scilicet minoremque victimam, pro re tali. At negat, inquit, Euripides esse viri generosi. Errant. non ille de hoste publico aut præliis loquitur: sed sentit de priuatis inimicitis, in quibus locum (iustè quidem) esse non vult huic fraudi, aliud est in bellis. Nam etiam Romani veteres, auidi aliàs & tenaces regis huius viæ, quemdam bonum Dolum dicebant, et pro solertiâ hoc nomen accipiebant: maxime si aduersus hostem latronemue quis machinaretur.

Responsio ad rationes aduersas.

Distinctio inter hostes.

Vlpian. l. 1. De dolo.

Quid verbis opus est? Ipse sacrorum. Antistes.

Christiana
sanctio.

Antistes definiunt, *Cum iustum bellum suscipitur, ut aperte pugnet quis aut ex insidiis, nihil ad iustitiam interest.*

Augustin.
in Quæst.
super Io-
sue, qu. x.Ad Florū
responsio.

Nam quod Romanus ille scriptor dam-
nare videtur, ille verò non damnat. Saluam
tantum in iis vult Fidem & Dignitatem.
Nam contra foedera aut pacta fraudem
quis probet? quis item vilem aliquam &
abiectam? ut si quis hostem veneno tollat,
aut clam immisso emptoque percussore.
Hæc talia sperne, & cum Agesilao cense:

Quæ frau-
des bona.

Αποσπείσαμενον μὴ ἀδίκως, ἀσεβές τὸ ἴπ-
λομαχίας παραλογίζεσθαι, ἔμεινον δίκαιον καὶ ἴπ-
δοξον, ἀλλὰ ἔτι καὶ κερδαλέον: *Fæderatum
iniuste fallere, impium; at hostes, non solum
iustum, sed etiam suave & fructuosum est.*

Plutarch.

Adhorta-
tio ad eum.

Hos tales, cum Homero,

Κτείνης ἢ ἐ δόλω, ἢ ἀμφοδὸν ὄξει χαλκῶ:
Confice siue dolo, seu stricto cominus ense.

Odyss. λ.

Laudatio.

Ὅντως ὃ δὲ ἐν κερδαλεώτερον ἐν πολέμῳ ἀπά-
της: *Reipsa nihil utilius in bello dolis.*

Xenoph.
Hipparch.

Quorum specimen quid à me hîc exspe-
ctes? Frontinum & Polyænum è veteribus
habetes: & nonnemo etiam hodie percoluit
illum campum.

CAP.

CAPVT XVIII.

*Quid post Pugnam faciendum videatur:
& in Victoriâ, siue Clade, quomodo
Princeps salubriter & decorè se gerat.*

AD Pugnam Consiliis meis fatis te in-
struxi: aliquid etiam de iis quæ post
Pugnam vsui sunt, dicam, & hoc velut fle-
xu ducam te ad candidam illam metam: id
est, Pacem. Post Pugnam, aut Victoria est,
aut Clades. In illâ tria præcipio: ut Cautè
eam habeas, ut Leniter, ut Modestè. Cautè
ideò, quod *fermè fit ut res secunda negligen-
tiam creent:*

Ad Victo-
ria vsu
tria præce-
pta.

Liu. xxi.

Tac. Agr.

Atque ita, *aliquod vulnus per nimiam fi-
duciam accipiatur.*

Cautela
adhibenda:

Iv. Hist.

*Crebra autem, et si modica damna, sanam
partem victoria lacerant.*

Leniter etiam: quia suapte naturâ ea
cruda.

Lenitas:

Senec.
Troad.

*-Regi franis nequit
Et ira, & ardens hostis, & Victoria,
Gladiusque felix. cuius infecti semel
Uecors libido est.*

f 2

Regenda

Necessitas
omnis ab-
cidenda
hosti.

Regenda tamen, aut valdè hæres in tuo
cursu. Nam ubi extrema omnia in oculis,
desperatione in audaciam accinguntur.

Tac. III.
Hist.

*Ignorantiam quoque Necessitas acuit, et sæ-
pe desperatio spei causa est.*

Curt. v.

*Gravissimi sunt morsus irritatae Necessi-
tatis.*

Porcius
Latro in
Declam.

Ad pacem
idem idem
prænocan-
dus.

Ergo hoc caue, & ad spem semper ali-
quid relinque. Instat, terre: sed ubi satis
terrueris, parcendo rursus irritamenta pacis
ostenta.

Tac. Agr.

Hoc mollit & frangit aspectu pignorum,

Indid.

Agris par-
cendum.

Aspectu Opum: quas ipsas ne planè per-
de. Archidamus prudenter: μή γδ άλλο τι
νομίσητε, inquit, τὴν γῆν αὐτῶν (τῶν πολεμίων)
ἢ ὁμηροῦ ἐχθρῶ. καὶ ἐχθρῶσον, ὅσω ἄμεινον ἐξείρ-
γασαι ἢς φείδεσθαι χερσὶς Ἐπιπλείσον, καὶ μὴ ἐς
δύποναιαν κατὰ σῆσαντας αὐτὰς ἀληπιτότερος ἐχθρῶ.
*Nec enim aliud terram hostium censete, quam
velut obsidem. idq; eo magis, quò illa cultior.
Huic parcendum ut plurimum est, nec hostes
in amentiam et desperationem redacti, diffici-
liores expugnatu reddendi.*

Thuc. I.

Et alio-

Et alioqui speciosa in hoc fiducia, quòd
parcas, ut tuis. Nam

Sen. Theb.

*Quæ corripit igne, quæ meti gladio iubet,
Aliena credis.*

Tertiò, Modestè eam habe. Nam non
solum Felicitas in malo ingenio avaritiam, su-
perbiam, ceteraque occulta mala patefacit:

Tac. III.
Hist.

Superbia
segregan-
da.

II. Hist.

Sed rebus secundis, etiam egregij duces in-
soleseunt,

Olymp.
Od. I.

Et cum Pindarico illo Tantalò -μέγαν
ὄλεον κατὰπέψαι εὐδωλοῦται: magnam felici-
tatem concoquere non possunt.

Thuc. I.

O stulti! ὁ, τε ἐν πολέμῳ εὐτυχία πλεονάζων,
ὄλεον ἐντεθύμηται θρόνοι ἀπίστω ἐπαυρόμενοι:
*Is qui in bello ob res secundas exsultat, nescit
quam infidè superbiam se extollat.*

Nam casus
incerti:

Publius.

*Fortuna vitrea est, tunc cum splendet,
frangitur.*

Plinius
Paneg.

*Habet has vices conditio mortalium, ut
adversa ex secundis, secunda ex aduersis nas-
cantur.*

Et sæpe vi-
ctor, ubi-
cims.

Sen. Aga-
mem.

*Victor timere quid potest? quod non
timet.*

f 3

Iam in

Clades
tuas scire
oportet:

Iam in CLADE duo moneo: vt Pruden-
ter eam & Fortiter feras. Prudenter, hoc
fensu: vt noris eam ferò, & appendas. Nam
quidam, è contrario, *let a omnia sibi fingunt:*

Tac. III.
Hist.

Aut non
mederis.

Et nuntios cladis occultantes, stultâ dissi-
mulatione, remedia potius malorum, quam
mala differunt.

Ibid.

Quod nulla ratio est, vt fiat. Nam
primùm,

-clades scire qui refugit suas,
Grauat timorem. dubia plus torquent
mala.

Sen. Aga-
meinn.

Sicut contrà, *Sæpe calamitatis solatium est,*
nosse sortem suam.

Curt. IV.

Deinde, profectò

Iners malorum remedium, Ignoran-
tia est:

Sen. Oed.

Imò nullum: nec mederi tibi fas cùm
nescis. Tu verò agnosce, atque ad eò exa-
mina & appende. Si exigua damna, irâ te
magis quam metu accendant.

Tacit. x v.
Annal.

His omnien-
dam:

Si grandiora; ne sic quidem *hastam*
abiice,

Cic. pro
Murzâ.

Nec

Tac. II.
Hist.

Nec prælij unius euentu pauesce.

Liu. xxviii.

Nonne Mars communis & victum sæpe
erigit, & adfligit victorem?

Et meliora
speranda.

Egesipp.
IV. cap. II.

Infirmi ingenij est, lapsu aliquo, summa rei
diffidere, cùm exiguis momentis subito incli-
nentur omnia que in bello geruntur.

Ergo hîc illud valeat, vt feras Fortiter.

Robur ani-
mi induen-
dum.

Senec.
Oedip.

-Regium hoc ipsum reor
Auersa capere. quòq; sit dubius magis
Status & cadentis imperi moles labat,
Hoc stare certo pressius fortem gradus.

Tac. II.
Hist.

Didici fortes & strenuos contra Fortunam
insistere spei; timidos & ignavos, ad despera-
tionem formidine properare.

Contra
fortunam
insurgen-
dam.

Indid.

Tu verè erige te, vires iuxta & procul si-
tas circumspice:

Vires repa-
randa.

Veg. III.
cap. xxv.

Novi dilectus, noua querantur auxilia:

Tac. Agr.

Opida aut castella, aduersus moras obsi-
dionis, annuis copiis firmentur.

Flor. I.
cap. xv.

Ad summam (bona modò caussa tua sit)
omnia experire: more anguium, qui obtrito ca-
pite, postremum caudâ minantur.

Si iusta

Per decus
mori me-
lius, quam
per dedecus
vivere.

Si iusta ac pia bella dii auersantur, fortibus Curt. v.
tamen viris licebit honestè mori.

Quoniam quidem unum omnibus finem Sall.
Natura vel ferro septis statuit:

Id solum refert, nouissimum spiritum per Tac. III.
Hist.
ludibrium & contumelias effundant, an per
virtutem.

CAPVT XIX.

*Ad Pacem ex animo adhortatio. Ac pri-
mum illuc inclinamus eos, qui Victi: sed
ad Tutam & Bonam.*

Pars tertia
huius libri.

SED fatis, fatis, iam Pugnatum est: Pax
salutaris quando nos respicies? Ad te ve-
nio, & absterfo Martio hoc puluere, quie-
scam paullum sub felici arbore Mineræ.
Dixi quomodo Suscipienda bella, & Ge-
renda: nunc auide, quomodo Finienda.
Nam.

Mundus
non stet per
assidua
bella.

Si aterna semper odia mortales gerant, Sen. Herc.
Fur.
*Nec ceptus unquam cedat ex animis
furor,*

*Sed arma felix teneat, infelix paret;
Nihil relinquent bella. tum vastis ager
Squalle-*

*Squallebit aruis, subditâ tectis face
Altus sepultas obruet gentes cinis.*

Quamuis magna, quamuis diuturna Eorum s.
nis pax.
*bella, Pace finienda sunt: cuius & nomen
dulce est, res verò ipsa cum iucunda, tum sa-
lutaris.*

Cic. Phil.
XIII.

Id. deleg.
Agrar.

Quâ non modo ij quibus natura sensum Laudenti-
cula patris.
*dedit, sed etiam tecta atque agri letari vi-
dentur.*

Sil. xi.

*-Pax optima rerum
Quas homini nouisse datum est. Pax
una triumphis
Innumeris potior.*

Tac. Agr.

Ergo pariter ad hanc ite, tam quibus Salus Viriq. par-
ti expedit:
quam quibus Gloria carissima est:

xv. Ann.

*Victi dico & Victores, ad hanc ite. Illa
ex equo utilis:*

Et

Sen. Herc.
Fur.

Pacem reduci velle, Victori expedit, Victoria ma-
ximè.
Victo necesse est.

*Sed tu me prior audi, qui VICTVS.
Paullò antè ad arma te excitavi: nec nunc
excutio. quia hæc directâ ad Pacem via. Si*

t.

pace.

Arma te-
nenda si
eam volu-
mus.

pace frui volumus, inquit Tullius, bellum ge-
rendum est; si bellum omitemus, pace num-
quam fruemur.

Philip. vii.

Ἐκ πολέμου μᾶλλον εἰρήνη μαλλον βεβαιύται:
E bello enim pax magis firmatur.

Thuc. i.

Mors fa-
ciendus
hosti.

Quomodo? nempe ne ignauum & vi-
le aliquod animal videare: & sciat esse tibi
adhuc vires, si deliberas, ambiguas; acres si de-
speraris.

Tac. iii.
Hist.

Ideò erectum est fidentem animi ostende.

iv. Ann.

Et dic illud Homericum:

Τῶ μοι δ' ἄρα τά ἐστι καὶ ἀσπίδες ὀμφα-
λέεσσαι,

Iliad. v.

Καὶ κόρυθες, καὶ θώρηκες λαμπρὸν γα-
νόωντες.

Et mihi sunt teretes hastae, clypeique
rotundi,

Tum galeae, tum thoraces splendore
micantes.

Vetus verbum non te fallat; Sub clypeo
melius succedere pacis negotium.

Guil. Neu-
brig. Rer.
Anglic.
lib. i. cap.
xii.

Duo in pa-
ce specto.

Considerabis autem in omni pace hæc
duo, vt Honesta ea, & vt Simplex sit. Ho-
nestam

Lib. xxy.

nestam intellego, cum aliquã tolerabili con-
ditione finies bellum.

Vt Hone-
sta sit.

Ex Cic.
Phil. xii.

Vt verè Pax ea sit, non pactio seruitutis.

Ad Attic.
vii. ep.
xiiii.

Nam quamuis pax vel iniusta, utilior sit
iustissimo bello;

Tamen profectò viro Principi intoler-
abilis, quæ labem eiusmodi aut ignominiam
adfert.

Cum aper-
tâ seruitu-
te, turpi.

Sen. Theb.

In seruitutem cadere de regno, graue est.

Phil. iiii.

Videaturque cum dignitate potius caden-
dum, quàm cum ignominia seruiendum.

Mors viro
potior.

Phil. vii.

Deinde Simplicem eam volui: id est, pu-
ram, niueam, & verè Pacem. Nam fi-
ctam, fucatam illam, & pacis nomine inuo-
lutum bellum, reformido.

Pax sine
fuce cito.

Sallust.
Epist. Mi-
thrid.

Sæpe ob potentium interna mala, dilata
magis prælia, quàm datam pacem intelleges.

Finis bel-
lum, non
differat.

Tac. iv.
Hist.

Ego autem censeo, Pace suspectâ tutius
bellum.

Hæc duo sunt quæ semper consideres,
nec plenè semper impetres: nisi fortè initio
belli. Nam optimum & prope vnum tem-

Quando
ea optimè
coerent.

pus est de pace agendi, dum sibi uterque confidit, & pares ambo videntur. Cass. l. bel. Civil.

Et videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Curt. vi. 1.

*Interdum
fasces Di-
gnitas sub-
mittit:*

At rebus inclinatis, magis est ut te inclines: & quamvis tutâ conditione pacem accipere malis, quam viribus cum valentiore certare. Cicer. v. Epist. xxx.

Gubernator, ubi naufragium timet, iacturâ, quidquid sanari potest, redimit. Curt. v.

Experti inuicem estis tu ac Fortuna: Tacit. ii. Hist.

Contra te stetit. quid proroges ultra ruinam? v. Hist.

Scito apud victos plus ferè querimoniarum, quam virium. ii. Hist.

Et quanquam atrociter loquantur, minorem esse apud eos animum. iii. Hist.

*Necessitate
cogense.*

Itaque morde frænum (& quod in re simili quispiam dixit) Necessitati pare, quam ne dii quidem superant. Liu. ix.

Eccè Pacem etiam qui vincere possunt, volunt: quid te oportet? Id. vii.

Quin

Ibid. Quin omisâ Irâ ac Spe fallacibus auctori- bus, te ipsum tuâque omnia cognita per mitte fidei. Nec inutile sine conditione etiam dare se hosti.

Sæpe hoc profuit; & supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accipere. ii. Ann.

Nam victores (qui alto quidem sunt animo) secunda res in miseratione ex irâ vertunt. Sall. Orat. Lepidi. Si is tamen generosus.

CAPUT XX.

Victores ad Pacem provocati, argumento triplici: quia id Decorum, Vtile, Tutum. atque adeò ad Pacem mitem: sed cum exclusione fraudis. Pro eâ auctor ipse Pacis invocatus.

QUO S huc quoque iam impellam. Nam ades tu VICTOR: & quamvis vela tibi tumeant secundo vento, capeffe hunc portum. Procellâ inuolui potes, & euerti. Nam quamvis ille dixerit, *Pacem & concordiam Victis utilia, Victoribus tantum pulchra esse.* iii. Hist.

Ne crede. illa verò non Pulchra iis folùm, sed Vtilis plerunque & Tuta. Palàm quidem pulchra: & in bonis tuis rebus, ho- Pax vincenti decora.

stium dubiis, tibi ampla ac speciosa danti Liu. xxx.
pax est.

Quàm decorum Principi, cum victoriam Ibid.
propè in manibus habeas, pacem non abnuere!
ut sciant omnes, te & Suscipere iustè bella &
Finire.

Si pratermittis hoc tempus, quo dare magis lib. xxiii.
quàm accipere potes pacem, vereor ne hac leti-
tia luxuriet tibi aut vana euadat.

In occasione accipienda.

Et fiat illud: Gloriaq; & præda nonnihil Tac. xv.
partum, si aut gloriam cum modo, aut prædam Ann.
cum curâ habuisset.

Sanè vir sanctus inclamat: Pacem con- Bernard. in
temmentes, & gloriam appetentes, pacem per- Epist.
dunt & gloriam.

Iam Vtilis quoque eadem. Nam si in
bello perseveras, quid nisi tedium ex morâ, Tac. xii.
periculum ex properantiâ te manet? Ann.

Vtilis etiâ:

Ut bello & molestiis defungare.

Nam ferè plus impetus, maior constantia In Agric.
penes miseros.

Et fractis rebus violentior ultima virtus. Sil. l.

Quam

Quàm maximè mortiferi morsus esse so-
lent morientium bestiarum.

Adde, quòd Fortuna belli artem victos
quoque docet.

Nec temerè id præuisum præcautumque
Lycurgo: qui Rhetram siue legem tulit, κω- Non diu in
λύσαν Ἰπὶ τῆς αὐτῆς πολεμίας ἐργασίαν, ἵνα μὴ eosdem bel-
πολλάκις ἀμυνέας σιωπῆσι ζῶντοιοι πολεμικοὶ γέ- landum.
νωῦνται: vetantem eosdem hostes sapius impu-
gnare, ne repugnare coacti, ipsi quoque bellicosi
euaderent.

Denique Tuta: quoniam vitas per eam Pax tuta.
incerta belli. Melior tutiorque est certa pax,
quàm sperata victoria. Illa in tuâ, hæc in
deorum manu est.

Vim Fortuna reputa, & omnia quæ agi- Fortuna
mus, subiecta esse mille casibus. incerta.

Sen. Herc.
Fur.

-nemo se tuto diu

Periculis offerre tam crebris potest.

Omnia audacissimè incipientem nusquam
fefellit Fortuna?

Eò magis time. & ne quanto altius elatus Qua in ex-
es, hoc scèdius corruas. pedito sepe
pungit.

Semel

*Semel profectò premere felices Deus
Cum cepit, urget. hos habent magna
exitus.*

Sen. Herc.
Oct.

Non ergo
irritanda.

*Itaque illam ipsam Fortunam, quã aspiran-
te res tam prosperè gessisti, verearis.*

Curt. III.

*Fortuna enim est: & ex his quæ tribuit ti-
bi, quàm mutabilis sit, reputa.*

Ibid.

Εὐνοῦς ἐνὸς ἀλλοῦ καὶ τὸν κενέοντα καλέειτο: Homer.
Iliad. 7.
*Mars communis, & interimit quo-
que iam perimentem.*

*Ideo in secundis rebus, nihil in quemquam
superbè ac violenter consulere decet, nec præ-
senti credere Fortuna; cum quid Vesper ferat,
incertus sis.*

Liu. XLV.

Sapientiam
cum eã
misce.

*Profectò si in secundis rebus bonam quo-
que mentem darent dii, non ea solum quæ eue-
nissent, sed etiam quæ euenire possent, reputa-
remus.*

Lib. xxx.

*Dabis ergo Pacem, nec ita aliena appetes,
ut de tuis dimices.*

Ibid.

Pax tolli
rabilis est.

*Sed qualem? Mitem. Nam bellorum egre-
gij fines, quoties ignoscendo transigitur.*

Tac. XII.
Ann.

Cogita,

Sall. Orat.
Philippi.

*Cogita, Ignoscendo populi Romani ma-
gnitudinem auxisse:*

In Iug.

*Neque victis quidquam, præter iniuria li-
centiam, eripuisse.*

Tac. XII.
Ann.

*Quidni imiteris? Quantã pernicaciã in
hostem, tantã beneficentiã aduersus supplices
utendum.*

Sen. 1. De
Clem.

*Uti animosè debes tanto munere decorum,
dandi auferendique vitam potens:*

Ibid.

*Et interdum, contentus esse, nihil ex rege
victo, præter gloriam, sumere.*

Liu. VII.

*Ex Famã tuã hoc erit, imò etiam ex Vsu.
Si enim duram acerbamque das, quis serua-
bit? Nec credideris ullum populum, aut ho-
minem denique, in eã conditione, cuius eum po-
niteat, diutius quàm necesse sit, mansurum.*

Nam ma-
la, infir-
ma:

Lib. IX.

*Viuat semper in pectoribus eorum, quidquid
istuc presens necessitas iniunxerit.*

Tac. III.
Ann.

*Et in tempore clamabunt, Miseram pa-
cem vel bello benè mutari.*

*Liberè & verè olim Priuernas ille, in Se-
natu Romano, interrogatus, Qualem ab iis*

Bona, con-
stantissi-
ma:

pacem expectarent? Si bonam dederitis, inquit, & fidam, & perpetuam: si malam, haud diuturnam.

Lib. vii.

Veriloquium est: Ibi pacem esse fidam, ubi voluntarii pacati sint, neque eo loco ubi servitutem esse velint, fidem sperandam esse.

Ibid.

Infidie tamen cavenda.

Esto Pax igitur Mitis, sed in eos qui ex animo eam volunt. Nam si qui subdole aut infidiosè agunt, hos tales astringe. Frequentius enim conventionum pacisque simulatione credulis quam arma nocuerunt.

Veget. iii. cap. iiii.

Animadvertite.

Polybij hic dogma aureum: τὸς Ἰπὶ πᾶν πραγμάτων ταπεινός, καὶ τῶν τριῶν ἐδεός μᾶλλον σφουγίζεν, ὥστε μὴ ληθίσαι τὰς ἀειρέσεις τῶν διαλυομένων τὰς ἐχθρας, ἢ σωπιδεμένων τὰς φιλίας, πότε τὸς κειροῖς εἰκοτες, καὶ πότε τῶν ψυχῶν ἢ τῶν ποικίλων τὰ σωθῆκας, ἵνα τοὺς μὲν ἐφέδρους νομιζοντας εἶναι τῶν κειρῶν ἀεὶ φυλάττανται. τοὺς δὲ πειθουμένους, ὡς ὑπηκόους ἢ φίλους ἀληθινούς, πᾶν τὸ παροπίπτον ἐξ ἐπίμης παραγγέλλωσιν. Oportet eos qui rebus praesunt, nihil magis curare, quam ut ne eos lateat quod animo sint qui aut bella finiunt, aut amicitias constituunt. quando temporibus cedentes, & quan-

Lib. iiii.

& quando revera animis fracti pacem ineunt. ut illos quidem, tanquam subseffores & infidiatores temporum, observent ac caveant: istis fidem habentes, tanquam verè subditis aut amicis, quidquid euenierit, imperent, atque praecipiant.

Hominibus suasi haecenus. nunc ad te, Oratio pro pace.

Paul. i. ad Corinth. cap. xi. i. ii.

o aeternum Numen, qui non Deus es dissensionis, sed Pacis:

Breviter, sed calidas preces conuerto.

Jeremias, cap. xlvi.

Quomodo Domini, quousque non requiesces? Ingradere in castram tuam, refrigerare, & sile.

Exeod. cap. xxxix.

Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis: ut des nobis finem & patientiam, & invocamus te, & vivemus.

PRINCIPIUM... Hominibus suasi haecenus... nunc ad te... Oratio pro pace... quousque non requiesces? Ingradere in castram tuam, refrigerare, & sile. Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis: ut des nobis finem & patientiam, & invocamus te, & vivemus.

Oratio pro pace.

In his...

Quousque non requiesces?

Invocamus te, & vivemus.

I. LIPSI
POLITICORVM

SIVE
CIVILIS DOCTRINÆ

LIBRI SECTI

CAPVT III.

Ad Civile bellum ventum. & eius mi-
seria breuiter oculis subiecta.

IN EM Externo bello impo-
sui: vtinam Ciuilibus malis!
quæ nostra per tot annos vidit
etas. Liu. Præ-
fat.

Quid sit
Ciuile bel-
lum?

Culmen
miseriarū.

Formidatū
iis qui verè
cines.

Nam huc Ordo me trahit; & definitio Ci-
uile bellum, ARMA SVBDITORVM IN
PRINCIPEM MOTA, AVT INTER
SE SE. Quo nihil miserius, nihil foedius,
& quod meritò mare ipsum dixerim cala-
mitatum. Homerus verè scripsit,

Αφέντως, ἀθέμις &, ἀνέστι & ἐστὶ ἐκείνος, Iliad. 9.
Ὁς πολέμῳ ἔρχεται Ἰπιδημῖς ὀκρούσντος:
Ille nefarius & sine gente tribuque mi-
hi esto,

Qui

Qui Civile cupit ferum & execrabile
bellum.

Philip. xii. Cuius mentem explicuit & diffudit ma-
gis Tullius: Nec priuatos focos, nec publicas
leges, nec libertatis iura cara habere potest,
quem discordia, quem cades ciuium, quem bel-
lum ciuile delectat. eumque ex numero homi-
num eiiciendum, ex finibus humana natura
exterminandum puto. Imò qui
homines.

Sallust.
Orat. Le-
pidi. Et re ipsa quid scelerum ab eo abest?
quæ ue humana superant, aut diuina impollu-
ta sunt? In eo scela-
ra.

Sen. ii.
De Irâ. Castra ex unâ parte contraria, parentum
liberorumque sacramenta diuersa. Et impie-
tas.

Lucan. vii. -videre parentes
Frontibus aduersis, fraternaque comi-
nus arma:
Id. i. Cognatasque acies.

Sall. Orat.
Lepidi. Quid cladium non ei inest? Proscriptio-
nes innoxiorum ob diuitias, cruciatus virorum
illustrium, vasta urbes fugâ & cadibus, ci-
uium miserorum bona, quasi hostilis præda,
vanum aut dono data. In eo cla-
des.

Promiscua
cades.

Occidere palam, ignoscere non nisi fallendo
licet.

Tacit. I.
Hist.

Non atas, non dignitas, quemquam prote-
git, quo minus supra credibus, & cades stupris
misceantur.

III. Hist.

Nobilitas cum plebe perit, latèque va-
gatur.
Ensis, & à nullo reuocatum est pectore
ferrum.

Lucan. I.

Perfidia.

Iam minora illa flagitia adde. Fluxam
per discordias militum fidem:

Tac. II.
Hist.Nulla Di-
sciplina.

Corruptam Disciplinam. quam in pace
inexorabilem, discordia civium resoluunt, pa-
ratis utrimque corruptoribus, & perfidia im-
punita:

I. Hist.

Ant ob-
dientia.

Ideoque Pecuniam inter civiles discordias
ferro validiorem.

II. Hist.

Cernimus milites in omne fas nefasque
audas aut vanales, non sacro, non profano
abstinentes:

Ibid.

Quippe obnoxiiis ducibus, & prohibere
non ausis.

Ibid.

Sciuntque

I. Hist.

Sciuntque per turbas & raptus facilius eos
ad civile bellum impelli.

II. Hist.

Atque uniuersè verum: Civilibus bellis,
plus militibus quam Ducibus licere.

Lucan. V.

-Rheni mihi Casar in undis
Dux erat, hic socius. facinus quos in-
quinat, aequat.

Tac. I.
Hist.

Quid? quòd nec apud togatos & paga-
nos usquam fides aut amor? metus ac necessi-
tate huc illic mutantur:

Varia
transitio-
nes.

II. Hist.

Faciles occupantibus, et meliorum incuriosi.

Cic. IV.
Epist. ad
Fam. epist.
IX.

Ad summam, Omnia sunt in bellis civili-
bus misera, sed nihil miserius quam ipsa vi-
ctoria.

Victoria
aspera.

Ibid.

Quae etiam si ad meliores venit, tamen eos-
ipso ferociore impotentioresque reddit: ut etsi
naturà tales non sint, necessitate esse cogantur.

Tac. III.
Hist.

Duces enim accendendo civili bello acres,
temperanda victoria impares.

Nec in po-
testate
vincens.Cic. XII.
Epist. ad
Fam. epist.
XVIII.

Bellorumque civilium hi semper exitus, ut
non ea solum fiant, quae velit victor, verum-
etiam

etiam ut iis mos gerendus sit, quibus adiutori-
bus parta est victoria.

Plura sunt in detestationem huius pestis:
quæ nimis nota nobis, omitto.

CAPVT II.

*De causis civilium bellorum. Ea facta du-
plices, Longinqua & Propinqua. Prius
de prioribus dictum.*

Cardo hic
rei, CAHERE
bellum.

ILLUC transeo, ut de Causis eius distinctè
differam, & de Fine. Quid enim opus
de Modo gerendi? par ille aut idem, qui in
Externo. Et alioqui, non tam de Gerendo
eo cogitandum sapienti Principi, quàm ca-
uendo. Hoc caput, hic pes rei. & initia pro-
fectò ac semina Ciuilium motuum restin-
guenda sunt: aut vbi accensa, nulla Pru-
dentia te habebit indemnem. Necessariò
aut interitus consequetur, aut mutatio re-
rum. Igitur de Causis *Ἰμμελῶς* & inten-
tè differam: & in herbâ, si possum, oppri-
mam pestilentem hanc frugem.

Causa Re-
motæ:

Causæ Ciuilis belli duplices: Remotæ,
& Propinquæ. Dico illas, QVÆ PRIMÆ

VERÆ-

VERÆQVE CAUSSÆ SVNT, SED MI-
NVS ADHÆRENT EFFECTVI, AVT
APPARENT. Iltas, QVÆ ORTÆ AB ^{Causa}
ILLIS, EVENTVI CONIVNGVNTVR, ^{propinqua.}
ET PALAM SE OSTENDVNT. Priores,
Sapientes intuentur: Vulgi oculi, versi ad
iltas. Sunt inter Remotas duæ, Fatum &
Luxus. Fatum in primis: quia ab euentibus
omnis æui certum, Deum velut sollemniter
magna imperia perdere per hanc viam.

Lucan. I.

*In se magna ruunt. Latet hunc numi-
na rebus*

Crescendi posuere modum.

Ad Cæf.

Licet de omni republicâ præfagias, quod
Crispus de suâ: *Ego sic existimo, quoniam or-
ta omnia intereunt, quâ tempestate urbi Ro-
manæ fatum excidij aduentarit, cives cum ci-
uibus manus conserturos. ita defessos & exsan-
gues regi aut nationi præda futuros. Aliter,
non orbis terrarum, neque cunctæ gentes con-
globatæ, mouere aut contundere queant hoc
imperium.*

Europæ
notata.

Flor. III.
cap. XI.

At Luxus etiam causa altera. *Quæ enim
alia res civiles furores peperit, quàm nimia Fe-
licitas?*

Luxus
paulatim
quoque cas-
sus

Opes

Opes atque Diuitia afflixere seculi mores; Ibid.
mersamque vitis suis, quasi sentinam, rem-
publicam pessundere.

Magnificus apparatus conuiuiorum, & Ibid.
sumptuosa largitio, nonne ab opulentia paritu-
ra mox Egestatem?

Cum scilicet rapacissimo cuique ac perditis-
simo, non agri aut fanus, sed sola instrumenta
vitiorum manebunt. Tac. 1. Hist.

Hi tales, miscere cuncta, & priuata vul-
nera, reipublica malis operire statuent. Ibid.

Quippe ita se res habet. ut publica ruina
quisque malit, quam sua proteri; & idem pas-
surus, minus conspici. Vell. 11.

Sunt igitur isti gradus:

Non auro tectisue modus, mensasque
priores Lucan. 1.

Aspernata fames.

Hinc usura vorax, avidumque, in tem-
pore fanus, Ibid.

Et concussa fides, et multis utile bellum.

Atque hæ duæ Remotæ illæ causæ sunt.
quod in eas remedium? in alteram nullum.

Frustrâ

Frustrâ cum Fato pugnes, id est diuino de-
creto. Ita Fato placuit nullius rei eodem sem-
per loco stare fortunam. Sen. Con- fol. ad Heli.

Nihil mutationis periculo exceptum: non
terra, non calum, non totus hic rerum omnium
contextus. Quamuis Deo agente ducatur,
non semper tenebit hunc ordinem, sed illum ex
hoc cursu dies aliquis deiciet. Id. Epist.

Certis eunt cuncta temporibus. nasci de-
bent, crescere, exstingui. Ibid.

At in luxum (si in tempore prouides) fir-
 mum auxilium habes à nostrâ * Censurâ. * Suprà, lib. 1111. cap. 11.

CAPVT III.

De causis Propinquis belli Civilis: Exo tres.

Factio prima est: eius pernicies in omni
statu. & sint ne dissidia unquam usui?

HÆC igitur sunt, ut poeta ait,
 -publica belli

Lucan. 1. *Semina, quæ populos semper materere*
potentes.

uenio ad Propinquas causas: quæ tres oc-
 currunt, Factio, Seditio, Tyrannis. Factio-

nen

X 2

nem no-

Definitio
Factio.

Fons Fa-
ctionis,
Odium:

Aut Am-
bitio.

nem nomino, PAUCORVM AVT PLV-
RIVM INTER SE COITIONEM, ET
CVM ALIIS DISSENSVM. Cui origo
sæpe à priuatis, aut publicis familiarum
Odiis: sæpiùs ab Ambitione. dum quisque
præire vult, aliumque detrahere: & huic fi-
ni conspirant. *Nemo enim eorum, qui in* Sen. Epist.
rep. versantur, quos vincat, sed à quibus vin-
catur, aspicit:

Tam sollicitus ne quem antè se videat, Indid.
quàm ne se post alium.

Habet hoc vitium omnis Ambitio, Non Indid.
respicit.

Pessis hæc
vera sta-
tuum.

Trudunt igitur se, vt fluctus fluctum. at-
que inde contentio, odia, bellum. *Factio-* Liu. III.
nes fuere, eruntque pluribus populis magis exi-
tio, quàm bella externa, quàm fames morbæ,
quæq; alia in Deum iras, velut ultima publi-
corum malorum, vertunt.

Antici cõ-
siliarij pro-
bant:

Nam quòd quidam hodie malè callidi
eas etiam approbant, & negant Principi
quidquam aduersus subditos utilius, quàm si Tac. Agric.
in commune non consulant:

Heu,

Heu quàm errant! Cùm enim duplex, *Improbè.*
vt in definitione ostendi, Factio sit, Pauco-
rum aut Plurium: perniciofa vtraque. & *Factio po-
pularis no-
xia.*
hæc quidem palàm, quæ viribus freta sta-
tim ad manus & arma tendit: & plerum-
que *pars qua domestico certamine inferior est,*
externo potius se applicat, quàm ciui cedat.

Liu. xxxiv.

Sed nec prior illa minùs exitiabilis, quæ *Factio po-
tentum no-
xia.*
inter Paucos & potentes. Nam paullatim,
vt Philosophus quoque adnotat, *αὶ τὴν γνω-
εἰμων σάσεις συναπολάειν ποιῶσι καὶ τὴν ὅλην
πόλιν: Nobilium factiones trahunt ad se &
in partes vniuersum etiam populum.*

Arist. Po-
lit. v. cap.
III.

Cic. Orat.
De Arusp.
resp.

Imò ægriùs hi placantur. *neque alius so-
let esse discordiarum exitus inter claros & po-
tentes viros, nisi aut vniuersus interitus, aut
victoris dominatus & regnum.*

Quomodo igitur vtilis? nam hæc exem-
plis herè atque hodie etiam fumus edocti.
Illud quidem fateor, haud ab re esse, leuiter *Tamen
aliqua dis-
sidia vsui.*
inter se dissentire finitima opida aut pro-
uincias: sed leuiter, & hoc vno bono ne in te
conspirent. Cato in familiâ suâ id specta-
uit: *qui αἰεὶ πῶτα σάσειν ἔχειν τὰς δέλας ἐμνηχανῶ-*

Plut. Ca-
ton.

Sed exiguam,

Ἡ διαφορὰ πρὸς ἀλλήλους, ὑπονοῶν τὴν ὁμόνοιαν καὶ δεδοικώς: *semper contentiunculas aliquas aut dissensum inter seruos callidè serebat, suspectam habens nimiam concordiam eorum metuensque.*

Nec malè hîc illud applicauerim: *Societas nostra lapidum fornicationi simillima est, quæ casura nisi inuicem obstarent, hoc ipso continetur.* Sen. Epist.

Et inter finitimos recepta.

Talem igitur aliquem dissensum, & *solita inter accolæ odia* Tac. v. Hist.

Factiones legibus premeunda:

Fortasse tolerem: at nunquam veras illas, præsertim inter Nobiles, factiones. Imò τὰς πᾶν γνώμων φιλονεικίας καὶ στάσεις, ait princeps Philosophus, καὶ διὰ τῶν νόμων πρὸς αὐτὰς δεῖ φυλάττειν: *Nobilium contentiones & partes, etiam legibus oportet prohibere conari.* Arist. v. Polit. cap. viii.

Ἐπισημῶς ἐπισημῶς.

Neque insignia vlla, aut discrimina Nominum Vestiumque permittere: saluberrimè olim à Mæcenate monitum, ad Augustum. Κάλλιστον, inquit, τὰς τε ἐχθρὰς ἔπισημῶς τὰς πρὸς ἀλλήλους παντάπασι ἐκκόπτειν, καὶ μήτε ἐπισημῶς τινὰς κενὰς, μήτ' ἄλλο τι εἶς ἐδιενεχθῆσθαι τισιν, ἐπισημῶς σφίσι ποιῆσθαι: *Optimum*

num verò inimicitias omnes & ambitiosa certamina prorsus excindere, atq. adeò nec Nomina noua, aut aliud quid, ex quo oriri discordia possint, ipsis permittere.

Aristot. v. Polit. cap. iiii.

Atq. hæc talia in femine comprimenda. *καὶ ἀρχομένων δεῖ τῶν τριῶν εὐλαβείας, ἢ διαλύειν τὰς τῶν ἡγεμόνων καὶ δωμαμένων στάσεις: Incipientia ista cauenda sunt, & dissipanda magistratum aut potentium contentiones.* Et femina.

Curt. vi.

Parua enim saepe scintilla neglecta magnum excitauit incendium.

Liu. xxxiv.

Et semper ab hoc genere summum periculum est, si cætus, & concilia, & secretas consultationes, esse sinas. Vesandi cætus.

CAPVT IV.

Causa altera è Propinquis, Seditio. eius Origo, Progressus, Remedia, distincte explicata.

IAM Seditio etiam causa Ciuiliis belli. **QUAM DEFINIO, MULTITVDINIS IN PRINCIPEM AVT MAGISTRATVS, SVBITVM ET VIOLENTVM MOTVM. De cuius Origine, Progressu, Remediis vtiliter &**

Dio 111.

Definitio Seditio.

Eius origo
varia:
Vt oppres-
sio,

liter & ordine dicam. Origo ei à caussis variis. Sæpe ab oppressione aut metu. cùm imminentium periculorum remedium, ipsa pericula arbitrati,

Aut me-
tu.

Consternantur ad arma. Aristoteles causam hanc discretè tetigit: Διὰ τὸ φόβον, inquit, σασιάζουσιν οἷτε ἡδικηκότες, δεδιότες μὴ δῶσι δίκην, καὶ ἐμέλλונτες ἀδικεῖν, βεβλόμενοι φθάσαι πρὶν ἀδικηθῆναι. Ob metum seditio- nes mouent, tam hi qui fecere iniuriam, me- tuentes pœnam, quàm ij, qui in se expectant, praesensire volentes priusquam ea inferatur.

Excitatio
nimia.

Ab Indulgentiâ etiam, & rebus laxis. quomodo Appius apud Liuium dixit, Non miseris, sed licentiâ, tantum concitum turbarum: & lasciuire magis plebem, quàm sequere.

Angustia.

Sæpe etiam ab Inopiâ, & rebus artis. Semper enim in ciuitate quibus opes nullæ sunt, bonis inuident; vetera odere, noua expetunt; odio suarum rerum mutari omnia student.

Tribunus
arbitrarius.

Denique sæpissimè à Ducibus, cùm Tribuni quidam exagitant & signiferi turbarum. Nam multitudo omnis, sicut mare, per se immobilis est.

Æoli

Ibid.

Æoli isti excitant: & caussa atque origo omnis furoris penes auctores est, reliqui contigione insaniunt.

Tac. xi.
Ann.

Quos operæ est, vt tibi describam. Sunt in eâ classe primùm, Ambitiosi aliquot homines. qui priuatim degeneres, in publicum exitiosi, nihil spei nisi per discordias habent.

Quos Ambitio im-
pellit;

Cic. ii. in
Catil.

Quique honores quos quietâ republicâ desperant, perturbatâ consequi se posse arbitrantur.

Tac. i.
Hist.

Secundò, Obæcati & re familiari perditâ. quibus scilicet afflictâ fides in pace, & rebus turbatis alacres, & per incerta tutissimi.

Quos as-
alienum:

Sall. Orat.
Philippi.

Quibus quies in seditionibus, in pace turba sunt:

Ibid.

Ideoque auidè tumultum ex tumultu, bellum ex bello serunt.

Tac. ii.
Hist.

Tertiò etiam Vani quidam & ventosi. qui non tam premiis periculorum, quàm ipsis periculis leti, pro certis & olim partis, noua, ambigua, ancipitia malant.

Quos insti-
ta vanitas.

Hæc origo est, hæ caussa & flabella: at

Y

Progres-

Progressus
& augmē-
ta seditio-
num.

Progressus iste. Hi tales variâ arte imperitos 1. Ann.
animos impellunt.

Primò clam, & nocturnis colloquiis, aut 1bid.
flexo in vesperam die, dilapsis melioribus deter-
rimum quemque congregantes.

Illic inferunt querelas, & ambiguos de 1. Hist.
Principe sermones, quæque alia turbamenta
vulgi.

Mox etiam, promptis iam & aliis seditio- 1. Ann.
nis ministris,

Agunt audaciùs: & palàm Libertas ac 1v. Hist.
speciosa nomina prætexuntur:

Libertas
& tutela
publica,
prætexi so-
lita.

Sed quàm falsò? Nam ut imperium euer- 1vi. Ann.
tant, Libertatem præferunt; si euerterint,
ipsam aggredientur..

Nec quisquam alienum seruitium, & do- 1v. Hist.
minationem sibi, concupiuit, ut non eadem ista
vocabula usurparet.

Vulgus le-
ne & cre-
dulum.

Adstrepit tamen his vulgus. 1. Ann.

Primò leuissimus quisque, & futuri impro- 1. Hist.
uidus, spe vanâ tumens.

Mox,

Indid. Mox, quod in seditionibus accidit, unde
plures erant, omnes fuere.

Atque hîc regnum obtinent feruidi ma- Calidi hîc
111. Hist. ximè & procaces: qui que inclementer in
Principem inuehi soliti, nihil spei sibi inter ad-
uersa reliquerunt.

1bid. Nam isti apertè descendisse in causam vi-
dentur:

1bid. Eoque plebi gratiores, culpa vel gloria socij. Grati sem-
per valde.

1. Ann. Ad summam, quanto quis audaciâ prom-
ptus, tanto magis fidus, rebusque motis potior
habetur.

Prouer-
bialis verf.

Εν δὲ διχασίῃ καὶ πάγκρατ' ἔμμογε
πρῆνς:

In turbis, etiam pravus sortitur ho-
norem.

Progressus est iste: sed quæ Remedia? Remedia
iam dabo. Suadeo ut in tempore occurras. in principio
adhibenda.

Tac. xiv.
Ann.

Nam sæpe modicis remediis primi motus con-
sedere.

Cic. Phi-
lip. v.

Omne malum nascens facile opprimitur:
inueteratum, fit plerumque robustius.

Vide igitur, si incipiens & nondum adulta ^{Tac. i. Hist.}
Seditio melioribus consiliis flectetur.

Per inter-
preses pla-
candi tur-
bidi:

Mitte qui moneant, suadeant: & præfer-
tim eos, quibus faciundia adsit, mulcendique ^{ii. Hist.}
vulgum artes, & auctoritas.

Non etiam tu ipse eas? haud temerè. &
malo vt integra auctoritas tua maioribus re- ^{i. Hist.}
mediis seruetur:

Interdum
per seipsum.

Tamen interdum haud abnuam, præsi- ^{i. Ann.}
dium te ab audaciâ mutuari.

Fecit magnus Cæsar: &

-stetit aggere fuli ^{Lucan. v.}

Cespitis intrepidus vultu, meruitque
timeri

Nil metuens.

Etiam Diuus Augustus vultu & aspectu ^{Tac. i. Ann.}
Actiacas legiones exterruit.

Forte ali-
quod factu
eos terret.

Cur non tu idem in re ancipiti, & ubi pe- ^{i. Hist.}
riculosior sit quies, quàm temeritas?

Aude, illi metuent: &

Detegat imbelles animos nil fortiter ^{Lucan. v.}
ausa

Seditio,

Seditio, tantumque fugam meditata
iuuentus.

Ex Liu.
vii.

Nam plebem nosce. ferocior illa ad rebel- <sup>Plebs inci-
pit magis,
quàm pa-
trac.</sup>
landum, quàm ad bellandum:

Id. vi.

Eique insitum tentare magis, quàm tueri
libertatem.

Curt. ix.

Audi vaticinium: Omnis multitudo, ma- <sup>Leni re se-
datur:</sup>
ximè militaris, mobili impetu fertur. Ita Se-
ditionis non remedia, quàm Principia, maio-
ra sunt.

Titinnius.

Coquus magnum aenum quando seruit,
paullâ confutat truâ.

Tac. v.
Ann.

Quid tamen si coaluit & iam fortis est <sup>Interdum
tamen vi
compri-
mendia:</sup>
Seditio? nempe fortioribus remediis agendum:

Ibid.

Et si imperium detrahetur, bello certandum.

i. Hist.

Nec tamen statim. Da malorum peni- ^{Sed lentâ.}
tentia, bonorum consensui spacium.

Liu. ii.

Cogita diem forsitan tempusque ipsum le-
niturum iras, sanitateq; animis allaturum.

Tac. i.
Ann.

Interea variè spem offer, metum intende.

Variis ar-
tibus ver-
sanda.

Sed imprimis per artes diuelle eos ac dif- <sup>Disiun-
genda.</sup>
iunge:

iunge: quo remedio tutissimè consensus multitudinis tollitur. Tac.

Corrum-
pceda.

Quosdam occultis præmiis ad te allice. neque unquam deerunt, qui gratiam melioris partis bono publico velint quasitam. Liu. 11.

Fallentia.

Quosdam subdolè ad ipsos mitte: qui eadem velle simulent, quò plus auctoritatis consiliis insit. Tac. 11. Hist.

Verbis de-
mulcenda.

Hi fallent. Tu quoque da verba: quoniam verba apud eos plurimum valent. iv. Hist.

Τὸν μὲν λόγον ἔφασι τὰν ὄτων κρατεῖν: δῆμον δὲ καὶ πόλιν ἐν τὰν ὄτων ἄγειν δεῖ μάλιχα: Lupum aiunt auribus non teneri: at populum & civitatem auribus maximè oportet ducere. Plutarch. Polit.

Ambiguus
promissis
inducenda.

Offer blanda, imò ambiguè promitte. quid refert? facillè mox irrita facies, quæ per seditionem expresserint. Tac. 1. Ann.

Sed indu-
cna, clemē-
ter habēda.

Ego bonum hunc dolum toto ostio admitto. Falle, falle potiùs, quàm cæde. Quòd siquid hîc maculæ; elui id velim clementiâ & lenitate. Ad te redierunt? ne sæui. Omnium culpa fuit, paucorum sit pœna. Abundè

Ex Tacit.
Hist. 1.

Liuius
xxiix.

Abundè satis, si nefaria seditionis auctores sanguine luant, quod admiserunt. Capita saltem puniuntur.

Tac. iv.
Ann.

Imò si unus alterue, maximè prompti, subvertantur.

Lucan. v.

- Quidquid multis peccatur, inultum est.

Liuius
xxviii.

Unde orta culpa est, ibi pœna consistat:

Ibid.

Et scito ad multitudinem, castigationem satis esse.

Sed nec in conscios inquire. Bonâ fide securi omnes sint: & Tiberij exemplo, quamquam multi sustentasse opibus, iniuisse consiliis dicentur, haud queres. Inquisitio sollicitor.

Tac. 11.
Ann.

CAPVT V.

De Tyrannide. quid ea sit, & eius ingenium? mala subiecta oculis: quasitumque, tollenda ea an toleranda?

TERTIA inter Ciuilibus belli caussas, Tyrannis. Quid ea est? VIOLENTVM VNIVS IMPERIVM, PRÆTER MORES ET LEGES. Aio violentum. quia in communi

Definitio
Tyrannidis.

Vs ei ad-
baret:

muni omnium odio, necessario Tyrannus
decurrit ad hoc asylum.

*Quod civibus tenere te inuitis scias,
Strictus tuetur ensis.*

Sen. Herc.
Fur.

Et terror.

Præter alia, hoc inter Regem Tyran-
numque discrimen est: quod alter arma ha-
bet, quibus in munimentum pacis utitur, alter
ut magno timore magna odia compefcant.

Sen. r. De
Clem.

Sine lege
est:

Aio etiam, Præter mores aut leges. Nam
apud Tyrannos

Ius est in armis, opprimit leges timor.

Sen. Herc.
Fur.

*Auferre, trucidare, rapere, falsis nomini-
bus Imperium, atque ubi solitudinem fecerint,
Pacem appellant.*

Tac. Agr.

Sine bono
ullo iure.

Specie tamen aliquâ legum, evertunt le-
ges: & habent huic rei Delatores. quod ge-
nus hominum publico exitio repertum, nec pa-
nis unquam satis coercitum, per premia eli-
ciunt.

Tacit. r. v.
Ann.

Amat de-
latores.

Atque ut quis districtior accusator, apud
eos velut sacrosanctus est: leues, ignobiles, pœ-
nis adficiuntur.

Ibid.

Tuetur
malos.

Itaque sub iis quàm quisque pessimè fecit,
tam maximè tutus est.

Sallust.

Tyran-

Idem Ca-
til.

Tyrannis enim boni quàm mali suspectiores
sunt, semperque aliena virtus formidolosa est.

Tac. Agr.

Inde sinistra erga eminentes interpretatio,
nec minus periculum ex magnâ famâ, quàm
ex malâ.

Odit for-
midatq; bo-
nos, aut
illustres.

r. Hist.

Nobilitas, opes, omisi gestique honores, pro
crimine: & ob virtutes certissimum exitium.

In Agric.

Imò etiam ob Doctrinam. Nam pellunt
Sapientia professores, & omnes bonas artes in
exsilium agunt.

Etiâ do-
ctos.

Ibid.

Quid ita? nequid usquam honesti oculis
occurrat.

Plinius
Paneg.

Ipsi enim vitiosissimi, inimicas vitis artes,
non odio magis, quàm reuerentiâ relegant.

Tac. Agr.

Quin metu apud posteros infamiæ, sæ-
uiunt in ipsa Scripta: & monumenta clarissi-
morum ingeniorum in foro ac comitio vrunt.

Scriptores
& scripta
auerantur.

Ibid.

At non etiam illo igne abolent vocem popu-
li, & conscientiam generis humani.

Egruâ
aboler.

rv. Ann.

Mihi secordiam eorum irridere libet, qui
presenti potentiâ freti, credunt exstingui posse
etiam sequentis ævi memoriam.

Z

Nam

Deus ma-
ior & me-
lior seruat.

Nam contra, punitis ingenii gliscit aucto-
ritas. neque aliud externi reges, aut qui eadem
seuitiâ usi sunt, nisi dedecus sibi, atque illis glo-
riam peperere.

Ibid.

Odiosa
omnibus:

Hæc Facta Tyrannorum: qui Fructus?
acerbi. Sunt enim in omnium odio: &
malos Principes detestantur, etiam qui malos
faciunt.

Plinius
Paneg.

Omnes vi-
cissim me-
tuens.

In assiduo Metu: & ad omnes suspiciones
pauidi.

Tac. 11.
Hist.

Ideo adimunt per inquisitiones loquendi
audiendique commercium.

In Agric.

Nec linguas solùm, sed omnium manus
obseruant, & eo quoque tempore quo non ca-
ptantur, peti se iudicant, nullumque momen-
tum immune à metu habent.

Sen. 1. De
Clem.

-Sors ista Tyrannis

Conuenit: inuideant claris, fortisque
trucidant,

Claudian.
IV. Conf.
Honor.

Muniti gladiis viuant, septiq; venenis,
Ancipites habeant arces, trepidique mi-
nentur.

Conscien-
tia sua
premiuntur.

Adde cruciatus & tormenta interna.

Nam

Tac. vi.
Ann.

Nam si Tyrannorum mentes recludantur;
possint aspici laniatus & ictus. quando ut
corpora verberibus, ita seuitiâ, libidine, ma-
lis consultis animus dilaceretur.

Sil. xiii.

Et Quàm vellent numquam sceptris ful-
sisse superbis!

Tac. vi.
Ann.

Adeo facinora atque flagitia sua ipsis quo-
que in supplicium vertunt.

Sen. 1. De
Clem.

Denique quis exitus? deiectio, aut cædes.
Nam reges consenescent, liberisque ac nepoti-
bus tradunt regna: Tyrannorum execrabilis
ac breuis potestas est.

Infortunii
inuenit.

Laërt. in
eius vitâ.

Thales interrogatus, τί δύσκολον εἶν τελευ-
ῶν; Γέροντα, ἔφη, τυραννοῦ. Quid difficile vi-
disset? Tyrannum, inquit, senem.

Nam raro
diuturni
tyranni.

Iuuenal:
Sat. x.

Nec poëta noster vanus:

Ad generum Cereris, sine cade & vul-
nere, pauci.

Raro in-
uenit.

Descendunt reges, et sicca morte tyranni.

Immanem belluam hanc vides: sed
quod in eam remedium? duplex: Auferre,
aut Ferre. Illud, erectioris spiritus est, cui

De Remo-
dio.Tollere
quidam
volunt.

videtur

videtur moriendum potius, quam vultus aspi-
ciendus tyranni.

Cum ap-
plausu
multorū.

Nec ego reprimo; cūm sciam Gracos ho-
mines deorum honores tribuisse iis, qui tyran-
nos necauerunt.

Id. pro
Milonc.

Audio etiam illum Tragicum:

-Victima haud vlla amplior,
Potest, magisue opima mactari Ioui,
Quam rex iniquus.

Sen. Herc.
Fur.

Sed tolerā-
di sapius
videntur.

Sed tamen hoc alterum magis è Sapien-
tiæ normâ censeo, & sapius è publico vsu.
Quisquis es inter Subditos, si me audis, scu-
tum tibi magis quam gladium commendo:

Ex Liu.
III.

Quia deus
immisit.

Hoc inquam Tolerantiæ scutum. Pri-
mūm, nōnne à Deo reges sunt? ergo anceps,
cede se qualiscumque Principis cruentare.

Tac. xv.
Ann.

Phœbus ille vatum dixit:

-δεινὸν ἢ χυθ βασιλῆϊόν ἐστ

Κτείνειν:

-res est grauis occidisse

Regalem stirpem.

Homer.
Odyss. π.

Priuatim
rarò id be-
ne cessit:

Nimis verè. Res grauis, imò plerumq. &
infelix: si tamen exemplis credimus omnis
æui. Ecce priuatim, vindicta statim sequi-
tur: &

Tac. vi.
Hist.

tur: & facinoris eius ultor est, quisquis suc-
cessit.

Ibid.

Traditâ scilicet Principibus more, mini-
mentum ad presens, in posterum ultione.

Sen. Oed.

Nam vel exempli causâ,
Regi tuenda maxime regum est salus.

Tac. iv.
Hist.

At publicè, quid nisi clades? & rarò ea
moles conuelli, sine conuellentium exitio potest.

Publicè
minus.

Plut. in
Bruto.

Factiones ex eo, discidia, & bella intesti-
na. Atqui ego cum Fauonio assero, χείρον
εἶναι μοναρχίας παρανόμῃ πόλεμον ἐμφύλιον:
Peius deteriorisque esse tyrannide siue iniusto
imperio, bellum Civile.

Semperque
ea causa
cladum.

Tac. iv.
Hist.

Quidni ergo laudabilius, nostrum Fer-
re? meminisse temporum, quibus nati sumus.
& bonos Principes voto expetere, qualescum-
que tolerare?

Tolerare
melius:

Indid.

A deo enim ista & ab alto. & quomodo
sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera na-
tura mala; sic luxum & auaritiam dominan-
tium tolerare debemus.

Ut caelestia
omnia mala.

Plaut.

Indigna, digna habenda sunt, rex que
facit.

Nam sub-
ditorū est,
parere.

Quid calcitras? Principi summum rerum iudicium dii dederunt, subditis obsequij gloria relicta est.

Tac. iv.
Ann.

Ingu
quar-
ters, nocet.

Nihil tam exasperat feruorem vulneris, quam ferendi impatientia.

Egesp. lib.
ii. cap. ix.

In ipsis agrestibus feris, artificissima vincula, si se excitent, imprimuntur; si quiescant, relaxantur.

Ibid.

Modestia
reges mi-
tigat:

Sed & in teipso vide, nequa durioris imperij culpa. Nam vt verè Magnus ille regum dixit: Regum ducumque clementia non in ipsorum modo, sed in illorum qui parent ingenis sita est.

Alexandr.
apud Cust.
lib. viii.

Obsequio mitigantur imperia.

Ibid.

Interrogatus quispiam, quid ita Sparta floreret? quia ne reges rectè imperare scirent? Imò, inquit, quia ciues parere.

Theop.
pò tribuit
Plutarch.

Contuma-
cia exaspe-
rat:

O benè! & tu tibi sume. Nam sæpè retractas, & contumaciâ atque inani iactatione famam fatumque prouocas.

Tac. Agr.

Et pra-
tio nimis
libertatis.

Plenam meramque libertatem spiras. nescius, quomodo pessimis Principibus sine modo dominationem; ita quamuis optimis modum libertatis placere.

iv. Hist.

Et ne-

vi. Ann.

Et necessario contumaciâ inferiorum, lenitatem imperitantis deminui.

In Agric.

Pone hos animos: & compeſce ardorè, peritus obsequi, cruditusque utilia honestis miscere.

Monita
subditis:

iv. Hist.

Ne contumaciam cum pernitiè, quàm obsequium cum securitate malis.

Plinius
Pancg.

Affiditè cogita: quanto libertate discordi seruentibus sit utilius, unum esse cui seruiant.

Mali sæpè Principes, fateor & doleo: sed calumniando peiores etiam facimus. Ita ingenium vulgo. audent passim & gaudent humili. laſiſſe veneno

Statius
Thebaid.

Summa, nec impositos unquam ceruice
volenti
Ferre duces.

Thuc. i.

Atque, vt ille ait, τὸ παρὸν αἰὶ βαρὺ τοῖς ὑπὸν-
χοῖσι: Præsens imperium subditis semper graue.

Tac. iv.
Hist.

Quid si aliud? idem. Nam vitia erunt, donec homines: sed nec hæc continua, & interuentu meliorum pensantur.

Ferant pra-
sentia, spe
meliorum.

xii. Ann.

Concludo igitur, Ferenda regum ingenia,
neque vsu crebras mutationes.

Quæstiuicula per occasionem inserta, An
miscet se bellis Ciuilibus vir bonus?
Utrunque ea agitata: & cum discrimi-
ne aliquo personarum definita.

HÆC initia & hæ Causæ sunt belli Ci-
uilibis. Modus Gerendi sequebatur:
sed iuste negaui de eo me dicturum. Illud
saltem hoc loco lubet quærere, Qui gerat se
in bello Ciuili vir bonus? quiescat, an abeat
in partes? Quietem Ratio & Exempla sua-
dere videntur. Ratio: quia *arma ciuilia ne-
que parari, neq. haberi possunt per bonas artes.*

Tac. I.
Ann.

Sall. Iugur.

Atque etiam finis in iis plerumque im-
probis: & Duces bonum publicum simulantes,
pro sua quisque potentia certant.

His ciuilibus armis, ait Sallustius, dicta
alia, sed certatum utrimq. de dominatione est.

Id. Orat.
Macri
trib. p.

Quid ergo viro bono & quieto, & bono
cui magis conuenit, quam abesse à ciuilibus
controuersus?

Cæsar in-
ter Epist.
ad Att. x.
ep. vii.

Adde, quod sæuitia quædam & feritas
annexa his bellis: a qua fanè immensum ab-
horret

Vir bonus
an ciuili
bello inter-
sit

Non debe-
re videtur.

Quia ipsū
malum:

Quia finis
in eo ma-
lus:

Quia cru-
deliter ge-
situr.

horret vir bonus. Cicero hoc aspectu cla-
mat: *Melioris medijsfidius ciuis & viri pu-
to, quouis supplicio affici, quam illi crudelitati
non solum præesse, verum etiam interesse.*

Ad Attic.
ix. ep. iv.

Iam Exempla si quæruntur, illustria sunt.
Aiunt gloriari solitum Q. Hortensium, quod
numquam Ciuili bello interfuisset.

Id. Ad Fa-
mil. ii.
ep. xvi.

Vell. ii.

Asinij etiam Pollionis factum ac dictum
memorable. Nam rogante Cæsare, ut secum
ad bellum proficisceretur Actiacum: Ego, in-
quit, discrimine vestro me subtraham, & ero
preda victoris.

Et plura reperies. Tamen altria-
fecus, Ratio pariter & Exempla. Ratio hæc.
Vbi dissidium, cui vir bonus seiungat, se à
suis: imò ut bos armenta; sic ipse bonus viros,
aut eos quicumque dicentur boni, sequatur.

Cic. ad
Att. vii.
ep. vii.

Agellius
Noct. At-
tic. lib. ii.
cap. xii.

Sapiens ille Solon lege etiam Medios
istos quietosque submouit. In casu, inquit,
ciuilis discordia, qui non alterutra parte sese
adiunxerit, sed solitarius separatusque à com-
muni malo ciuitatis secesserit; is domo, patria,
fortunisque omnibus careto, exsul extorrisque
esto.

Et Solon
lege ita ca-
uit.

Contra,
Debere
videtur.

Est enim
boni, bonos
sequi.

Fecerunt
item viri
magui.

Quid Romanus ille *Cato virtutum viva
imago,*

Sen. i. De
Tranq.

*Certius sapientis exemplar, quam Hercu-
les aut Ulixes,*

ii. De
Tranq.

lib. 12
de negotiis
atque rebus

Nonne non comitem solum Ciuilibus
armis se præbuit, sed ducem? constat. Ergo
& vir bonus idem faciet. & *quemcunque sors
tulerit casum, subibit potius cum iis qui dicen-
tur esse boni, quam videatur à bonis dissentire.*

Cic. ad
Att. viii.
ep. i.

Nos discrimi-
namus.

Conflictum sententiarum vides: nos quid
volumus? pacem. Vtramque sententiam
probam esse dicimus, sed cum discrimine
quodam personarum. Clarus quispiam aut
illustrius est? *versari in republica, atque in ea
excellentiùs se gerere studuit?*

Id. pro
Sextio.

Illustres
& actuo-
sos intere-
se volun-
tatis impol-

Posterior ei sententia tenenda: & facien-
dum quod pecudes, qua dispulsa sui generis se-
quuntur gregem.

Id. Ad At-
tic. vii.
ep. vii.

Quis color aut ratio, cum tranquillis re-
bus ad clauum federis, vt deseras abiiciasq.
eum, turbatis? non potes. Huic generi ho-
minum, scimus *dignitati esse seruiendum,*
*reipub. consulendum, officij rationem in omni
uita esse ducendam.*

Id. pro
Sextio.

Misce

Misce te & iunge: sed cum hac lege, vt

Sed mode-
ste.

Id. Ad Fa-
mil. iiii.
epist. vii.

*Sapientem & bonum ciuem initia
belli ciuilibus inuitum suscipere, extrema non
libenter persequi.*

Confilia tua si ad pacem confers, si in ipso
æstu belli, iræ ac victoriae moderaris: ô vi-
rum, ô ciuem! At parte altera, latet
aliquis? & est ex eo genere qui *missos fece-
runt honores, nec rempublicam attingunt?*

Id. pro
Sextio.

Minus cla-
ros et quie-
tos, quies-
cere:

Hic, me iudice, nec Ciuile quidem bel-
lum attingat. Cur nunc se det in turbidum
illud mare, qui tranquillum non tentauit?
Ille verò *neque tutius, neque honestius reperiet
quidquam, quam ab omni contentione abesse.*

Cæsar in
iis Ad Att.
x. ep. vii.

*Eligat censeo aliquod opidum vacuum à
bello, dum hæc decernuntur.*

Cælius ad
Cicer. lib.
x. ad Attic.

Sed cum ea item lege, vt *ne propensior ad
turpem causam videatur.*

Cic. Ad
Att. vii.
ep. xxv.

Affectu
tamen à
bonis stare.

Animo saltem quis patriam non iuuat?
Cape exemplum ab ipsa Modestia & Pru-
dentia prole, Tito Attico, qui *ita in rep. est
versatus, vt semper optimatum partium &
esset; & existimaretur: neque tamen se Ciui-
libus fluctibus committeret. quod eos non ma-*

Nepos in
eius vita.

Attici in-
signe excu-
plum, nobis
imitandū.

gis in sua potestate existimabat esse, qui se his dedissent, quam qui maritimis iactarentur.

Cæsaris moderatio, Principibus imitanda.

Vir optime salve, & probandè magno illi Cæsari: qui denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum qui reip. defuissent: ipse Medios & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronunciauit.

Sueton. Iul. cap. LXXV.

Hoc nostrum Arbitrium est in re litigiosa. in quo facile intellego pugnandi cupidis hominibus me non satisfacere:

Cic. in iis ad Attic. VII. ep. XV.

Sed iidem illi vitam meam cogitent: sciantque consilia nostra pacis & togæ sociæ, non belli atque armorum esse.

Idem pro Marcello.

CAPVT VII.

De Finiendo Civili bello. & Operis mei finis.

SED serio iam exulto. & vt nauæ quando ex alto procul

Plaut. Menach.

Terram conspiciunt,

ex animo latantur: sic ego, qui terram non aspicio, sed tango. Breue saltem spatium interest, de Civili bello Finiendo: quod vnâ nec mutata velificatione decurram. Finitur Civilis

Ciuilis discordia dupliciter, Pactione aut Victoriâ. Illam eligo. & omnino melius

Duplex ratio finendi civilis motus.

Sapientiâ id potius exstingui, quam armis & ferro rem in discrimen adducere.

Cic. Phil. V.

Pactio melior.

Id. Phil. II.

Mihi omnis pax cum ciuibus bello Civili utilior videtur.

Etiam temporaria & parum firma. Nonne diuulsi animi interea coalescunt? Errant, qui exacta hîc omnia volunt & ad liquidum perducta. Acute simul & verè Curtius: *Nec fallebat Antipatrum dissentire ab animis gratulantium vultus, sed bellum finire cupienti opus erat decipi.*

Lib. VI.

Dies & Tempus, semper pro regibus.

Liu. XXI.

Rex prudens sæpe moram magis quam bellum metuet.

Diuturnè bellum iis noxium.

Flor. II. cap. XVIII.

Tamen plerisque placere video Finiendi modum alterum: qui *veram volunt & sine exceptione Victoriâ.*

Victoria plena vix hic condicit.

Cic. ad Att. VII. ep. V.

Quæ splendida sæpius, quam salutaris: nisi magnâ quadam prudentiâ moderaris. Nam ex victoriâ cum multa mala, tum certè tyrannis existit.

Tu caue, & callidum Mucianum hic audi: *Aa 3 di: 372*

virtutis est.

Nisi consilio valde regitur.

di: *Initia bellorum civilium fortuna permit-
tenda, Victoriâ consiliis & ratione perfici.*

Tac. III.
Hist.

Auctores
motuum
tollendi:

Illa adhibe, & imprimis femina motuum
tolle. Capita specie honoris aut muneris
ablega, vt *nova cupientibus auferatur dux
& auctor.* XVI. Ann.

Instrumē-
ta remo-
uenda.

Ipsos milites remoue. quos *spargi per pro-
uincias, & Externo bello illigari, pars consilij
pacisq; sit.* III. Hist.

Sæpe bellum externum firmam concor-
diam peperit. V. Hist.

Leniter cū
aliis agen-
dum.

Sed ante omnia Clementiæ vestigiis tu
adhære. neque audies *importunissima genera
hominum, qui tot miserorum civium sanguine
satiari nequiverunt.* Sall. ad
Cæs.

Non au-
dienda san-
guinaria
hirudines.

*Qui te ad crudeles pœnas, aut acerba iudi-
cia invocant.* Indid.

Scilicet vt ipsi *trabant, rapiant, & tan-
quam urbe captâ, libidine ac licentiâ suâ pro
legibus utantur.* Indid.

Non, non: Brutus tibi doctor melior. cu-
ius saluberrimum effatum, *Acrius prohiben-
da esse bella Civilia, quàm in superatos iracun-
diam exercendam.* Cic. ad
Brut. cp. II.

Indica

Idem pro
Marcel.

*Iudica à plerisq; ignoratione potius, & fal-
so atque inani metu, quàm cupiditate aut cru-
delitate civile bellum esse susceptum.*

Sallust. ad
Cæs.

Ita res tuas augebis, ita famam. & efficies
*vt nec inimici quidem queri quidquam au-
deant, nisi de magnitudine tuâ.*

Sen. r. De
Clem.

*Nullum ornamentum Principis fastigio
dignius pulchriusque est, quàm illa corona* O B *Decus Re-
gum, cle-
mentia.*
CIVES SERVATOS.

Sallust. ad
Cæs.

SED ego hætenus, ô Princeps, *quæ mihi
utilissima factu visa sunt, quæq; tibi vsui
fore credidi, quàm paucissimis potui, perscripsi:* CONCLU-
SIO.

Vell. II.

Nunc voto finiendum volumen est.

Tac. IV.
Ann.

*Et socios, ciues, ac Deum ipsum precor. Et pro
hunc, vt tibi ad finem vsque vite, quietam &* Et pro
Principe
votum.
*INTELLENTEM HVMANI DIVINI-
QUE IVRIS MENTEM duit: illos, vt
quandocumque concesseris, CVM LAVDE
ET BONIS RECORDATIONIBVS, fa-
cta atque famam nominis tui prosequantur.*

ANNVE O REX REGVM.